TRACTATUS THEOLOGICO-POLITICUS CONTINENS DISSERTATIONES...

Benedictus : de Spinoza

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT EMANUELE ROMA
8
24 E
45

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

8.24.E.45

TRACTATUS THEOLOGICO-POLITICUS

Continens

Diſſertationes aliquot,

Quibus oſtenditur Libertatem Philoſophandi non tantum ſalva Pietate, & Reipublicæ Pace poſſe concedi : ſed eandem niſi cum Pace Reipublicæ, ipſaque Pietate tolli non poſſe.

Johan: Epiſt: I. Cap: IV. verſ: XIII.

Per hoc cognoſcimus quod in Deo manemus, & Deus manet in nobis, quod de Spiritu ſuo dedit nobis.

HAMBURGI,
Apud *Henricum Künrath.* cIↃ IↃ cLXX.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRÆFATIO.

SI homines res omnes ſuas certo conſilio regere poſſent : vel ſi fortuna ipſis proſpera ſemper foret, nulla ſuperſtitione tenerentur : Sed quoniam eo ſæpe anguſtiarum rediguntur, ut conſilium nullum adferre queant; & plerumque ob incerta fortunæ bona, quæ ſine modo cupiunt, inter ſpem metumque miſere fluctuant; ideo animum ut plurimum ad quidvis credendum proniſſimum habent; qui dum in dubio eſt facili momento huc, atque illuc pellitur, & multo facilius dum ſpe, & metu agitatus hæret, præfidens alias, jactabundus, ac tumidus. Atque hæc neminem ignorare exiſtimo, quamvis pleroſque ſe ipſos ignorare credam; nemo enim inter homines ita vixit, qui non viderit, pleroſque in rebus proſperis, etſi imperitiſſimi ſint, ſapientiâ ita abundare, ut ſibi injuriam fieri credant, ſi quis iis conſilium dare velit; in adverſis autem, quo ſe vertant neſcire, & conſilium ab unoquoque ſupplices petere, nec ullum tam ineptum tamque abſurdum, aut vanum audire, quod non ſequantur: Deinde leviſſimis etiam de cauſis jam meliora ſperare, rurſus deteriora timere; ſi quid enim, dum in metu verſantur, contingere vident, quod eos præteriti alicujus boni, vel mali memores reddit, id exitum aut felicem, aut infelicem obnunciare putant, quod propterea, quamvis centies fallat, fauſtum vel infauſtum omen vocant. Si quid porro inſolitum magna cum admiratione vident, id prodigium eſſe credunt, quod Deorum aut ſummi Numinis iram indicat, quodque adeo hoſtiis, & votis non piare, nefas habent homines ſuperſtitioni obnoxii, & religioni adverſi; eumque ad modum infinita fingunt, & quaſi tota natura cum ipſis inſaniret, eandem miris modis interpretantur. Cum igitur hæc ita ſeſe habeant, tum præcipue videmus, eos omni ſuperſtitionis generi addictiſſimos eſſe, qui incerta ſine modo cupiunt, omneſque tum maxime, cum ſcilicet in periculis verſantur, & ſibi auxilio eſſe nequeunt, votis, & lacrimis muliebribus divina auxilia implorare, & rationem (quia ad vana, quæ cupiunt, certam viam oſtendere nequit) cæcam appellare, humanamque ſapientiam vanam; & contra imaginationis deliria, ſomnia, & pueriles ineptias divina reſponſa credere, imo Deum ſapientes averſari, & ſua decreta non menti, ſed pecudum fibris inſcripſiſſe, vel eadem ſtultos, veſanos, & aves divino afflatu, & inſtinctu prædicere. Tantum timor homines inſanire facit. Cauſa itaque

à quâ ſuperſtitio oritur, conſervatur & fovetur, metus eſt; Cujus rei ſi quis, præter jam dicta, ſingularia exempla ſcire deſiderat, Alexandrum videat, qui tum demum vates à ſuperſtitione animi adhibere cœpit, cum primum fortunam timere didicit in Pylis Syſidis; (vide Curtii lib. 5. § 4.) poſt Darium autem victum ariolos, & vates conſulere deſiit, donec iterum temporis iniquitate territus, quia Bactriani defecerant, & Scytæ certamen laceſſebant, dum ipſe propter vulnus ſegnis jaceret, rurſus *(ut ipſe Curtius lib. 7. § 7. ait)* ad ſuperſtitionem humanarum mentium ludibria revolutus, Ariſtandrum, cui credulitatem ſuam addixerat, explorare eventum rerum Sacrificiis jubet. *Et ad hunc modum perplurima adferri poſſent exempla, quæ quam clariſſime id ipſum oſtendunt, homines ſcilicet nonniſi durante metu ſuperſtitione conflictari; eaque omnia, quæ unquam vana religione coluerunt, nihil præter phantaſmata, animique triſtis, & timidi fuiſſe deliria: & denique vates in maximis imperii anguſtiis maxime in plebe regnaviſſe, maximeque formidoloſos ſuis Regibus fuiſſe; ſed, quandoquidem hæc apud omnes ſatis vulgata eſſe exiſtimo, iiſdem ſuperſedeo.*

Ex hâc itaque ſuperſtitionis cauſâ clarè ſequitur, omnes homines naturâ ſuperſtitioni eſſe obnoxios, (quicquid dicant alii, qui putant; hoc inde oriri, quod omnes mortales confuſam quandam numinis ideam habent.) Sequitur deinde eandem variam admodum, & inconſtantem debere eſſe, ut omnia mentis ludibria, & furoris impetus, & denique ipſam non niſi ſpe, odio, ira, & dolo defendi; nimirum, quia non ex ratione, ſed ex ſolo affectu, eoque efficaciſſimo oritur. Quam itaque facile ſit, ut homines quovis ſuperſtitionis genere capiantur, tam difficile contra eſt efficere, ut in uno, eodemque perſtent; imo quia vulgus ſemper æque miſerum manet, ideo nuſquam diu acquieſcit, ſed id tantum eidem maxime placet, quod novum eſt, quodque nondum fefellit, quæ quidem inconſtantia multorum tumultuum, & bellorum atrocium cauſa fuit; nam (ut ex modo dictis patet, & Curtius etiam lib. 4. cap. 10. optime notavit) nihil efficacius multitudinem regit, quam ſuperſtitio; *unde fit, ut facile ſpecie religionis inducatur, nunc Reges ſuos tanquam Deos adorare, & rurſus eoſdem execrari, & tanquam communem generis humani peſtem deteſtari. Hoc ergo malum ut vitaretur, ingens ſtudium adhibitum eſt, ad religionem veram, aut*

vanam

Digitized by Google

vanam cultu, & apparatu ita adornandum, ut omni momento gravior haberetur, ſummâque obſervantiâ ab omnibus ſemper coleretur, quod quidem Turcis fœliciſſime ceſſit, qui etiam diſputare nefas habent, & judicium uniuscujuſque tot præjudiciis occupant, ut nullum in mente locum ſanæ rationi, ne ad dubitandum quidem, relinquant.

Verum enimvero ſi regiminis Monarchici ſummum ſit arcanum, ejuſque omnino interſit, homines deceptos habere, & metum, quo retineri debent, ſpecioſo Religionis nomine adumbrare, ut pro ſervitio, tanquam pro ſalute pugnent, & ne turpe, ſed maximum, decus eſſe putent, in unius hominis jactationem ſanguinem animamque impendere; nihil contra in libera republica excogitari, nec infœlicius tentari poteſt; quandoquidem communi libertati omnino repugnat, liberum uniuscujuſque judicium præjudiciis occupare, vel aliquo modo coërcere, & quod ad ſeditiones attinet, quæ ſpecie religionis concitantur; eæ profecto inde tantum oriuntur, quod leges de rebus ſpeculativis conduntur, & quod opiniones tanquam ſcelera pro crimine habentur, & damnantur; quarum defenſores & aſſeclæ non publicæ ſaluti, ſed odio ac ſævitiæ adverſariorum tantum immolantur. Quod ſi ex jure imperii, non niſi facta arguerentur; & dicta impune eſſent, *nulla juris ſpecie ſimiles ſeditiones ornari poſſent, nec controverſiæ in ſeditiones verterentur. Cum itaque nobis hæc rara fœlicitas contigerit, ut in Republica vivamus, ubi unicuique judicandi libertas integra, & Deum ex ſuo ingenio colere conceditur, & ubi nihil libertate charius, nec dulcius habetur, me rem non ingratam, neque inutilem facturum credidi, ſi oſtenderem hanc libertatem non tantum ſalva pietate, & Reipublicæ pace concedi, ſed inſuper eandem, non niſi cum ipſa Pace Reipublicæ, ac pietate tolli poſſe: Atque hoc præcipuum eſt, quod in hoc tractatu demonſtrare conſtitui; ad quod apprime neceſſe fuit, præcipua circa religionem præjudicia, hoc eſt, antiquæ ſervitutis veſtigia indicare, tum etiam præjudicia circa ſummarum poteſtatum jus, quod multi procaciſſimâ quadam licentiâ magna ex parte arripere, & ſpecie religionis multitudinis animum, Gentilium ſuperſtitioni adhuc obnoxium, ab iiſdem avertere ſtudent, quo omnia iterum in ſervitium ruant. Hæc autem quo ordine oſtenduntur, paucis jam dicam; ſed prius cauſas, quæ me ad ſcribendum impulerunt, docebo.*

Digitized by Google

Miratus ſæpe fui, quod homines, qui ſe Chriſtianam religionem profiteri jactant, hoc eſt, amorem, gaudium, pacem, continentiam, & erga omnes fidem, plus quam iniquo animo certarent, & acerbiſſimum in invicem odium quotidie exercerent, ita ut facilius ex his, quam illis fides uniuſcujuſque noſcatur; jam dudum enim res eo pervenit, ut neminem fere, quiſnam ſit, num ſcilicet Chriſtianus, Turca, Iudæus, vel Ethnicus, noſcere poſſis, niſi ex corporis externo habitu, & cultu, vel quod hanc, aut illam Eccleſiam frequentat, vel denique, quod huic, aut illi opinioni addictus eſt, & in verba alicujus magiſtri jurare ſolet. Cæterum vita eadem omnibus eſt. Hujus igitur mali cauſam quærens non dubitaui, quin inde ortum fuerit, quod Eccleſiæ miniſteria dignitates, & ejus officia beneficia æſtimare, & paſtores ſummo honore habere, vulgo religioni fuit; ſimul ac enim hic abuſus in Eccleſia incepit, ſtatim peſſimo cuique ingens libido ſacra officia adminiſtrandi inceſſit, & amor divinæ religionis propagandæ in ſordidam avaritiam, & ambitionem, atque ita ipſum templum in Theatrum degeneravit, ubi non Eccleſiaſtici Doctores, ſed Oratores audiebantur, quorum nemo deſiderio tenebatur populum docendi, ſed eundem in admirationem ſui rapiendi, & diſſentientes publice carpendi, & ea tantum docendi, quæ nova ac inſolita, quæque vulgus maxime admiraretur; unde profecto magnæ contentiones, invidia, & odium, quod nulla vetuſtate ſedari potuit, oriri debuerunt. Non ergo mirum, quod antiquæ Religionis nihil manſerit præter ejus externum cultum (quo vulgus Deum magis adulari, quam adorare videtur) & quod fides jam nihil aliud ſit, quam credulitas & præjudicia: at quæ præjudicia? quæ homines ex rationalibus brutos reddunt, utpote quæ omnino impediunt, quominus unuſquiſque libero ſuo judicio utatur, & verum à falſo dignoſcat, & quæ veluti ad lumen intellectus penitus extinguendum, datâ operâ excogitata videntur. Pietas, proh Deus immortalis, & Religio in abſurdis arcanis conſiſtit, & qui rationem prorſus contemnunt, & intellectum tanquam natura corruptum rejiciunt, & averſantur, iſti profecto, quod iniquiſſimum eſt, divinum lumen habere creduntur. Sane ſi vel luminis divini ſcintillam tantum haberent, non tam ſuperbe inſanirent, ſed prudentius Deum colere diſcerent, & ut jam odio, amore contra inter reliquos excellerent; nec tam hoſtili animo eos, qui cum ipſis non ſentiunt, perſequerentur, ſed eorundem potius, (ſiquidem ipſorum ſaluti, & non ſuæ fortunæ timent) miſererentur. Præterea ſi

lumen

Digitized by Google

lumen aliquod Divinum haberent, id ſaltem ex doctrina conſtaret; fateor, eos nunquam ſatis mirari potuiſſe Scripturæ profundiſſima myſteria, attamen, præter Ariſtotelicorum vel Platonicorum ſpeculationes, nihil docuiſſe video; atque his, ne Gentiles ſectari viderentur, Scripturam accommodaverunt. Non ſatis his fuit, cum Græcis inſanire, ſed Prophetas, cum iiſdem deliraviſſe voluerunt: quod ſane clare oſtendit eos Scripturæ divinitatem nec per ſomnium videre; et quo impenſius hæc myſteria admirantur, eo magis oſtendunt, ſe Scripturæ non tam credere, quam aſſentari; quod hinc etiam patet, quod plerique tanquam fundamentum ſupponunt, (ad eandem ſcilicet intelligendum, ejuſque verum ſenſum eruendum) ipſam ubique veracem, et divinam eſſe; id nempe ipſum, quod ex ejuſdem intellectione, et ſevero examine denum deberet conſtare: et quod ex ipſa, quæ humanis figmentis minime indiget, longe melius edoceremur, in primo limine pro regula ipſius interpretationis ſtatuunt.

Cum hæc ergo animo perpenderem, ſcilicet lumen naturale non tantum contemni, ſed à multis tanquam impietatis fontem damnari; humana deinde commenta pro divinis documentis habere; credulitatem fidem æſtimari; et controverſias philoſophorum in Eccleſia, et in Curiâ ſummis animorum motibus agitari, ac inde ſæviſſima odia, atque diſſidia, quibus homines facile in ſeditiones vertuntur, plurimaque alia, quæ hic narrare nimis longum foret, oriri animadverterem: Sedulo ſtatui, Scripturam de novo integro et libero animo examinare, et nihil de eadem affirmare, nihilque tanquam ejus doctrinam admittere, quod ab eadem clariſſime non edocerer. Hâc igitur cautione Methodum Sacra volumina interpretandi concinnavi, et hâc inſtructus quærere ante omnia incepi, quid eſſet Prophetia? & qua ratione Deus ſeſe Prophetis revelaverit? et cur hi Deo accepti fuerint? num ſcilicet propterea quod de Deo et natura ſublimes habuerint cogitationes? an vero propter ſolam pietatem? Poſtquam hæc novi, facile determinare potui, Prophetarum authoritatem in iis tantum pondus habere, quæ uſum vitæ, et veram virtutem ſpectant, cæterum eorum opiniones nos parum tangere. His cognitis quæſivi deinde, quid id fuerit propter quod Hebræi Dei electi vocati fuerint? Cum autem vidiſſem hoc nihil aliud fuiſſe, quam quod Deus ipſis certam mundi plagam elegerit, ubi ſecure, et commode vivere poſſent; hinc didici Leges Moſi à Deo revelatas, nihil aliud fuiſſe, quam jura ſingularis Hebræorum imperii, ac proinde eaſdem præter hos neminem recipere

debuiſſe;

Digitized by Google

debuiſſe; imo nec hos etiam, niſi ſtante ipſorum imperio, iiſdem teneri. Porro, ut ſcirem num ex Scriptura concludi poſſet, humanum intellectum naturâ corruptum eſſe, inquirere volui, num Religio catholica, ſive lex divina per Prophetas & Apoſtolos univerſo humano generi revelata alia fuerit, quam illa, quam etiam lumen naturale docet? & deinde num miracula contra naturæ ordinem contigerint, & num Dei exiſtentiam, & providentiam certius, & clarius doceant, quam res, quas clare & diſtincte per primas ſuas cauſas intelligimus? Sed cum in iis quæ Scriptura expreſſe docet, nihil reperiſſem, quod cum intellectu non conveniret, nec quod eidem repugnaret, & præterea viderem Prophetas nihil docuiſſe, niſi res admodum ſimplices, quæ ab unoquoque facile percipi poterant, atque has eo ſtylo adornaviſſe, iiſque rationibus confirmaviſſe; quibus maxime multitudinis animus ad devotionem erga Deum moveri poſſet; omnino mihi perſuaſi, Scripturam rationem abſolute liberam relinquere, & nihil cum Philoſophia commune habere, ſed tam hanc, quam illam proprio ſuo talo niti. Ut hæc autem apodictice demonſtrarem, remque totam determinarem, oſtendo, qua via Scriptura ſit interpretanda, & quod tota ejus rerumque ſpiritualium cognitio ab ipſa ſola, & non ab iis, quæ lumine naturali cognoſcimus, peti debeat. Hinc tranſeo ad ea præjudicia oſtendenda, quæ inde orta ſunt, quod vulgus, (ſuperſtitioni addictum, & quod temporis reliquias, ſupra ipſam æternitatem amat) libros potius Scripturæ, quam ipſum Dei Verbum adoret. Poſt hæc oſtendo Verbum Dei revelatum non eſſe certum quendam numerum librorum, ſed conceptum ſimplicem mentis divinæ prophetis revelatæ; ſcilicet Deo integro animo obedire, juſtitiam, & charitatem colendo. Atque hoc oſtendo, in Scriptura doceri ſecundum captum, & opiniones eorum, quibus Prophetæ, & Apoſtoli, hoc Verbum Dei prædicare ſolebant; quod ideo fecerunt, ut id homines ſine ulla repugnantia, atque integro animo amplecterentur. Fundamentalibus deinde fidei oſtenſis, concludo denique objectum cognitionis revelatæ nihil eſſe præter obedientiam, atque adeo à naturali cognitione tam objecto, quam fundamentis, & mediis prorſus diſtinctam eſſe, & nihil cum hac commune habere, ſed tam hanc, quam illam ſuum regnum abſque ulla alterius repugnantia obtinere, & neutram alterutri ancillari debere. Porro quia hominum ingenium varium admodum eſt, & alius his, alius illis opinionibus melius acquieſcit, & quod hunc ad religionem, illum ad riſum movet, inde cum ſupra dictis

concl-

Digitized by Google

concludo, unicuique ſui judicii libertatem, & poteſtatem fundamenta fidei ex ſuo ingenio interpretandi relinquendam & fidem uniuscujusque ex ſolis operibus judicandam, num pia, an impia ſit? ſic ergo omnes integro, & libero animo Deo obedire poterunt, & ſola juſtitia, & charitas apud omnes in pretio erit. Poſtquam his libertatem, quam lex divina revelata unicuique concedit, oſtendi, ad alteram quæſtionis partem pergo; nempe hanc eandem libertatem ſalvâ reipublicæ pace, & ſummarum poteſtatum jure poſſe, & etiam concedi debere, nec poſſe adimi, abſque magno pacis periculo; magnoque totius Reipublicæ detrimento: ad hæc autem demonſtrandum à jure naturali uniuscujuſque incipio; quod ſcilicet eo uſque ſe extendit, quo uniuscujuſque cupiditas & potentia ſe extendit, & quod nemo jure naturæ ex alterius ingenio vivere tenetur, ſed ſuæ unuſquiſque libertatis vindex eſt. Præterea oſtendo hoc jure neminem revera cedere, niſi qui poteſtatem ſe defendendi in alium transfert, atque eum neceſſario hoc jus naturale abſolute retinere, in quem unusquiſqe jus ſuum ex proprio ſuo ingenio vivendi, ſimul cum poteſtate ſeſe defendendi tranſtulit, atque hinc oſtendo, eos, qui ſummum imperium tenent, jus ad omnia, quæ poſſunt, habere, ſoloſque vindices juris, et libertatis eſſe, reliquos autem ex ſolo eorum decreto omnia agere debere. Verum quoniam nemo poteſtate ſuâ ſe defendendi ita privare poteſt, ut homo eſſe deſinat, hinc concludo, neminem jure ſuo naturali abſolute privari poſſe, ſed ſubditos quædam quaſi naturæ jure retinere, quæ iis adimi non poſſunt ſine magno imperii periculo, quæque adeo ipſis vel tacite conceduntur, vel ipſi expreſſe cum iis, qui imperium tenent, ſtipulantur. His conſideratis ad Rempublicam Hebræorum tranſeo, quam, ut oſtendam quâ ratione, & quorum decreto Religio vim juris habere incepit, & obiter etiam alia, quæ ſcitu digna videbantur, ſatis prolixe deſcribo. Poſt hæc oſtendo, eos qui ſummum imperium tenent, non tantum juris civilis, ſed etiam ſacri vindices, & interpretes eſſe, eoſque ſolos jus habere diſcernendi, quid juſtum, quid injuſtum, quid pium, & quid impium ſit: & tandem concludo, eoſdem hoc jus optime retinere, & imperium tuto conſervare poſſe, ſi modo unicuique & ſentire, quæ velit, & quæ ſentiat dicere concedatur.

Hæc ſunt Philoſophe lector, quæ tibi hic examinanda do, quæque non ingrata fore confido ob præſtantiam, & utilitatem argumenti, tam totius operis, quam uniuscuiuſque capitis, de quibus plura adderem, ſed

Digitized by Google

nolo ut hæc præfatio in volumen creſcat, præſertim quia præcipua philoſophis ſatis ſuperque nota eſſe credo; reliquis autem hunc tractatum commendare non ſtudeo, nam nihil eſt quod ſperem, eundem iis placere aliqua ratione poſſe; novi enim, quam pertinaciter ea præjudicia in mente inhærent, quæ pietatis ſpecie amplexus eſt animus; novi deinde, æque impoſſibile eſſe vulgo ſuperſtitionem adimere, ac metum: novi denique conſtantiam vulgi contumaciam eſſe; nec ratione regi, ſed impetu rapi ad laudandum vel vituperandum. Vulgus ergo & omnes, qui cum vulgo iiſdem affectibus conflictantur, ad hæc legenda non invito, quin potius vellem, ut hunc librum prorſus negligant, quam eundem perverſe, ut omnia ſolent, interpretando, moleſti ſint, & dum ſibi nihil proſunt, aliis obſint, qui liberius philoſopharentur, niſi hoc unum obſtaret, quod putant rationem debere Theologiæ ancillari; nam his hoc opus perquam utile fore confido.

Cæterum quoniam multis nec otium, nec animus forſan erit, omnia perlegere, cogor hic etiam ut in fine hujus tractatus monere, me nihil ſcribere, quod non libentiſſime examini, & judicio ſummarum Poteſtatum Patriæ meæ ſubjiciam: nam ſi quid horum, quæ dico, judicabunt patriis legibus repugnare, vel communi ſaluti obeſſe, id ego indictum volo. Scio me hominem eſſe, & errare potuiſſe, ne autem errarem ſedulo curavi, & apprime, ut quicquid ſcriberem, legibus patriæ, pietati, boniſque moribus omnino reſponderet.

INDEX

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

CAPUT I.

De Prophetia. Pag. 1

CAPUT II.

De Prophetis. 15

CAPUT III.

De Hebræorum vocatione. Et an Donum Propheticum Hebræis peculiare fuerit. 30

CAPUT IV.

De Lege Divina. 43

CAPUT V.

De Ratione, cur ceremoniæ inſtitutæ fuerint, & de fide hiſtoriarum, nempe, qua ratione, & quibus ea neceſſaria ſit. 55

CAPUT VI.

De Miraculis. 67

CAPUT VII.

De Interpretatione Scripturæ. 83

CAPUT VIII.

In quo oſtenditur Pentateuchon & libros Joſuæ, Judicum, Rut, Samuëlis & Regum non eſſe autographa. Deinde inquiritur an eorum omnium Scriptores plures fuerint, an unus tantum, & quinam. 103

CAPUT IX.

De iiſdem Libris alia inquiruntur, nempe an Hezras iis ultimam manum impoſuerit: & deinde utrum notæ marginales, quæ in Hebræis codicibus reperiuntur, variæ fuerint lectiones. 115

CAPUT X.

Reliqui veteris Teſtamenti Libri eodem modo quo ſuperiores examinantur. 127

CAPUT XI.

Inquiritur an. Apoſtoli Epiſtolas ſuas tanquam Apoſtoli & Prophetæ; an vero tanquam Doctores ſcripſerint. Deinde Apoſtolorum officium oſtenditur. 137

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

CAPUT XII.

De vero Legis divinæ ſyngrapho, & qua ratione Scriptura Sacra vocatur, & qua ratione Verbum Dei. Et denique oſtenditur ipſam, quatenus Verbum Dei continet, incorruptam ad nos perveniſſe. 144

CAPUT XIII.

Oſtenditur Scripturam non niſi ſimpliciſſima docere, nec aliud præter obedientiam intendere; nec de divina Naturâ aliud docere, quam quod homines certa vivendi ratione imitari poſſunt. 153

CAPUT XIV.

Quid ſit fides, quinam fideles, fidei fundamenta determinantur, & ipſa a Philoſophia tandem ſeparatur. 159

CAPUT XV.

Nec Theologiam Rationi, nec Rationem Theologiæ ancillari; oſtenditur & ratio, qua nobis S. Scripturæ authoritatem perſuademus. 166

CAPUT XVI.

De Reipublicæ Fundamentis; de jure uniuſcujuſque naturali & civili; deque Summarum Poteſtatum jure. 175

CAPUT XVII.

Oſtenditur neminem omnia in Summam Poteſtatem transferre poſſe, nec eſſe neceſſe: De Republica Hebræorum, qualis fuerit vivente Moſe, qualis poſt ejus mortem antequam Reges elegerint, deque ejus præſtantia: & denique de cauſis cur Reſpublica divina interire, & vix abſque ſeditionibus ſubſiſtere potuerit. 187

CAPUT XVIII.

Ex Hebræorum Republica, & hiſtoriis quædam dogmata Politica concluduntur. 207

CAPUT XIX.

Oſtenditur, jus circa ſacra penes ſummas poteſtates omnino eſſe, & Religionis cultum externum Reipublicæ paci accommodari debere, ſi Recte Deo obtemperare velimus. 214

CAPUT XX.

Oſtenditur, in Libera Republica unicuique & ſentire, quæ velit, et quæ ſentiat dicere licere 225

TRACTA-

Digitized by Google

TRACTATUS THEOLOGICO-POLITICI

CAPUT I.

De Prophetia.

PRophetia ſive Revelatio eſt rei alicujus certa cognitio à Deo hominibus revelata. Propheta autem is eſt, qui Dei revelata iis interpretatur, qui rerum à Deo revelatarum certam cognitionem habere nequeunt, quique adeo mera fide res revelatas amplecti tantum poſſunt. Propheta enim apud Hebræos vocatur נביא *nabi*, id eſt orator, & interpres, at in Scriptura ſemper uſurpatur pro Dei interprete, ut ex cap. 7. ℣. 1. Exodi colligitur. Ubi Deus Moſi dicit, *ecce & conſtituo Deum Pharaonis, & Aharon tuus frater erit tuus Propheta.* Quaſi diceret, quoniam Aharon ea, quæ tu loqueris, Pharaoni interpretando, perſonam agit prophetæ, eris tu igitur quaſi Deus Pharaonis, ſive qui vicem Dei agit.

De Prophetis in ſequente capite, hic de Prophetia agemus, ex cujus jam tradita definitione ſequitur cognitionem naturalem, Prophetiam vocari poſſe. Nam ea, quæ lumine naturali cognoſcimus, a ſola Dei cognitione, ejuſque æternis decretis dependent. Verum, quia hæc cognitio naturalis omnibus hominibus communis eſt, dependet enim à fundamentis omnibus hominibus communibus, ideo à vulgo, ad rara ſemper, & à ſua natura aliena anhelante, & dona naturalia ſpernente, non tanti æſtimatur, & propterea, ubi de cognitione prophetica loquitur, hanc excluſam vult, attamen nihilominus æquali jure, ac alia, quæcunque illa ſit, divina vocari poteſt, quandoquidem Dei natura, quatenus de ea participamus, Deique decreta eam nobis quaſi dictant, nec ab illa, quam omnes divinam vocant, differt, niſi quod ea ultra limites hujus ſe extendit, & quod humanæ Naturæ leges, in ſe conſideratæ, non poſſunt ejus eſſe cauſa, at reſpectu certitudinis, quam naturalis cognitio

Digitized by Google

gnitio involvit; & fontis, è quo derivatur (nempe Deo) nullo modo cognitione propheticæ cedit. Niſi fortè aliquis intelligere, vel potius ſomniare velit, Prophetas corpus quidem humanum, mentem vero non humanam habuiſſe, adeoque eorum ſenſationes, & conſcientiam alterius prorſus naturæ, quam noſtræ ſunt, fuiſſe.

At, quamvis ſcientia naturalis divina ſit, ejus tamen propagatores non poſſunt vocari Prophetæ. Nam quæ illi docent, reliqui homines æquali certitudine, & dignitate, ac ipſi, percipere poſſunt, atque amplecti, idque non ex fide ſola.

Cum itaque mens noſtra ex hoc ſolo, quod Dei Naturam objective in ſe continet, & de eadem participat, potentiam habeat ad formandam quaſdam notiones rerum naturam explicantes, & vitæ uſum docentes; merito mentis naturam, quatenus talis concipitur, primam divinæ revelationis cauſam ſtatuere poſſumus; ea enim omnia, quæ clare, & diſtincte intelligimus, Dei idea (ut modo indicavimus) & natura nobis dictat, non quidem verbis, ſed modo longe excellentiore, & qui cum natura mentis optime convenit, ut unuſquiſque, qui certitudinem intellectus guſtavit, apud ſe, ſine dubio expertus eſt. Verum quoniam meum inſtitutum præcipue eſt, de iis tantum loqui, quæ ſolam Scripturam ſpectant; ſufficit de Lumine naturali hæc pauca dixiſſe. Quare ad alias cauſas, & media, quibus Deus ea hominibus revelat, quæ limites naturalis cognitionis excedunt, & etiam quæ non excedunt (nihil enim impedit, quominus Deus ea ipſa, quæ nos lumine naturæ cognoſcimus, aliis modis hominibus communicet.) pergo, ut de iis prolixius agam.

Verum enim vero quicquid de iis dici poteſt ex Scriptura ſola peti debet. Nam quid de rebus, limites noſtri intellectus excedentibus dicere poſſumus, præter id, quod ex ipſis Prophetis ore, vel ſcripto nobis tranditur? Et quia hodie nullos, quod ſciam habemus Prophetas, nihil nobis relinquitur, niſi ſacra volumina nobis à Prophetis relicta evolvere. Hac quidem cautione, ut nihil de ſimilibus rebus ſtatuamus, aut ipſis Prophetis aliquid tribuamus, quod ipſi non clare dictaverunt. Sed hic appfime notandum quod Judæi nunquam cauſarum mediarum, ſive particularium faciunt mentionem, nec eas curant, ſed religionis ac pietatis, ſive (ut vulgo dici

ſolet)

Digitized by Google

ſolet) devotionis cauſa ad Deum ſemper recurrunt; ſi enim ex. gr. pecuniam mercatura lucrati ſunt, eam à Deo ſibi oblatam ajunt, ſi aliquid, ut ſit, cupiunt, dicunt, Deum eorum cor diſpoſuiſſe, & ſi quid etiam cogitant, Deum id eis dixiſſe ajunt. Quare non omne id, quod ſcriptura ait Deum alicui dixiſſe, pro Prophetia, & cognitione ſupranaturali habendum, ſed tantum id, quod ſcriptura expreſſe dicit, vel quod ex circumſtantiis narrationis ſequitur, Prophetiam, ſive revelationem fuiſſe.

Si igitur ſacra volumina percurramus, videbimus, quod omnia, quæ Deus Prophetis revelavit, iis revelata fuerunt, vel verbis, vel figuris, vel utroque hoc modo, verbis ſcil., & figuris. Verba vero, & etiam figuræ vel veræ fuerunt, & extra imaginationem Prophetæ audientis, ſeu videntis, vel imaginariæ, quia nimirum Prophetæ imaginatio, etiam vigilando, ita diſponebatur, ut ſibi clare videretur verba audire, aut aliquid videre.

Voce enim vera revelavit Deus Moſi Leges, quas Hebræis præſcribi volebat, ut conſtat ex Exodo cap. 25. ỷ. 22. ubi ait ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים *& paratus ero tibi ibi, & loquar tecum ex illa parte tegminis, quæ eſt inter duos Cherubines.* Quod quidem oſtendit, Deum uſum fuiſſe voce aliqua vera, quandoquidem Moſes, ubicunqun volebat, Deum ibi ad loquendum ſibi paratum inveniebat. Et hæc ſola, qua ſcilicet lex prolata fuit, vera fuit vox, ut mox oſtendam.

Vocem, quâ Deus Samuëlem vocavit, veram ſuſpicarer fuiſſe, quia 1. Shamuëlis cap. 3. ỷ. ultimo dicitur. ויוסף יהוה להראה בשלה כי נגלה יהוה אל שמואל בשלו בדבר יהוה *& rurſus apparuit Deus Shamueli in Shilo, quia manifeſtatus fuit Deus Shamuëli in Shilo verbo Dei;* quaſi diceret, apparitio Dei Shamuëli nihil aliud fuit, quam quod Deus ſe verbo ipſi manifeſtavit, vel nihil aliud fuit, quam quod Shamuël Deum audiverit loquentem. Attamen, quia cogimur diſtinguere inter Prophetiam Moſis; & reliquarum Prophetarum; neceſſario dicendum hanc vocem à Shamuële auditam, imaginariam fuiſſe; quod inde etiam colligi poteſt, quod ipſa vocem Heli, quam Shamuël maxime audire ſolebat, adeoque promptius etiam imaginari poterat, referebat: ter enim à Deo vocatus, ſuſpicatus

Digitized by Google

eſt ſe ab Heli vocari. Vox, quam Abimelech audivit, imaginaria fuit; Nam dicitur Gen. cap. 20. verſ.6. *Et dixit ipſi Deus in ſomnis* &c. Quare hic non vigilando, ſed tantum in ſomnis (tempore ſcilicet quo imaginatio maxime naturaliter apta eſt, ad res, quæ non ſunt, imaginandum) Dei voluntatem imaginari potuit.

Verba Decalogi ex opinione quorundam Judęorum non fuerunt à Deo prolata, ſed putant, quod Iſraëlitæ ſtrepitum tantum audiverunt, nulla quidem verba proferentem atq; eo durante Leges decalogi pura mente perceperunt. Quod ego etiam aliquando ſuſpicatus ſum, quia videban verba Decalogi Exodi variare ab iis Decalogi Deut.; ex quo videtur ſequi (quandoquidem Deus ſemel tantum locutus eſt,) Decalogum non ipſa Dei verba, ſed tantum ſententias docere velle. Attamen niſi Scripturæ vim inferre velimus omnino concedendum eſt, Iſraëlitas veram vocem audiviſſe. Nam Scriptura Deut. cap. 5. verſ. 4. expreſſe dicit פנים בפנים דבר יהוה עמכם וגו *De facie ad faciem locutus eſt Deus vobiſcum* &c. hoc eſt, ut duo homines ſuos conceptus invicem, mediantibus ſuis duobus corporibus, communicare ſolent. Quapropter magis cum Scriptura convenire videtur, quod Deus aliquam vocem vere creavit, qua ipſe decalogum revelavit. Cauſa autem cur verba, & rationes unius à verbis & rationibus alterius variant, de ea vide cap. 8. Verum enimvero nec hoc modo omnis tollitur difficultas. Nam non parum à ratione alienum videtur, ſtatuere, quod res creata, á Deo eodem modo, ac reliquæ, dependens, eſſentiam, aut exiſtentiam Dei re, aut verbis, exprimere, aut explicare per ſuam perſonam poſſet. Nempe dicendo in prima perſona ego ſum Jehova Deus tuus &c.; Et quamvis, ubi aliquis ore dicit, *ego intellexi*, nemo putet, os ſed tantum mentem hominis id dicentis intellexiſſe, quia tamen os ad naturam hominis id dicentis refertur, & etiam is, cui id dicitur, naturam intellectus perceperat, mentem hominis loquentis per comparationem ſui facile intelligit. At qui Dei nihil præter nomen antea noverant, & ipſum alloqui cupiebant, ut de ejus Exiſtentia certi fierent; non video quomodo eorum petitioni ſatisfactum fuit per creaturam (quæ ad Deum non magis, quam reliqua creata, refertur, & ad Dei naturam non pertinet) quæ diceret, ego ſum

Deus.

Digitized by Google

Deus. Quæſo quid ſi Deus labia Moſis, ſed quid Moſis? imo alicujus beſtiæ contorſiſſet ad eadem pronuntiandum, & dicendum, ego ſum Deus, an inde Dei exiſtentiam intelligerent? Deinde Scriptura omnino indicare videtur Deum ipſum locutum fuiſſe, (quem ad finem è cœlo ſupra montem Sinaï deſcenderit,) & Judæos non tantum eum loquentem audiviſſe, ſed Magnates eum etiam vidiſſe (vide Exodi cap. 24.) nec Lex, Moſi revelata, cui nihil addere, nihil adimere licebat, & quæ tanquam jus Patriæ inſtituta fuit, unquam præcepit, ut credamus, Deum eſſe incorporeum, nec etiam eum nullam habere imaginem, ſive figuram, ſed tantum Deum eſſe, eique credere; eumque ſolum adorare, à cujus cultu ne diſcederent, præcepit, ne ei aliquam imaginem affingerent, nec ullam facerent; Nam, quandoquidem Dei imaginem non viderant, nullam facere potuerant, quæ Deum, ſed quæ neceſſario rem aliam creatam, quam viderant, referret, adeoque ubi Deum per illam imaginem adorarent, non de Deo, ſed de re, quam illa imago referret, cogitarent, & ſic tandem honorem Dei, ejuſque cultum illi rei tribuerent. Quinimo Scriptura clare indicat Deum habere figuram, & Moſi, ubi Deum loquentem audiebat, eam aſpexiſſe, nec tamen videre contigiſſe, niſi Dei poſteriora. Quare non dubito, quin hic aliquod lateat myſterium, de quo infra fuſius loquemur. Hic oſtendere pergam loca Scripturæ, quæ media indicant, quibus Deus ſua decreta hominibus revelavit.

Quod Revelatio per ſolas imagines contigit, patet ex primo Paralip. cap. 22. ubi Deus Davidi iram ſuam oſtendit per Angelum, gladium manu prehendentem. Sic etiam Balamo. Et quamvis Maimonides, & alii hanc hiſtoriam & itidem omnes, quæ Angeli alicujus apparitionem narrant, ut illa Manoæ, Abrahami, ubi filium immolare putabat, &c. in ſomnis contigiſſe volunt; non vero, quod aliquis oculis apertis Angelum videre potuerit: illi ſane garriunt; nam nihil aliud curaverunt, quam nugas Ariſtotelicas, & ſua propria figmenta ex Scriptura extorquere; quo mihi quidem nihil magis rediculum videtur.

Imaginibus vero non realibus, ſed à ſola imaginatione Prophetæ dependentibus revelavit Deus Joſepho Dominium ſibi futurum.

Digitized by Google

Per imagines, & verba revelavit Deus Joſuæ, ſe pro iis pugnaturum, nimirum oſtendens ei Angelum cum gladio, quaſi ducem exercitus, quod etiam verbis ei revelaverat, & Joſua ab Angelo audiverat. Eſaiæ etiam (ut cap. 6. narratur) repræſentatum fuit per figuras Dei providentiam populum deſerere, nempe imaginando Deum ter Sanctum in throno altiſſimo, & Iſraëlitas illuvie peccatorum inquinatos, & ſterquiliniis quaſi immerſos, adeoque à Deo maxime diſtantes. Quibus præſentem populi miſerrimum ſtatum intellexit, ejuſdem vero futuræ calamitates, verbis, tanquam à Deo prolatis, ei revelatæ fuerunt. Et ad hujus exemplar multa poſſem adferre exempla ex ſacris literis, niſi putarem ea omnibus eſſe ſatis nota.

Sed hæc omnia clarius confirmantur ex textu Numer. Cap. 12. ỷ. 6,7. ſic ſonante; אם יהיה נביאכם יהוה במר אה אליו אתודע בחלום ארבר בו לא כן עבדי משה וכו פה אל פה ארבר בו ומראה ולא בחידת ותמונת יהוה יביט *Si aliquis veſtri Propheta Dei erit, in viſione ei revelabor* (id eſt per figuras, & hieroglyphica; nam de Prophetia Moſis ait eſſe viſionem ſiue hieroglyphicis.) *in ſomnis loquor ipſi*, (id eſt non verbis realibus, & vera voce.) *Verum Moſi non ſic* (revelor) *ore ad os loquor ipſi, & viſione, ſed non ænigmatis, & imaginem Dei aſpicit*, hoc eſt me aſpiciens, ut ſocius, non vero perterritus mecum loquitur; ut habetur in Exodo cap. 33. ỷ. 17. Quare non dubitandum eſt, reliquos Prophetas, vocem veram non audiviſſe; quod magis adhuc confirmatur ex Deut. cap. 34. ỷ. 10. ubi dicitur ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יהוה פנים אל פנים *& non conſtitit*, (proprie ſurrexit,) *unquam Iſraëli propheta ſicut Moſes, quem Deus noverit de facie ad faciem*; quod quidem intelligendum eſt per ſolam vocem; nam nec Moſes ipſe Dei faciem nunquam viderat; (Exodi cap. 33.)

Præter hæc media, nulla alia, quibus Deus ſe hominibus communicaverit, in Sacris Litteris reperio, adeoque ut ſupra oſtendimus, nulla alia fingenda, neque admittenda. Et quamvis clare intelligamus, Deum poſſe immediate ſe hominibus communicare; nam nullis mediis corporeis adhibitis, menti noſtræ ſuam eſſentiam communicat; attamen ut homo aliquis ſola mente aliqua perci-

perciperet; quæ in primis noſtræ cognitionis fundamentis non continentur, nec ab iis deduci poſſunt, ejus mens præſtantior neceſſario, atque humanâ longe excellentior eſſe deberet. Quare non credo ullum alium ad tantam perfectionem ſupra alios perveniſſe, præter Chriſtum, cui Dei placita, quæ homines ad ſalutem ducunt, ſine verbis, aut viſionibus, ſed immediate revelata ſunt: adeo ut Deus per mentem Chriſti ſeſe Apoſtolis manifeſtaverit, ut olim Moſi mediante voce aërea. Et ideo vox Chriſti, ſicuti illa, quam Moſes audiebat, Vox Dei vocari poteſt. Et hoc ſenſu etiam dicere poſſumus, Sapientiam Dei, hoc eſt, Sapientiam, quæ ſupra humanam eſt, naturam humanam in Chriſto aſſumpſiſſe. Et Chriſtum viam ſalutis fuiſſe.

Verum monere hic neceſſe eſt, me de iis, quæ quædam Eccleſiæ de Chriſto ſtatuunt, prorſus non loqui, neque ea negare; nam libenter fateor me ea non capere. Quæ modo affirmavi, ex ipſa Scriptura conjicio. Nam nullibi legi, Deum Chriſto apparuiſſe, aut locutum fuiſſe, ſed Deum per Chriſtum Apoſtolis revelatum fuiſſe, eumque viam ſalutis eſſe, & denique veterem legem per Angelum, non vero à Deo immediate traditam fuiſſe &c. Quare, ſi Moſes cum Deo de facie ad faciem, ut vir cum ſocio ſolet (hoc eſt mediantibus duobus corporibus) loquebatur; Chriſtus quidem de mente ad mentem cum Deo communicavit.

Aſſerimus itaque Præter Chriſtum, neminem niſi imaginationis ope, videlicet ope verborum, aut imaginum, Dei revelata accepiſſe, atque adeo ad prophetizandum, non eſſe opus perfectiore mente, ſed vividiore imaginatione, ut clarius in ſequenti capite oſtendam. Hic jam quærendum eſt quidnam Sacræ Literæ intelligant per Spiritum Dei Prophetis infuſum, vel quod Prophetæ ex Dei Spiritu loquebantur; ad quod inveſtigandum, quærendum prius quid ſignificat vox Hebræa רוח *ruagh*, quam vulgus Spiritum interpretatur.

Vox רוח *ruagh*, genuino ſenſu ſignificat ventum, ut notum, ſed ad plura alia ſignificandum ſæpiſſime uſurpatur, quæ tamen hinc derivantur. Sumitur enim 1. ad ſignificandum halitum, ut Pſal. 135. ℣. 17. אף אין יש רוח בפיהם *etiam non eſt Spiritus in ore ſuo.* 2. animum, ſive reſpirationem, ut Samuelis 1. cap. 30. ℣. 12.

ותשב

ותשב רוחו אליו *& rediit ei Spiritus*, id eſt, reſpiravit. Hinc ſumitur 3. pro animoſitate, & viribus, ut Joſuę cap. 2. ℣. 11. ולא קמה עוד רוח באיש *nec conſtitit poſtea Spiritus in ullo viro*. Item Ezechiel. cap. 2. ℣. 2. ותבא בי רוח ותעמדני על רגלי *& venit in me Spiritus* (ſeu vis) *qui me fecit inſtare pedibus meis*. Hinc ſumitur 4. pro virtute, & aptitudine, ut Job. cap. 32. ℣. 8. אכן רוח היא באנוש *certe ipſa Spiritus eſt in homine*, hoc eſt; ſcientia non præciſe apud ſenes eſt quærenda, nam illam à ſingulari hominis virtute, & capacitate pendere jam reperio. Sic Numeri cap 27. ℣. 18. איש אשר רוח בו *vir, in quo eſt Spiritus*. Sumitur deinde 5. pro animi ſententia, ut Num. cap. 14. ℣. 24. עקב היתה רוח אחרת עמו *quoniam ipſi alius fuit Spiritus*, hoc eſt, alia animi ſententia, ſive alia mens. Item Prov. cap. 1. ℣. 23. אביעה לכם רוחי *eloquar vobis Spiritum* (hoc eſt mentem) *meum* Et hoc ſenſu uſurpatur ad ſignificandam voluntatem, ſive decretum, appetitum, & impetum animi; ut Ezechiel. cap. 1. ℣. 12. אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו *quo erat Spiritus* (ſeu voluntas) *eundi ibant*. Item Eſaiæ cap. 30. ℣. 1. ולנסוך מסכה ולא רוחי *& ad fundendam fuſionem & non ex meo Spiritu*. Et cap. 29. verſ. 10. כי נסך עליהם יהוה רוח תרדמה *quia fudit ſuper ipſos Deus Spiritum* (hoc eſt appetitum) *dormiendi*. Et Judic. cap. 8. verſ. 3. אז רפתה רוחם מעליו *tunc mitigatus eſt eorum Spiritus*, ſive impetus. Item Prov. cap. 16. verſ. 33. ומושל ברוחו מלוכד עיר *qui dominatur Spiritui* (ſive appetitui) *ſuo*, *quam quis capit civitatem*. Idem cap. 25. verſ. 27. איש אין מעצור לרוחו *vir, qui non cohibet Spiritum ſuum*. Et Eſaiæ. cap. 33. verſ. 11. רוחכם אש תאכלכם *Spiritus veſter eſt ignis, qui vos conſumit*. Porro hæc vox רוח *ruagh*, quatenus animum ſignificat, inſervit ad exprimendum omnes animi paſſiones, & etiam dotes ut רוח גבוהה *Spiritus altus*, ad ſignificandum ſuperbiam, רוח שפלה *Spiritus demiſſus*, ad humilitatem, רוח רעה *Spiritus malus*, ad odium & melancholiam, רוח טובה *Spiritus bonus*, ad benignitatem, רוח קנאה *Spiritus Zelotypiæ* רוח זנונים *Spiritus* (ſive appetitus) *fornicationum*, רוח חכמה: עצה: גבורה *Spiritus ſapientiæ: conſilii: fortitudinis:* iſt eſt, (nam Hebraice frequentius ſubſtantivis, quam adjectivis utimur) animus ſapiens, prudens, fortis, vel virtus ſapientiæ, conſilii, fortitudinis, רוח חן *Spiritus benevolentiæ* &c. 6. ſignificat ipſam mentem ſive animam,

Digitized by Google

animam, ut Eccleſ. 3. verſ. 19. ורוח אחד לכל *Spiritus* (ſive *anima*) *eadem eſt omnibus* והרוח תשוב אל האלהים & *Spiritus ad Deum revertitur.* 7. Denique ſignificat mundi plagas (propter ventos, qui inde flant) & etiam latera cujuſcunque rei, quæ illas mundi plagas reſpiciunt. Vide Ezechielem cap. 37. verſ. 9. & cap. 42. verſ. 16, 17, 18, 19, &c.

Jam notandum, quod res aliqua ad Deum refertur, & Dei dicitur eſſe. 1. Quia ad Dei naturam pertinet, & qnaſi pars eſt Dei, ut cum dicitur כח יהוה *potentia Dei.* עיני יהוה *oculi Dei.* 2. Quia in Dei poteſtate eſt, & ex Dei nutu agit, ſic in Sacris cœli vocantur שמי יהוה *cæli Dei*, quia Dei quadriga, & domicilium ſunt: Aſſyria flagellum Dei vocatur, & Nabucadonoſor ſervus Dei, &c. 3. Quia Deo dicata eſt, ut היכל יהוה *templum Dei:* נזיר אלהים *Dei Nazarenus.* לחם יהוה *panis Dei* &c. 4. Quia per Prophetas tradita eſt, at non Lumine naturali revelata; ideo Lex Moſis, Lex Dei vocatur. 5. Ad rem in ſuperlativo gradu exprimendum, ut הררי אל *montes Dei*, hoc eſt, montes altiſſimi: תרדמת יהוה *ſomnus Dei*, id eſt, profundiſſimus, & hoc ſenſu Amos cap. 4. verſ. 11. explicandus eſt, ubi Deus ipſe ſic loquitur הפכתי אתכם כמהפכת אלהים את סדום ואת עמורה *ſubverti vos, ſicuti ſubverſio Deo* (ſubvertit) *Sodomam & Gomorram*, id eſt, ſicuti memorabilis illa ſubverſio: Nam, cum Deus ipſe loquatur, aliter proprie explicari non poteſt. Scientia etiam naturalis Salomonis, Dei ſcientia vocatur, id eſt, divina, ſive ſupra communem. In Pſalmis etiam vocantur ארזי אל *cedri Dei*, ad exprimendam earum inſolitam magnitudinem. Et 1 Shamuelis cap. 11. verſ. 7. ad ſignificandum metum admodum magnum, dicitur ויפל פחד יהוה על העם *& cecidit metus Dei ſupra populum.* Et hoc ſenſu omnia, quæ captum Judæorum ſuperabant, & quorum cauſas naturales tum temporis ignorabant, ad Deum referri ſolebant. Ideo tempeſtas גערת יהוה *increpatio Dei*, tonitrua autem, & fulmina, Dei ſagittæ vocabantur; putabant enim, Deum ventos in cavernis, quas Dei æraria vocabant, incluſos habere, in qua opinione ab Ethnicis in hoc differebant, quod non Æolum, ſed Deum eorum rectorem credebant. Hac etiam de cauſa miracula opera Dei vocantur, hoc eſt, opera ſtupenda. Nam ſane omnia naturalia

Digitized by Google

Dei opera ſunt, & per ſolam divinam potentiam ſunt, & agunt. Hoc ergo ſenſu Pſaltes vocat Ægypti miracula Dei potentias, quia Hebræis nihil ſimile expectantibus viam ad ſalutem in extremis periculis aperuerunt, atque ideo ipſi eadem maxime admirabantur.

Cum igitur opera naturæ inſolita, opera Dei vocentur, & arbores inſolitæ magnitudinis arbores Dei, minime mirandum, quod in Geneſi homines fortiſſimi, & magnæ ſtaturæ, quamvis impii raptores, & ſcortatores, filii Dei vocantur. Quare id abſolute omne, quo aliquis reliquos excellebat, ad Deum referre ſolebant antiqui, non tantum Judæi, ſed etiam ethnici; Pharao enim ubi ſomnii interpretationem audivit, dixit, Joſepho mentem Deorum ineſſe, & Nabucadonoſor etiam Danieli dixit, eum mentem Deorum Sanctorum habere. Quin etiam apud Latinos nihil frequentius; nam quæ affabre facta ſunt, dicunt ea divina manu fuiſſe fabricata, quod ſi quis Hebraice transferre vellet, deberet dicere, *Manu Dei fabricata*, ut Hebraizantibus notum.

His itaque Loca Scripturæ, in quibus de Dei Spiritu fit mentio facile intelligi, & explicari poſſunt; Nempe רוח אלהים *Spiritus Dei*, & רוח יהוה *Spiritus Jehovæ* quibuſdam in locis nihil aliud ſignificat, quam ventum vehementiſſimum, ſiccíſſimum, & fatalem, ut in Eſaiæ cap. 40. ỳ. 7. רוח יהוה נשבה בו *ventus Jehovæ flavit in eum*, hoc eſt, ventus ſicciſſimus, & fatalis. Et Geneſeos cap. 1. verſ. 2. & *ventus Dei*, (ſive ventus fortiſſimus) *movebatur ſuper aquam*. Deinde ſignificat animum magnum; Gideonis enim, & Samſonis animum vocantur in Sacris Literis רוח יהוה *Spiritus Dei*, hoc eſt, animus audaciſſimus, & ad quævis paratus. Sic etiam quæcunque virtus, ſive vis ſupra communem vocatur רוח יהוה *Spiritus*, ſeu *virtus Dei*, ut in Exod. cap. 31. verſ. 3. ואמלא אותו רוח אלהים *& adimplebo ipſum* (nempe Betzaleelem) *Spiritu Dei*, hoc eſt, (ut ipſa Scriptura explicat) ingenio, & arte ſupra communem hominum ſortem. Sic Eſaiæ cap. 11. verſ. 2. ונחה עליו רוח יהוה *et quieſcet ſupra ipſum Spiritus Dei*, hoc eſt, ut ipſe Propheta, more in Sacris Literis uſitatiſſimo, particulatim poſtea id explicando declarat, virtus ſapientiæ, conſilii, ſortitudinis &c., ſic etiam melancholia Saulis vocatur רוח אלהום רעה *Dei Spiritus malus*, id eſt, melancholia profun-

profundiſſima; ſervi enim Saulis, qui ejus melancholiam Dei melancholiam vocabant, ei fuerunt authores, ut aliquem ad ſe muſicum vocaret, qui fidibus canendo ipſum recrearet, quod oſtendit eos per *Dei melancholiam*, naturalem melancholiam intellexiſſe. Significatur deinde per רוח יהוה *Dei Spiritum*, ipſa hominis mens, ſicuti in Job cap. 27. verſ. 3. ורוח אלה באפי *& Spiritus Dei in naſo meo*, alludens ad id, quod habetur in Geneſi, nempe, quod Deus flavit animam vitæ in naſo hominis. Sic Ezechiel, mortuis prophetizans, ait cap. 37. verſ. 14. ונתתי רוחי בכם וחייתם *& dabo meum Spiritum vobis, & vivetis*; id eſt, vitam vobis reſtituam. Et hoc ſenſu dicitur Jobi cap. 34. verſ. 14. אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסף *ſi velit* (nempe Deus) *Spiritum ſuum*, (hoc eſt, mentem, quam nobis dedit) *& animam ſuam ſibi recolliget.* Sic etiam intelligendus eſt Geneſ. cap. 6. verſ. 3. לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר *non ratiocinabitur* (aut non decernet) *Spiritus meus in homine unquam, quoniam caro eſt*, hoc eſt, homo poſthac ex decretis carnis & non mentis, quam ipſi, ut de bono diſcerneret, dediaget. Sic etiam Pſalmi 51. ỷ. 12. 13. לב טהור כרא לי אלהים ורוח נכון חרש בקרבי: אל תשליכני מלפניך ורוח קרשך אל תקח ממני *cor purum crea mihi Deus, & Spiritum* (id eſt appetitum) *decentem* (ſive moderatum) *in me renova, non me rejice è tuo conſpectu, nec mentem tuæ ſanctitatis ex me cape.* Quia peccata ex ſola carne oriri credebantur, mens autem non niſi bonum ſuadere, ideo contra carnis appetitum Dei auxilium invocat, mentem autem, quam Deus Sanctus ipſi dedit, à Deo conſervari tantum precatur. Jam, quoniam Scriptura Deum inſtar hominis depingere, Deoque mentem, animum, animique affectus, ut & etiam corpus, & halitum tribuere, propter vulgi imbecillitatem, ſolet; ideo רוח יהוה *Spiritus Dei* in Sacris ſæpe uſurpatur pro mente, ſcilicet animo, affectu, vi, & halitu oris Dei. Sic Eſaias cap. 40. verſ. 13. ait, מי תכן את רוח יהוה *quis diſpoſuit Dei Spiritum?* (ſive mentem) hoc eſt, quis Dei mentem præter Deum ipſum ad aliquid volendum determinavit? & cap. 63. verſ. 10. והמה מרו ועצבו את רוח קדשו *& ipſi amaritudine, & triſtitia affecerunt Spiritum ſuæ ſanctitatis*, & hinc fit ut pro Lege Moſis uſurpari ſoleat, quia Dei quaſi mentem explicat,

Digitized by Google

cat, ut ipſe Eſaias in eodem cap. verſ. 11. איה השם בקרבו את רוח קדשו *Ubi* (ille) *eſt, qui poſuit in medio ejus Spiritum ſuæ ſanctitatis*, nempe, Legem Moſis, ut clare ex toto contextu orationis colligitur; & Nehemias cap. 9. verſ. 20. ורוחך הטובה נתת להשכילם *& Spiritum, ſive mentem tuam bonam eis dediſti, ut eos intelligentes faceres*, de tempore enim Legis loquitur, & etiam ad id Deut. cap. 4. verſ. 6. alludit, ubi Moſes ait, *quoniam ipſa* (nempe Lex) *eſt veſtra ſcientia, & prudentia*, &c Sic etiam in Pſalmo 143. verſ. 11. רוחך טובה תנחני בארץ מישור *mens tua bona me ducet in terram planam*; hoc eſt, mens tua nobis revelata me in rectam viam ducet. Significat etiam, uti diximus Spiritus Dei, Dei halitum, qui etiam improprie, ſicuti mens, animus, & corpus Deo in Scriptura tribuitur, ut Pſal. 33. verſ. 6. Deinde Dei potentiam, vim, ſive virtutem, ut Job. cap. 33. verſ. 4. רוח אל עשתני *Spiritus Dei me fecit*, hoc eſt, virtus, ſive potentia Dei, vel ſi mavis, Dei decretum; nam Pſaltes poëtice loquendo, etiam ait, juſſu Dei cœli facti ſunt, & Spiritu, ſive flatu oris ſui (hoc eſt, decreto ſuo, uno quaſi flatu pronuntiato) omnis eorum exercitus. Item Pſalmo 139. verſ. 7. אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח *quo ibo* (ut ſim) *extra Spiritum tuum, aut quo fugiam*, (ut ſim) *extra tuum conſpectum*, hoc eſt (ut ex iis, quibus Pſaltes ipſe hoc pergit amplificare, patet) quo ire poſſum, ut ſim extra tuam potentiam, & præſentiam? Denique רוח יהוה *Spiritus Dei* uſurpatur in Sacris ad animi Dei affectus exprimendum, nempe Dei benignitatem, & miſericordiam; ut in Michæ cap. 2. verſ. 7. הקצר רוח יהוה *num anguſtatus eſt Spiritus Dei?* (hoc eſt, Dei miſericordia) *ſunt ne hæc* (ſcæva ſcilicet) *ejus opera?* Item Zachar. cap. 4. ỳ. 6. לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי *non exercitu, nec vi, ſed ſolo meo Spiritu*, id eſt, ſola mea miſericordia. Et hoc ſenſu puto etiam intelligendum eſſe verſ. 12. capitis 7. ejuſdem Prophetæ nempe ולבם שמו שמיר משמוע את התורה ואת הדברים שאר שלח ירוה ברוחו ביד הנביאים הראשונים *& cor ſuum conſtituerunt cautum, ne obedirent Legi, & mandatis, quæ Deus miſit ex ſuo Spiritu* (hoc eſt, ex ſua miſericordia) *per primos Prophetas*. Hoc etiam ſenſu ait Hagæus cap. 2. verſ. 5. ורוחי עומדת בתוככם אל תיראו *& Spiritus meus* (ſive mea gratia) *permanet inter vos, nolite timere*. Quod

autem

Digitized by Google

autem Eſaias cap. 48. verſ. 16. ait ועתה יהוה אלהים שלחני ורוחו *at nunc Dominus Deus me miſit*, *ejuſque Spiritus*, poteſt quidem intelligi per Dei animum, & miſericordiam, vel etiam per ejus mentem in Lege revelatam; nam ait *à principio* (hoc eſt, cum primum ad vos veni, ut vobis Dei iram, ejuſque ſententiam contra vos prolatam prædicarem) *non occulte locutus ſum*, *ex tempore*, *quo ipſa* (prolata) *fuit*, *ego adſui*, (ut ipſe cap. 7. teſtatus eſt) at nunc lætus nuncius ſum, & Dei miſericordia miſſus, ut veſtram reſtaurationem canam: Poteſt etiam, uti dixi, per Dei mentem in Lege revelatam intelligi, hoc eſt, quod ille jam etiam ex mandato Legis, nempe Levit. cap. 19. verſ. 17. ad eos monendum venit. Quare eos iiſdem conditionibus, & eodem modo, quo Moſes ſolebat, monet. Et tandem, ut etiam Moſes fecit, eorum reſtaurationem prædicendo deſinit. Attamen prima explicatio mihi magis conſona videtur.

Ex his omnibus, ut tandem ad id, quod intendimus, revertamur, hæ Scripturæ phraſes perſpicuæ fiunt, nempe *Prophetæ Spiritus Dei fuit*, *Deus Spiritum ſuum hominibus infudit*, *homines Spiritu Dei*, *& Spiritu Sancto repleti ſunt.* &c. Nihil enim aliud ſignificant, quam quod Prophetæ virtutem ſingularem & ſupra communem habebant, quodque pietatem eximia animi conſtantia colebant. Deinde quod Dei mentem, ſive ſententiam percipiebant; oſtendimus enim, Spiritum Hebraice ſignificare tam mentem, quam mentis ſententiam, & hac de cauſa, ipſam Legem quia Dei mentem explicabat, Spiritum ſive mentem Dei vocari; quare æquali jure imaginatio Prophetarum quatenus per eam Dei decreta revelabantur, mens Dei etiam vocari poterat, Prophetæque mentem Dei habuiſſe dici poterant. Et quamvis menti etiam noſtræ, mens Dei, ejuſque æternæ ſententiæ inſcriptæ ſint, & conſequenter mentem etiam Dei (ut cum Scriptura loquar) percipiamus; tamen quia cognitio naturalis omnibus communis eſt, non tanti ab hominibus, ut jam diximus, æſtimatur, & præcipue ab Hebræis, qui ſe ſupra omnes eſſe jactabant, imo qui omnes, & conſequenter ſcientiam omnibus communem, contemnere ſolebant. Denique Prophetæ Dei Spiritum habere dicebantur, quia homines cauſas Propheticæ cognitionis ignorabant, eandemque admirabantur, & propterea, ut reliqua

 porten-

Digitized by Google

portenta, ipſam ad Deum referre, Denique cognitionem vocare ſolebant.

Poſſumus jam igitur ſine ſcrupulo affirmare, Prophetas, non niſi ope imaginationis, Dei revelata percepiſſe, hoc eſt, mediantibus verbis, vel imaginibus, iiſque veris, aut imaginariis. Nam, cum nulla alia media in Scriptura præter hæc reperiamus, nulla etiam alia, ut jam oſtendimus, nobis fingere licet. Quibus autem naturę legibus id factum fuerit, fateor me ignorare. Potuiſſem quidem, ut alii, dicere, per Dei potentiam factum fuiſſe; attamen garrire viderer. Nam idem eſſet, ac ſi termino aliquo tranſcendentali formam alicujus rei ſingularis velim explicare. Omnia enim per Dei potentiam facta ſunt: Imo quia Naturæ potentia nulla eſt niſi ipſa Dei potentia, certum eſt nos eatenus Dei potentiam non intelligere, quatenus cauſas naturales ignoramus; adeoque ſtulte ad eandem Dei potentiam recurritur, quando rei alicujus cauſam naturalem, hoc eſt, ipſam Dei potentiam ignoramus. Verum nec nobis jam opus eſt, Propheticæ cognitionis cauſam ſcire: Nam ut jam monui, hic tantum Scripturæ documenta inveſtigare conamur, ut ex iis, tanquam ex datis naturę, noſtra concludamus; documentorum autem cauſas nihil curamus,

Cum itaque Prophetę imaginationis ope Dei revelata perceperint, non dubium eſt, eos multa extra intellectus limites percipere potuiſſe; nam ex verbis, & imaginibus longe plures ideæ componi poſſunt, quam ex ſolis iis principiis, & notionibus quibus tota noſtra naturalis cognitio ſuperſtruitur.

Patet deinde, cur Prophetæ omnia fere parabolice, & ænigmatice perceperint, & docuerint, & omnia ſpiritualia corporaliter expreſſerint: hæc enim omnia cum natura imaginationis magis conveniunt. Nec jam mirabimur, cur Scriptura, vel Prophetę adeo impropriе, & obſcure de Dei Spiritu, ſive mente loquantur, ut Numeri cap. 11. verſ. 17. & Primi Regum cap. 22. verſ. 2. &c. Deinde quod Michæas Deum ſedentem, Daniel autem ut ſenem veſtibus albis indutum, Ezechiel vero veluti ignem, & qui Chriſto aderant, Spiritum Sanctum, ut columbam deſcendentem, Apoſtoli vero ut linguas igneas, & Paulus denique, cum prius converteretur, lucem

cem magnam viderit. Hæc enim omnia cum vulgaribus de Deo & Spiritibus imaginationibus, plane conveniunt. Denique quoniam imaginatio vaga eſt, & inconſtans, ideo Prophetia Prophetis non diu hærebat, nec etiam frequens, ſed admodum rara erat, in pauciſſimis ſcilicet hominibus, & in iis etiam admodum raro. Cum hoc ita ſit, cogimur jam inquirere, unde Prophetis oriri potuit certitudo eorum, quæ tantum per imaginationem, & non ex certis mentis principiis percipiebant. Verum quicquid & circa hoc dici poteſt, ex Scriptura peti debet, quandoquidem hujus rei (ut jam diximus) veram ſcientiam non habemus, ſive eam per primas ſuas cauſas explicare non poſſumus. Quid autem Scriptura de certitudine Prophetarum doceat, in ſequente capite oſtendam, ubi de Prophetis agere conſtitui.

CAPUT II.

De Prophetis.

EX ſuperiore capite, ut jam indicavimus, ſequitur Prophetas non fuiſſe perfectiore mente præditos, ſed quidem potentiâ vividius imaginandi, quod Scripturæ narrationes abunde etiam docent. De Salomone enim conſtat, eum quidem ſapientiâ, ſed non dono Prophetico cæteros excelluiſſe Prudentiſſimi etiam illi Heman, Darda, Kalchol, Prophetæ non fuerunt, & contra homines ruſtici, & extra omnem diſciplinam; imo mulierculæ etiam, ut Hagar ancilla Abrahami, dono Prophetico fuerunt præditæ. Quod etiam cum experientia, & ratione convenit: Nam qui maxime imaginatione pollent, minus apti ſunt ad res pure intelligendum, & contra, qui intellectu magis pollent, eumque maxime colunt, potentiam imaginandi magis temperatam, magiſque ſub poteſtatem habent, & quaſi freno tenent, nè cum intellectu confundatur. Qui igitur ſapientiam & rerum naturalium, & ſpiritualium cognitionem ex Prophetarum libris inveſtigare ſtudent, totâ errant viâ: quod, quoniam tempus, Philoſophia, & denique res ipſa poſtulat, hic fuſe oſtendere decrevi, parum curans, quid ſuperſtitio ogganniat, quæ nullos magis odit, quam qui veram

Digitized by Google

veram ſcientiam, veramque vitam colunt. Et, proh dolor! res eo jam pervenit, ut, qui aperte fatentur, ſe Dei ideam non habere, & Deum non niſi per res creatas (quarum cauſas ignorant) cognoſcere, non erubeſcant Philoſophos Atheïſmi accuſare.

Ut autem rem ordine deducam, oſtendam, Prophetias variaviſſe, non tantum pro ratione imaginationis, & temperamenti corporis cujuſque Prophetæ, ſed etiam pro ratione opinionum, quibus fuerant imbuti, atque adeo Prophetiam numquam Prophetas doctiores reddidiſſe; ut ſtatim fuſius explicabo, ſed prius de certitudine Prophetarum hic agendum, tum quia hujus capitis argumentum ſpectat, tum etiam quia ad id, quod demonſtrare intendimus, aliquantum inſervit.

Cum ſimplex imaginatio non involvat ex ſua natura certitudinem, ſicuti omnis clara & diſtincta idea, ſed imaginationi, ut de rebus, quas imaginamur, certi poſſimus eſſe, aliquid neceſſario accedere debeat, nempe ratiocinium, hinc ſequitur Prophetiam per ſe non poſſe involvere certitudinem, quia, ut jam oſtendimus, à ſola imaginatione pendebat; & ideo Prophetæ non certi erant de Dei revelatione, per ipſam revelationem ſed per aliquod ſignum, ut patet ex Abrahamo (vide Geneſ. cap. 15. verſ. 8.) qui audita Dei promiſſione ſignum rogavit, ille quidem Deo credebat, nec ſignum petiit, non ut Deo fidem haberet, ſed ut ſciret id à Deo ei promitti. Idem etiam clarius ex Gideone conſtat, ſic enim Deo ait ועשית לי אות שאתה מדבר עמי *& fac mihi ſignum* (ut ſciam) *quod tu mecum loqueris.* Vide Judicum cap. 6. verſ. 17. Moſi etiam dicit Deus וזה לך האות כי אנכי אלחתיך; *& hoc* (ſit) *tibi ſignum, quod ego te miſi.* Ezechias, qui dudum noverat Eſaiam eſſe Prophetam, ſignum Prophetiæ ejus valetudinem prædicentis rogavit. Quod quidem oſtendit Prophetas ſemper ſignum aliquod habuiſſe, quo certi fiebant de rebus, quas Prophetice imaginabantur, & ideo Moſes monet (vide Deut. cap. 18. verſ. ult.) ut ſignum ex Propheta petant, nempe eventum alicujus rei futuræ. Prophetia igitur hac in re naturali cedit cognitioni, quæ nullo indiget ſigno, ſed ex ſua natura certitudinem involvit. Etenim hæc certitudo Prophetica mathamatica quidem non erat, ſed tantum moralis: Quid etiam

ex

Digitized by Google

ex ipſa Scriptura conſtat; nam Deut. cap. 14. monet Moſes, quod ſi quis Propheta novos Deos docere velit, is, quamvis ſuam confirmet doctrinam ſignis, & miraculis, mortis tamen damnetur; nam; ut ipſe Moſes pergit, Deus ſigna etiam, & miracula facit ad tentandum populum, atque hoc Chriſtus etiam Diſcipulos ſuos monuit, ut conſtat Matth. cap. 24. verſ. 24. Quinimo Ezechiel cap. 14. verſ. 8. clare docet. Deum homines aliquando falſis revelationibus decipere: nam ait והנביא כי יפותה ודבר דבר אני יהוה פתיתי את הנביא ההוא *& quando Propheta* (falſus ſcil.) *inducitur, & verbum locutus fuerit, ego Deus induxi illum Prophetam*, quod etiam Michæas (vide Regum Lib. 1. cap. 22. verſ. 21) de Prophetis Achabi teſtatur.

Et quamvis hoc oſtendere videatur Prophetiam & revelationem rem eſſe plane dubiam, habebat tamen, uti diximus, multum certitudinis: Nam Deus pios, & electos nunquam decipit, ſed juxta illud antiquum proverbium (vide Samuelis 1. cap. 24. ṽ. 13.) & ut ex hiſtoria Abigaëlis, ejuſque oratione conſtat, Deus utitur piis, tanquam ſuæ pietatis inſtrumentis, & impiis tanquam ſuæ iræ executoribus, & mediis: quod etiam clariſſime conſtat ex illo caſu Michææ, quem modo citavimus; nam, quanquam Deus decreverat Achabum decipere per Prophetas, falſis tamen tantum Prophetis uſus fuit, pio autem rem, ut erat, revelavit, & vera prædicere non prohibuit. Attamen, uti dixi, certitudo Prophetæ moralis tantum erat, quia nemo ſe juſtificare coram Deo poteſt, nec jactare, quod ſit Dei pietatis inſtrumentum, ut ipſa Scriptura docet, & re ipſâ indicat; nam Dei ira Davidem ſeduxit ad numerandum populum, cujus tamen pietatem Scriptura abunde teſtatur: Tota igitur certitudo prophetica his tribus fundabatur. 1. Quod res revelatas vividiſſime, ut nos vigilando ab objectis affecti ſolemus, imaginabantur. 2. Signo. 3. Denique, & præcipuo, quod animum ad ſolum æquum, & bonum inclinatum habebant. Et quamvis Scriptura non ſemper Signi mentionem faciat, credendum tamen eſt, Prophetas ſemper Signum habuiſſe; nam Scriptura non ſemper ſolet omnes conditiones, & circumſtantias enarrare (ut multi jam notaverunt) ſed res potius ut notas ſupponere. Præterea conce-

Digitized by Google

dere poſſumus, Prophetas, qui nihil novi, niſi quod in Lege Moſis continetur, prophetabant, non indiguiſſe ſigno, quia ex Lege confirmabantur. Ex. gr. Prophetia Jeremiæ de vaſtatione Hieroſolymæ confirmabatur Prophetiis reliquorum prophetarum, & minis Legis, ideoque ſigno non indigebat, ſed Chananias, qui contra omnes Prophetas citam civitatis reſtaurationem prophetabat, ſigno neceſſario indigebat, alias de ſua Prophetia dubitare deberet, donec eventus rei ab ipſo prædictæ ſuam Prophetiam confirmaret. Vide Jerem. cap. 28. verſ. 8.

Cum itaque certitudo, quæ ex ſignis in Prophetis oriebatur, non mathematica (hoc eſt, quæ ex neceſſitate perceptionis rei perceptæ, aut viſæ ſequitur) ſed tantum moralis erat, & ſigna non niſi ad Prophetæ perſuadendum dabantur; hinc ſequitur, Signa pro opinionibus, & capacitate Prophetæ data fuiſſe: ita ut ſignum, quod unum Prophetam certum redderet de ſua Prophetiâ, alium, qui aliis eſſet imbutus opinionibus, minime convincere poſſet; & ideo ſigna in unoquoque Propheta variabant. Sic etiam ipſa revelatio variabat, ut jam diximus, in unoquoque Propheta pro diſpoſitione temperamenti corporis, imaginationis, & pro ratione opinionum, quas antea amplexus fuerat. Pro ratione enim temperamenti variabat hoc modo, nempe; ſi Propheta erat hilaris, ei revelabantur victoriæ, pax, & quæ porro homines ad lætitiam movent. Tales enim ſimilia ſæpius imaginari ſolent; ſi contra triſtis erat, bella, ſupplicia, & omnia mala ei revelabantur; & ſic prout Propheta erat miſericors, blandus, iracundus, ſeverus &c. eatenus magis aptus erat ad *has*, quam ad *illas* revelationes. Pro diſpoſitione imaginationis autem ſic etiam variabat, nempe; ſi Propheta erat elegans, ſtylo etiam eleganti Dei mentem percipiebat, ſin autem confuſus, confuſe; & ſic porro circa revelationes, quæ per imagines repræſentabantur, nempe; ſi Propheta erat ruſticus, boves, & vaccæ &c. ſi vero miles, duces, exercitus; ſi denique aulicus, ſolium regium, & ſimilia ipſi repræſentabantur. Denique variabat Prophetia pro diverſitate opinionum Prophetarum: nempe Magis, (vide Matthæi cap. 2.) qui nugis aſtrologiæ credebant, revelata fuit Chriſti nativitas, per imaginationem ſtellæ in oriente ortæ

Augur-

Digitized by Google

Auguribus Nabucadonoſſoris (vide Ezechielis cap. 21. v. 26.) in extis revelata fuit vaſtatio Hieroſolymæ, quam etiam idem Rex ex oraculis intellexit, & ex directione ſagittarum, quas ſurſum in aërem projecit. Prophetis deinde, qui credebant homines ex libera electione, & propria potentia agere, Deus ut indifferens revelabatur, & ut futurarum humanarum actionum inſcius. Quæ omnia ex ipſa Scriptura ſingulatim jam demonſtrabimus.

Primum igitur conſtat ex illo caſu Eliſæ, (vide Regum Lib. 2. cap. 3. ỷ. 15.) qui, ut Jehoramo prophetaret, organum petiit, nec Dei mentem percipere potuit, niſi poſtquam muſica organi delectatus fuit, tum demum Jehoramo cum ſociis læta prædixit, quod antea contingere nequiit, quia Regi iratus erat; & qui in aliquem irati ſunt, apti quidem ſunt ad mala, non vero bona de iiſdem imaginandum. Quod autem alii dicere volunt, Deum iratis, & triſtibus non revelari, ii quidem ſomniant; nam Deus Moſi in Pharhaonem irato revelavit miſeram illam primogenitorum ſtragem, (vide Exodi cap. 11. ỷ. 8.) idque nullo adhibito organo. Kaino etiam furenti Deus revelatus eſt. Ezechieli præ irâ impatienti miſeriæ, & contumacia Judæorum revelata fuit. (vide Ezechielis cap. 3. ỷ. 14.) & Jeremias mœſtiſſimus, & magno vitæ tædio captus calamitates Judæorum prophetavit: adeo ut Joſias eum conſulere noluerit, ſed fœminam ei contemporaneam, utpote quæ ex ingenio muliebri magis apta erat, ut ei Dei miſericordia revelaretur. (vide Lib. 2. Paralip. cap. 35.) Michæas etiam nunquam Achabo aliquid boni, quod tamen alii veri Prophetæ fecerunt, (ut patet ex primo Regum cap. 20.) ſed tota ejus vita mala prophetavit (vide 1 Reg. cap. 22. ỷ. 7. & clarius in 2 Paralip. cap. 18. ỷ. 7.) Prophetæ itaque pro vario corporis temperamento magis ad *has*, quam ad *illas* revelationes erant apti. Stylus deinde prophetiæ pro eloquentia cujuſque Prophetæ variabat; Prophetiæ enim Ezechielis, & Amoſis non ſunt, ut illæ Eſaiæ, Nachumi eleganti, ſed rudiore ſtylo ſcriptæ. Et ſi quis, qui linguam Hebraicam callet, hæc curioſius inſpicere velit, conferat diverſorum Prophetarum quædam ad invicem capita, quæ ejuſdem ſunt argumenti, & magnam reperiet in ſtylo diſcrepantiam. Conferat ſcil. cap. 1. aulici Eſaiæ ex ỷ. 11. uſque ad 20 cum

Digitized by Google

cap. 5. ruſtici Amoſis ex vſ. 21. uſque ad 24. Conferat deinde ordinem & rationes Prophetiæ Jeremiæ, quam cap. 49. Edomææ ſcripſit, cum ordine, & rationibus Hobadiæ. Conferat porro etiam Eſaiæ cap. 40. verſ. 19, 20. & cap. 44. ex verſ. 8. cum cap. 8. verſ. 6. & cap. 13. verſ. 2. Hoſeæ. Et ſic de cæteris: quæ ſi omnia recte perpendantur, facile, oſtendent, Deum nullum habere ſtylum peculiarem dicendi, ſed tantum pro eruditione, & capacitate Prophetæ eatenus eſſe elegantem, compendioſum, ſeverum, rudem, prolixum, & obſcurum.

Repreſentationes propheticæ, & hieroglyphica, quamvis idem ſignificarent, variabant tamen; nam Eſaiæ aliter Dei gloria templum relinquens repræſentata fuit, quam Ezechieli: Rabini autem volunt utramque repræſentationem eandem prorſus fuiſſe, at Ezechielem, ut ruſticum eam ſupra modum miratum fuiſſe, & ideo ipſam omnibus circumſtantiis enarraviſſe; Attamen, niſi ejus rei certam habuerunt traditionem, quod minime credo, rem plane fingunt: Nam Eſaias Seraphines ſenis alis, Ezechiel vero beſtias quaternis alis vidit. Eſaias vidit Deum veſtitum & in ſolio regio ſedentem, Ezechiel autem inſtar ignis; uterque ſine dubio Deum vidit, prout ipſum imaginari ſolebat. Variabant præterea repræſentationes non modo tantum, ſed etiam perſpicuitate; nam repræſentationes Zachariæ obſcuriores erant, quam ut ab ipſo abſque explicatione poſſent intelligi, ut ex ipſarum narratione conſtat; Danielis autem etiam explicatæ nec ab ipſo Propheta potuerunt intelligi. Quod quidem non contigit propter rei revelandæ difficultatem (de rebus enim humanis tantum agebatur, quæ quidem limites humanæ capacitatis non excedunt, niſi quia futuræ ſunt) ſed tantum quia Danielis imaginatio non æque valebat ad Prophetandum vigilando, ac in ſomnis, quod quidem inde apparet, quod ſtatim in initio revelationis ita perterritus fuit, ut fere de ſuis viribus deſperaret. Quare propter imaginationis, & virium imbecillitatem res ipſi admodum obſcuræ repræſentatæ fuerunt, neque eas etiam explicatas intelligere potuit. Et hic notandum verba à Daniele audita (ut ſupra oſtendimus) imaginaria tantum fuiſſe, quare non mirum eſt, illum tum temporis perturbatum

omnia

omnia illa verba adeo confuſe, & obſcure imaginatum fuiſſe, ut nihil ex iis poſtea intelligere potuerit. Qui autem dicunt, Deum noluiſſe Danieli rem clare revelare, videntur non legiſſe verba Angeli, qui expreſſe dixit (vide cap. 10. ✝. 14.) *ſe veniſſe, ut Danielem intelligere faceret, quid ſuo populo in poſteritate dierum contingeret.* Quare res illæ obſcuræ manſerunt; quia nullus tum temporis reperiebatur, qui tantum imaginationis virtute polleret, ut ipſi clarius revelari poſſent. Denique Prophetæ, quibus revelatum fuit, Deum Eliam abrepturum, perſuadere volebant Eliſæ, eum alibi locorum delatum, ubi adhuc inveniri ab ipſis poſſet; quod ſane clare oſtendit, eos Dei revelationem non recte intellexiſſe. Hæc fuſius oſtendere non eſt opus; nam nihil ex Scriptura clarius conſtat, quam quod Deus unum Prophetam longe majore gratia ad Prophetizandum donavit, quam alium. At quod Prophetiæ ſive repræſentationes pro opinionibus Prophetarum, quas amplexi fuerint, etiam variarent, & quod Prophetæ varias, imo contrarias habuerint opiniones, & varia præjudicia (loquor circa res mere ſpeculativas, nam circa ea, quæ probitatem, & bonos mores ſpectant, longe aliter ſentiendum) curioſius, & prolixius oſtendam; nam hanc rem majoris momenti eſſe puto; inde enim tandem concludam, Prophetiam nunquam Prophetas doctiores reddidiſſe, ſed eos in ſuis præconceptis opinionibus reliquiſſe, ac propterea nos iis circa res mere ſpeculativas minime teneri credere.

Mirâ quadam præcipitantiâ omnes ſibi perſuaſerunt, Prophetas omnia, quæ humanus intellectus aſſequi poteſt, ſciviſſe: Et quamvis loca quædam Scripturæ nobis quam clariſſime dictent, Prophetas quædam ignoraviſſe, dicere potius volunt, ſe Scripturam iis in locis non intelligere, quam concedere Prophetas rem aliquam ignoraviſſe, aut verba Scripturæ ita torquere conantur, ut id, quod plane non vult, dicat. Sane ſi horum utrumvis licet, actum eſt cum tota Scriptura; fruſtra enim conabimur aliquid ex Scriptura oſtendere, ſi ea, quæ maxime clara ſunt, inter obſcura, & impenetrabilia ponere licet, aut ad libitum interpretari. E. G. nihil in Scriptura clarius, quam quod Joſua, & forte etiam autor, qui ejus hiſtoriam ſcripſit, putaverunt, ſolem circum terram mo-

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE
Digitized by Google

veri, terram autem quieſcere, & quod ſol per aliquod tempus immotus ſtetit. Attamen multi, quia nolunt concedere in cœlis aliquam poſſe dari mutationem, illum locum ita explicant, ut nihil ſimile dicere videatur; alii autem qui rectius philoſophari didicerunt, quoniam intelligunt terram moveri, ſolem contra quieſcere, ſive circum terram non moveri, ſummis viribus idem ex Scriptura, quamvis aperte reclamante, extorquere conantur: quos ſane miror. An, quæſo, tenemur credere, quod miles Joſua Aſtronomiam callebat? & quod miraculum ei revelari non potuit, aut quod lux ſolis non potuit diuturnior ſolito ſupra horizontem eſſe, niſi Joſua ejus cauſam intelligeret? mihi ſane utrumque ridiculum videtur; malo igitur aperte dicere Joſuam diuturnioris illius lucis cauſam veram ignoraviſſe, cumque, omnemque turbam, quæ aderat ſimul putaviſſe ſolem motu diurno circa terram moveri, & illo die aliquamdiu ſtetiſſe, idque cauſam diuturnioris illius lucis credidiſſe, nec ad id attendiſſe, quod ex nimia glacie, quæ tum temporis in regione aëris erat(vide Joſuæ cap. 10. verſ. 11.) refractio ſolito major oriri potuerit, vel aliud quid ſimile, quod jam non inquirimus. Sic etiam Eſaiæ ſignum umbræ retrogradæ ad ipſius captum revelatum fuit, nempe per retrogradationem ſolis: nam etiam putabat ſolem moveri, & terram quieſcere. Et de parheliis forte nunquam nec per ſomnium cogitavit. Quod nobis ſine ullo ſcrupulo ſtatuere licet; nam ſignum revera contingere poterat, & regi ab Eſaia prædici, quamvis Propheta veram ejus cauſam ignoraret. De fabrica Salomonis, ſiquidem illa à Deo revelata fuit, idem etiam dicendum: nempe quod omnes ejus menſuræ pro captu, & opinionibus Salomonis ei revelatæ fuerunt: quia enim non tenemur credere Salomonem Mathematicum fuiſſe, licet nobis affirmare, eum rationem inter peripheriam, & circuli diametrum ignoraviſſe, & cum vulgo operariorum putaviſſe, eam eſſe, ut 3 ad 1. Quod ſi licet dicere nos textum illum Lib. 1. Reg. cap. 7. verſ. 23. non intelligere, neſcio hercule, quid ex Scriptura intelligere poſſumus; cum ibi fabrica ſimpliciter narretur, & mere hiſtorice; imo ſi licet fingere ſcripturam aliter ſenſiſſe, ſed propter aliquam rationem nobis incognitam, ita

ſcribere

Digitized by Google

ſcribere voluiſſe, tum nihil aliud ſit, quam totius Scripturæ omnimoda everſio : nam unuſquiſque æquali jure de omnibus Scripturæ locis idem dicere poterit; atque adeo quicquid abſurdum, & malum humana malitia excogitare poteſt, id, ſalva Scripturæ autoritate, & defendere & patrare licebit. At id, quod nos ſtatuimus nihil impietatis continet; nam Salomon, Eſaias, Joſua &c. quamvis Prophetæ, homines tamen fuerunt, & nihil humani ab ipſis alienum exiſtimandum. Ad captum Noachi etiam revelatum ei fuit Deum humanum genus delere, quia putabat mundum extra Palæſtinam non inhabitari. Nec tantum hujuſmodi res, ſed etiam alias majoris momenti Prophetæ ſalva pietate ignorare potuerunt, & revera ignoraverunt; nihil enim ſingulare de divinis attributis docuerunt, ſed admodum vulgares de Deo habuerunt opiniones : ad quas etiam eorum revelationes accommodatæ ſunt, ut jam multis Scripturæ teſtimoniis oſtendam : ita ut facile videas, eos non tam ob ingenii ſublimitatem, & præſtantiam quam ob pietatem, & animi conſtantiam laudari, & tantopere commendari.

Adamus, primus cui Deus revelatus fuit, ignoravit, Deum eſſe omnipræſentem, & omniſcium, ſe enim à Deo abſcondidit, & ſuum peccatum coram Deo, quaſi hominem coram haberet, conatus eſt excuſare : quare Deus etiam ei ad ipſius captum revelatus fuit, nempe ut qui non ubique eſt, & ut inſcius loci, & peccati Adami : audivit enim, aut viſus eſt audire Deum per hortum ambulantem, eumque vocantem, & quærentem ubi eſſet; deinde ex occaſione ejus verecundiæ ipſum rogantem, num de arbore prohibita comederit. Adamus itaque nullum aliud Dei attributum noverat, quam quod Deus omnium rerum fuit opifex. Kaino etiam Deus revelatus fuit ad ipſius captum, nempe ut rerum humanarum inſcius, nec ipſi, ut ſui peccati pœniteret, opus erat ſublimiorem Dei cognitionem habere. Labano Deus ſeſe revelavit, tanquam Deus Abrahami, quia credebat, unamquamque nationem ſuum habere Deum peculiarem. Vide Gen. cap. 31. verſ.29. Abrahamus etiam ignoravit Deum eſſe ubique, reſque omnes præcognoſcere, ubi enim ſententiam in Sodomitas audivit, oravit, ut Deus

Deus eam non exequeretur, antequam ſciret, num omnes illo ſupplicio eſſent digni; ait enim (vide Gen.cap.18.verſ.24.) אולי יש חמשים צדיקים בתוך חעיר *forte reperiuntur quinquaginta juſti in illa civitate:* nec Deus ipſi aliter revelatus fuit; ſic enim in Abrahami imaginatione loquitur. ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלם ואם לא ארעה *nunc deſcendam ut videam, num juxta ſummam querelam, quæ ad me venit, fecerunt, ſin autem minus* (rem) *ſciam.* Divinum etiam de Abrahamo teſtimonium (de quo vide Gen. cap. 18. verſ. 19.) nihil continet præter ſolam obedientiam, & quod domeſticos ſuos ad æquum, & bonum moneret, non autem quod ſublimes de Deo habuerit cogitationes. Moſes non ſatis etiam percepit, Deum eſſe omniſcium; humanaſque actiones omnes ex ſolo decreto dirigi: Nam, quanquam Deus ipſi dixerat (vide Exod. cap. 3. verſ. 18.) Iſraëlitas ei obtemperaturos, rem tamen in dubium revocat, regeritque (vide Exod. cap.4. verſ.1.) והן לא יאמינו לי ולא ישמעו לקולי *quid ſi mihi non credant, nec mihi obtemperent.* Et ideo Deus etiam ipſi ut indifferens, & ut inſcius futurarum humanarum actionum revelatus fuit. Dedit enim ei duo ſigna, dixitque; (Exod. 4. verſ. 8.) *ſi contigerit, ut primo ſigno non credant, credent tamen ultimo, quod ſi etiam nec ultimo credent, cape* (*tum*) *aliquantulum aquæ fluvii &c.* Et ſane ſiquis ſine præjudicio Moſis ſententias perpendere velit, clare inveniet, ejus de Deo opinionem fuiſſe, quod ſit ens, quod ſemper extitit, exiſtit, & ſemper exiſtet; & hac de cauſa ipſum vocat יהוה *Jehova* nomine, quod Hebraïce hæc tria tempora exiſtendi exprimit: de ejus autem natura nihil aliud docuit, quam quod ſit miſericors, benignus, &c. & ſumme zelotypus, ut ex plurimis locis Pentateuchi conſtat. Deinde credidit, & docuit, hoc ens ab omnibus aliis entibus ita differre, ut nulla imagine alicujus rei viſæ poſſet exprimi, nec etiam videri, non tam propter rei repugnantiam, quam propter humanam imbecillitatem: & præterea ratione potentiæ, ſingulare, vel unicum eſſe: conceſſit quidem dari entia, quæ (ſine dubio ex ordine & mandato Dei) vicem Dei gerebant, hoc eſt, entia quibus Deus autoritatem, jus, & potentiam dedit ad dirigendas nationes, & iis providendum & curandum, at hoc ens, quod colere

Digitized by Google

lere tenebantur, ſummum & ſupremum Deum, ſive (ut Hebræorum phraſi utar) Deum Deorum eſſe docuit, & ideo in cantico Exodi (cap. 15. verſ, 11.) dixit מי כמוכה באלום יהוה *quis inter Deos tui ſimilis, Iehova?* & Jetro (cap. 18. verſ. 11.) עתח ידעתי כי גדיל יהוה מכל האלהים *nunc novi, quod Iehova major eſt omnibus Diis*, hoc eſt, tandem cogor Moſi concedere, quod Jehova major eſt omnibus Diis, & potentia ſingulari: an vero Moſes hæc entia, quæ vicem Dei gerebant, à Deo creata eſſe crediderit, dubitari poteſt: quandoquidem de eorum creatione, & principio nihil, quod ſcimus, dixerit: docuit præterea, hoc ens mundum hunc viſibilem ex Chao (vide cap. 1 Gen. verſ. 2.) in ordinem redegiſſe, ſeminaque naturæ indidiſſe, adeoque in omnia ſummum jus & ſummam potentiam habere, & (vide Deut. cap. 10. verſ. 14, 15.) pro hoc ſummo ſuo jure, & potentiâ ſibi ſoli Hebræam nationem elegiſſe, certamque mundi plagam, (vide Deut. cap. 4. verſ. 19. & cap. 32. verſ. 8, 9.) reliquas autem nationes, & regiones curis reliquorum Deorum à ſe ſubſtitutorum reliquiſſe; & ideo Deus Iſraëlis, & Deus (vide Libri 2 Paralip. cap. 32. verſ. 19.) Hieroſolymæ, reliqui autem Dii reliquarum nationum Dii vocabantur. Et hac etiam de cauſa credebant Judæi regionem illam, quam Deus ſibi elegerat cultum Dei ſingularem, & ab aliarum regionum cultu prorſus diverſam requirere, imo nec poſſe pati cultum aliorum Deorum, aliiſque regionibus proprium: nam gentes illæ, quas rex Aſſyriæ in Judæorum terras duxit, credebantur à leonibus dilaniari, quia cultum Deorum illius terræ ignorabant, (vide Lib. 2 Regum cap. 17. verſ. 25, 26. &c.) Et Jacobus, ex Aben Hezræ opinione, dixit propterea filiis, ubi patriam petere voluit, ut ſe novo cultui præpararent, & Deos alienos, hoc eſt, cultum Deorum illius terræ, in quâ tum erant, deponerent (vide Gen. cap. 35. verſ. 2, 3.) David etiam, ut Saulo diceret, ſe propter ejus perſecutionem coactum eſſe, extra patriam vivere, dixit, ſe ab hæreditate Dei expelli, & ad alios Deos colendos mitti, (vide Sam. Lib. 1. cap. 26. verſ. 19.) Denique credidit hoc ens, ſive Deum, ſuum domicilium in cœlis habere (vide Deut. cap. 33. verſ. 27.) quæ opinio inter ethnicos frequentiſſima fuit. Si jam ad Moſis revelationes attendamus, eas hiſce

Digitized by Google

opinionibus accommodatas fuiſſe reperiemus; nam quia credebat Dei naturam illas, quas diximus, pati conditiones, nempe, miſericordiam, benignitatem &c. ideo Deus, ad hanc ejus opinionem, & ſub hiſce attributis ipſi revelatus fuit. (vide Exodi cap. 34. verſ. 6, 7. ubi narratur qua ratione Deus Moſi apparuit; & decalogi. verſ. 4, 5.) Deinde capite 33. verſ. 18. narratur, Moſen à Deo petiiſſe, ut ſibi liceret, eum videre; ſed quoniam Moſes, ut jam dictum eſt, nullam Dei imaginem in cerebro formaverat, & Deus (ut jam oſtendi) non revelatur Prophetis, niſi pro diſpoſitione eorum imaginationis, ideo Deus nulla ipſi imagine apparuit: atque hoc contigiſſe inquam, quia Moſis imaginationi repugnabat, nam alii Prophetæ, Deum ſe vidiſſe teſtantur; Nempe Eſaias, Ezechiël, Daniel, &c. & hac de cauſa Deus Moſi reſpondit, לא תוכל לראות את פני *non poteris meam faciem videre*, & quia Moſes credebat, Deum eſſe viſibilem, hoc eſt, ex parte divinæ naturæ nullam id implicare contradictionem, alias enim nihil ſimile petiiſſet; ideo addit כי לא יראני האדם וחי *quoniam nemo me videbit, & vivet*; reddit igitur rationem opinioni Moſis conſentaneam; non enim dicit, id ex parte divinæ naturæ implicare contradictionem, ut res revera ſe habet, ſed id contingere non poſſe, propter humanam imbecillitatem. Porro ut Deus Moſi revelaret, Iſraëlitas, quia vitulum adoraverant, reliquis gentibus ſimiles factos eſſe, ait cap. 33. verſ. 2, 3. ſe miſſurum angelum, hoc eſt ens, quod vice ſupremi entis Iſraëlitarum curam haberet, ſe autem nolle inter ipſos eſſe; hoc enim modo nihil Moſi relinquebatur, ex quo ipſi conſtaret Iſraëlitas Deo reliquis nationibus, quas Deus etiam curæ aliorum entium, ſive angelorum tradiderat, dilectiores eſſe, ut conſtat ex verſ. 16. ejuſdem capitis. Denique, quia Deus in cœlis habitare credebatur, ideo Deus, tanquam è cœlo ſupra montem deſcendens, revelabatur, & Moſes etiam montem, ut Deum alloqueretur, aſcendebat, quod minime opus ei eſſet, ſi æque facile Deum ubique imaginari poſſet. Iſraëlitæ de Deo nihil fere norunt, tametſi ipſi revelatus eſt, quod quidem pluſquam ſatis oſtenderunt cum ejus honorem, & cultum paucis poſt diebus vitulo tradiderunt, crediderunt que illum eſſe eos Deos, qui eos ex Ægypto eduxerant. Nec ſane credendum eſt, quod homines ſuperſtitioni-

Digitized by Google

ſtitionibus Ægyptiorum aſſueti, rudes, & miſerrima ſervitute confecti, aliquid ſani de Deo intellexerint, aut quod Moſes eos aliquid docuerit, quam modũ vivendi, non quidem tanquam Philoſophus, ut tandem ex animi libertate, ſed tanquam Legislator, ut ex imperio Legis coacti eſſent bene vivere. Quare ratio bene vivendi, ſive vera vita, Deique cultus, & amor iis magis ſervitus, quam vera libertas, Deique gratia, & donum fuit; Deum enim amare, ejuſque legem ſervare juſſit, ut Deo præterita bona (ex Ægyptica ſcilicet ſervitute libertatem &c.) accepta ferrent, & porro minis eos perterrefacit, ſi illorum præceptorum fuiſſent tranſgreſſores, & contra, ſi ea obſervaverint, multa promittit bona. Eos itaque eodem modo docuit, ac parentes pueros, omni ratione carentes, ſolent. Quare certum eſt, eos virtutis excellentiam, veramque beatitudinem ignoraviſſe. Jonas conſpectum Dei fugere putauit, quod videtur oſtendere, eum etiam crediſiſſe, Deum curam cæterarum regionum, extra Judæam, aliis potentiis, à ſe tamen ſubſtitutis, tradidiſſe. Nec ullus in vetere teſtamento habetur, qui magis ſecundum rationem de Deo locutus eſt, quam Salomon, qui lumine naturali omnes ſui ſeculi ſuperavit; & ideo etiam ſe ſupra Legem (nam ea iis tantum tradita eſt, qui ratione, & naturalis intellectus documentis carent) exiſtimavit, legeſque omnes, quæ regem ſpectant, & quæ tribus potiſſimum conſtabant (vide Deut. cap. 17. vſ. 16, 17) parvi pependit, imo eas plane violavit (in quo tamen erravit, nec quod Philoſopho dignum egit, nempe, quod voluptatibus indulſerit) omnia fortunæ bona mortalibus vana eſſe docuit (vide Eccl.) & nihil homines intellectu præſtantius habere, nec majori ſupplicio, quam ſtultitiâ, puniri, (vide Proverb. cap. 16. verſ. 23.) ſed ad Prophetas revertamur, quorum diſcrepantes opiniones etiam notare ſuſcepimus. Ezechiëls ſententias adeo ſententiis Moſis repugnantes invenerunt Rabini, qui nobis illos (qui jam tantum extant) libros prophetarum reliquerunt, (ut tractatu Sabbati cap. 1. fol. 13. pag. 2. narratur) ut fere diliberaverint, ejus librum inter canonicos non admittere, atque eundem plane abſcondidiſſent, niſi quidam Chananias in ſe ſuſcepiſſet ipſum explicare, quod tandem magno cum labore, & ſtudio (ut ibi narratur) ajunt ipſum feciſſe, qua ratione

tione autem, non ſatis conſtat, nempe, an quod commentarium, qui forte periit, ſcripſerit, vel quod ipſa Ezechielis verba, & orationes (ut fuit audacia) mutaverit, & ex ſuo ingenio ornaverit; quidquid ſit, cap. ſaltem 18 non videtur convenire cum verſu 7. cap. 34 Exodi, nec cum ℣. 18. cap. 32 Jerem. &c. Shamuel credebat Deum, ubi aliquid decreverat, nunquam decreti pœnitere (vide lib. 1 Shamuelis cap. 15. verſ. 29) nam Saulo, ſui peccati pœnitenti, & Deum adorare, veniamque ab ipſo petere volenti, dixit, Deum ſuum contra eum decretum non mutaturum: Jeremiæ autem contra revelatum fuit (vide cap. 18. verſ. 8.10) nempe Deum, ſive aliquid damni, ſive aliquid boni alicui nationi decreverit, ſui decreti pœnitere, modo homines etiam à tempore ſententiæ, vel in melius, vel in pejus mutentur. At Joël Deum damni pœnitere tantum docuit (vide ejus cap. 2. verſ. 13.) Denique ex capite 4 Gen. verſ. 7. clariſſime conſtat, hominem poſſe peccati tentationes domare, & bene agere; id enim Kaïno dicitur, qui tamen ut ex ipſa Scripturâ, & Joſepho conſtat, eas nunquam domavit; idem etiam ex modo allato cap. Jeremiæ evidentiſſime colligitur; nam ait Deum ſui decreti in damnum, aut bonum hominum prolati, pœnitere, prout homines mores, & modum vivendi mutare volunt: at Paulus contra nihil apertius docet, quam quod homines nullum imperium, niſi ex Dei ſingulari vocatione, & gratia in carnis tentationes habent. Vide Epiſt. ad Romanos cap. 9. ex verſ. 10. &c. & quod cap. 3. verſ. 5. & cap. 6. verſ. 19. ubi Deo juſtitiam tribuit, ſe corrigit, quod humano more ſic loquatur, & propter carnis imbecillitatem.

Ex his itaque ſatis, ſuperque conſtat, id, quod oſtendere proponebamus, nempe Deum revelationes captui, & opinionibus prophetarum accommodaviſſe, Prophetaſque res, quæ ſolam ſpeculationem, & quæ non charitatem, & uſum vitæ ſpectant, ignorare potuiſſe; & revera ignoraviſſe, contrariaſque habuiſſe opiniones. Quare longe abeſt, ut ab iis cognitio rerum naturalium, & ſpiritualium ſit petenda. Concludimus itaque nos Prophetis nihil aliud teneri credere præter id, quod finis & ſubſtantia eſt revelationis, in reliquis, prout unicuique libet, liberum eſt credere, exempli gratia, revelatio Kaïni, nos tantum docet, Deum Kaïnum monuiſſe ad ve-

Digitized by Google

ram vitam; id enim tantum intentum, & ſubſtantia revelationis eſt, non vero libertatem voluntatis, aut res Philoſophicas docere; quare, tametſi in verbis illius monitiones, & rationibus libertas voluntatis clariſſime continetur, nobis tamen licitum eſt, contrarium ſentire, quandoquidem verba illa, & rationes ad captum tantum Kaïni accommodatæ ſunt. Sic etiam Michææ revelatio tantum docere vult, quod Deus Michææ verum exitum pugnæ Achabi contra Aram revelavit, quare hoc etiam tantum tenemur credere; quicquid igitur præter hoc in illa revelatione continetur, nempe de Dei Spiritu vero, & falſo, & de exercitu cœli, ab utroque Dei latere ſtante, & reliquæ illius revelationis circumſtantiæ, nos minime tangunt: adeoque de iis unuſquiſque, prout ſuæ rationi magis conſentaneum videbitur, credat. De rationibus, quibus Deus Jobo oſtendit ſuam in omnia potentiam, ſi quidem verum eſt quod Jobo revelatæ fuerunt, & quod author hiſtoriam narrare, non autem (ut quidam credunt) ſuos conceptus ornare ſtuduerit; idem etiam dicendum, nempe eas ad captum Jobi, & ad ipſum tantum convincendum allatas fuiſſe, non vero quod ſint rationes univerſales ad omnes convincendum. Nec aliter de Chriſti rationibus, quibus Phariſæos contumaciæ, & ignorantiæ convincit diſcipuloſq; ad veram vitam hortatur, ſtatuendum; quod nempe ſuas rationes opinionibus & principiis uniuscujuſque accommodavit: Ex gr. cum Phariſæis dixit, vide Matth. cap. 11. verſ. 26, *& ſi Satanas Satanam ejicit, adverſus ſeipſum diviſus eſt; quomodo igitur ſtaret regnum ejus*; nihil niſi Phariſæos ex ſuis principiis convincere voluit, non autem docere, dari Dæmones, aut aliquod Dæmonum regnum: ſic etiam cum diſcipulis dixit Matth. 18. verſ. 10; *videte ne contemnatis unum ex parvis iſtis, dico enim vobis Angelos eorum in cælis &c.* Nihil aliud docere vult, quam ne ſint ſuperbi, & ne aliquem contemnant, non vero aliqua, quæ in ipſius rationibus, quas tantum adfert ad rem diſcipulis melius perſuadendum, continentur. Idem denique de rationibus, & ſignis Apoſtolorum abſolute dicendum, nec de his opus eſt fuſius loqui: nam ſi mihi enumeranda eſſent omnia Scripturæ Loca, quæ tantum ad hominem, ſive ad captum alicujus ſcripta ſunt, & quæ non ſine magno Philoſophiæ præjudicio, tanquam

Digitized by Google

diviná doctrina defenduntur, à brevitate, cui ſtudeo, longe diceſſerem: ſufficiat igitur, quædam pauca, & univerſalia attigiſſe, reliqua curioſus lector apud ſe perpendat. Verum enimvero quamvis hæc tantum, quæ de Prophetis, & Prophetia egimus, ad ſcopum, ad quem intendo, præcipue pertineant, nempe ad ſeparandam Philoſophiam à Theologia, attamen, quia hanc quæſtionem univerſaliter attigi, lubet adhuc inquirere, num donum Propheticum Hebræis tantum peculiare fuerit, an vero omnibus nationibus commune; tum etiam quid de vocatione Hebræorum ſtatuendum, de quibus vide caput ſequens.

CAPUT III.

De Hebræorum vocatione. Et an Donum Propheticum Hebræis peculiare fuerit.

VEra fœlicitas, & Beatitudo uniuſcujuſque in ſola boni fruitione conſiſtit, non vero in ea gloria, quod ſolus ſcilicet, & reliquis excluſis, bono fruatur; qui enim ſe propterea beatiorem eſtimat, quod ipſi ſoli, cæteris non item bene ſit, aut quod reliquis ſit beatior, & magis fortunatus, is veram fœlicitatem, & beatitudinem ignorat, & lætitia, quam inde concipit, niſi puerilis ſit, ex nulla alia re oritur, quam ex invidia, & malo animo. Ex.gr. vera hominis fœlicitas, & beatitudo in ſolâ ſapientiâ, & veri cognitione conſiſtit, at minime in eo, quod ſapientior reliquis ſit, vel quod reliqui vera cognitione careant; hoc enim ejus ſapientiam, hoc eſt, veram ejus fœlicitatem nihil prorſus auget. Qui itaque propter hoc gaudet, is malo alterius gaudet, adeoque invidus eſt, & malus, nec veram novit ſapientiam, neque veræ vitæ tranquillitatem. Cum igitur Scriptura, ut Hebræos ad obedientiam legis hortetur, dicit Deum eos præ cæteris nationibus ſibi elegiſſe (vide Deut. cap. 10. verſ. 15.) ipſis propinquum eſſe, aliis non item, (Deut. cap. 4. verſ. 4. 7.) iis tantum leges juſtas præſcripſiſſe, ejuſdem cap. verſ. 8. ipſis denique tantum, cæteris poſthabitis, innotuiſſe, vide ejuſdem cap. verſ. 32, &c. ad eorum captum tantum loquitur, qui, ut in ſuperiore capite

oſtendi-

Digitized by Google

oſtendimus, & Moſes etiam teſtatur (vide Deut. cap. 9. verſ. 6, 7.) veram beatitudinem non noverant; nam ſane ipſi non minus beati fuiſſent, ſi Deus omnes æque ad ſalutem vocaviſſet: nec ipſis Deus minus foret propitius; quamvis reliquis æque prope adeſſet, nec leges minus juſtæ, nec ipſi minus ſapientes, etſi omnibus præſcriptæ fuiſſent, nec miracula Dei potentiam minus oſtendiſſent, ſi etiam propter alias nationes facta fuiſſent; nec denique Hebræi minus tenerentur Deum colere, ſi Deus hæc omnia dona omnibus æqualiter largitus fuiſſet. Quod autem Deus Salomoni dicit, (vide Reg.Lib.1.c.3.ẏ.12.) neminem poſt eum æque ſapientem, ac ipſum, futurum, modus tantum loquendi videtur eſſe ad ſignificandam eximiam ſapientiam: quicquid ſit, minime credendum eſt, quod Deus Salomoni, ad majorem ejus felicitatem, promiſerit, ſe nemini poſtea tantam ſapientiam largiturum fore; hoc enim Salomonis intellectum nihil augeret, nec prudens Rex etſi Deus ſe eadem ſapientiâ omnes donaturum dixiſſet, minores pro tanto munere Deo ageret gratias.

Verum enimvero, etſi dicamus Moſen in locis Pentateuchi modò citatis ad Hebræorum captum locutum fuiſſe, nolumus tamen negare, quod Deus ipſis ſolis leges illas Pentateuchi præſcripſerit, neque, quod tantum iis locutus fuerit, nec denique quod Hebræi tot miranda viderint, qualia nulli alii nationi contigerunt; ſed id tantum volumus, Moſen tali modo, iiſque præcipue rationibus Hebræos monere voluiſſe, ut eos ex ipſorum puerili captu ad Dei cultum magis devinciret; deinde oſtendere voluimus Hebræos non ſcientiâ, neque pietate ſed plane alia re cæteras nationes excelluiſſe; ſive (ut cum Scripturâ ad eorum captum loquar) Hebręos non ad veram vitam, & ſublimes ſpeculationes, quanquam ſæpe monitos, ſed ad aliam plane rem electos à Deo præ reliquis fuiſſe, quænam autem ea fuerit, ordine hic oſtendam.

Verum antequam incipiam, explicare paucis volo, quid per Dei directionem, perque Dei auxilium externum & internum, & quid per Dei electionem, quidque denique per fortunam in ſequentibus intelligam. Per Dei directionem intelligo fixum illum & immutabilem naturæ ordinem ſive rerum naturalium concatenatio-

nem:

Digitized by Google

nem : diximus enim ſupra & in alio loco jam oſtendimus, leges naturæ univerſales, ſecundum quas omnia fiunt & determinantur, nihil eſſe niſi Dei æterna decreta, quæ ſemper æternam veritatem & neceſſitatem involvunt. Sive igitur dicamus omnia ſecundum leges naturæ fieri, ſive ex Dei decreto & directione ordinari, idem dicimus. Deinde quia rerum omnium naturalium potentia, nihil eſt niſi ipſa Dei potentia, per quam ſolam omnia fiunt & determinantur; hinc ſequitur, quicquid homo, qui etiam pars eſt naturæ, ſibi in auxilium, ad ſuum eſſe conſervandum parat, vel quicquid natura ipſo nihil operante, ipſi offert, id omne ſibi à ſola divina potentia oblatum eſſe, vel quatenus per humanam naturam agit, vel per res extra humanam naturam. Quicquid itaque natura humana ex ſola ſua potentia præſtare poteſt ad ſuum eſſe conſervandum id Dei auxilium internum,& quicquid præterea ex potentia cauſarum externarum in ipſius utile cedit, id Dei auxilium externum merito vocare poſſumus. Atque ex his etiam facile colligitur, quid per Dei electionem ſit intelligendum : Nam cum nemo aliquid agat, niſi ex prædeterminato naturæ ordine, hoc eſt, ex Dei æterna directione & decreto, hinc ſequitur, neminem ſibi aliquam vivendi rationem eligere, neque aliquid efficere, niſi ex ſingulari Dei vocatione, qui hunc ad hoc opus, vel ad hanc vivendi rationem præ aliis elegit. Denique per fortunam nihil aliud intelligo, quam Dei directionem, quatenus per cauſas externas & inopinatas res humanas dirigit. His prælibatis ad noſtrum intentum revertamur, ut videamus quid id fuerit, propter quod Hebræa natio dicta fuerit à Deo præ reliquis electa. Ad quod oſtendendum, ſic procedo.

Omnia, quæ honeſte cupimus, ad hæc tria potiſſimum referuntur, nempe res per primas ſuas cauſas intelligere. Paſſiones domare, ſive virtutis habitum acquirere. Et denique ſecure, & ſano corpore vivere. Media, quæ ad primum & ſecundum directe inſerviunt, & quæ tanquam cauſæ proximæ, & efficientes conſiderari poſſunt, in ipſa humana natura continentur; ita ut eorum acquiſitio à ſola noſtra potentiâ, ſive à ſolis humanæ naturæ legibus præcipue pendeat:& hac de cauſa omnino ſtatuendum eſt, hæc dona nulli nationi

peculiaria

Digitized by Google

peculiaria ſed toti humano generi communia ſemper fuiſſe; niſi ſomniare velimus, naturam olim diverſa hominum genera procreaviſſe. At media, quæ ad ſecure vivendum, & corpus conſervandum inſerviunt, in rebus externis præcipue ſita ſunt; atque ideo dona fortunæ vocantur, quia nimirum maxime à directione cauſarum externarum, quam ignoramus, pendent: ita ut hac in re ſtultus fere æque felix & infelix, ac prudens ſit. Attamen ad ſecure vivendum, & injurias aliorum hominum, & etiam brutorum, evitandum, humana directio, & vigilantia multum juvare poteſt. Ad quod nullum certius medium ratio, & experientia docuit, quam ſocietatem certis legibus formare; certamque mundi plagam occupare & omnium vires ad unum quaſi corpus, nempe ſocietatis, redigere: Verum enimvero ad ſocietatem formandam & conſervandam, ingenium & vigilantia non mediocris requiritur; & idcirco illa ſocietas ſecurior erit, & magis conſtans, minuſque fortunæ obnoxia, quæ maxime ab hominibus prudentibus & vigilantibus fundatur, & dirigitur; & contra, quæ ex hominibus rudis ingenii conſtat, maximâ ex parte à fortuna pendet, & minus eſt conſtans. Quod ſi tamen diu permanſerit, id alterius directioni, non ſuæ debetur; imo ſi magna pericula exſuperaverit, & res ipſi proſpere ſucceſſerint, non poterit ipſa Dei directionem, (nempe quatenus Deus per cauſas latentes externas, at non quatenus per humanam naturam, & mentem agit) non admirari, & adorare: quandoquidem ipſi nihil niſi admodum inexpectatum, & præter opinionem contigit; quod revera etiam pro miraculo haberi poteſt.

Per hoc igitur tantum nationes ab invicem diſtinguuntur, nempe ratione ſocietatis, & legum, ſub quibus vivunt, & diriguntur; adeoque Hebræa natio, non ratione intellectus, neque animi tranquillitatis à Deo præ cæteris electa fuit, ſed ratione ſocietatis, & fortunæ, quâ imperium adepta eſt, quâque id ipſum tot annos retinuit. Quod etiam ex ipſa Scripturâ quam clariſſime conſtat: ſi quis enim ipſam vel leviter percurrit, clare videt Hebræos in hoc ſolo cæteras nationes excelluiſſe, quod res ſuas, quæ ad vitæ ſecuritatem pertinent, feliciter geſſerint, magnaque pericula exſuperaverint, idque maxime ſolo Dei externo auxilio, in reliquis au-

Digitized by Google

tem cæteris æquales fuiſſe, & Deum omnibus æque propitium. Nam ratione intellectus conſtat, (ut in ſuperiori capite oſtendimus) eos de Deo & natura vulgares admodum cogitationes habuiſſe; quare ratione intellectus non fuerunt à Deo præ cæteris electi; at nec etiam ratione virtutis, & veræ vitæ; hac enim in re etiam reliquis Gentibus æquales fuerunt, & non niſi pauciſſimi electi; eorum igitur electio, & vocatio in ſola imperii temporanea felicitate, & commodis conſtitit; nec videmus, quod Deus Patriarchis, aut eorum ſucceſſoribus aliud præter hoc promiſerit; imo in Lege pro obedientia nihil aliud promittitur, quam imperii continua felicitas, & reliqua hujus vitæ commoda, & contra pro contumacia, pactique ruptione, imperii ruina, maximaque incommoda. Nec mirum; nam finis univerſæ ſocietatis, & imperii eſt (ut ex modo dictis patet, & in ſequentibus fuſius oſtendemus) ſecure & commode vivere; imperium autem non niſi Legibus, quibus unuſquiſque teneatur, ſubſiſtere poteſt: quod ſi omnia unius ſocietatis membra legibus valedicere velint, eo ipſo ſocietatem diſſolvent, & imperium deſtruent. Hebræorum igitur ſocietati nihil aliud, pro conſtanti legum obſervatione, promitti potuit, quam vitæ ſecuritas, ejuſque commoda, & contra pro contumacia nullum certius ſuplicium prædici; quam imperii ruina, & mala, quæ inde communiter ſequuntur, & præterea alia, quæ ex eorum ſingularis imperii ruina ipſis peculiariter ſuborirentur, ſed de his non eſt opus impræſentiarum prolixius agere. Hoc tantum addo, Leges etiam veteris teſtamenti Judæis tantum revelatas, & præſcriptas fuiſſe; nam, cum Deus ipſos ad ſingularem ſocietatem, & imperium conſtituendum tantum elegerit, neceſſario ſingulares etiam leges habere debebant: an vero aliis etiam nationibus Deus leges peculiares præſcripſerit, & earum Legiſlatoribus, ſeſe prophetice revelaverit, nempe ſub iis attributis, quibus Deum imaginari ſolebant, mihi non ſatis conſtat; hoc ſaltem ex ipſa Scriptura patet, alias etiam nationes ex Dei directione externa imperium, legeſque ſingulares habuiſſe: ad quod oſtendendum, duo tantum Scripturæ loca adferam. Cap. 14. Gen. verſ. 18, 19, 20 narratur, quod Malkitſedek rex fuit Hieroſolymæ, & Dei altiſſimi pontifex;

Digitized by Google

tifex; & quod Abrahamo, ut jus erat Pontificis (vide Numeri cap. 6. ꝟ. 23.) benedixit, & denique quod Abrahamus Dei dilectus decimam partem totius prædæ huic Dei pontifici dedit. Quæ omnia ſatis oſtendunt, Deum, antequam Gentem Iſraëliticam condiderit, reges, & pontifices, in Hieroſolyma conſtituiſſe, iiſque ritus, & leges præſcripſiſſe: an vero prophetice, id, uti diximus, non ſatis conſtat, hoc mihi ſaltem perſuadeo, Abrahamum, dum ibi vixit, religioſe ſecundum illas leges vixiſſe; nam Abrahamus nullos ritus particulariter à Deo accepit, & nihilominus dicitur Gen. cap. 26. verſ. 5. Abrahamum obſervaviſſe cultum, præcepta, inſtituta, & Leges Dei, quod ſine dubio intelligendum eſt de cultu, præceptis, inſtitutis, & legibus regis Malkitſedeki. Malachias cap. 1. verſ. 10, 11. Judæos his verbis increpat. מי גם בכם ויסגורד לתים ולא תאירו מזבחי חנם אין לי חפץ בכם וגו: כי ממזרה שמש ועד מבואו גרול שמי כגנום ובכל מקים מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה כי גרול שמי בגנים אמר יהוה צבאות *quiſnam eſt inter vos, qui claudat oſtia* (ſcil. templi) *ne meæ aræ fruſtra ignis imponatur in vobis non delector &c. Nam ex ortu ſolis uſque in ejus occaſum meum nomen magnum eſt inter gentes, & ubique ſuffitus mihi adfertur, & munus purum, meum enim nomen magnum eſt inter gentes, ait Deus exercituum:* Quibus ſane verbis, quandoquidem nullum aliud tempus quam præſens, niſi iis vim inferri velimus, pati poſſunt, ſatis ſuperque teſtatur, Judæos illo tempore Deo non magis dilectos fuiſſe quam alias Nationes; imo Deum aliis Nationibus miraculis magis innotuiſſe, quam tum temporis Judæis, qui tum ſine miraculis imperium iterum ex parte adepti fuerant: deinde Nationes ritus, & cæremonias, quibus Deo acceptæ erant, habuiſſe. Sed hæc miſſa facio, nam ad meum intentum ſufficit oſtendiſſe electionem Judæorum nihil aliud ſpectaviſſe, quam temporaneam corporis felicitatem, & libertatem; ſive imperium, & modum, & media, quibus ipſum adepti ſunt, & conſequenter etiam Leges, quatenus ad illud ſingulare imperium ſtabiliendum neceſſariæ erant, & denique modum, quo ipſæ revelatæ fuerunt; in cæteris autem, & in quibus vera hominis felicitas conſiſtit, eos reliquis æquales fuiſſe. Cum itaque in Scriptura (vide Deut. cap. 4. verſ. 7.) dicitur, nullam Nationem Deos ſibi æque

Digitized by Google

propinquos, ac Judæos Deum habere, id tantum ratione imperii, & de illo ſolo tempore, quo iis tot miracula contingerunt, intelligendum &c. ratione enim intellectus, & virtutis, hoc eſt, ratione beatitudinis Deus, uti jam diximus, & ipſa ratione oſtendimus, omnibus æque propitius eſt, quod quidem ex ipſa Scriptura ſatis etiam conſtat, ait enim Pſaltes Pſal. 145. verſ. 18. קרוב יהוה לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמרת *propinquus eſt Deus omnibus, qui eum vocant, omnibus, qui eum vere vocant.* Item in eodem Pſal. ỷ. 9. טוב יהוה לכל ורחמיו על כל מעשיו *Benignus eſt Deus omnibus, & ejus miſericordia* (eſt) *erga omnia, quæ fecit.* In Pſal. 33. ỷ. 15. clare dicitur Deum omnibus eundem intellectum dediſſe, his ſcilicet verbis היוצר יחד לבם *qui format eodem modo eorum cor,* Cor enim ab Hebræis ſedes animæ, & intellectus credebatur, quod omnibus ſatis eſſe notum exiſtimo. Deinde ex cap. 28. ỷ. 28. Jobi conſtat, Deum toti humano generi hanc Legem præſcripſiſſe; Deum revereri, & à malis operibus abſtinere, ſive bene agere, & ideo Jobus, quamvis gentilis, Deo omnium acceptiſſimus fuit, quoniam omnes pietate, & religione ſuperavit. Denique ex cap. 4. verſ. 2. Jonæ clariſſime conſtat, Deum non ſolum Judæis, ſed omnibus propitium, miſericordem, longanimem, & amplum benignitate, ac pœnitentem mali eſſe; ait enim Jonas, *ideo antea ſtatui fugere Tharſum, quia noveram* (nempe ex verbis Moſis, quæ habentur cap. 34. verſ. 6. Exodi) *te Deum propitium, miſericordem &c. eſſe*; adeoque gentilibus Ninivitis condonaturum. Concludimus ergo (quandoquidem Deus omnibus æque propitius eſt, & Hebræi, non niſi ratione ſocietatis, & imperii à Deo electi fuerint.) unumquemque Judæum extra ſocietatem, & imperium ſolum conſideratum nullum Dei donum ſupra alios habere, nec ullum diſcrimen inter ipſum, & gentilem eſſe. Cum itaque verum ſit quod Deus omnibus æque benignus, miſericors &c. ſit, & Prophetæ officium non tam fuerit leges patriæ peculiares, quam veram virtutem docere, hominesque de ea monere; non dubium eſt, quin omnes nationes Prophetas habuerint, & quod donum propheticum Judæis peculiare non fuerit. Quod revera etiam tam profanæ, quam ſacræ hiſtoriæ teſtantur; & quamvis ex ſacris hiſtoriis Veteris Teſtamenti non conſtet alias Nationes

tiones tot Prophetas, ac Hebræos, habuiſſe, imo nullum prophetam gentilem à Deo nationibus expreſſe miſſum, id nihil refert, nam Hebræi res ſuas tantum, non autem aliarum gentium ſcribere curaverunt. Sufficit itaque, quod in vetere teſtamento reperiamus, homines gentiles, & incircumciſos, ut Noach, Chanoch, Abimelech, Bilham, &c. prophetaviſſe; deinde Hebræos Prophetas non tantum ſuæ, ſed etiam multis aliis nationibus à Deo miſſos fuiſſe. Ezechiel enim omnibus gentibus tum notis vaticinatus eſt. Imo Hobadias nullis quod ſcimus, niſi Idumæis: & Jonas Ninivitis præcipue vates fuit. Eſaias non tantum Judæorum calamitates lamentatur, & prædicit, eorumque reſtaurationem canit, ſed etiam aliarum gentium; ait enim cap. 16. ỳ.9. על כן אבכה בבכי יעזר *ideo fletu deplorabo Zahzerem*. & cap. 19. prius Ægyptiorum calamitates, & poſtea eorum reſtaurationem prædicit; (vide ejuſdem cap. verſ. 19,20,21,25.) Nempe quod Deus iis Salvatorem mittet, qui eos liberabit, & quod Deus iis innoteſcet, & quod denique Ægyptii Deum ſacrificiis, & muneribus colent, & tandem vocat hanc nationem *Benedictum Ægyptium Dei populum*: quæ omnia profecto valde digna ſunt, ut notentur. Jeremias denique non Hebrææ gentis tantum, ſed abſolute gentium Propheta vocatur. (vide ejuſ cap. 1. verſ. 5.) hic etiam nationum calamitates prædicendo deflet, & eorum reſtaurationem prædicit; ait enim cap. 48. verſ. 31. de Moabitis על כן על מואב איליל ולמואב כלה אזעק *idcirco propter Moabum ejulabo, & propter totum Moabum clamo &c.* & verſ. 36. על כן לבי למואב כחללים יהמה *idcirco cor meum propter Moabum, ſicut tympana, obſtrepit*; & tandem eorum reſtaurationem prædicit; ut & etiam reſtaurationem Ægyptiorum, Hamonitarum, & Helamitarum. Quare non dubium eſt cæteras gentes ſuos etiam Prophetas ut Judæos habuiſſe, qui iis & Judæis prophetaverunt. Quamvis tamen Scriptura non niſi de uno Bilhamo, cui res futuræ Iudæorum & aliarum nationum revelatæ fuerint, mentionem faciat, non tamen credendum eſt, Bilhamum ſola illa occaſione prophetaviſſe, ex ipſa enim hiſtoria clariſſime conſtat eum dudum antea prophetiâ, & aliis divinis dotibus claruiſſe. Nam, cum Balak eum ad ſe accerſere jubet, ait (Num. cap. 22. verſ. 6.) כי ידעתי את אשר תברך

Digitized by Google

תברך יבורך ואשר תאור יואר *quoniam ſcio enim, cui benedicis, benedictum, & cui maledicis, maledictum eſſe.* Quare is illam eandem virtutem, quam Deus Abrahamo (vide Geneſ. cap. 12. verſ. 3.) largitus eſt, habebat. Balamus deinde, ut aſſuetus prophetiis, legatis reſpondet, ut ipſum manerent, donec ei Dei voluntas revelaretur. Cum prophetabat, hoc eſt, cum veram Dei mentem interpretabatur, hæc de ſe dicere ſolebat נאם שומע אמרי אל ויודע דעת עליון מחזה שדי יחזה נופל וגלוי עינים *dictum ejus, qui audit dicta Dei, & qui novit ſcientiam* (vel mentem, & præſcientiam) *excelſi, viſionem omnipotentis videt, excidens, ſed retectus oculis.* Denique poſtquam Hebræis ex mandato Dei benedixit, (nimirum ut ſolebat) aliis gentibus prophetare, reſque earum futuras prædicere incipit. Quæ omnia ſatis ſuperque indicant eum ſemper Prophetam fuiſſe, aut ſæpius prophetaviſſe, & (quod adhuc hic notandum) id, quod præcipue Prophetas de prophetiæ veritate certos reddebat, habuiſſe, nempe animum ad ſolum æquum, & bonum inclinatum, habuiſſe, nempe animum ad ſolum æquum, & bonum inclinatum, non enim cui ipſe volebat, benedicebat, nec, cui volebat maledicebat, ut Balak putabat, ſed tantum iis, quibus Deus benedici, aut maledici volebat; ideo Balako reſpondit, *quamvis Balakus mihi daret tantum argenti, & auri, quantum ejus domum adimplere poſſet, non potero tranſgredi edictum Dei, ad faciendum ex meo arbitrio bonum aut malum; quod Deus loquetur, loquar*; quod autem Deus ei, dum erat in itinere, iratus fuerit, id etiam Moſi, dum in Ægyptum ex Dei mandato proficiſcebatur, contigit (vide Exodi cap. 4. ℣. 24) & quod argentum ad prophetandum accipiebat, idem Shamuel faciebat (vide Samuel. lib. 1. cap. 9. verſ. 2,8.) & ſi in aliqua re peccavit, (de eo vide 2 Epiſt. Petr. cap. 2. ℣. 15,16. & Judæ ℣. 11.) *nemo adeo æquus, qui bene ſemper agat, & nunquam peccet.* (vide Eccl. cap. 7. verſ. 20.) Et ſane ejus orationes multum ſemper apud Deum valere debuerunt, & ejus vis ad maledicendum certe magna admodum fuit, quandoquidem toties in Scriptura reperiatur, ad Dei magnam miſericordiam erga Iſraëlitas teſtandum, quod Deus noluerit Bilhamum audire, & quod maledictionem in benedictionem converterit (vide Deut. cap. 23. ℣. 6. Joſ. 24. ℣. 10. Neh. 13. ℣. 2.) quare ſine dubio Deo acceptiſſimus erat; nam impiorum orationes, & ma-

& maledicta Deum minime movent. Cum itaque hic verus Propheta fuerit, & tamen ab Joſua (cap. 13. verſ. 22.) vocetur קוסם *divinus*, ſive *augur*, certum eſt, hoc nomen etiam in bonam partem ſumi, & quos gentiles ſolebant vocare augures, & divinos, veros fuiſſe Prophetas, & eos, quos Scriptura ſæpe accuſat, & condemnat, Pſeudo-divinos fuiſſe, qui gentes ſicut Pſeudo-prophetæ Judæos, decipiebant, quod etiam ex aliis Scripturæ locis ſatis clare conſtat; quare concludimus, donum Propheticum Judæis peculiare non fuiſſe, ſed omnibus nationibus commune. Phariſæi tamen contra, acriter contendunt, hoc donum divinum ſuæ tantum nationi peculiare fuiſſe, reliquas autem nationes ex virtute neſcio quâ diabolicâ (quid tandem non finget ſuperſtitio) res futuras prædixiſſe, præcipuum, quod ex vetere teſtamento adferunt, ad hanc opinionem ejus authoritate confirmandum, eſt illud Exod. cap. 33. ℣. 16. ubi Moſes Deo ait. ובמה יודע אפה כי מצאתי חן בעניך אני ועמך הלא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה *quânam enim re cognoſcetur, me, & populum tuum inveniſſe gratiam in oculis tuis? certe quando cum nobis ibis, & ſeparabimur ego, & populus tuus ab omni populo, qui eſt in ſuperficie terræ*; hinc inquam inferre volunt, Moſen à Deo petiiſſe, ut Judæis eſſet præſens, iiſque prophetice ſeſe revelaret, deinde ut hanc gratiam nulli alii nationi concederet. Ridiculum ſane, quod Moſes præſentiam Dei gentibus invideret, aut quod tale quid à Deo auſus eſſet petere. Sed res eſt, poſtquam Moſes novit ingenium, & animum ſuæ nationis contumacem, clare vidit, eos non ſine maximis miraculis, & ſingulari Dei auxilio externo, res inceptas perficere poſſe; imo eos neceſſario ſine tali auxilio perituros; adeoque ut conſtaret, Deum eos conſervatos velle, hoc Dei ſingulare auxilium externum petit. Sic enim cap. 34. verſ. 9. ait, *ſi inveni gratiam in oculis tuis Domine, eat, precor, Dominus inter nos, quoniam hic populus contumax eſt* &c. Ratio itaque, cur Dei ſingulare auxilium externum petit, eſt quia populus erat contumax, & quod adhuc clarius oſtendit, Moſen nihil præter hoc ſingulare Dei auxilium externum petiviſſe, eſt ipſa Dei reſponſio; reſpondit enim ſtatim (verſ. 20. ejuſd. cap.) *ecce ego pango fœdus, coram toto populo tuo me facturum mirabilia,*

quæ

Digitized by Google

quæ non fuerunt facta in tota terra, nec in omnibus gentibus &c. Quare Moſes hic de ſola Hebræorum electione, ut eam explicui, agit, nec aliud à Deo petiit. Attamen in Epiſtola Pauli ad Rom. alium textum reperio, qui me magis movet, nempe cap. 3. ỳſ. 12. ubi Paulus aliud, quam nos hic, docere videtur; ait enim, *quæ eſt igitur præſtantia Iudæi? aut quæ utilitas circumciſionis, multa per omnem modum; primarium enim eſt, quod ei concredita ſunt eloquia Dei.* Sed ſi ad Pauli doctrinam, quam præcipue docere vult attendimus, nihil inveniemus, quod noſtræ huic doctrinæ repugnet, ſed contra eadem, quæ nos hic, docere: ait enim verſ. 29. ejuſdem capitis, Deum, & Judæorum, & gentium Deum eſſe, & cap. 2. verſ. 25, 26. *circumciſum reſiliat, à lege, circumciſionem factam fore præputium, & contra, ſi præputium obſervet mandatum legis, ejus præputium reputari circumciſionem.* Deinde verſ. 9. cap. 4. ait omnes æque Judæos ſcilicet, & gentes ſub peccato fuiſſe; peccatum autem ſine mandato, & lege non dari. Quare hinc evidentiſſime conſtat, legem omnibus abſolute (quod ſupra etiam ex Job cap. 28. ỳſ. 28. oſtendimus) revelatam fuiſſe, ſub quâ omnes vixerunt, nempe legem, quæ ſolam veram virtutem ſpectat, non autem illam, quæ pro ratione, & conſtitutione ſingularis cujuſdam imperii ſtabilitur, & ad ingenium unius nationis accommodatur. Denique concludit Paulus, quoniam Deus omnium nationum Deus eſt, hoc eſt, omnibus æque propitius, & omnes æque ſub lege, & peccato fuerant, ideo Deus omnibus nationibus Chriſtum ſuum miſit, qui omnes æque à ſervitute legis liberaret, ne amplius ex mandato Legis, ſed ex conſtanti animi decreto, bene agerent. Paulus itaque id, quod volumus adamuſſim docet. Cum ergo ait, *Iudæis tantum Dei eloquia credita fuiſſe*, vel intelligendum eſt, quod iis tantum Leges ſcripto, reliquis autem gentibus ſola tantum revelatione, & conceptu, concreditæ fuerunt, vel, dicendum, (quandoquidem id, quod ſoli Judæi objicere poterant, propulſare ſtudet) Paulum ex captu & ſecundum opiniones Judæorum, tum temporis receptas, reſpondere; nam ad ea, quæ partim viderat, partim audiverat, edocendum, cum Græcis erat Græcus, & cum Judæis Judæus. Supereſt jam tantum ut quorundam rationibus reſpondeamus,

mus, quibus ſibi perſuadere volunt, Hebræorum electionem non temporaneam, & ratione ſolius imperii, ſed æternam fuiſſe: nam, ajunt, videmus Judæos poſt imperii amiſſionem, tot annos ubique ſparſos, ſeparatoſque ab omnibus nationibus, ſuperſtites eſſe, quod nulli alii Nationi contigit, deinde quod Sacræ Literæ multis in locis docere videntur, Deum Judæos in æternum ſibi elegiſſe, adeoque, tametſi imperium perdiderunt, nihilominus tamen Dei electos manere. Loca quæ hanc æternam electionem quam clariſſime docere putant, ſunt præcipue, I. ℣.36. cap.32. Jeremiæ, ubi Propheta ſemen Iſraëlis in æternum gentem Dei manſuram teſtatur, comparando nimirum eos cum fixo cœlorum & naturæ ordine. II. Ezechielis cap.20.℣.32.&c. ubi videtur velle, quod, quamvis Judæi data opera Dei cultui valedicere velint, Deus tamen eos ex omnibus regionibus, in quibus diſperſi erant, recolliget, ducetque ad deſertum populorum, ſicuti eorum parentes ad Ægypti deſerta duxit, & tandem inde, poſtquam eos à rebellibus & deficientibus ſelegerit, ad montem ejus ſanctitatis, ubi tota Iſraëlis familia ipſum colet. Alia præter hæc adferri ſolent, præcipue à Phariſæis, ſed omnibus me ſatisfacturum puto, ubi hiſce duobus reſpondero: quod levi negotio faciam, poſtquam ex ipſa Scriptura oſtendero, Deum Hebræos in æternum non elegiſſe, ſed tantum eadem conditione, quâ ante Canahanitas elegerit, qui etiam, ut ſupra oſtendimus, pontifices habuerunt, qui Deum religioſe colebant, & quos tamen Deus propter eorum luxum, & ſocordiam, & malum cultum rejecit. Moſes enim in Levitico cap. 18. verſ. 27,28. monet Iſraëlitas, ne inceſtis polluantur, veluti Canahanitæ, ne ipſos terra evomat, ſicuti evomuit illas gentes, quæ illa loca inhabitabant. Et Deut. cap:8. ℣.19,20. ipſis expreſſiſſimis verbis totalem ruinam minatur. Sic enim ait. העדותי בכם היום כי אבד תאבדון כגוים אשר יהוה מאביד מפניכם כן תאבדון; *teſtor vobis hodie; quod abſolute peribitis, ſicuti gentes, quas Deus ex veſtra præſentia perire facit, ſic peribitis.* Et ad hunc modum alia in Lege reperiuntur, quæ expreſſe indicant, Deum non abſolute, neque in æternum Hebræam nationem elegiſſe. Si itaque Prophetæ iis novum, & æternum fœdus Dei cognitionis, amoris, & gratiæ prædixerunt, id piis tantum promitti

facile convincitur; nam in eodem Ezechielis capite, quod modo citavimus expreſſe dicitur, quod Deus ab iis ſeparabit rebelles, & deficientes: & Tſephoniæ cap. 3. verſ. 12,13. quod Deus ſuperbos auferet è medio, & pauperes ſuperſtites faciet, & quia hæc electio veram virtutem ſpectat, non putandum eſt, quod piis Judæorum tantum, cæteris excluſis, promiſſa fuerit, ſed plane credendum gentiles veros Prophetas, quos omnes nationes habuiſſe; oſtendimus, eandem etiam fidelibus ſuarum Nationum promiſiſſe, eoſque eâdem ſolatos fuiſſe. Quare hoc æternum fœdus Dei cognitionis, & amoris univerſale eſt, ut etiam ex Tſephoniæ c.3. verſ. 10,11. evidentiſſime conſtat, adeoque hac in re nulla eſt admittenda differentia inter Judæos, & gentes, neque igitur etiam alia electio iis peculiaris præter illam, quam jam oſtendimus. Et quod Prophetæ, dum de hac electione, quæ ſolam veram virtutem ſpectat, multa de ſacrificiis, & aliis ceremoniis, Templi, & Urbis reædificatione miſceant, pro more, & natura prophetiæ res ſpirituales ſub talibus figuris explicare voluerunt, ut Judæis, quorum erant Prophetæ, imperii, & Templi reſtaurationem, tempore Ciri expectandam, ſimul indicarent. Quare hodie Judæi nihil prorſus habent, quod ſibi ſupra omnes Nationes tribuere poſſint. Quod autem tot annos diſperſi abſque imperio perſtiterint, id minime mirum, poſtquam ſe ab omnibus nationibus ita ſeparaverunt, ut omnium odium in ſe converterint, idque non tantum ritibus externis, ritibus cæterarum nationum contrariis, ſed etiam ſigno circumciſionis, quod religioſiſſime ſervant. Quod autem Nationum odium eos admodum conſervet, id jam experientia docuit. Cum Rex Hiſpaniæ olim Judæos coëgit Regni Religionem admittere, vel in exilium ire, perplurimi Judæi pontificiorum Religionem admiſerunt; ſed quia iis, qui religionem admiſerunt, omnia Hiſpanorum naturalium privilegia conceſſa ſunt, iique omnibus honoribus digni exiſtimati ſunt, ſtatim ita ſe Hiſpanis immiſcuerunt, ut pauco poſt tempore nullæ eorum reliquiæ manſerint, neque ulla memoria. At plane contra iis contigit, quos Rex Luſitanorum religionem ſui imperii admittere coëgit, qui ſemper, quamvis ad religionem converſi, ab omnibus ſeparati vixerunt, nimirum quia eos omnibus honoribus

indignos

Digitized by Google

indignos declaravit. Signum circumciſionis etiam hac in re tantum poſſe exiſtimo, ut mihi perſuadeam, hoc unum hanc Nationem in æternum conſervaturum, imo niſi fundamenta ſuæ religionis eorum animos effœminarent, abſolute crederem, eos aliquando, data occaſione, ut ſunt res humanæ mutabiles, ſuum imperium iterum erecturos, Deumque eos de novo electurum. Cujus etiam rei exemplum præclarum habemus in Chinenſibus, qui etiam comma aliquod in capite religioſiſſime ſervant, quo ſe ab omnibus aliis ſeparant, & ita ſeparati tot annorum millia ſe conſervaverunt, ut antiquitate reliquas omnes nationes longe ſuperent; nec ſemper imperium obtinuerunt, attamen illud amiſſum recuperaverunt, & ſine dubio iterum recuperabunt, ubi Tartarorum animi præ luxu divitiarum, & ſocordia langueſcere incipient. Denique ſi quis vellet defendere, Judæos hac, vel alia de cauſa à Deo in æternum electos fuiſſe, non ipſi repugnabo, modo ſtatuat, hanc electionem, vel temporaneam, vel æternam, quatenus ea tantum Judæis peculiaris eſt, non reſpicere, niſi imperium, & corporis commoditates, (quandoquidem hoc ſolum unam Nationem ab alia diſtinguere poteſt) at ratione intellectus, & veræ virtutis nullam nationem ab alia diſtingui, adeoque his in rebus nec à Deo unam præ alia eligi.

CAPUT IV.

De Lege Divina.

LEgis nomen abſolute ſumptum ſignificat id, ſecundnm quod unumquodque individuum, vel omnia vel aliquot ejuſdem ſpeciei una, eademque certa ac determinata ratione agunt; ea vero vel à neceſſitate naturæ, vel ab hominum placito dependet: Lex, quæ à neceſſitate naturæ dependet, illa eſt, quæ ex ipſa rei natura ſive definitione neceſſario ſequitur; ab hominum placito autem, & quæ magis proprie jus appellatur, eſt ea, quam homines ad tutius, & commodius vivendum, vel ob alias cauſas, ſibi & aliis præſcribunt. Ex. gr. quod omnia corpora, ubi in alia minora impingunt, tantum de ſuo motu amittunt, quantum aliis communicant, lex eſt univerſalis omnium corporum, quæ

Digitized by Google

ex neceſſitate naturæ ſequitur. Sic etiam, quod homo, cum unius rei recordetur, ſtatim recordetur alterius ſimilis, vel quam ſimul cum ipſa perceperat; lex eſt, quæ ex naturâ humanâ neceſſario ſequitur. At quod homines de ſuo jure, quod ex natura habent, cedant, vel cedere cogantur, & certæ rationi vivendi ſeſe adſtringant, ex humano placito pendet. Et quamvis abſolute concedam omnia ex legibus univerſalibus naturæ determinari, ad exiſtendum, & operandum, certa, ac determinata ratione, dico tamen has leges ex placito hominum pendere. I. Quia homo, quatenus pars eſt naturæ, eatenus partem potentiæ naturæ conſtituit; quæ igitur ex neceſſitate naturæ humanæ ſequuntur, hoc eſt, ex natura ipſa, quatenus eam per naturam humanam determinatam concipimus, ea, etiamſi neceſſario, ſequuntur tamen ab humanâ potentiâ, quare ſanctionem iſtarum legum ex hominum placito pendere optime dici poteſt, quia præcipue à potentia humanæ mentis ita pendet, ut nihilominus humana mens, quatenus res ſub ratione veri & falſi percipit, ſine hiſce legibus clariſſime concipi poſſit, at non ſine lege neceſſaria, ut modo ipſam definivimus. II. Has leges ex placito hominum pendere etiam dixi, quia res per proximas ſuas cauſas definire, & explicare debemus, & illa univerſalis conſideratio de fato, & concatenatione cauſarum, minime nobis inſervire poteſt ad noſtras cogitationes circa res particulares, formandas atque ordinandas. Adde, quod nos ipſam rerum coordinationem, & concatenationem, hoc eſt, quomodo res revera ordinatæ, & concatenatæ ſunt, plane ignoremus, adeoque ad uſum vitæ melius, imo neceſſe eſt, res ut poſſibiles conſiderare. Hæc de lege abſolute conſiderata.

Verum enimvero quoniam nomen legis per tranſlationem ad res naturales applicatum videtur, & communiter per legem nihil aliud intelligitur, quam mandatum, quod homines, & perficere, & negligere poſſunt, ut pote, quia potentiam humanam ſub certis limitibus, ultra quos ſe extendit, conſtringit, nec aliquid ſupra vires imperat; ideo Lex particularius definienda videtur, nempe, quod ſit ratio vivendi, quam homo ſibi, vel aliis ob aliquem finem præſcribit. Attamen, quoniam verus finis legum paucis tantum patere

ſolet,

Digitized by Google

ſolet, & perplurimum homines ad eum percipiendum fere inepti ſunt, & nihil minus quam ex ratione vivunt, ideo legiſlatores, ut omnes æque conſtringerent, alium finem, longe diverſum ab eo, qui ex legum natura neceſſario ſequitur, ſapienter ſtatuerunt, nempe legum propugnatoribus promittendo id, quod vulgus maxime amat, & contra iis, qui eas violarent, minitando id, quod maxime timet; ſicque conati ſunt vulgum, tanquam equum fræno, quoad ejus fieri poteſt, cohibere; unde factum eſt, ut pro lege maxime haberetur, ratio vivendi, quæ hominibus ex aliorum imperio præſcribitur: & conſequenter ut ii, qui legibus obtemperant, ſub lege vivere dicantur, & ſervire videantur, & revera qui unicuique ſuum tribuit, quia patibulum timet, is ex alterius imperio & malo coactus agit, nec juſtus vocari poteſt; at is, qui unicuique ſuum tribuit, ex eo quod veram legum rationem, & earum neceſſitatem novit, is animo conſtanti agit, & ex proprio, non vero alieno decreto; adeoque juſtus merito vocatur: quod etiam Paulum docere voluiſſe puto, cum dixit, eos, qui ſub lege vivebant, per legem juſtificari non potuiſſe; juſtitia enim, ut communiter definitur, eſt conſtans & perpetua voluntas jus ſuum cuique tribuendi; & ideo Salomon cap. 21. verſ. 12. Prov. ait, Juſtum lætari, cum ſit Judicium, iniquos autem pavere. Cum itaque Lex nihil aliud ſit, quam ratio vivendi quam homines, ob aliquem finem ſibi, vel aliis præſcribunt; ideo Lex diſtinguenda videtur in humanam & divinam; per humanam intelligo rationem vivendi, quæ ad tutandam vitam, & rempublicam tantum inſervit; per divinam autem, quæ ſolum ſummum bonum, hoc eſt, Dei veram cognitionem & amorem ſpectat. Ratio, cur hanc legem voco divinam, eſt, propter ſummi boni naturam, quam hic paucis, & quam clare potero, jam oſtendam.

Cum melior pars noſtri ſit intellectus, certum eſt, ſi noſtrum utile revera quærere velimus, nos ſupra omnia debere conari, ut eum quantum fieri poteſt, perficiamus, in ejus enim perfectione ſummum noſtrum bonum conſiſtere debet. Porro quoniam omnis noſtra cognitio, & certitudo, quæ revera omne dubium tollit, à ſola Dei cognitione dependet; tum quia ſine Deo nihil eſſe, neque concipi poteſt, tum etiam, quia de omnibus dubitare poſſu-

Digitized by Google

mus, quam diu Dei nullam claram, & diſtinctam habemus ideam; hinc ſequitur, ſummum noſtrum bonum, & perfectionem à ſola Dei cognitione pendere &c. Deinde cum nihil ſine Deo nec eſſe nec concipi poſſit; certum eſt, omnia, quæ in natura ſunt, Dei conceptum, pro ratione ſuæ eſſentiæ ſuæque perfectionis involvere, atque exprimere, ac proinde nos, quo magis res naturales cognoſcimus, eo majorem, & perfectiorem Dei cognitionem acquirere; vel (quoniam cognitio effectus per cauſam nihil aliud eſt, quam cauſæ proprietatem aliquam cognoſcere) quo magis res naturales cognoſcimus, eo Dei eſſentiam (quæ omnium rerum cauſa eſt) perfectius cognoſcere; atque adeo tota noſtra cognitio, hoc eſt, ſummum noſtrum bonum, non tantum à Dei cognitione dependet, ſed in eadem omnino conſiſtit: quod etiam ex hoc ſequitur, quod homo pro natura, & perfectione rei, quam præ reliquis amat, eo etiam perfectior eſt, & contra: adeoque ille neceſſario perfectiſſimus eſt & de ſumma beatitudine maxime participat, qui Dei, entis nimirum perfectiſſimi, intellectualem cognitionem ſupra omnia amat, eâdemque maxime delectatur. Huc itaque noſtrum ſummum bonum, noſtraque beatitudo redit, in cognitionem ſcilicet & amorem Dei. Media igitur, quæ hic finis omnium humanarum actionum, nempe ipſe Deus, quatenus ejus idea in nobis eſt, exigit, juſſa Dei vocari poſſunt, quia quaſi ab ipſo Deo, quatenus in noſtra mente exiſtit, nobis præſcribuntur, atque adeo ratio vivendi; quæ hunc finem ſpectat, lex Divina optime vocatur. Quænam autem hæc media ſint, & quænam ratio vivendi, quam hic finis exigit, & quomodo hunc optimæ reipublicæ fundamenta ſequantur, & ratio vivendi inter homines, ad univerſalem Ethicam pertinet. Hic non niſi de lege divina in genere pergam agere.

Cum itaque amor Dei ſumma hominis fœlicitas ſit, & beatitudo, & finis ultimus, & ſcopus omnium humanarum actionum; ſequitur eum tantum legem divinam ſequi, qui Deum amare curat, non ex timore ſupplicii, neque præ amore alterius rei, ut deliciarum, famæ &c. ſed ex eo ſolo, quod Deum novit, ſive quod novit, Dei cognitionem, & amorem, ſummum eſſe bonum. Legis igitur Divinæ ſumma, ejuſque ſummum præceptum eſt, Deum ut ſummum

Digitized by Google

mum bonum amare, nempe ut jam diximus, non ex metu alicujus ſupplicii, & pœnæ, nec præ amore alterius rei, quâ delectari cupimus: hoc enim idea Dei dictat, Deum ſummum eſſe noſtrum bonum, ſive Dei cognitionem, & amorem, finem eſſe ultimum, ad quem omnes actiones noſtræ ſunt dirigendæ. Homo tamen carnalis hæc intelligere nequit, & ipſi vana videntur, quia nimis jejunam Dei habet cognitionem, & etiam quia in hoc ſummo bono nihil repperit, quod palpet, comedat, aut denique quod carnem, quâ maxime delectatur, afficiat, utpote, qùod in ſola ſpeculatione, & pura mente conſiſtit. At ii, qui norunt ſe nihil intellectu, & ſana mente præſtantius habere, hæc, ſine dubio, ſolidiſſima judicabunt. Explicuimus itaque in quo potiſſimum lex divina conſiſtit, & quænam ſint leges humanæ, nempe omnes illæ, quæ alium ſcopum collimant; niſi ex revelatione ſancitæ fuerint; nam hac etiam conſideratione res ad Deum referuntur, (ut ſupra oſtendimus) & hoc ſenſu lex Moſis, quamvis non univerſalis, ſed maxime ad ingenium & ſingularem conſervationem unius populi accommodata fuerit, vocari tamen poteſt Lex Dei,ſive Lex divina; quandoquidem credimus, eam lumine prophetico ſancitam fuiſſe. Si jam ad Naturam legis divinæ naturalis, ut eam modo explicuimus, attendamus, videbimus. I. eam eſſe univerſalem, ſive omnibus hominibus communem; eam enim ex univerſali humanâ naturâ deduximus. II. eam non exigere fidem hiſtoriarum, quæcumque demum eæ fuerint, nam quandoquidem hæc Lex divina naturalis ex ſola conſideratione humanæ naturæ intelligatur, certum eſt, nos eam æque concipere poſſe in Adamo, ac alio quocunque homine, æque in homine qui inter homines vivit, ac in homine, qui ſolitariam vitam agit. Nec fides hiſtoriarum, quantumvis certa, Dei cognitionem, & conſequenter nec etiam Dei amorem nobis dare poteſt; amor enim Dei ab ejus cognitione oritur; ejus autem cognitio ex communibus nationibus per ſe certis, & notis hauriri debet, quare longe abeſt, ut fides hiſtoriarum requiſitum ſit neceſſarium, ut ad ſummum noſtrum bonum perveniamus. Attamen, quamvis fides hiſtoriarum Dei cognitionem & amorem nobis dare nequeat, earum tamen lectionem, ratione vitæ civilis, perutilem eſſe, non

nega-

Digitized by Google

negamus; quo enim hominum mores, & conditiones, quæ ex nulla re melius, quam ex eorum actionibus noſci poſſunt, obſervaverimus, & melius noverimus, eo inter ipſos cautius vivere, noſtraſque actiones, & vitam eorum ingenio, quantum ratio fert, melius accommodare poterimus. Videmus III. hanc legem divinam naturalem non exigere cæremonias, hoc eſt, actiones, quæ in ſe indifferentes ſunt, & ſolo inſtituto bonæ vocantur, vel, quæ aliquod bonum ad ſalutem neceſſarium repræſentant, vel, ſi mavis actiones, quarum ratio captum humanum ſuperat; nihil enim lumen naturale exigit, quod ipſum lumen non attingit, ſed id tantum, quod nobis clariſſime indicare poteſt, bonum, ſive medium ad noſtram beatitudinem eſſe, Quæ autem ex ſolo mandato, & inſtituto bona ſunt, vel ex eo, quod alicujus boni ſint repræſentamina, ea noſtrum intellectum perficere nequeunt, nec aliud, niſi meræ umbræ ſunt, nec inter actiones, quæ quaſi proles, aut fructus intellectus, & ſanæ mentis ſunt, numerari poſſunt. Quod hic non opus eſt, prolixius oſtendere. IV. denique videmus ſummum legis divinæ præmium eſſe, ipſam legem, nempe Deum cognoſcere, eumque ex vera libertate, & animo integro & conſtante amare, pœnam autem, horum privationem, & carnis ſervitutem, ſive animum inconſtantem, & fluctuantem. His ſic notatis inquirendum jam eſt, num lumine naturali concipere poſſumus, Deum veluti legiſlatorem,aut principem leges hominibus præſcribentem. II.quid Sacra Scriptura de lumine,& lege hac naturali doceat. III.quem ad finem cæremoniæ olim inſtitutæ fuerunt. IV. denique quid referat ſacras hiſtorias ſcire, & eis credere? de primis duobus in hoc capite; de duobus autem ultimis in ſequente agam. Quid circa primum ſtatuendum ſit facile deducitur ex natura voluntatis Dei, quæ à Dei intellectu non niſi reſpectu noſtræ rationis diſtinguitur, hoc eſt, Dei voluntas, & Dei intellectus in ſe revera unum & idem ſunt; nec diſtinguuntur, niſi reſpectu noſtrarum cogitationum, quas de Dei intellectu formamus, exempli gratia, cum ad hoc tantum attendimus, quod natura Trianguli in natura Divina ab æterno continetur tanquam æterna veritas, tum dicimus Deum trianguli ideam habere, ſive naturam trianguli intelligere; ſed cum

poſtea

Digitized by Google

poſtea ad hoc attendimus, quod natura trianguli ſic in natura divina continetur, ex ſola neceſſitate divinæ naturæ, & non ex neceſſitate eſſentiæ & naturæ trianguli, imo, quod neceſſitas eſſentiæ, & proprietatum trianguli, quatenus etiam ut æternæ veritates concipiuntur, à ſola neceſſitate divinæ naturæ & intellectus pendeat, & non ex natura trianguli, tum id ipſum, quod Dei intellectum vocavimus, Dei voluntatem ſive decretum appellamus. Quare reſpectu Dei unum & idem affirmamus, cum dicimns, Deum ab æterno decreviſſe, & voluiſſe tres angulos trianguli æquales eſſe duobus rectis, vel Deum hoc ipſum intellexiſſe. Unde ſequitur, Dei affirmationes & negationes æternam ſemper neceſſitatem ſive veritatem involvere. Si itaque, exempli gratia, Deus Adamo dixit, ſe nolle, ut de arbore cognitionis boni & mali comederet, contradictionem implicaret, Adamum de illa arbore poſſe comedere, adeoque impoſſibile foret, ut Adamus de ea comederet; nam divinum illud decretum æternam neceſſitatem & veritatem debuiſſet involvere. Verum quoniam Scriptura tamen narrat, Deum id Adamo præcepiſſe, & nihilominus Adamum de eadem comediſſe, neceſſario dicendum eſt, Deum Adamo malum tantum revelaviſſe, quod eum neceſſario ſequeretur, ſi de illa arbore comederet, at non neceſſitatem conſecutionis illius mali: Unde factum eſt, ut Adamus illam revelationem non ut ęternam & neceſſariam veritatem perceperit, ſed ut legem, hoc eſt, ut inſtitutum, quod lucrum aut damnum ſequitur, non ex neceſſitate & natura actionis patratæ, ſed ex ſolo libitu & abſoluto imperio alicujus Principis. Quare illa revelatio reſpectu ſolius Adami, & propter ſolum defectum ejus cognitionis lex fuit, Deuſque quaſi legiſlator aut Princeps. Et hac etiam de cauſa, nempe ob defectum cognitionis, Decalogus, reſpectu Hebræorum tantum, lex fuit; nam quoniam Dei exiſtentiam & æternam veritatem non noverant, ideo id, quod ipſis in decalogo revelatum fuit, nempe Deum exiſtere, Deumque ſolum adorandum eſſe, tanquam legem, percipere debuerunt: quod ſi Deus nullis mediis corporeis adhibitis ſed immediate iis loquutus fuiſſet; hoc ipſum non tanquam legem, ſed tanquam æternam veritatem percepiſſent. Atque hoc, quod de Iſraëlitis & Adamo dicimus, de omnibus etiam Prophetis, qui no-

Digitized by Google

mine Dei leges ſcripſerunt, dicendum, videlicet, quod Dei decreta non adæquate, ut æternas veritates perceperunt. Ex. gr. de ipſo Moſe etiam dicendum eſt, eum ex revelatione vel ex fundamentis ei revelatis percepiſſe modum, quo populus Iſraëliticus in certa mundi plaga optime uniri poſſet, & integram ſocietatem formare ſive imperium erigere; deinde etiam modum, quo ille populus optime poſſet cogi ad obediendum, ſed non percepiſſe, nec ipſi revelatum fuiſſe, modum illum optimum eſſe, neque etiam, quod ex populi communi obedientiâ in tali mundi plaga neceſſario ſequeretur ſcopus, ad quem collimabant. Quapropter hæc omnia non ut æternas veritates, ſed ut præcepta & inſtituta percepit, & tanquam Dei leges præſcripſit; & hinc factum eſt, ut Deum rectorem, legislatorem, regem, miſericordem, juſtum &c. imaginaretur; cum tamen hæc omnia ſolius humanæ naturæ ſint attributa, & à natura divina prorſus removenda: atque hoc inquam de ſolis Prophetis dicendum, qui nomine Dei leges ſcripſerunt, non autem de Chriſto; de Chriſto enim, quamvis is etiam videatur leges Dei nomine ſcripſiſſe, ſentiendum tamen eſt, eum res vere & adæquate percepiſſe: nam Chriſtus non tam Propheta, quam os Dei fuit. Deus enim per mentem Chriſti, (ut in cap. 1. oſtendimus) ſicuti ante per Angelos, nempe per vocem creatam, viſiones &c. quædam humano generi revelavit. Quapropter æque à ratione alienum eſſet, ſtatuere Deum ſuas revelationes opinionibus Chriſti accommodaviſſe, ac, quod Deus antea ſuas revelationes opinionibus angelorum, hoc eſt vocis creatæ, & viſionum accommodaverit, ut res revelandas Prophetis communicaret, quo quidem nihil abſurdius ſtatui poſſet; præſertim cum non ad ſolos Judæos, ſed totum humanum genus docendum miſſus fuerit, adeoque non ſatis erat, ut mentem opinionibus Judæorum tantum accommodatam haberet, ſed opinionibus & documentis humano generi univerſalibus, hoc eſt, notionibus communibus, & veris. Et ſane ex hoc, quod Deus Chriſto, ſive ejus menti ſeſe immediate revelaverit & non ut Prophetis, per verba, & imagines, nihil aliud intelligere poſſumus, quam quod Chriſtus res revelatas vere percepit, ſive intellexit; tum enim res intelligitur, cum ipſa purâ mente extra verba & imagines

Digitized by Google

nes percipitur. Chriſtus itaque res revelatas vere & adæquate percepit, ſi igitur eas tanquam leges unquam præſcripſit, id propter populi ignorantiam & pertinaciam fecit; quare hac in re vicem Dei geſſit, quod ſeſe ingenio populi accommodavit, & ideo, quamvis aliquantulum clarius, quam cæteri Prophetæ locutus ſit, obſcure tamen, & ſæpius per parabolas res revelatas docuit, præſertim quando iis loquebatur, quibus nondum datum erat, intelligere regnum cœlorum (vide Matth. cap. 13. verſ. 10. &c.) & ſine dubio eos, quibus datum erat myſteria cœlorum noſcere, res ut æternas veritates docuit, non vero ut leges præſcripſit, & hac ratione eos à ſervitute legis liberavit, & nihilominus legem hoc magis confirmavit & ſtabilivit, eorumque cordibus penitus inſcripſit. Quod etiam Paulus quibuſdam in locis indicare videtur: nempe Epiſtol ad Rom. cap. 7. verſ. 6. & cap. 3. verſ. 28. Attamen nec ille etiam aperte loqui vult, ſed, ut ipſe ait cap. 3. verſ. 5 & cap. 6. verſ. 19. ejuſd. Epiſt. humano more loquitur, quod expreſſe dicit, cum Deum juſtum vocat, & ſine dubio etiam propter carnis imbecillitatem Deo miſericordiam, gratiam, iram, &c. affingit, & ingenio plebis, ſive (ut ipſe etiam ait cap. 3. verſ. 1, 2. Epiſt. 1. ad Corinth.) hominum carnalium ſua verba accommodat: nam cap. 9. verſ. 18. epiſt. ad Rom. abſolute docet, Dei iram, ejuſque miſericordiám non ab humanis operibus, ſed à ſola Dei vocatione, hoc eſt, voluntate pendere; deinde quod ex operibus legis nemo fiat juſtus, ſed ex ſola fide (vide Ep. ad Rom. cap. 3. verſ. 28.) per quam ſane nihil aliud intelligit, quam plenum animi conſenſum, & denique, quod nemo fiat beatus, niſi mentem Chriſti in ſe habeat, (vide Epiſt. ad Rom. cap. 8. verſ. 9.) quâ ſcilicet leges Dei, ut æternas veritates percipiat. Concludimus itaque, Deum non niſi ex captu vulgi, & ex ſolo defectu cogitationis tanquam legislatorem aut principem deſcribi, & juſtum, miſericordem, &c. vocari, Deumque revera ex ſolius ſuæ naturæ, & perfectionis neceſſitate agere, & omnia dirigere, & ejus denique decreta, & volitiones æternas eſſe veritates, ſemperque neceſſitatem involvere: idque eſt, quod primo in loco explicare, & oſtendere conſtitueram. Ad ſecundum igitur tranſeamus, & Sacram Paginam percurramus, & quid ipſa de

Digitized by Google

lumine naturali & lege hac divina docet, videamus. Primum, quod nobis occurrit, eſt ipſa primi hominis hiſtoria, ubi narratur, Deum Adamo præcepiſſe, ne comederet de fructu arboris cognitionis boni & mali, quod ſignificare videtur, Deum Adamo præcepiſſe bonum agere, & quærere ſub ratione boni, & non quatenus contrarium eſt malo, hoc eſt, ut bonum ex amore boni quæreret, non autem ex timore mali: qui enim, ut jam oſtendimus, bonum agit ex vera boni cognitione & amore, libere & conſtanti animo agit, qui autem ex timore mali, is malo coactus, & ſerviliter agit, & ſub imperio alterius vivit, atque adeo hoc unicum, quod Deus Adamo præcipit, totam legem divinam naturalem comprehendit, & cum dictamine luminis naturalis abſolute convenit, nec difficile eſſet, totam iſtam primi hominis hiſtoriam, ſive parabolam ex hoc fundamento explicare, ſed malo id miſſum facere; cum quia non poſſum abſolute eſſe certus, num mea explicatio cum ſcriptoris mente conveniat; tum quia plerique non concedunt, hanc hiſtoriam eſſe parabolam, ſed plane ſtatuunt, eam ſimplicem narrationem eſſe. Præſtabilius erit igitur, alia Scripturæ loca in medium adferre, illa præſertim, quæ ab eo dictata ſunt, qui ex vi luminis naturalis, quo omnes ſui ævi ſapientes ſuperavit, loquitur, & cujus ſententias æque ſancte, ac Prophetarum amplexus eſt populus; Salomonem puto, cujus non tam Prophetiæ & pietas, quam prudentia & ſapientia in ſacris commendatur. Is in ſuis Proverbiis vocat humanum intellectum veræ vitæ fontem, & infortunium in ſola ſtultitia conſtituit. Sic enim ait cap. 16. verſ. 23. מקור חיים שכל בעליו ומוסר אוילים אולת *fons vitæ* (eſt) *intellectus ſui domini**, *& ſupplicium ſtultorum eſt ſtultitia:* ubi notandum, quod per vitam abſolute Hebraice vera vita intelligatur, ut patet ex Deut. cap. 30. verſ. 19. fructum igitur intellectus in ſolâ verâ vitâ conſtituit, & ſupplicium in ſola ejus privatione, quod quidem abſolute convenit cum eo, quod IV. loco notavimus circa legem divinam naturalem: quod autem hic fons vitæ, ſive, quod ſolus intellectus, ut etiam oſtendimus, leges ſapientibus præſcribit, aperte ab eodem hoc ſapiente docetur; ait enim

* *Hebraiſmus. qui rem aliquam habet vel in ſua natura continet, ejus rei Dominus vocatur: Sic avis Dominus alarum Hebraice vocatur, quia alas habet. Dominus intellectus, intelligens, quia intellectum habet.*

Digitized by Google

enim cap. 13. verſ. 14. תורת חכם מקור חיים *Lex prudentis* (eſt) *fons vitæ*, id eſt, ut ex modo allato textu patet, intellectus. Porro cap. 3. verſ. 13. expreſſiſſimis verbis docet, intellectum hominem beatum & fœlicem reddere, veramque animi tranquillitatem dare. Sic enim ait אשרי ארם מצא חכמה ובן ארם יפיק תבונה וגו ארך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום *beatus homo, qui invenit ſcientiam, & filius hominis, qui intelligentiam eruit.* Ratio eſt, (ut verſ. 16, 17. pergit) quia *directe dat dierum longitudinem* *, *indirecte divitias & honorem: ejus viæ*, (quas nimirum ſcientia indicat) *amœnæ ſunt, & omnes ejus ſemitæ pax.* Soli igitur ſapientes ex ſententia etiam Salomonis animo pacato & conſtante vivunt, non ut impii, quorum animus contrariis affectibus fluctuat, adeoque (ut Eſaias etiam ait cap. 57. verſ. 20.) pacem, neque quietem habent. Denique in his Salomonis Proverbiis maxime nobis notanda ſunt, quæ habentur in ſecundo cap. utpote quæ noſtram ſententiam quam clariſſime confirmant; ſic enim verſ. 3. ejuſd. cap. incipit כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך וגו׳ אז תבין יראת יהוה ודעת אלהים תמצא כי יהוה יתן חכמה מפיו דעת ותבונה *nam ſi prudentiam inclamabis, & intelligentiæ dederis vocem tuam, &c. tunc timorem Dei intelliges, & Dei ſcientiam* (vel potius amorem; nam hæc Duo verbum ידע Jadah ſignificat) *invenies; nam* (NB) *Deus dat ſapientiam: ex ore ſuo* (manat) *ſcientia & prudentia.* Quibus ſane verbis clariſſime indicat, I. quod ſola ſapientia, ſive intellectus nos doceat, Deum ſapienter timere, hoc eſt, vera religione colere. Deinde docet, ſapientiam, & ſcientiam ex Dei ore fluere, Deumque illam dare, quod quidem nos etiam ſupra oſtendimus, nempe, quod noſter intellectus noſtraque ſcientia à ſola Dei idea ſive cognitione pendeat, oriatur, & perficiatur. Pergit deinde verſ. 9. expreſſiſſimis verbis docere, hanc ſcientiam veram Ethicam, & Politicam continere, & ex ea deduci. אז תבין ומשפט ומשרים כל מעגל טוב *tunc intelliges Iuſtitiam, & Iudicium, & rectitudines,* (&) *omnem bonam ſemitam:* nec his contentus pergit, כי תבוא חכמה בלבך ודעת לנפשך ינעם מזמה תשמור עליך תבונה תנצרכה *quando intrabit ſcientia*

* *Hebraiſmus, nihil aliud ſignificant quam vitam.*

*ſcientia in cor tuum, & ſapientia tibi erit ſuavis; tum tua * providentia tibi vigilabit, & prudentia te cuſtodiet.* Quæ omnia cum ſcientia naturali plane conveniunt; hæc enim Ethicam docet, & veram virtutem, poſtquam rerum cognitionem acquiſivimus, & ſcientiæ præſtantiam guſtavimus. Quare fœlicitas, & tranquillitas ejus, qui naturalem intellectum colit, ex mente Salomonis etiam, non ab imperio fortunæ, (hoc eſt Dei auxilio externo) ſed à ſua interna virtute (ſive Dei auxilio interno) maxime pendet, nempe, quia vigilando, agendo, & bene conſulendo ſe maxime conſervat. Denique nequaquam hic prætereundus eſt locus Pauli, qui habetur cap. 1. verſ. 20. Epiſt. ad Rom. ubi (ut Tremellius vertit ex Syriaco textu) ſic ait; *occulta enim Dei, à fundamentis mundi, in creaturis ſuis per intellectum conſpiciuntur, et virtus et divinitas ejus, quæ eſt in æternum, adeo ut ſint ſine effugio.* Quibus ſatis clare indicat, unumquemque lumine naturali clare intelligere Dei virtutem, & æternam divinitatem, ex qua ſcire & deducere poſſunt, quid iis quærendum quidve fugiendum ſit, adeoque concludit, omnes ſine effugio eſſe, nec ignorantiâ excuſari poſſe, quod profecto poſſent, ſi de lumine ſupranaturali loqueretur, & de carnali Chriſti paſſione, & reſurrectione, &c. Et ideo paulo infra verſ. 24. ſic pergit: *Propter hoc tradidit eos Deus in concupiſcentias immundas cordis eorum, etc.* uſque ad finem capitis, quibus vitia ignorantiæ deſcribit, eaque tanquam ignorantiæ ſupplicia enarrat, quod plane convenit cum Proverbio illo Salomonis cap. 16. verſ. 22. quod jam citavimus, nempe, ומוסר אוילים אולת *& ſupplicium ſtultorum eſt ſtultitia*, quare non mirum, quod dicat Paulus maleficos eſſe inexcuſabiles: Nam prout unuſquiſque ſeminat, ita metet, ex malis mala neceſſario ſequuntur, niſi ſapienter corrigantur, & ex bonis bona, ſi animi conſtantia, comitetur. Scriptura itaque lumen, & legem divinam naturalem abſolute commendat; atque his, quæ in hoc capite agere propoſueram, abſolvi.

* מזמה mezima *proprie cogitationem, deliberationem, & vigilantiam ſignificat.*

CA-

Digitized by Google

CAPUT V.

De Ratione, cur Ceremoniæ inſtitutæ fuerint, & de fide hiſtoriarum, nempe, qua ratione, & quibus ea neceſſaria ſit.

IN ſuperiore capite oſtendimus, legem divinam, quæ homines vere beatos reddit & veram vitam docet, omnibus eſſe hominibus univerſalem; imo eam ex humana natura ita deduximus, ut ipſa humanæ menti innata, & quaſi inſcripta exiſtimanda ſit, Cum autem cæremoniæ, eæ ſaltem, quæ habentur in Vetere Teſtamento Hebræis tantum inſtitutæ, & eorum imperio ita accommodatæ fuerint, ut maxima ex parte ab univerſa ſocietate, non autem ab unoquoque exerceri potuerint, certum eſt, eas ad legem divinam non pertinere, adeoque nec etiam ad beatitudinem & virtutem aliquid facere; ſed eas ſolam Hebræorũ electionem, hoc eſt, (per ea, quæ in tertio cap. oſtendimus) ſolam corporis temporaneam fœlicitatem & imperii tranquillitatem reſpicere, propter-eaque, nonniſi ſtante eorum imperio, ullius uſus eſſe potuiſſe. Si eæ igitur in Vetere Teſtamento ad legem Dei referantur, id propterea tantum fuit, quia ex revelatione vel ex fundamentis revelatis inſtitutæ fuerunt. Verum quia ratio tametſi ſolidiſſima apud communes Theologos non multũ valet, lubet hic hæc, quæ modo oſtendimus Scripturæ etiam autoritate confirmare; & deinde ad majorem perſpicuitatem oſtendere, qua ratione, & quomodo cæremoniæ ad imperium Judæorum ſtabiliendum & conſervandum inſerviebant. Eſaias nihil clarius docet, quam quod lex divina abſolute ſumpta ſignificet illam legem univerſalem; quæ in verâ vivendi ratione conſiſtit, non autem cæremonias, Capite enim 1. ℣ſ. 10. Propheta gentem ſuam vocat ad Legem divinam ex ſe audiendam, ex qua prius omnia ſacrificiorum genera ſecludit, & omnia feſta, & tandem legem ipſam docet (vide. ℣ſ. 16, 17.) atque his paucis comprehendit, nempe in purificatione animi, & virtutis ſive bonarum actionum uſu ſeu habitu, & denique inopi auxilium ferendo. Nec minus luculentum teſtimonium eſt illud Pſalmi 40. verſ. 7. 9. hic enim Pſaltes Deum alloquitur זבח ומנחה לא חפצת אזנים כרית לי:

לי עולה וחטאה לא שאלת לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי *ſacrificium & munus non voluiſti, * aures mihi perfodiſti, holocauſtum, & peccati oblationem non petiiſti; tuam voluntatem exequi, mi Deus, volui; nam lex tua eſt in meis viſceribus.* Vocat igitur illam tantum legem Dei, quæ viſceribus, vel menti inſcripta eſt, & ab ea ceremonias ſecludit; nam eæ ſolo inſtituto, & non ex natura ſunt bonæ, adeoque neque mentibus inſcriptæ. Præter hæc alia adhuc in Scriptura reperiuntur, quæ idem teſtantur, ſed hæc duo attuliſſe ſufficit. Quod autem ceremoniæ nihil ad beatitudinem juvent, ſed quod tantum imperii temporaneam fœlicitatem reſpiciant, etiam ex ipſa Scriptura conſtat, quę pro ceremoniis nihil niſi corporis commoda, & delicias promittit, & pro ſola lege divina univerſali beatitudinem. In quinque enim libris, qui Moſis vulgo dicuntur, nihil aliud, ut ſupra diximus, promittitur, quam hæc temporanea fœlicitas, nempe honores, ſive fama, victoriæ, divitiæ, deliciæ, & valetudo. Et quamvis quinque illi libri, præter ceremonias, multa moralia contineant, hæc tamen in iis non continentur, tanquam documenta moralia omnibus hominibus univerſalia, ſed tanquam mandata ad captum, & ingenium ſolius Hebrææ nationis maxime accommodata, & quę adeo etiam ſolius imperii utilitatem ſpectant. Ex. Gr. Moſes non tanquam doctor aut Propheta Judæos docet, ne occidant neque furentur, ſed hæc tanquam legiſlator & princeps jubet; non enim documenta ratione comprobat, ſed juſſibus pœnam addit, quæ pro ingenio uniuſcujuſque nationis variare poteſt & debet, ut experientia ſatis docuit. Sic etiam juſſum, de non committendo adulterio, ſolius reipublicæ & imperii utilitatem reſpicit; nam ſi documentum morale docere voluiſſet, quod non ſolam reipublicæ utilitatem, ſed animi tranquillitatem, & veram uniuſcujuſque beatitudinem reſpiceret, tum non tantum actionem externam, ſed & ipſum animi conſenſum damnaret, ut Chriſtus fecit, qui documenta univerſalia tantum docuit (vide Matth cap. 5. verſ. 28.) & hac de cauſa Chriſtus præmium ſpirituale, non autem ut Moſes, corporeum promittit; nam Chriſtus, uti dixi, non ad imperium conſervandum, & leges inſtituendum,

* *Eſt phraſis ad ſignificandum perceptionem.*

Digitized by Google

tuendum, ſed ad ſolam legem univerſalem docendum miſſus fuit; & hinc facile intelligimus, Chriſtum legem Moſis minime abrogaviſſe, quandoquidem Chriſtus nullas novas leges in rempublicam introducere voluerit, nec aliud magis curaverit, quam documenta moralia docere, eaque à legibus Reipublicæ diſtinguere, idque maxime propter Phariſæorum ignorantiam, qui putabant, illum beate vivere, qui jura Reipublicæ ſive legem Moſis defendebat; cum tamen ipſa, uti diximus, nullam niſi Reipublicæ rationem habuerit, nec tam ad Hebræos docendum, quam cogendum inſervi- verit; ſed ad noſtrum propoſitum revertamur, & alia Scripturæ loca, quæ pro ceremoniis nihil præter corporis commoda, & pro ſolâ lege divina univerſali beatitudinem promittunt, in medium proferamus. Inter Prophetas nemo clarius quam Eſaias hoc docuit, hic enim cap. 58. poſtquam hypocriſin damnavit, libertatem, & charitatem erga ſe, & proximum commendat, & pro his hæc promittit אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמה והלך לפניך צדקך כבוד יהוה יאספך *tunc erumpet ſicuti aurora lux tua, & tua ſanitas protinus effloreſcet, & ibit ante te juſtitia tua, & gloria Dei te * aggregabit &c.* Poſt hæc ſabbatum etiam commendat, pro cujus in obſervando diligentia, hoc promittit אז תתענג על יהוה והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יהוה דבר *tunc † cum Deo delectaberis, & te ✠ equitare faciam ſuper excelſa terræ, & faciam, ut comedas hæreditatem Iacobi, tui patris, ut os Iehovæ locutum eſt.* Videmus itaque, Prophetam pro libertate, & charitate mentem ſanam in corpore ſano, Deique gloriam etiam poſt mortem promittere: pro ceremoniis autem nihil niſi imperii ſecuritatem, proſperitatem, & corporis fœlicitatem. In Pſalmis 15. & 24. nulla fit ceremoniarum mentio, ſed tantum documentorum moralium, nimirum, quia in iis de ſola beatitudine agitur, eaque ſola proponitur, quamvis tamen parabolice; nam certum eſt, ibi per montem Dei, ejuſque tentoria, & horum inhabitationem, beatitudinem, & animi tranquillitatem, non vero montem Hieroſolymæ, neque Mo-

H ſis

* *Hebraiſmus, quo tempus mortis ſignificatur,* aggregari ad populos ſuos, *mori ſignificat, vide Geneſ. cap. 49. verſ. 29. 33.* † *Significat honeſte delectari ſicuti etiam Belgice dicitur,* met Godt/ en met eere. ✠ *Significat imperium, tanquam equum freno tenere.*

Digitized by Google

ſis tabernaculum intelligi; hæc enim loca à nemine inhabitabantur, nec niſi ab iis, qui ex ſola tribu Levi erant, adminiſtrabantur. Porrò omnes etiam illæ Salomonis ſententiæ, quas in ſuperiore capite attuli, pro ſolo cultu intellectus & ſapientiæ, veram promittunt beatitudinem, nempe, quod ex ea tandem timor Dei intelligetur, & Dei ſcientia invenietur. Quod autem Hebręi poſt deſtructum eorum imperium non tenentur ceremonias exercere, patet ex Jeremia, qui ubi urbis vaſtationem prope inſtare vidit, & prædicit, ait *Deum eos tantum diligere, qui ſciunt & intelligunt, quod ipſe exercet miſericordiam, judicium, & juſtitiam in mundo; adeoque in poſterum non niſi eos, qui hæc norunt, laude dignos æſtimandos eſſe.* (vide cap. 9. v. 23.) quaſi diceret, Deum poſt urbis vaſtationem nihil ſingulare à Judæis exigere, nec aliud ab iiſdem in poſterum petere præter legem naturalem, quà omnes mortales tenentur. Novum præterea Teſtamentum hoc ipſum plane confirmat, in eo enim, uti diximus, documenta tantum moralia docentur, & pro iis regnum cœleſte promittitur, ceremonias autem, poſtquam Euangelium aliis etiam gentibus, qui alterius Reipublicæ jure tenebantur, prædicari incepit, miſſas fecerunt Apoſtoli; quod autem Phariſæi poſt amiſſum imperium eas, aut ſaltem magnam earum partem retinuerint, id magis animo Chriſtianis adverſandi, quam Deo placendi fecerunt. Nam poſt primam urbis vaſtationem, cum Babylonem captivi ducti fuerunt, quia tum in ſectas non erant, quod ſciam, diviſi, ſtatim ceremonias neglexerunt, imo toti legi Moſis valedixerunt, patriæque jura oblivioni, ut plane ſuperflua, tradiderunt, & ſe cum cæteris nationibus immiſcere inceperunt, ut ex Hezdra, & Nehemia ſatis ſuperque conſtat; quare non dubium eſt, quin Judæi, jam poſt diſſolutum imperium, lege Moſis non magis teneantur, quam antequam eorum ſocietas, & Reſpublica inceperit; dum enim inter alias Nationes ante exitum ex Ægypto vixerunt, nullas leges peculiares habuerunt, nec ullo, niſi naturali jure, & ſine dubio, etiam jure Reipublicæ in qua vivebant, quatenus legi divinæ naturali non repugnabat, tenebantur. Quod autem Patriarchæ Deo ſacrificaverunt, id feciſſe puto, ut ſuum animum, quem à pueritia ſacrificiis aſſuetum habebant, magis ad devotionem incitarent; omnes enim homines à tempore Enos

ſacri-

ſacrificiis plane conſueverant, ita ut iis maxime ad devotionem incitarentur. Patriarchæ igitur non ex jure aliquo divino imperante, vel ex univerſalibus fundamentis legis divinæ edocti, ſed ex ſola illius temporis conſuetudine, Deo ſacrificaverunt, & ſi ex alicujus mandato id fecerunt, mandatum illud nullum aliud fuit, quam jus Reipublicæ, in quâ vivebant, quo etiam (ut jam hic, & etiam capite tertio, cum de Malkitſedek loquuti ſumus, notavimus) tenebantur.

His puto, me meam ſententiam Scripturæ authoritate confirmaviſſe; ſupereſt jam oſtendere, quomodo & qua ratione ceremoniæ inſerviebant ad imperium Hebræorum conſervandum, & ſtabiliendum; quod quam pauciſſimis potero, ex univerſalibus fundamentis oſtendam. Societas non tantum ad ſecure ab hoſtibus vivendum, ſed etiam ad multarum rerum compendium faciendum, perutilis eſt, & maxime etiam neceſſaria; nam, niſi homines invicem operam mutuam dare velint, ipſis & ars, & tempus deficeret, ad ſe, quoad ejus fieri poteſt, ſuſtentandum, & conſervandum. Non enim omnes ad omnia æque apti ſunt, nec unuſquiſque potis eſſet, ad ea comparandum, quibus ſolus maxime indiget. Vires, & tempus, inquam, unicuique deficerent, ſi ſolus deberet arare, ſeminare, metere, molere, coquere, texere, ſuere, & alia perplurima, ad vitam ſuſtentandum efficere, ut jam taceam artes, & ſcientias, quæ etiam ad perfectionem humanæ naturæ, ejuſque beatitudinem ſunt ſumme neceſſariæ. Videmus enim eos, qui barbare ſine politiâ vivunt, vitam miſeram, & pene brutalem agere, nec tamen pauca illa, miſera & impolita, quæ habent, ſine mutua opera, qualis qualis ea ſit, ſibi comparant. Jam ſi homines à natura ita eſſent conſtituti, ut nihil niſi id, quod vera ratio indicat, cuperent, nullis ſane legibus indigeret ſocietas, ſed abſolute ſufficeret, homines vera documenta moralia docere, ut ſponte integro & liberali animo id, quod vere utile eſt, agerent. Verum longe aliter cum humana natura conſtitutum eſt; omnes quidem ſuum utile quærunt, at minime ex ſanæ rationis dictamine, ſed perplurimum ex ſola libidine, & animi affectibus abrepti (qui nullam temporis futuri, aliarumque rerum rationem habent) res appetunt, utileſque judicant. Hinc fit, ut nulla

Digitized by Google

ſocietas poſſit ſubſiſtere, abſque imperio, & vi, & conſequenter legibus, quæ hominum libidinem, atque effrænatum impetum moderentur, & cohibeant: non tamen humana natura patitur abſolute ſe cogi,& ut Seneca Tragicus ait; violenta imperia nemo continuit diu; moderata durant: quamdiu enim homines ex ſolo metu agunt,tamdiu id, quod maxime nolunt, faciunt, nec rationem utilitatis & neceſſitatis rei agendæ tenent, ſed id tantum curant, ne capitis, aut ſupplicii rei ſint ſcilicet. Imo non poſſunt malo, aut damno imperatoris,quamvis cum ſuo magno etiam malo non tamen lætari,ipſique omnia mala non cupere,& ubi poterunt adferre. Homines deinde nihil minus pati poſſunt,quam ſuis æqualibus ſervire, & ab iis regi. Denique nihil difficilius, quam libertatem hominibus ſemel conceſſam iterum adimere. Ex his ſequitur Primo, quod vel tota ſocietas, ſi fieri poteſt, collegialiter imperium tenere debet,ut ſic omnes ſibi, & nemo ſuo æquali ſervire teneatur,vel,ſi pauci,aut unus ſolus imperium teneat,is aliquid ſupra communem humanam naturam habere, vel ſaltem ſummis viribus conari debet, vulgo id perſuadere.Deinde leges in quocunque imperio ita inſtitui debent, ut homines non tam metu, quam ſpe alicujus boni, quod maxime cupiunt, retineantur, hoc enim modo unuſquiſque cupide ſuum officium faciet. Denique quoniam obedientia in eo conſiſtit, quod aliquis mandata ex ſola imperantis authoritate exequatur, hinc ſequitur eandem, in ſocietate cujus imperium penes omnes eſt, & leges ex communi conſenſu ſanciuntur, nullum locum habere, &, ſive in tali ſocietate leges augeantur, vel minuantur, populum nihilominus æque liberum manere, quia non ex authoritate alterius, ſed ex proprio ſuo conſenſu agit. At contra accidit, ubi unus ſolus imperium abſolute tenet, nam omnes ex ſola authoritate unius mandata imperii exequuntur, adeoque, niſi ita abinitio educati fuerint, ut ab ore imperantis pendeant, difficile is poterit, ubi opus erit, novas leges inſtituere, & libertatem ſemel conceſſam populo adimere.

His ſic univerſaliter conſideratis, ad Hebræorum rempublicam deſcendamus. Hi cum primum Ægypto exiverunt, nullo alterius nationis jure amplius tenebantur, adeoque iis licebat, novas leges

ad

Digitized by Google

ad libitum ſancire, ſive nova jura conſtituere, & imperium, ubicunque locorum vellent, tenere, & quas terras vellent, occupare. Attamen ad nihil minus erant apti, quam ad jura ſapienter conſtituendum, & imperium penes ſeſe collegialiter retinendum; rudis fere ingenii omnes erant, & miſera ſervitute confecti. Imperium igitur penes unum tantum manere debuit, qui cæteris imperaret, eoſque vi cogeret, & qui denique leges præſcriberet, & impoſterum eas interpretaretur. Hoc autem imperium Moſes facile retinere potuit, quia divina virtute ſupra cæteros excellebat,& ſe eam habere populo perſuaſit, multiſque teſtimoniis oſtendit; (vide Exodi cap. 14. verſ. ultimo, & cap. 19. vers 9.) is itaque virtute, qua pollebat divinâ,jura conſtituit,& populo præſcripſit: at in iis ſummam curam geſſit, ut populus, non tam metu, quam ſponte ſuum officium faceret; ad quod hæc duo eum maxime cogebant, populi ſcilicet ingenium contumax, (quod ſola vi cogi non patitur,) & inſtans bellum; ubi, ut res proſpere cedant, milites magis hortari, quam pœnis, & minis territare neceſſe eſt: ſic enim unuſquiſque magis ſtudet virtute,& magnanimitate animi clarere, quam ſupplicium tantum vitare. Hac igitur de cauſâ Moſes virtute, & juſſu divino religionem in Rempublicam introduxit, ut populus non tam ex metu, quam devotione ſuum officium faceret.Deinde eos beneficiis obligavit, & divinitus multa in futurum promiſit, nec leges admodum ſeveras ſancivit, quod unuſquiſque, qui iis ſtuduit,facile nobis concedet, præcipue ſi ad circumſtantias, quæ ad aliquem reum damnandum requirebantur, attenderit. Denique, ut populus, qui ſui juris eſſe non poterat, ab ore imperantis penderet, nihil hominibus ſcilicet ſervituti aſſuetis ad libitum agere conceſſit, nihil enim populus agere poterat, quin ſimul teneretur legis recordari, & mandata exequi,quæ á ſolo imperantis arbitrio pendebant, non enim ad libitum, ſed ſecundum certum, & determinatum juſſum legis licebat arare, ſeminare, metere, item nec aliquid comedere, induere, neque caput, & barbam radere, neque lætari, nec abſolute aliquid agere licebat, niſi ſecundum juſſa, & mandata in legibus præſcripta, nec hoc tantum, ſed etiam in poſtibus, manibus, & inter oculos ſigna quædam habere tenebantur, quæ eos ſem-

Digitized by Google

per obedientiam monerent. Hic igitur ſcopus cæremoniarum fuit, ut homines nihil ex proprio decreto, ſed omnia ex mandato alterius agerent, & continuis actionibus, & meditationibus faterentur, ſe nihil prorſus ſui, ſed omnino alterius juris eſſe: ex quibus omnibus luce clarius conſtat, ceremonias ad beatitudinem nihil facere, & illas Vet. Teſtamenti, imo totam legem Moſis nihil aliud, quam Hebræorum imperium, & conſequenter nihil præter corporis commoda ſpectaviſſe. Quod autem ad Chriſtianorum ceremonias attinet, nempe Baptiſmum, Cœnam dominicam, feſta, orationes externas, & ſi quæ adhuc aliæ, quæ toti Chriſtianiſmo communes ſunt, ſemperque fuerunt, ſi eæ unquam à Chriſto, aut ab Apoſtolis inſtitutæ ſunt (quod adhuc mihi non ſatis conſtat) eæ nonniſi ut univerſalis Eccleſiæ ſigna externa inſtitutæ ſunt, non autem ut res, quæ ad beatitudinem aliquid faciunt, vel quæ aliquid Sanctimoniæ in ſe habeant; quare, quamvis hæ ceremoniæ non ratione imperii, ratione tamen integræ Societatis tantum inſtitutæ ſunt; adeoque ille, qui ſolus vivit, iis minime tenetur, imo, qui in imperio, ubi Chriſtiana religio interdicta eſt, vivit, is ab his ceremoniis abſtinere tenetur, & nihilominus poterit beate vivere. Hujus rei exemplum in regno Japonenſium habetur, ubi Chriſtiana religio interdicta eſt, & Belgæ, qui ibi habitant, ex mandato Societatis Indiæ Orientalis ab omni externo cultu abſtinere tenentur; nec hoc alia authoritate jam confirmare puto; & quamvis non difficile foret, hoc ipſum etiam ex fundamentis Novi Teſtamenti deducere, & forte claris inſuper teſtimoniis oſtendere, hæc tamen libentius miſſa facio, quia ad alia feſtinat animus. Pergo itaque ad id, de quo ſecundo loco in hoc capite agere conſtitui; ſcilicet Quibus, & qua ratione fides hiſtoriarum in ſacris contentarum neceſſaria ſit: Ut autem hoc lumine naturali inveſtigetur, ſic procedendum videtur.

Si quis hominibus aliquid ſuadere, vel diſſuadere vult, quod per ſe notum non eſt, is, ut id iidem amplectantur, rem ſuam ex conceſſis deducere, eoſque experientia vel ratione convincere debet, nempe ex rebus, quas per ſenſus experti ſunt, in natura contingere, vel ex axiomatis intellectualibus per ſe notis: at niſi experientia talis ſit, ut clare, & diſtincte intelligatur, quamvis hominem

con-

Digitized by Google

convincat,non tamen poterit ipſa intellectum æque afficere,ejuſque nebulas diſſipare,ac cum res docenda ex ſolis axiomatis intellectualibus, hoc eſt, ex ſola virtute intellectus, ejuſque in percipiendo ordine, deducitur, præſertim ſi quæſtio de re ſpirituali, & quæ ſub ſenſus nullo modo cadit, ſit. Verum quia ad res ex ſolis notionibus intellectualibus deducendum, longa perceptionum concatenatio ſæpiſſime requiritur, & præterea etiam ſumma præcautio, ingenii perſpicacitas, & ſumma continentia, quæ omnia raro in hominibus reperiuntur; ideo homines ab experientia doceri malunt, quam omnes ſuas perceptiones ex paucis axiomatibus deducere, & invicem concatenare; unde ſequitur, quod ſi quis doctrinam aliquam integram nationem, ne dicam, univerſum humanum genus docere; & ab omnibus in omnibus intelligi vult; is rem ſuam ſolâ experientiâ confirmare tenetur, rationesque ſuas, & rerum docendarum definitiones ad captum plebis, quæ maximam humani generis partem componit, maxime accommodare, non autem eas concatenare, neque definitiones, prout ad rationes melius concatenandum inſerviunt, tradere; alias doctis tantum ſcribet, hoc eſt, à pauciſſimis tantum hominibus, ſi cum reliquis comparentur, poterit intelligi. Cum itaque tota Scriptura in uſum integræ nationis prius, & tandem univerſi humani generis revelata fuerit; neceſſario ea, quæ in ipſa continentur, ad captum plebis maxime accommodari debuerunt, & ſolâ experientiâ comprobari. Rem clarius explicemus. Quæ Scriptura docere vult, quæ ſolam ſpeculationem ſpectant, hæc potiſſimum ſunt; nempe dari Deum, ſive ens, quod omnia fecit, & ſummâ ſapientiâ dirigit, & ſuſtentat, & quod hominum ſummam habet curam, nempe eorum, qui piè & honeſtè vivant: reliquos autem multis ſuppliciis punit, & à bonis ſegregat. Atque hæc Scriptura ſola experientia comprobat, nempe iis, quas narrat hiſtoriis, nec ullas harum rerum definitiones tradit, ſed omnia verba, & rationes captui plebis accommodat. Et quamvis experientia nullam harum rerum claram cognitionem dare poſſit, nec docere, quid Deus ſit, & qua ratione res omnes ſuſtentet, & dirigat, hominumque curam habeat; poteſt tamen homines tantum docere, & illuminare, quantum ad obedien-

dientiam, & devotionem eorum animis imprimendum ſufficit. Atque ex his ſatis clare conſtare puto, quibus, & qua ratione fides hiſtoriarum in ſacris contentarum neceſſaria ſit: ex modo oſtenſis enim evidentiſſime ſequitur, earum notitiam, & fidem vulgo, cujus ingenium ad res clare, & diſtincte percipiendum non valet, ſumme eſſe neceſſariam. Deinde, eum, qui eas negat, quia non credit Deum eſſe, neque eum rebus, & hominibus providere, impium eſſe: qui autem eas ignorat, & nihilominus lumine naturali novit, Deum eſſe, & quæ porro diximus, & deinde veram vivendi rationem habet, beatum omnino eſſe, imo vulgo beatiorem, quia præter veras opiniones, clarum inſuper, & diſtinctum habet conceptum: denique ſequitur, eum, qui has hiſtorias Scripturæ ignorat, nec lumine naturali aliquid novit, ſi non impium, ſive contumacem, inhumanum tamen eſſe, & pene brutum, nec ullum Dei donum habere. Verum hic notandum, nos cum dicimus, notitiam hiſtoriarum vulgo ſumme eſſe neceſſariam, non intelligere notitiam omnium prorſus hiſtoriarum, quæ in ſacris literis continentur, ſed tantum earum, quæ præcipuæ ſunt, & quæ ſolæ, ſine reliquis, doctrinam, quam modo diximus, evidentius oſtendunt, hominumque animos maxime movere poſſunt. Nam, ſi omnes Scripturæ hiſtoriæ neceſſariæ eſſent ad ejus doctrinam probandam, nec concluſio elici poſſet, niſi ex univerſali conſideratione omnium prorſus hiſtoriarum, quæ in ipſa continentur; tum ſane ejus doctrinæ demonſtratio, & concluſio non tantum plebis, ſed abſolute humanum captum, & vires ſuperaret; quis enim ad tam magnum numerum hiſtoriarum ſimul attendere poſſet, & ad tot circumſtantias, & partes doctrinæ, quæ ex tot tamque diverſis hiſtoriis deberet elici. Ego ſaltem mihi non poſſum perſuadere, quod homines illi, qui nobis Scripturam, prout eam habemus, reliquerunt, tanto ingenio abundaverint, ut talem demonſtrationem inveſtigare potuerint, & multo minus, quod doctrina Scripturæ non poſſet intelligi, niſi auditis litibus Iſaaci, Achitophelis conſiliis Abſolomo datis, & bello civili Judæorum, & Iſraëlitarum, & aliis ad hunc modum Chronicis; aut quod primis Judæis, qui tempore Moſis vixerunt, ipſa doctrina ex hiſtoriis non æque facile demon-

ſtrari

Digitized by Google

ſtrari potuerit, ac iis qui tempore Heſdræ vixerunt. Sed de his fuſius in ſequentibus. Vulgus itaque eas tantum hiſtorias, quæ maxime eorum animos ad obedientiam & devotionem movere poſſunt, ſcire tenetur. At ipſum vulgus non ſatis aptum eſt ad faciendum de iis judiciũ, utpote quod magis narrationibus & rerum ſingulari & inexpectato eventu, quam ipſa hiſtoriarum doctrinâ delectatur: atque hac de cauſa præter lectionem hiſtoriarum Paſtoribus ſive Eccleſiæ miniſtris inſuper indiget, qui ipſum pro imbecillitate ejus ingenii doceant. Attamen ne à noſtro propoſito divagemur, ſed id, quod præcipue intendebamus oſtendere, concludamus, nempe fidem hiſtoriarum, quæcunque demum eæ ſint, ad legem divinam non pertinere, nec homines per ſe beatos reddere, neque ullam utilitatem, niſi ratione doctrinæ, habere, qua ſola ratione aliæ hiſtoriæ aliis præſtantiores poſſunt eſſe. Narrationes igitur in Vetere, & Novo Teſtamento contentæ, reliquis profanis, & ipſæ etiam inter ſe, unæ aliis præſtantiores ſunt, pro ratione ſalutarium opinionum, quę ex iis ſequuntur. Quare ſi quis hiſtorias S. Scripturæ legerit, eique in omnibus fidem habuerit, nec tamen ad doctrinam, quam ipſa iiſdem docere intendit, attenderit nec vitam emendaverit, perinde ipſi eſt, ac ſi Alcoranum, aut Poëtarum fabulas Scenicas, aut ſaltem communia Chronica ea attentione, qua vulgus ſolet, legiſſet; & contra, uti diximus, is, qui eas plane ignorat, & nihilominus ſalutares habet opiniones, veramque vivendi rationem, is abſolute beatus eſt, & revera Chriſti Spiritum in ſe habet. At Judæi contra plane ſentiunt; ſtatuunt enim veras opiniones, veramque vivendi rationem nihil prodeſſe ad beatitudinem, quamdiu homines eas ex ſolo lumine naturali amplectuntur & non ut documenta Moſi prophetice revelata: hoc enim Maimonides cap. 8. Regum lege 11. aperte his verbis audet affirmare; כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם וישלו חלק לעולם הבא: והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקדוש ברוך הוא בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקדם נצטוו בהן אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ואינו מחכמיהם: *omnis, qui ad ſe ſuſcipit * ſeptem præ-*

* NB. *Iudæos putare, Deum Noæ ſeptem præcepta dediſſe, & iis ſolis omnes nationes teneri: Hebææ autem ſoli alia perplurima præterea dediſſe, ut eam beatiorem reliquis faceret.*

præcepta, & ea diligenter exequutus fuerit, is ex piis Nationum eſt, et hæres futuri mundi; videlicet ſi ipſa ſuſceperit & exequutus fuerit, propterea, quod Deus ea in lege præceperit, et quod nobis per Moſen revelaverit, quod filiis Noæ eadem antea præcepta fuerunt, ſed ſi ea à ratione ductus exequutus fuerit, hic non eſt incola, nec ex piis, nec ex ſcientibus Nationum. Hæc ſunt verba Maimonidis, quibus R. Joſeph filius Shem Tob in ſuo libro, quem vocat Kebod Elohim, ſeu *gloriam Dei* addit, quod quamvis Ariſtoteles (quem ſummam Ethicam ſcripſiſſe putat, & ſupra omnes æſtimat) nihil eorum, quæ ad veram Ethicam ſpectant, & quæ etiam in ſua Ethica amplexus eſt, omiſiſſet, ſed omnia diligenter exequutus fuiſſet, hoc tamen ipſi ad ſalutem prodeſſe non potuit, quia ea, quæ docet, non amplexus eſt, ut documenta divina prophetice revelata, ſed ex ſolo dictamine rationis. Verum hæc omnia mera eſſe figmenta, & nullis rationibus, neque Scripturæ authoritate ſuffulta, unicuique hæc attente legenti ſatis conſtare exiſtimo, quare ad eandem rem refutandum, ipſam recenſuiſſe ſufficit; nec etiam eorum ſententiam hic refutare in animo eſt, qui nimirum ſtatuunt, lumen naturale nihil ſani de iis, quæ ad veram ſalutem ſpectant, docere poſſe, hoc enim ipſi, qui nullam ſanam rationem ſibi concedunt, nulla etiam ratione probare poſſunt; & ſi aliquid ſupra rationem ſe habere venditant, id merum eſt figmentum, & longe infra rationem, quod jam ſatis eorum communis vivendi modus indicavit. Sed de his non eſt opus apertius loqui. Hoc tantum addam, nos neminem, niſi ex operibus cognoſcere poſſe, qui itaque his fructibus abundaverit, ſcilicet charitate, gaudio, pace, longanimitate, benignitate, bonitate, fide, manſuetudine, & continentia, adverſus quos (ut Paulus in Epiſtola ad Galatas cap. 5. verſ. 22. ait) lex non eſt poſita, is, ſive ex ſola ratione, ſive ex ſola Scriptura edoctus ſit, à Deo revera edoctus eſt, & omnino beatus. His itaque omnia, quæ circa legem divinam agere conſtitueram, abſolvi.

Digitized by Google

Caput VI.

De Miraculis.

Sicuti ſcientiam illam, quæ captum humanum ſuperat, divinam, ſic opus, cujus cauſa vulgo ignoratur, divinum, ſive Dei opus vocare conſueverunt homines: vulgus enim tum Dei potentiam & providentiam quam clariſſime conſtare putat, cum aliquid in natura inſolitum, & contra opinionem, quam ex conſuetudine de naturâ habet, contingere videt; præſertim ſi id in ejus lucrum aut commodum ceſſerit, & ex nulla re clarius exiſtentiam Dei probari poſſe exiſtimat, quam ex eo, quod natura, ut putant, ſuum ordinem non ſervet; & propterea illos omnes Deum, aut ſaltem Dei providentiam tollere putant, qui res, & miracula per cauſas naturales explicant, aut intelligere ſtudent: Exiſtimant ſcilicet, Deum tamdiu nihil agere, quamdiu natura ſolito ordine agit, & contra, potentiam naturæ & cauſas naturales tamdiu eſſe otioſas, quamdiu Deus agit; duas itaque potentias numero ab invicem diſtinctas imaginantur, ſcilicet, potentiam Dei, & potentiam rerum naturalium, à Deo tamen certo modo determinatam, vel (ut plerique magis hodierno tempore ſentiunt) creatam. Quid autem per utramque, & quid per Deum & naturam intelligant, neſciunt ſane, niſi quod Dei potentiam tanquam Regiæ cujuſdam majeſtatis imperium; naturæ autem tanquam vim & impetum imaginentur. Vulgus itaque opera naturæ inſolita vocat miracula, ſive Dei opera, & partim ex devotione, partim ex cupiditate adverſandi iis, qui ſcientias naturales colunt, rerum cauſas naturales neſcire cupit, & ea tantum audire geſtit, quæ maxime ignorat, quæque propterea maxime admiratur. Videlicet, quia nulla alia ratione, niſi cauſas naturales tollendo, reſque extra naturæ ordinem imaginando, Deum adorare, omniaque ad ejus imperium & voluntatem referre poteſt, nec Dei potentiam magis admiratur, niſi dum potentiam naturæ à Deo quaſi ſubactam imaginatur. Quod quidem originem duxiſſe videtur à primis Judæis, qui ut Ethnicos ſui temporis, qui Deos viſibiles adorabant, videlicet Solem, Lunam, Terram, Aquam, Aërem &c. convincerent, iiſque oſtenderent,

Digitized by Google

Deos illos imbecilles & inconſtantes, ſive mutabiles, & ſub imperio Dei inviſibilis eſſe, miracula ſua narrabant, quibus inſuper conabantur oſtendere, totam naturam, ex Dei, quem adorabant, imperio in eorum tantum commodum dirigi, quod quidem hominibus adeo arriſit, ut in hoc uſque tempus miracula fingere non ceſſaverint, ut ipſi Deo dilectiores reliquis, cauſaque finalis, propter quam Deus omnia creavit & continuo dirigit, crederentur. Quid ſibi vulgi ſtultitia non arrogat, quod nec de Deo, nec de natura ullum ſanum habet conceptum, quod Dei placita cum hominum placitis confundit, & quod denique naturam adeo limitatam fingit, ut hominem ejus præcipuam partem eſſe credat. His vulgi de Natura, & miraculis opiniones, & præjudicia ſatis prolixe enarravi; attamen, ut rem ordine edoceam, oſtendam I. Nihil contra naturam contingere, ſed ipſam æternum fixum, & immutabilem ordinem ſervare, & ſimul quid per miraculum intelligendum ſit. II. Nos ex miraculis, nec eſſentiam nec exiſtentiam, & conſequenter, nec providentiam Dei poſſe cognoſcere, ſed hæc omnia longe melius percipi ex fixo & immutabili naturæ ordine. III. Ex aliquot Scripturæ exemplis oſtendam, ipſam Scripturam per Dei decreta & volitiones, & conſequenter providentiam nihil aliud intelligere, quam ipſum naturæ ordinem, qui ex ejus æternis legibus neceſſario ſequitur. IV. denique de modo miracula Scripturæ interpretandi, & de iis, quæ præcipue circa miraculorum narrationes notari debeant, agam. Et hæc præcipua ſunt, quę ad hujus capitis argumentum ſpectant, & quę præterea ad intentum totius hujus operis non parum inſervire exiſtimo. Ad primum quod attinet, id facile oſtenditur ex iis, quæ in cap. 4. circa legem divinam demonſtrávimus, nempe; omne id, quod Deus vult ſive determinat, æternam neceſſitatem & veritatem involvere; oſtendimus enim ex eo, quod Dei intellectus à Dei voluntate non diſtinguitur, idem nos affirmare, cum dicimus Deum aliquid velle, ac cum dicimus, Deum id ipſum intelligere; quare eadem neceſſitate, qua ex natura & perfectione divina ſequitur, Deum rem aliquam, ut eſt, intelligere, ex eadem ſequitur, Deum eandem, ut eſt, velle. Cum autem nihil, niſi ex ſolo divino decreto neceſſario verum ſit, hinc clariſſime ſequitur, leges naturæ univerſa-

Digitized by Google

les mera eſſe decreta Dei, quæ ex neceſſitate & perfectione naturæ divinæ ſequuntur. Si quid igitur in natura contingeret, quod ejus univerſalibus legibus repugnaret, id decreto, & intellectui, & naturæ divinæ neceſſario etiam repugnaret; aut ſi quis ſtatueret, Deum aliquid contra leges naturæ agere, is ſimul etiam cogeretur ſtatuere, Deum contra ſuam naturam agere, quo nihil abſurdius. Idem etiam facile ex hoc poſſet oſtendi, quod nimirum potentia naturæ ſit ipſa divina potentia & virtus; divina autem potentia ſit ipſiſſima Dei eſſentia, ſed hoc inpræſentiarum libentius omitto. Nihil igitur in * natura contingit, quod ipſius legibus univerſalibus repugnet; at nec etiam aliquid, quod cum iiſdem non convenit, aut ex iiſdem non ſequitur: nam quicquid fit, per Dei voluntatem & æternum decretum fit, hoc eſt, ut jam oſtendimus, quicquid fit, id ſecundum leges & regulas, quæ æternam neceſſitatem & veritatem involvunt, fit; natura itaque leges & regulas, quæ æternam neceſſitatem & veritatem involvunt, quamvis omnes nobis notæ non ſint, ſemper tamen obſervat, adeoque etiam fixum atque immutabilem ordinem; nec ulla ſana ratio ſuadet, naturæ limitatam potentiam & virtutem tribuere, ejuſque leges ad certa tantum, & non ad omnia aptas, ſtatuere; nam, cum virtus, & potentia naturæ, ſit ipſa Dei virtus & potentia, leges autem & regulæ naturæ, ipſa Dei decreta, omnino credendum eſt, potentiam naturæ infinitam eſſe, ejuſque leges adeo latas, ut ad omnia, quæ & ab ipſo divino intellectu concipiuntur, ſe extendant; alias enim, quid aliud ſtatuitur, quam quod Deus naturam adeo impotentem creaverit, ejuſque leges, & regulas adeo ſteriles ſtatuerit, ut ſępe de novo ei ſubvenire cogatur, ſi eam conſervatam vult, & ut res ex voto ſuccedant, quod ſane à ratione alieniſſimum eſſe exiſtimo. Ex his itaque, quod in natura nihil contingit, quod ex ejus legibus non ſequitur, & quod ejus leges ad omnia, quæ & ab ipſo Divino intellectu concipiuntur, ſe extendunt, & quod denique natura fixum atque immutabilem ordinem ſervat; clariſſime ſequitur, nomen miraculi non niſi reſpective ad hominum opiniones poſſe intelligi, & nihil aliud

 ſignifi-

* N B. *Me hic per Naturam non intelligere ſolam materiam, ejuſque affectiones, ſed præter materiam, alia infinita.*

Digitized by Google

ſignificare, quam opus, cujus cauſam naturalem exemplo alterius rei ſolitæ explicare non poſſumus, vel ſaltem ipſe non poteſt, qui miraculum ſcribit aut narrat. Poſſem quidem dicere, miraculum eſſe id, cujus cauſa ex principiis rerum naturalium lumine naturali notis explicari nequit; verum, quoniam miracula ad captum vulgi facta fuerunt, quod quidem principia rerum naturalium plane ignorabat, certum eſt, antiquos id pro miraculo habuiſſe, quod explicare non poterant eo modo, quo vulgus res naturales explicare ſolet, recurrendo ſcilicet ad memoriam, ut alterius rei ſimilis, quam ſine admiratione imaginari ſolet, recordetur; tum enim vulgus rem aliquam ſe ſatis intelligere exiſtimat, cum ipſam non admiratur. Antiqui itaque, & omnes fere in hoc uſque tempus nullam præter hanc normam miraculi habuerunt; quare non dubitandum, quin in ſacris literis multa tanquam miracula narrentur, quorum cauſæ ex principiis rerum naturalium notis facile poſſunt explicari, ut jam ſupra innuimus in cap. 2. cum de eo, quod ſol ſteterit tempore Joſuæ, & quod retrogradatus fuerit tempore Achaz, loquuti ſumus; ſed de his mox prolixius agemus, nempe circa miraculorum interpretationem, de quâ in hoc capite agere promiſi. Hic jam tempus eſt, ut ad ſecundum tranſeam, nempe ut oſtendam, nos ex miraculis nec Dei eſſentiam nec exiſtentiam, nec providentiam poſſe intelligere, ſed contra hæc longe melius percipi ex fixo atque immutabili naturæ ordine; ad quod demonſtrandum ſic procedo. Cum Dei exiſtentia non ſit per ſe nota, debet neceſſario concludi ex notionibus, quarum veritas adeo firma & inconcuſſa ſit, ut nulla dari neque concipi poſſit potentia, à qua poſſint immutari: nobis ſaltem ab eo tempore, quo ex iis Dei exiſtentiam concludimus, ita apparere debent, ſi ex ipſis eam extra omnem dubitationis aleam concludere volumus: nam ſi poſſemus concipere, ipſas notiones ab aliqua potentia, quæcunque demum ea fuerit, mutari poſſe, tum de earum veritate dubitaremus, & conſequenter etiam de noſtra concluſione, nempe de Dei exiſtentia, nec de ulla re unquam poterimus eſſe certi. Deinde nihil cum natura convenire, vel ei repugnare ſcimus, niſi id, quod oſtendimus, cum iſtis principiis convenire, vel iis repugnare; quare, ſi concipere poſſemus aliquid in natura ab aliqua potentia

tentia

Digitized by Google

tentia (quæcunque demum ea fuerit) poſſe fieri, quod naturæ repugnet, id primis iſtis notionibus repugnabit, adeoque id ut abſurdum rejiciendum, vel de primis notionibus (ut modo oſtendimus) & conſequenter de Deo, & de omnibus quomodocunque perceptis, dubitandum. Longe igitur abeſt, ut miracula, quatenus per id intelligitur opus, quod ordini naturæ repugnet, nobis Dei exiſtentiam oſtendant; cum contra nos de eadem dubitare facerent, quando abſque iis abſolute de ipſa poſſemus eſſe certi, nempe quando ſcimus, omnia naturæ certum atque immutabilem ordinem ſequi. At ponatur, id eſſe miraculum, quod per cauſas naturales explicari non poteſt, quod quidem duobus modis poteſt intelligi, vel quod cauſas naturales quidem habet, quæ tamen ab humano intellectu inveſtigari non poſſunt; vel quod nullam cauſam, præter Deum, ſive Dei voluntatem agnoſcit: Verum quia omnia, quæ per cauſas naturales fiunt, ex ſola Dei potentia & voluntate etiam fiunt, neceſſario huc tandem perveniendum, nempe miraculum, ſive id cauſas naturales habeat, ſive minus, opus eſſe, quod per cauſam explicari non poteſt, hoc eſt opus, quod captum humanum ſuperat; ſed ex opere, & abſolute ex eo, quod noſtrum captum ſuperat, nihil intelligere poſſumus. Nam quicquid clare & diſtincte intelligimus, id per ſe, vel per aliud, quod per ſe clare & diſtincte intelligitur, nobis debet innoteſcere. Quare ex miraculo, ſive opere, quod noſtrum captum ſuperat, nec Dei eſſentiam, nec exiſtentiam, nec abſolute aliquid de Deo, & naturâ intelligere poſſumus, ſed contra, cum omnia à Deo determinata & ſancita ſcimus eſſe, & operationes naturæ ex Dei eſſentiâ conſequi, naturæ vero leges Dei æterna decreta & volitiones eſſe, abſolute concludendum, nos eo melius Deum, Deique voluntatem cognoſcere, quo melius res naturales cognoſcimus, & clarius intelligimus, quomodo à prima ſua cauſa dependent, & quomodo ſecundum æternas naturæ leges operantur. Quare ratione noſtri intellectus, longe meliore jure ea opera, quæ clare & diſtincte intelligimus, Dei opera vocanda, & ad Dei voluntatem referenda, quam ea, quæ plane ignoramus, quamvis imaginationem valde occupent, & homines in admirationem ſui rapiant; quandoquidem ea ſola naturæ opera, quæ

clare

Digitized by Google

clare & diſtincte intelligimus, Dei cognitionem reddunt ſublimiorem, & Dei voluntatem & decreta quam clariſſime indicant; ii igitur plane nugantur, qui, ubi rem ignorant, ad Dei voluntatem recurrunt; ridiculus ſane modus ignorantiam profitendi. Porro quamvis ex miraculis aliquid concludere poſſemus, nullo tamen modo Dei exiſtentia inde poſſet concludi; Nam, cum miraculum opus limitatum ſit, nec unquam, niſi certam & limitatam potentiam exprimat, certum eſt, nos ex tali effectu non poſſe concludere exiſtentiam cauſę, cujus potentia ſit infinita, ſed ad ſummum cauſæ, cujus potentia major ſit; dico ad ſummum, poteſt enim etiam conſequi ex multis cauſis ſimul concurrentibus opus aliquod, cujus quidem vis & potentia minor ſit potentiâ omnium cauſarum ſimul, ac longe major potentiâ uniuscujuſque cauſę. At quoniam naturæ leges (ut jam oſtendimus) ad infinita ſe extendunt, & ſub quadam ſpecie æternitatis à nobis concipiuntur, & natura ſecundum eas certo, atque immutabili ordine procedat, ipſę nobis eatenus Dei infinitatem, æternitatem, & immutabilitatem aliquo modo indicant. Concludimus itaque, nos per miracula Deum, ejuſque exiſtentiam & providentiam cognoſcere non poſſe, ſed hæc longe melius concludi ex naturæ fixo atque immutabili ordine. Loquor in hac concluſione de miraculo, quatenus per id nihil aliud intelligitur, quam opus, quod hominum captum ſuperat, aut ſuperare creditur; nam quatenus ſupponeretur ordinem naturæ deſtruere, ſive interrumpere, aut ejus legibus repugnare, eatenus (ut modo oſtendimus) non tantum nullam Dei cognitionem dare poſſet, ſed contra illam, quam naturaliter habemus, adimeret, & nos de Deo, & omnibus dubitare faceret. Neque hic ullam agnoſco differentiam inter opus contra naturam, & opus ſupra naturam; (hoc eſt, ut quidam ajunt, opus, quod quidem naturæ non repugnat, attamen ab ipſa non poteſt produci, aut effici.) nam cum miraculum non extra naturam, ſed in ipſa natura fiat, quamvis ſupra naturam ſtatuatur, tamen neceſſe eſt, ut naturæ ordinem interrumpat, quem alias fixum atque immutabilem ex Dei decretis concipimus. Si quid igitur in natura fieret, quod ex ipſius legibus non ſequeretur, id neceſſario ordini, quem Deus in æter-

num

Digitized by Google

num per leges naturæ univerſales in natura ſtatuit, repugnaret, adeoque id contra naturam ejuſque leges eſſet, & conſequenter ejus fides nos deomnibus dubitare faceret, & ad Atheïſmum duceret. Et his puto, me id, quod Secundo intendebam, ſatis firmis rationibus oſtendiſſe, ex quibus de novo concludere poſſumus, miraculum ſive contra naturam, ſive ſupra naturam, merum eſſe abſurdum; & propterea per miraculum in ſacris litteris nihil aliud poſſe intelligi, quam opus naturæ, uti diximus, quod captum humanum ſuperat, aut ſuperare creditur. Jam antequam ad III. pergam, liber prius hanc noſtram ſententiam, nempe, quod ex miraculis Deum non poſſumus cognoſcere, authoritate Scripturę confirmare; & quamvis Scriptura hoc nullibi aperte doceat, facile tamen ex ipſa poteſt concludi, inprimis ex eo, quod Moſes (Deut. cap. 13.) præcipit, ut Prophetam ſeductorem, quamvis faciat miracula, mortis tamen damnent: ſic enim ait ובא האות והמופת אשר דבר אליך : לא תשמע אל דברי הנביא ההוא וגו׳ כי מנסה יהוה אלהיכם אתכם וגו׳ והנביא ההוא יומת וגו׳ & (quamvis) *contigerit ſignum, & portentum, quod tibi prædixit, &c. noli* (tamen) *aſſentire verbis ejus Prophetæ &c. quia Dominus veſter Deus vos tentat &c. Propheta* (igitur) *ille mortis damnetur &c.* Ex quibus clare ſequitur, miracula à falſis etiam Prophetis poſſe fieri, & homines niſi Dei vera cognitione & amore probe ſint muniti, æque facile ex miraculis falſos Deos, ac Verum poſſe amplecti. Nam addit כי מנסה יהוה אלהיכם אתכם וגו׳ *quoniam Iehova veſter Deus vos tentat, ut ſciat, num eum amatis integro corde veſtro, & animo veſtro.* Deinde Iſraëlitæ ex tot miraculis nullum de Deo ſanum conceptum formare potuerunt, quod ipſa experientia teſtata eſt; nam, cum ſibi perſuaderent, Moſen ab iis abiiſſe, numina viſibilia ab Aharone petierunt, & vitulus, proh pudor! eorum Dei fuit idea, quam tandem ex tot miraculis formaverunt. Aſaph quamvis tot miracula audiviſſet, de Dei providentia tamen dubitavit, & fere à vera via deflexiſſet, niſi tandem veram beatitudinem intellexiſſet, (vide Pſal. 37.) Salomon etiam, cujus tempore res Judæorum in ſummo vigore erant, ſuſpicatur omnia caſu contingere. Vide Eccl. cap. 3. verſ. 19, 20, 21. & cap. 9. verſ. 2, 3. &c. Denique omnibus fere Pro-

 phetis

phetis hoc ipſum valde obſcurum fuit, nempe, quomodo ordo naturæ & hominum eventus cum conceptu, quem de providentia Dei formaverant, poſſent convenire, quod tamen Philoſophis, qui non ex miraculis, ſed ex claris conceptibus res conantur intelligere, ſemper admodum clarum fuit, iis nimirum, qui veram fœlicitatem in ſola virtute, & tranquillitate animi conſtituunt, nec ſtudent, ut natura iis, ſed contra, ut ipſi naturæ pareant; utpote qui certe ſciunt, Deum naturam dirigere, prout ejus leges univerſales, non autem prout humanæ naturæ particulares leges exigunt, adeoque Deum non ſolius humani generis, ſed totius naturæ rationem habere. Conſtat itaque etiam ex ipſa Scriptura, miracula veram Dei cognitionem non dare, nec Dei providentiam clare docere. Quod autem in Scriptura ſæpe reperitur, Deum portenta feciſſe, ut hominibus innoteſceret, ut in Exodi cap. 10. verſ. 2. Deum Ægyptios illuſiſſe, & ſigna ſui dediſſe, ut Iſraëlitæ cognoſcerent eum eſſe Deum; inde tamen non ſequitur, miracula id revera docere, ſed tantum ſequitur, Judæos tales habuiſſe opiniones, ut facile iis miraculis convinci poſſent; ſupra enim in capite ſecundo clare oſtendimus, rationes propheticas, ſive quæ ex revelatione formantur, non elici ex notionibus univerſalibus & communibus, ſed ex conceſſis, quamvis abſurdis, & opinionibus eorum, quibus res revelantur, ſive quos Spiritus Sanctus convincere vult, quod multis exemplis illuſtravimus, & etiam teſtimonio Pauli, qui cum Græcis erat Græcus, & cum Judæis Judæus. Verum quamvis illa miracula Ægyptios, & Judæos ex ſuis conceſſis convincere, non tamen veram Dei ideam, & cognitionem dare poterant, ſed tantum facere, ut concederent, dari Numen, omnibus rebus, iis notis, potentius, deinde quod Hebræos, quibus tum temporis omnia præter ſpem fœliciſſime ceſſerunt, ſupra omnes curabat, non autem quod Deus omnes ęque curet; nam hoc ſola Philoſophia docere poteſt; ideo Judæi & omnes, qui nonniſi ex diſſimili rerum humanarum ſtatu & impari homninum fortuna Dei providentiam cognoverunt, ſibi perſuaſerunt, Judæos Deo dilectiores reliquis fuiſſe, quamvis tamen reliquos vera humana perfectione non ſuperaverint, ut jam Cap. III. oſtendimus. Ad Tertium igitur pergo, ut

ſcilicet

Digitized by Google

ſcilicet ex Scriptura oſtendam, Dei decreta & mandata, & conſequenter providentiam nihil eſſe revera præter naturæ ordinem, hoc eſt, quando Scriptura dicit hoc vel illud à Deo vel Dei voluntate factum, nihil aliud revera intelligere, quam quod id ipſum ſecundum leges & ordinem naturæ fuerit factum, non autem, ut vulgus opinatur, quod natura tamdiu ceſſavit agere, aut quod ejus ordo aliquamdiu interruptus fuit. At Scriptura ea, quæ ad ejus doctrinam non ſpectant, directe non docet, quia ejus non eſt (ut circa legem divinam oſtendimus) res per cauſas naturales, neque res mere ſpeculativas docere: Quare id, quod hic volumus, ex quibuſdam Scripturæ Hiſtoriis, quæ caſu prolixius & pluribus circumſtantiis narrantur, per conſequentiam eliciendum eſt; talium itaque aliquot in medium proferam. In Libro 1 Shamuelis cap. 9. verſ. 15. 16. narratur, quod Deus Shamueli revelavit, ſe Saulum ad eum miſſurum, nec tamen Deus eum ad Shamuelem miſit, ut homines ſolent aliquem ad alium mittere, ſed hæc Dei miſſio nihil aliud fuit, quam ipſe naturæ ordo; quærebat nimirum Saul (ut in prædicto capite narratur) aſinas, quas perdiderat, & jam abſque iis domum redire deliberans, ex conſilio ſui famuli Shamuelem Prophetam adivit, ut ex eo ſciret, ubi eaſdem invenire poſſet, nec ex tota narratione conſtat, Saulum aliud Dei mandatum præter hunc naturæ ordinem habuiſſe, ut Shamuelem adiret. In Pſalm 105. verſ. 4. dicitur, quod Deus Ægyptiorum animum mutavit, ut odio haberent Iſraëlitas, quæ etiam mutatio naturalis plane fuit, ut patet ex cap. 1 Exodi, ubi ratio non levis Ægyptiorum narratur, quæ eos movit, Iſraëlitas ad ſervitutem redigere. Cap. 9. Geneſ. verſ. 13. ait Deus Noę, ſe iridem in nube daturum, quæ etiam Dei actio nulla ſane alia eſt, niſi radiorum ſolis refractio & reflexio, quam ipſi radii in aquæ guttulis patiuntur. Pſalmo 147. verſ. 18. vocatur illa venti naturalis actio & calor, quo pruina & nix liqueſcunt, verbum Dei; & verſ. 15. dictum & Dei verbum ventus & frigus vocantur. Ventus & ignis vocantur in Pſalmo 104. verſ. 4. legati, & miniſtri Dei, & alia ad hunc modum plura in Scriptura reperiuntur, quæ clariſſime indicant, Dei decretum, juſſum, dictum, & verbum nihil aliud eſſe, quam ipſam naturæ actionem, & ordinem;

Digitized by Google

quare non dubium eſt, quin omnia, quæ in Scriptura narrantur, naturaliter contigerint, & tamen ad Deum referuntur, quia Scripturę, ut jam oſtendimus, non eſt, res per cauſas naturales docere, ſed tantum eas res narrare, quæ imaginationem late occupant, idque ea Methodo, & ſtylo, qui melius inſervit, ad res magis admirandum, & conſequenter ad devotionem in animis vulgi imprimendum. Si igitur quædam in ſacris literis reperiuntur, quorum cauſas reddere neſcimus, & quæ præter, imo contra ordinem naturæ videntur contigiſſe, ea moram nobis injicere non debent, ſed omnino credendum, id, quod revera contigit, naturaliter contigiſſe; quod etiam ex hoc confirmatur, quod in miraculis plures circumſtantiæ reperiebantur, quamvis tamen non ſemper narrentur, præcipue cum ſtilo Poëtico canantur; circumſtantiæ, inquam, miraculorum clare oſtendunt, ipſa cauſas naturales requirere. Nempe ut Ægyptii ſcabie infeſtarentur, opus fuit, ut Moſes favillam in aërem ſurſum ſpargeret; (vide Exodi cap. 9. verſ. 10.) locuſtæ etiam ex mandato Dei naturali, nempe en vento orientali integro die & nocte flante, Ægyptiorum regionem petierunt, & vento occidentali fortiſſimo eandem reliquerunt (vide Exod c. 10. ℣. 14, 19.) eodem etiam Dei juſſu mare viam Judæis aperuit, (vide Exod. c. 14. ℣. 21.) nempe Euro, qui fortiſſime integra nocte flavit. Deinde ut Eliſa puerum, qui mortuus credebatur, excitaret, aliquoties puero incumbere debuit, donec prius incaluerit, & tandem oculos aperuerit, (vide Reg. lib. 2. cap. 4. ℣. 34, 35.) ſic etiam in Euangelio Joannis cap. 9. quædam narrantur circumſtantiæ, quibus Chriſtus uſus eſt, ad ſanandum cœcum, & ſic alia multa in Scripturis reperiuntur, quæ omnia ſatis oſtendunt, miracula aliud, quam abſolutum Dei, ut ajunt, mandatum requirere. Quare credendum, quamvis circumſtantiæ miraculorum, eorumque naturales cauſæ non ſemper, neque omnes enarrentur, miracula tamen non ſine iiſdem contigiſſe. Quod etiam conſtat ex Exodi cap. 14. ℣. 27. ubi tantum narratur, quod ex ſolo nutu Moſis mare iterum intumuit, nec ulla venti mentio ſit. Et tamen in Cantico (cap. 15. verſ. 10) dicitur, id contigiſſe ex eo, quod Deus vento ſuo (id eſt, vento fortiſſimo) flaverit; quare hæc circumſtantia in hiſtoria omittitur, & miraculum ea
de-

de cauſa majus videtur. At forſan inſtabit aliquis, nos perplura in Scripturis reperire, quæ nullo modo per cauſas naturales videntur poſſe explicari, ut quod peccata hominum, eorumque precationes, poſſunt eſſe pluviæ terræque fertilitatis cauſa, aut quod fides cæcos ſanare potuit, & alia ad hunc modum, quæ in Bibliis narrantur. Sed ad hæc me jam reſpondiſſe puto: oſtendi enim, Scripturam res non docere per proximas ſuas cauſas; ſed tantum res eo ordine, iiſque phraſibus narrare, quibus maxime homines, & præcipue plebem ad devotionem movere poteſt, & hac de cauſa de Deo, & de rebus admodum impropriè loquitur, quia nimirum non rationem convincere, ſed hominum phantaſiam & imaginationem afficere & occupare ſtudet. Si enim Scriptura vaſtationem alicujus imperii, ut hiſtorici politici ſolent, narraret, id plebem nihil commoveret, at contra maxime, ſi omnia poëtice depingat & ad Deum referat, quod facere ſolet. Cum itaque Scriptura narrat, terram propter hominum peccata ſterilem eſſe, aut quod cœci ex fide ſanabantur, ea nos non magis movere debent, quam cum narrat, Deum propter hominum peccata iraſci, contriſtari, pœnitere boni promiſſi & facti, aut quod Deus, ex eo quod ſignum videt, promiſſi recordetur & alia perplurima, quæ vel poëtice dicta ſunt, vel ſecundum Scriptoris opiniones, & præjudicia relata. Quare hic abſolute concludimus, omnia, quæ in Scriptura vere narrantur contigiſſe, ea ſecundum leges naturæ ut omnia neceſſario contigiſſe, & ſi quid reperiatur, quod apodictice demonſtrari poteſt, legibus naturæ repugnare, aut ex iis conſequi non potuiſſe, plane credendum id à ſacrilegis hominibus Sacris literis adjectum fuiſſe: quicquid enim contra naturam eſt, id contra rationem eſt, & quod contra rationem, id abſurdum eſt, ac proinde etiam refutandum. Supereſt jam, tantum pauca adhuc de miraculorum interpretatione notare, vel potius recolligere (nam præcipua jam dicta ſunt) & uno aut altero exemplo illuſtrare, quod hic Quarto facere promiſi, idque propterea volo, ne quis, miraculum aliquod male interpretando, temere ſuſpicetur, ſe aliquid in Scriptura reperiſſe, quod lumini naturæ repugnet. Raro admodum fit, ut homines rem aliquam, ut geſta eſt, ita ſimpliciter narrent, ut nihil ſui Judicii narrationi immiſceant; Imo, cum aliquid novi vident

Digitized by Google

aut audiunt, niſi maxime à ſuis præconceptis opinionibus caveant, iis plerumque ita præoccupabuntur, ut plane aliud, quam quod vident, aut contigiſſe audiunt, percipiant, præſertim ſi res acta captum narrantis, aut audientis ſuperat, & maxime ſi ad ejus rem referat, ut ipſa certo modo contingat. Hinc fit, ut homines in ſuis Chronicis & hiſtoriis magis ſuas opiniones, quam res ipſas actas narrent, & ut unus idemque caſus, à duobus hominibus, qui diverſas habent opiniones, ita diverſe narretur, ut non niſi de duobus caſibus loqui videantur, & denique ut ſæpe non admodum difficile ſit, ex ſolis hiſtoriis opiniones Chronoghraphi & hiſtorici inveſtigare. Ad hæc confirmandum multa adferre poſſem, tam Philoſophorum, qui hiſtoriam naturæ ſcripſerunt, quam Chronographorum exempla, niſi id ſuperfluum exiſtimarem, ex Sacra autem Scriptura unum tantum adferam, de reliquis Lector ipſe judicet. Tempore Joſuæ Hebræi (ut jam ſupra monuimus) cum vulgo credebant, ſolem motu, ut vocant, diurno moveri, terram autem quieſcere, & huic præconceptæ opinioni miraculum, quod iis contigit, cum contra quinque illos reges pugnarent, adaptaverunt; non enim ſimpliciter narraverunt, diem illum ſolito longiorem fuiſſe, ſed ſolem & lunam ſtetiſſe, ſive à ſuo motu ceſſaviſſe, quod ipſis etiam tum temporis non parum inſervire poterat, ad Ethnicos qui ſolem adorabant, convincendum & ipſa experientia comprobandum, ſolum ſub alterius numinis imperio eſſe, ex cujus nutu ordinem ſuum naturalem mutare tenetur. Quare partim ex religione, partim ex præconceptis opinionibus rem longe aliter, quam revera contingere potuit, conceperunt, atque enarraverunt. Igitur ad miracula Scripturæ interpretandum, & ex eorum narrationibus intelligendum, quomodo ipſa revera contigerint, neceſſe eſt, opiniones eorum ſcire, qui ipſa primo narraverunt, & qui nobis ea ſcripto reliquerunt, & eas ab eo quod ſenſus iis repræſentare potuerunt, diſtinguere; alias enim eorum opiniones & judicia cum ipſo miraculo, prout revera contigit, confundemus: nec ad hæc tantum, ſed ne etiam confundamus res, quæ revera contigerunt, cum rebus imaginariis, & quæ non niſi repræſentationes propheticæ fuerunt, eorum opiniones ſcire refert. In Scriptura enim multa, ut realia narrantur, & quæ etiam realia

eſſe

Digitized by Google

eſſe credebantur, quæ tamen non niſi repræſentationes, reſque imaginariæ fuerunt; ut quod Deus (ſummum ens) è cœlo deſcenderit (vide Exodi cap. 19. verſ. 28. & Deut. cap. 5. verſ. 28.) & quod mons Sinai propterea fumabat, quia Deus ſupra eundem deſcenderat, igne circumdatus. Quod Elias ad cœlum igneo curru, & igneis equis aſcenderit; quæ ſane omnia non niſi repræſentationes fuerunt, adaptatæ opinionibus eorum, qui eas nobis, ut iis repræſentatæ ſunt, nempe ut res actuales tradiderunt. Omnes enim, qui aliquantulum ſupra vulgum ſapiunt, ſciunt, Deum non habere dextram, neque ſiniſtram, neque moveri, neque quieſcere, neque in loco, ſed abſolute infinitum eſſe, & in eo omnes contineri perfectiones. Hæc inquam, ii ſciunt, qui res ex perceptionibus puri intellectus judicant, & non prout imaginatio à ſenſibus externis afficitur, ut vulgus ſolet, quod ideo Deum corporeum, & imperium regium tenentem imaginatur, cujus ſolium in convexitate cœli ſupra ſtellas eſſe fingit, quarum à terra diſtantiam non admodum longam credit eſſe. Et his & ſimilibus opinionibus (uti diximus) perplurimi Scripturæ caſus adaptati ſunt, qui proinde non debent ut reales à philoſophis accipi. Refert denique ad miracula, ut realiter contigerint, intelligendum, Hebræorum phraſes & tropos ſcire, qui enim ad ipſos non ſatis attenderit, multa Scripturæ affinget miracula, quæ ejus ſcriptores nunquam enarrare cogitaverunt, adeoque non tanquam res & miracula, prout revera contigerint, ſed mentem etiam authorum ſacrorum codicum plane ignorabit. E. G. Zacharias cap. 14. verſ. 7. de quodam bello futuro loquens, ait והיה יום אחד הוא יודע ליהוה לא יום ולא לילה והיה לעת ערב יהיה אור *dies erit unicus, Deo tantum notus, non* (enim erit) *dies neque nox, tempore autem veſpertino lux erit.* Quibus verbis magnum miraculum prædicere videtur, & tamen iis nihil aliud ſignificare vult, quam quod bellum toto die erit anceps, ejuſque eventus Deo tantum notus, & quod tempore veſpertino victoriam adipiſcentur; ſimilibus enim phraſibus victorias & clades nationum prædicere & ſcribere ſolebant Prophetæ. Sicuti videmus Eſaiam qui cap. 13. vaſtationem Babiloniæ ſic depingit כי כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו אורם חשך השמש בצאתו וירח לא יגיה אורו *quoniam ſtellæ, cæli, ejuſ-*

Digitized by Google

li, ejuſque ſidera non illuminabunt luce ſua, ſol in ortu ſuo tenebreſcet, & luna non emittet ſplendorem ſuæ lucis: quæ ſane neminem credere exiſtimo in vaſtatione illius imperii contigiſſe; ut neque etiam ea, quæ mox addit, nempe על כן שמים ארגיז ותרעש הארץ ממקומה *propterea cælos contremiſcere faciam, & terra è ſuo loco dimovebitur.* Sic etiam Eſaias cap. 48. verſ. ult. ut Judæis ſignificaret, eos Babilonia Hieroſolymam ſecure redituros, neque in itinere ſitim paſſuros, ait, ולא צמאו בחרבות הוליכם מים מצור הזיל למו ויבקע צור ויזבו מים *& non ſitiverunt, per deſerta eos duxit, aquam ex petra iis inſtillare fecit, petram rupit, & fluxerunt aquæ.* His inquam verbis nihil aliud ſignificare vult, quam quod Judæi fontes in deſertis, ut fit, invenient, quibus ſitim ſuam mitigabunt; nam cum ex conſenſu Cyri Hieroſolymam petierunt, nulla ſimilia miracula iis contigiſſe conſtat; & ad hunc modum perplurima in ſacris litteris occurrunt, quæ tantum modi loquendi inter Judæos fuerunt, nec opus eſt, omnia hic ſingulatim recenſere; ſed tantum hoc in genere notari velim, Hebræos his phraſibus non tantum conſueviſſe ornare, ſed etiam & quidem maxime, devote loqui. Hac enim de cauſa in ſacris literis invenitur, *Deo benedicere* pro *maledicere* (vide Lib. 1. Reg. cap. 21. verſ. 10. & Job cap. 2. verſ. 9.) & eadem etiam de cauſa omnia ad Deum referebant, & ideo Scriptura nihil niſi miracula narrare videtur, idque, cum de rebus maxime naturalibus loquitur, cujus rei exempla aliquot jam ſupra retulimus, quare credendum, cum Scriptura dicit, Deum cor Pharaonis induraviſſe, nihil aliud tum ſignificari, quam quod Pharao fuit contumax. Et cum dicitur Deum feneſtras cœli aperire, nihil aliud ſignificat, quam quod multa aqua pluerit, & ſic alia. Ad hæc igitur, &, quod multa admodum breviter, ſine ullis circumſtantiis, & fere mutilate narrentur, ſi quis probe attenderit, nihil fere in Scriptura reperiet, quod poſſit demonſtrari lumini naturæ repugnare, & contra multa, quæ obſcuriſſima viſa ſunt, mediocri meditatione intelligere poterit & facile interpretari. Atque his exiſtimo, me id, quod intenderam, ſatis clare oſtendiſſe. Attamen antequam huic capiti finem dem, aliud adhuc reſtat, quod hic monere volo; nempe, me alia prorſus methodo hic circa miracula proceſſiſſe, quam circa Prophetiam.

De

Digitized by Google

De prophetia enim nihil affirmavi, niſi quod ex fundamentis in Sacris literis revelatis concludere potui, at hic præcipua ex ſolis principiis lumine naturali notis elicui, quod etiam conſulto feci, quia de prophetia, quandoquidem ipſa captum humanum ſuperat; & quæſtio mere Theologica eſt, nihil affirmare, neque etiam ſcire poteram, in quo ipſa potiſſimum conſtiterit, niſi ex fundamentis revelatis; atque adeo coactus tum fui hiſtoriam prophetiæ concinnare, & ex ea quædam dogmata formare, quæ me naturam prophetiæ, ejuſque proprietates, quoad fieri poteſt, docerent. At hic circa miracula, quia id, quod inquirimus (nempe an concedere poſſumus, aliquid in natura contingere, quod ejus legibus repugnet, aut quod ex iis non poſſet ſequi) philoſophicum plane eſt, nullo ſimili indigebam; imo conſultius duxi, hanc quæſtionem ex fundamentis lumine naturali cognitis utpote maxime notis enodare: dico, me id conſultius duxiſſe: nam eam etiam ex ſolis Scripturæ dogmatibus & fundamentis facile ſolvere potueram; quod, ut unicuique pateat, hic paucis oſtendam, Scriptura de natura in genere quibuſdam in locis affirmat, eam fixum atque immutabilem ordinem ſervare, ut in Pſal. 148. verſ. 6. & Jerem. cap. 31. verſ. 35, 36. Philoſophus præterea in ſuo Eccl. cap. 1. verſ. 10. clariſſime docet, nihil novi in natura contingere; & verſ. 11, 12. hoc idem illuſtrans, ait, quod, quamvis aliquando aliquid contingat, quod novum videtur, id tamen novum non eſt, ſed in ſeculis, quæ antea fuerunt & quorum nulla eſt memoria, contigit; nam ut ipſe ait, antiquorum nulla eſt apud hodiernos memoria, nec ulla etiam hodiernorū apud poſteros erit. Deinde cap. 3. verſ. 11. dicit, Deum omnia probe in eorum tempus ordinaviſſe, & verſ. 14. ſe noviſſe, ait, quod, quicquid Deus facit, id in æternum permanebit, nec ei aliquid addi, nec de eo aliquid ſubtrahi poſſe; quæ omnia clariſſime docent, naturam fixum atque immutabilem ordinem ſervare, Deum omnibus ſeculis nobis notis & ignotis eundem fuiſſe, legeſque naturæ adeo perfectas & fertiles eſſe, ut iis nihil addi neque detrahi poſſit, & denique miracula, non niſi propter hominum ignorantiam, ut aliquid novi, videri. Hæc igitur in Scriptura expreſſe docentur, at nullibi, quod in natura aliquid contingat, quod ipſius legibus repugnet, aut

Digitized by Google

quod ex iis nequeat ſequi, adeoque neque etiam Scripturæ affingendum. Ad hæc accedit, quod miracula cauſas & circumſtantias requirant (ut jam oſtendimus) & quod non ſequantur ex neſcio quo imperio regio, quod vulgus Deo affingit, ſed ex imperio & decreto divino, hoc eſt, (ut etiam ex ipſa Scriptura oſtendimus) ex legibus naturæ ejuſque ordine, & quod denique miracula etiam à ſeductoribus fieri poſſint, ut convincitur ex cap. 13. Deut. & cap. 24. verſ. 24. Matthæi. Ex quibus porro evidentiſſime ſequitur, miracula res naturales fuiſſe, atque adeo eadem ita explicanda, ut neque nova (ut Salomonis verbo utar) neque naturæ repugnantia videantur, ſed, ſi fieri potuit, ad res naturales maxime accedentia, quod ut facilius ab unoquoque poſſit fieri, quaſdam regulas ex ſola Scriptura petitas tradidi. Attamen, quamvis dicam, Scripturam hæc docere, non tamen intelligo, hæc ab eadem doceri tanquam documenta ad ſalutem neceſſaria, ſed tantum quod Prophetæ hæc eadem uti nos amplexi ſunt; quare de his unicuique, prout ſibi melius eſſe ſentiet, ad Dei cultum, & religionem integro animo ſuſcipiendum, liberum eſt exiſtimare. Quod etiam Joſephus ſentit; ſic enim in concluſione Libr II. antiquit. ſcribit. *Nullus vero diſcredat verbo miraculi, ſi antiquis hominibus, & malitia privatis via ſalutis liquet per mare facta, ſive voluntate Dei, ſive ſponte revelata: dum & eis, qui cum Alexandro rege Macedoniæ fuerint olim, & antiquitus à reſiſtentibus Pamphylicum* mare *diviſum ſit, & cum aliud* iter non eſſet, *tranſitum præbuit iis, volente Deo, per eum Perſarum deſtruere principatum; & hoc confitentur omnes, qui actus Alexandri ſcripſerunt, de his itaque ſicut placuerit cuilibet, exiſtimet.* Hæc ſunt verba Joſephi, ejuſque de fide miraculorum judicium.

C A-

CAPUT VII.

De Interpretatione Scripturæ.

OMnibus in ore quidem eſt, Sacram Scripturam verbum eſſe Dei, quod homines veram beatitudinem vel ſalutis viam docet: Verum re ipſa aliud planè judicant; Vulgus enim nihil minus curare videtur, quam ex documentis Sacræ Scripturæ vivere, & omnes fere ſua commenta pro Dei verbo venditare videmus, nec aliud ſtudere, quam ſub prætextu religionis cæteros cogere, ut ſecum ſentiant. Videmus, inquam, Theologos ſollicitos plerumque fuiſſe, quomodo ſua figmenta & placita ex ſacris literis extorquere poſſent, & divina authoritate munire, nec aliud minore cum ſcrupulo majoreque cum temeritate agere, quam Scripturas ſive Spiritus Sancti mentem interpretari, & ſi tum eos aliquid ſollicitos habet, non eſt quod verentur, ne Spiritui Sancto aliquem errorem affingant & à via ſalutis aberrent, ſed ne erroris ab aliis convincantur, atque ita propria eorum ſub pedibus jaceat authoritas, & ab aliis contemnantur. Quod ſi homines id, quod verbis de Scriptura teſtantur, ex vero animo dicerent, tum aliam prorſus vivendi rationem haberent, neque tot diſcordiæ eorum mentes agitarent neque tot odiis certarent, nec tam cœca & temeraria cupiditate interpretandi Scripturam, novaque in Religione excogitandi tenerentur: Sed contra nihil tanquam Scripturæ doctrinam amplecti auderent, quod ab ipſa quam clariſſime non edocerentur: & denique ſacrilegi illi, qui Scripturam plurimis in locis adulterare non ſunt veriti, à tanto ſcelere maxime caviſſent, manuſque ſacrilegas ab iis abſtinuiſſent. At ambitio & ſcelus tantum tandem potuerunt, ut religio non tam in obtemperandis Spiritus Sancti documentis, quam in defendendis hominum commentis ſita ſit; imo ut religio non charitate, ſed diſſeminandis diſcordiis inter homines, & odio inſenſiſſimo, quod falſo nomine zeli divini & ardentis ſtudii adumbrant, propagando contineatur. Ad hæc mala acceſſit ſuperſtitio; quæ homines rationem & naturam contemnere docet, & id tantum admirari ac venerari, quod huic utique repu-

Digitized by Google

gnat: quare non mirum eſt, quod homines, ut Scripturam magis admirentur & venerentur, eam ita explicare ſtudeant, ut his, rationi ſcilicet & naturæ quam maxime repugnare videatur; ideoque in Sacris Literis profundiſſima myſteria latere ſomniant, & in iis, hoc eſt, in abſurdis inveſtigandis, cæteris utilibus neglectis, defatigantur, & quicquid ſic delirando fingunt, id omne Spiritui Sancto tribuunt, & ſumma vi atque affectuum impetu defendere conantur. Ita enim cum hominibus comparatum eſt, ut quicquid puro intellectu concipiunt, ſolo intellectu & ratione; quicquid contra ex animi affectibus opinantur, iiſdem etiam defendant. Ut autem ab his turbis extricemur, & mentem à præjudiciis Theologicis liberemus, nec temere hominum figmenta pro divinis documentis amplectamur, nobis de vera methodo Scripturam interpretandi agendum eſt, & de eadem diſſerendum: hac enim ignorata nihil certò ſcire poſſumus, quid Scriptura, quidve Spiritus Sanctus docere vult. Eam autem, ut hìc paucis complectar, dico methodum interpretandi Scripturam haud differre à methodo interpretandi naturam, ſed cum ea prorſus convenire. Nam ſicuti methodus interpretandi naturam in hoc potiſſimum conſiſtit, in concinnanda ſcilicet hiſtoria naturæ, ex qua, utpote ex certis datis, rerum naturalium definitiones concludimus: ſic etiam ad Scripturam interpretandam neceſſe eſt ejus ſinceram hiſtoriam adornare, & ex ea tanquam ex certis datis & principiis mentem authorum Scripturæ legitimis conſequentiis concludere: ſic enim unuſquiſque (ſi nimirum nulla alia principia, neque data ad interpretandam Scripturam & de rebus, quæ in eadem continentur, diſſerendum, admiſerit, niſi ea tantummodo, quæ ex ipſa Scriptura ejuſque hiſtoria depromuntur) ſine ullo periculo errandi ſemper procedet, & de iis, quæ noſtrum captum ſuperant, æquè ſecurè diſſerere poterit, ac de iis, quæ lumine naturali cognoſcimus. Sed ut clare conſtet, hanc viam non tantum certam, ſed etiam unicam eſſe, eamque cum methodo interpretandi naturam convenire, notandum, quod Scriptura de rebus ſæpiſſime agit, quæ ex principiis lumine naturali notis deduci nequeunt; ejus enim maximam partem hiſtoriæ & revelationes componunt: at hiſtoriæ miracula potiſſimum continent, hoc

eſt

Digitized by Google

eſt (ut in ſuperiore Capite oſtendimus) narrationes rerum inſolitarum naturæ, opinionibus & judiciis hiſtoricorum, qui eas ſcripſerunt, accommodatas; revelationes autem opinionibus etiam Prophetarum accommodatæ ſunt, ut in ſecundo Cap. oſtendimus, & ipſæ revera captum humanum ſuperant. Quare cognitio horum omnium, hoc eſt, omnium ferè rerum, quæ in Scriptura continentur, ab ipſa Scriptura ſola peti debet: ſicuti cognitio naturæ ab ipſa natura. Quod ad documenta moralia, quæ etiam in Bibliis continentur, attinet, etſi ipſa ex notionibus communibus demonſtrari poſſunt, non poteſt tamen ex iiſdem demonſtrari, Scripturam eadem docere, ſed hoc ex ſola ipſa Scriptura conſtare poteſt. Imo ſi ſine præjudicio Scripturæ divinitatem teſtari volumus, nobis ex eadem ſola conſtare debet, ipſam vera documenta moralia docere; ex hoc enim ſolo ejus divinitas demonſtrari poteſt: nam certitudinem Prophetarum ex hoc præcipue conſtare oſtendimus, quod Prophetæ animum ad æquum & bonum inclinatum habebant. Quare hoc idem etiam nobis conſtare debet, ut fidem ipſis poſſimus habere. Ex miraculis autem Dei divinitatem non poſſe convinci, jam etiam demonſtravimus, ut jam taceam, quod etiam à Pſeudo-propheta fieri poterant. Quare Scripturæ divinitas ex hoc ſolo conſtare debet, quod ipſa veram virtutem doceat. Atqui hoc ex ſola Scriptura conſtare poteſt. Quod ſi non poſſet fieri, non ſine magno præjudicio eandem amplecteremur, & de ejus divinitate teſtaremur. Tota itaque Scripturæ cognitio ab ipſa ſola peti debet. Denique Scriptura rerum, de quibus loquitur, definitiones non tradit, ut nec etiam natura. Quare quemadmodum ex diverſis naturæ actionibus definitiones rerum naturalium concludendæ ſunt, eodem modo hæ ex diverſis narrationibus, quæ de unaquaque re in ſcriptis occurrunt, ſunt eliciendæ. Regula igitur univerſalis interpretandi Scripturam eſt, nihil Scripturæ tanquam ejus documentum tribuere, quod ex ipſius hiſtoria quam maxime perſpectum non habeamus. Qualis autem ejus hiſtoria debeat eſſe, & quæ potiſſimum enarrare, hîc jam dicendum.

Nempe I. continere debet naturam & proprietates linguæ, qua libri Scripturæ ſcripti fuerunt, & quam eorum Authores loqui ſolebant.

Digitized by Google

lebant. Sic enim omnes ſenſus, quos unaquæque oratio ex communi loquendi uſu admittere poteſt, inveſtigare poterimus. Et quia omnes tam Veteris, quam Novi Teſtamenti ſcriptores Hebræi fuerunt, certum eſt, Hiſtoriam linguæ Hebraicæ præ omnibus neceſſariam eſſe, non tantum ad intelligentiam librorum Veteris Teſtamenti, qui hac lingua ſcripti ſunt, ſed etiam Novi; nam quamvis aliis linguis vulgati fuerint, Hebraïzant tamen.

II. Sententias uniuſcujuſque libri colligere debet, eaſque ad ſumma capita redigere, ut ſic omnes, quæ de eadem re reperiuntur, in promptu habere poſſimus: deinde eas omnes, quæ ambiguæ vel obſcuræ ſunt, vel quæ invicem repugnare videntur, notare. Atque eas ſententias hìc obſcuras aut claras voco, quarum ſenſus ex contextu orationis facile vel difficulter ratione percipitur. De ſolo enim ſenſu orationum, non autem de earum veritate laboramus. Quin imo apprime cavendum eſt, quamdiu ſenſum Scripturæ quærimus, ne ratiocinio noſtro, quatenus principiis naturalis cognitionis fundatum eſt (ut jam taceam præjudicia) præoccupemur, ſed ne verum ſenſum cum rerum veritate confundamus, ille ex ſolo linguæ uſu erit inveſtigandus, vel ex ratiocinio, quod nullum aliud fundamentum agnoſcit, quam Scripturam. Quæ omnia ut clarius intelligantur, exemplo illuſtrabo: Hæ Moſis ſententiæ, quod *Deus ſit ignis* & quod *Deus ſit zelotypus*, quam clariſſimæ ſunt, quamdiu ad ſolam verborum ſignificationem attendimus, ideoque eas etiam inter claras repono, tametſi reſpectu veritatis & rationis obſcuriſſimæ ſunt; imo quamvis earum literalis ſenſus lumini naturali repugnet, niſi etiam principiis & fundamentis ex Hiſtoria Scripturæ petitis clarè opponatur, is ſenſus, nempe literalis, erit tamen retinendus; & contra, ſi hæ ſententiæ ex literali earum interpretatione principiis ex Scriptura petitis reperirentur repugnare, quanquam cum ratione maxime convenirent, aliter tamen (metaphoricè ſcilicet) eſſent interpretandæ. Ut itaque ſciamus, an Moſes crediderit, Deum eſſe ignem, an ſecus, nullo modo id concludendum eſt ex eo, quod hæc opinio cum ratione conveniat, aut quod ei repugnet; ſed tantum ex

aliis

alliis ipſius Moſis ſententiis. Videlicet quoniam Moſes plurimis in locis clarè etiam docet, Deum nullam habere ſimilitudinem cum rebus viſibilibus, quæ in cœlis, in terra, aut in aqua ſunt; hinc concludendum, hanc ſententiam, aut illas omnes metaphorice eſſe explicandas. At quia à literali ſenſu, quam minime fieri poteſt, eſt recedendum, ideo prius quærendum, num hæc unica ſententia, *Deus eſt ignis*; alium præter literalem ſenſum admittat, hoc eſt, an nomen *ignis* aliud quam naturalem ignem ſignificet. Quod ſi non reperiatur ex uſu linguæ aliud ſignificare, nullo etiam alio modo interpretanda eſſet hæc ſententia, quantumvis rationi repugnans; ſed contra reliquæ omnes, quamvis rationi conſentaneæ, huic tamen eſſent accommodandæ. Quod ſi nec hoc etiam ex uſu linguæ poſſet fieri, tum hæ ſententiæ irreconciliabiles eſſent, ac proinde de iis judicium erit ſuſpendendum. Sed quia nomen *ignis* pro ira & zelotypia etiam ſumitur (vide Jobi cap. 31. verſ. 12.) hinc facile Moſis ſententiæ reconciliantur, atque legitime concludimus, duas has ſententias, *Deus eſt ignis*, *& Deus eſt zelotypus*, unam eandemque eſſe ſententiam. Porro quoniam Moſes clarè docet, Deum eſſe zelotypum, nec ullibi docet, Deum carere paſſionibus ſive animi pathematis, hinc plane concludendum, Moſem hoc ipſum crediſſe aut ſaltem docere voluiſſe, quantumvis hanc ſententiam rationi repugnare credamus. Nam, ut jam oſtendimus, nobis non licet ad dictamina noſtræ rationis, & ad noſtras præconceptas opiniones mentem Scripturæ torquere, ſed tota Bibliorum cognitio ab iiſdem ſolis eſt petenda.

III. Denique enarrare debet hæc hiſtoria caſus omnium librorum Prophetarum, quorum memoria apud nos eſt; videlicet vitam, mores, ac ſtudia authoris uniuſcujuſq; libri, quiſnam fuerit, qua occaſione, quo tempore, cui, & denique qua lingua ſcripſerit. Deinde uniuſcujuſque libri fortunam: nempe quomodo prius acceptus fuerit, & in quorum manus inciderit, deinde quot ejus variæ lectiones fuerint, & quorum concilio inter ſacros acceptus fuerit, & denique quomodo omnes libri, quos omnes jam ſacros eſſe fatentur, in unum corpus coaluerint. Hæc omnia inquam hiſtoria Scripturæ continere. Nam ut ſciamus, quænam ſententiæ tanquam leges

leges proferantur, quænam vero tanquam documenta moralia, refert ſcire vitam, mores, ac ſtudia authoris; adde quod eò facilius verba alicujus explicare poſſumus, quò ejus genium & ingenium melius noverimus. Deinde ne documenta æterna cum iis, quæ ad tempus tantum, vel paucis ſolummodo ex uſu poterant eſſe, confundamus, refert etiam ſcire qua occaſione, quo tempore & cui nationi, aut ſæculo omnia documenta ſcripta fuerint. Refert denique reliqua, quæ præterea diximus, ſcire, ut præter libri cujuſque authoritatem, etiam ſciamus, num ab adulterinis manibus conſpurcari potuerit, an minus; num errores irrepſerint, num à viris ſatis peritis & fide dignis correcti fuerint. Quæ omnia ſcitu admodum neceſſaria ſunt, ut ne cæco impetu correpti, quicquid nobis obtruditur, ſed tantum id quod certum & indubitatum eſt, amplectamur.

Jam poſtquam hanc hiſtoriam Scripturæ habuerimus, & firmiter decreverimus, nihil tanquam doctrinam Prophetarum certò ſtatuere, quod ex hâc hiſtoriâ non ſequatur, aut quam clariſſime eliciatur, tum tempus erit, ut ad mentem Prophetarum & Spiritus Sancti inveſtigandam nos accingamus; Sed ad hoc etiam methodus & ordo requiritur ſimilis ei, quo ad interpretationem naturæ ex ipſius hiſtoria utimur. Sicuti enim in ſcrutandis rebus naturalibus ante omnia inveſtigare conamur res maxime univerſales & toti naturæ communes, videlicet motum & quietem, eorumque leges & regulas, quas natura ſemper obſervat, & per quas continuo agit, & ex his gradatim ad alia minus univerſalia procedimus; ſic etiam ex hiſtoria Scripturæ id primum quærendum, quod univerſaliſſimum, quodque totius Scripturæ baſis & fundamentum eſt, & quod denique in ipſa tanquam æterna & omnibus mortalibus utiliſſima doctrina ab omnibus Prophetis commendatur. Exempli gratia, quod Deus unicus & omnipotens exiſtit, qui ſolus eſt adorandus, & qui omnes curat, eoſque ſupra omnes diligit, qui ipſum adorant, & proximum tanquam ſemetipſos amant &c. Hæc & ſimilia, inquam, Scriptura ubique tam clare, tamque expreſſe docet, ut nullus unquam fuerit, qui de ejus ſenſu circa hæc ambegerit. Quid autem Deus ſit, & qua ratione res omnes videat, iiſque

Digitized by Google

que provideat, hæc & ſimilia Scriptura ex profeſſo, & tanquam æternam doctrinam non docet: Sed contra Prophetas ipſos circa hæc non conveniſſe jam ſupra oſtendimus; adeoque de ſimilibus nihil tanquam doctrinam Spiritus Sancti ſtatuendum, tametſi lumine naturali optime determinari poſſit. Hâc igitur univerſali Scripturæ doctrinâ probe cognitâ procedendum deinde eſt ad alia minus univerſalia, & quæ tamen communem uſum vitæ ſpectant; quæque ex hac univerſali doctrina tanquam rivuli derivantur; uti ſunt omnes veræ virtutis actiones particulares externæ, quæ non niſi data occaſione exerceri poſſunt; & quicquid circa hæc obſcurum ſive ambiguum in Scriptis reperiatur, ex doctrina Scripturæ univerſali explicandum & determinandum eſt: ſi quæ autem invicem contraria reperiantur, videndum qua occaſione, quo tempore, vel cui ſcripta fuerint. Ex. Gr. cum Chriſtus dicit, *beati lugentes, quoniam conſolationem accipient*. Ex hoc Textu neſcimus, quales lugentes intelligat; ſed quia poſtea docet, ut de nulla re ſimus ſolliciti, niſi de ſolo regno Dei ejuſque juſtitia, quod ut ſummum bonum commendat, (vide Matth. cap. 6 verſ. 33.) hinc ſequitur, eum per lugentes eos tantum intelligere, qui lugent regnum Dei & juſtitiam ab hominibus neglectam: hoc enim tantum lugere poſſunt ii, qui nihil niſi regnum divinum, ſive æquitatem amant & reliqua fortunæ plane contemnunt. Sic etiam, cum ait, *Sed ei, qui percutit te ſupra maxillam tuam dextram, obverte illi etiam alteram*, & quæ deinde ſequuntur. Si hæc Chriſtus tanquam Legiſlator judices juberet, legem Moſis hoc præcepto deſtruxiſſet; quod tamen contra aperte monet, (vide Matth. cap. 5. verſ. 17.) quare videndum, quiſnam hæc dixit, quibus & quo tempore. Nempe Chriſtus dixit, qui non tanquam legiſlator leges inſtituebat, ſed ut doctor documenta docebat; quia (ut ſupra oſtendimus) non tam actiones externas, quam animum corrigere voluit. Deinde hæc hominibus oppreſſis dixit, qui vivebant in republica corrupta & ubi juſtitia prorſus negligebatur & cujus ruinam prope inſtare videbat. Atqui hoc idem ipſum, quod hîc Chriſtus inſtante Urbis ruina docet, Jeremiam etiam in prima Urbis vaſtatione, ſimili nimirum tempore, docuiſſe videmus. (vide Lament. cap. 3. lit. Tet, & Jot.) quare cum hoc non, niſi tempore oppreſſionis, do-

Digitized by Google

cuerint Prophetæ, nec id ullibi tanquam lex prolatum ſit, & contra Moſes (qui non tempore oppreſſionis ſcripſit, ſed (& hoc nota) de instituenda bona republica laboravit) quamvis etiam vindictam & odium in proximum damnaverit, tamen juſſerit oculum pro oculo ſolvere; hinc clariſſime ſequitur ex ipſis ſolis Scripturæ fundamentis, hoc Christi & Jeremiæ documentum de toleranda injuria, & impiis in omnibus concedendo, locum tantum habere in locis ubi juſtitia negligitur & temporibus oppreſſionis, non autem in bona republica: quinimo in bona republica, ubi juſtitia defenditur, tenetur unusquiſque, ſi ſe vult perhiberi juſtum, injurias coram judice exigere (vide Levit. cap. 5. verſ. 1.) non propter vindictam (vide Levit. cap. 19. verſ. 17, 18.) ſed animo juſtitiam legesque Patriæ defendendi, & ut ne malis expediat eſſe malos. Quæ omnia etiam cum ratione naturali plane conveniunt. Ad hunc modum alia plura poſſem adferre exempla, ſed hæc ſufficere arbitror ad meam mentem, & utilitatem hujus methodi explicandam, quod impræſentiarum tantum curo. At hucuſque eas tantum Scripturæ ſententias inveſtigare docuimus, quæ uſum vitæ ſpectant, & quæ propterea facilius inveſtigari queunt; nam revera de iis nulla inter Scriptores Bibliorum unquam fuit controverſia. Reliqua autem, quæ in Scriptis occurrunt, quæque ſolius ſunt ſpeculationis, non tam facile indagari poſſunt; via enim ad hæc anguſtior eſt; nam quandoquidem in rebus ſpeculativis (ut jam oſtendimus) Prophetæ inter ſe diſſentiebant, & rerum narrationes maxime accommodatæ ſunt uniuscujuſque ævi præjudiciis, minime nobis licet mentem unius Prophetæ ex locis clarioribus alterius concludere, neque explicare, niſi evidentiſſime conſtet, eos unam eandemque foviſſe ſententiam. Quomodo igitur mens Prophetarum in ſimilibus ſit ex hiſtoria Scripturæ eruenda, paucis jam exponam. Nempe circa hæc etiam à maxime univerſalibus incipiendum, inquirendo ſcilicet ante omnia ex ſententiis Scripturæ maxime claris, quid ſit Prophetia ſive Revelatio, & qua in re potiſſimum conſiſtat. Deinde quid ſit miraculum, & ſic porro res maxime communes: dehinc ad opiniones uniuscujuſque Prophetæ deſcendendum; & ex his tandem ad ſenſum uniuscujuſque revelationis ſive Prophetiæ, hiſtoriæ, & miraculi, proce-

Digitized by Google

procedendum. Qua autem cautione utendum ſit, ne in his mentem Prophetarum & Hiſtoricorum cum mente Spiritus Sancti,& rei veritate confundamus, ſupra ſuis in locis multis exemplis oſtendimus; quare de his non neceſſe habeo prolixius agere; hoc tamen circa ſenſum Revelationum notandum, quod hæc methodus tantum inveſtigare docet id, quod revera Prophetæ viderint aut audiverint, non autem quid illis hieroglyphicis ſignificare aut repræſentare voluerint; hoc enim hariolari poſſumus, non autem ex Scripturæ fundamentis certo deducere. Oſtendimus itaque rationem interpretandi Scripturam, & ſimul demonſtravimus hanc unicam & certiorem eſſe viam ad ejus verum ſenſum inveſtigandum. Fateor quidem, eos de eodem certiores eſſe, ſi qui ſunt, qui certam ejus traditionem ſive veram explicationem ab ipſis Prophetis acceptam habent, ut Phariſæi autumant, vel ſi qui Pontificem habent, qui circa interpretationem Scripturæ errare non poteſt, quod Catholici Romani jactant. Attamen qvandoquidem nec de hac traditione, nec de Pontificis authoritate poſſumus eſſe certi, nihil etiam certi ſuper his fundare poſſumus; hanc enim antiquiſſimi Chriſtianorum, illam autem antiquiſſimæ Judæorum Sectæ negaverunt; & ſi deinde ad ſeriem annorum attendamus, (ut jam alia taceam) quam Phariſæi acceperunt à ſuis Rabinis, qua hanc traditionem ad Moſen uſque proferunt, eam falſam eſſe reperiemus, quod alio in loco oſtendo. Quare talis traditio nobis admodum debet eſſe ſuſpecta; & quanquam nos in noſtra Methodo Judæorum traditionem aliquam, ut incorruptam, cogimur ſupponere, nempe ſignificationem verborum linguæ Hebraïcæ, quam ab iiſdem accepimus, de illa tamen dubitamus, de hac autem minime. Nam nemini unquam ex uſu eſſe potuit, alicujus verbi ſignificationem mutare, at quidem non raro ſenſum alicujus orationis. Quin & factu difficillimum eſt; nam qui verbi alicujus ſignificationem conaretur mutare, cogeretur ſimul omnes authores, qui illa lingua ſcripſerunt, & illo verbo in recepta ſua ſignificatione uſi ſunt, ex ingenio vel mente uniuſcujuſque explicare, vel ſumma cum cautione depravare. Deinde vulgus linguam cum doctis ſervat, ſenſus autem orationum & libros docti tantum; ac proinde facile poſſumus concipere, doctos ſenſum orationis alicu-

jus libri rariſſimi, quem in ſua poteſtate habuerunt, mutare vel corrumpere potuiſſe, non autem verborum ſignificationem: adde quod ſi quis alicujus verbi ſignificationem, cui conſuevit, in aliam mutare velit, non poterit ſine difficultate id impoſterum & inter loquendum & ſcribendum obſervare. Ex his itaque & aliis rationibus facile nobis perſuademus, nemini in mentem venire potuiſſe, linguam aliquam corrumpere; at quidem ſæpe mentem alicujus Scriptoris, ejus orationes mutando, vel eaſdem perperam interpretando. Cum itaque hæc noſtra methodus (quæ in eo fundatur, ut cognitio Scripturæ ab eadem ſola petatur) unica & vera ſit, quicquid ipſa præſtare non poterit ad integram Scripturæ cognitionem acquirendam, de eo plane deſperandum. Quid autem ipſa difficultatis habeat, vel quid in ipſa deſiderandum, ut ad integram & certam ſacrorum Codicum cognitionem nos ducere poſſit, hîc jam dicendum. Magna imprimis in hac methodo oritur difficultas ex eo, quod linguæ Hebraïcæ integram cognitionem exigit. At hæc unde jam petenda? antiqui linguæ Hebraïcæ cultores nihil poſteritati de fundamentis & doctrina hujus linguæ reliquerunt: nos ſaltem ab iiſdem nihil prorſus habemus; non ullum Dictionarium neque Grammaticam, neque Rhetoricam: Hebræa autem natio omnia ornamenta, omneque decus perdidit (nec mirum, poſtquam tot clades & perſecutiones paſſa eſt) nec niſi pauca quædam fragmenta linguæ & paucorum librorum retinuit; omnia enim fere nomina fructuum, avium, piſcium, & permulta alia temporum injuria periere. Significatio deinde multorum nominum, & verborum quæ in Bibliis occurrunt, vel prorſus ignoratur, vel de eadem diſputatur. Cum hæc omnia, tum præcipue hujus linguæ phraſeologiam deſideramus, ejus enim phraſes & modos loquendi, Hebrææ nationi peculiares, omnes fere tempus edax ex hominum memoria abolevit. Non itaq; ſemper poterimus, ut deſideramus, omnes uniuſcujuſque orationis ſenſus, quos ipſa ex linguæ uſu admittere poteſt, inveſtigare, & multæ occurrent orationes, quamvis notiſſimis vocibus expreſſæ, quarum tamen ſenſus obſcuriſſimus erit, & plane imperceptibilis. Ad hæc, quod ſcilicet linguæ Hebrææ perfectam hiſtoriam non poſſumus habere, accedit ipſa hujus linguæ conſtitutio & natura; ex qua tot oriuntur ambiguitates,

Digitized by Google

tates, ut impoſſibile ſit, talem invenire methodum, quæ verum ſenſum omnium orationum Scripturæ certò doceat inveſtigare. Nam præter ambiguitatum cauſas omnibus linguis communes, quædam aliæ in hac lingua dantur, ex quibus permultæ naſcuntur ambiguitates: eas hîc notare; operæ pretium duco.

Prima oritur in Bibliis ſæpe ambiguitas, & orationum obſcuritas ex eo, quod literæ ejuſdem organi unæ pro aliis ſumantur: Dividunt ſcilicet Hebræi omnes Alphabeti literas in quinque claſſes, propter quinque oris inſtrumenta, quæ pronuntiationi inſerviunt, nempe labia, lingua, dentes, palatum & guttur. Ex. Gr. א׳ח׳ע׳ה׳ Alpha, Ghet, Hgain, He gutturales vocantur, & ſine ullo diſcrimine, nobis ſaltem noto, una pro alia uſurpatur. Nempe אל *el*, quod ſignificat *ad* ſumitur ſæpe pro על *hgal*, quod ſignificat *ſuper*, & viceverſa. Unde fit, ut omnes orationis partes ſæpe vel ambiguæ reddantur, vel tanquam voces, quæ nullam habent ſignificationem.

Secunda deinde oritur orationum ambiguitas ex multiplici conjunctionum & adverbiorum ſignificatione. Ex. Gr. ו *vau* promiſcue inſervit ad conjungendum & disjungendum, ſignificat *&*, *ſed*, *quia*, *autem*, *tum*. כי *ki* ſeptem aut octo habet ſignificationes; nempe, *quia*, *quamvis*, *ſi*, *quando*, *quemadmodum*, *quod*, *combuſtio &c.* Et ſic fere omnes particulæ.

Tertia eſt, & quæ multarum ambiguitatum fons eſt, quia verba in Indicativo carent Præſenti, Præterito Imperfecto, Pluſquam perfecto, Futuro perfecto & aliis in aliis linguis uſitatiſſimis; in Imperativo autem & Infinitivo omnibus, præter Præſens: & in Subjunctivo omnibus abſolute carent. Et quamvis hæc omnia Temporum & Modorum defecta certis regulis ex fundamentis linguæ deductis facile, imo ſumma cùm elegantia ſuppleri poſſent, Scriptores tamen antiquiſſimi eas plane neglexerunt, & promiſcue tempus Futurum pro Præſenti & Præterito, & contra Præteritum pro Futuro; & præterea Indicativum pro imperativo & Subjunctivo uſurpaverunt, idque non ſine magna amphibolia orationum. Præter has tres ambiguitatum linguæ Hebraicæ cauſas, duæ adhuc aliæ ſuperſunt notandæ, quarum unaquæque longe majoris eſt momenti. Harum prima eſt, quod Hebræi literas vocales non habent. Secunda,

Digitized by Google

quod nullis ſignis orationes diſtinguere ſolebant, neqne exprimere ſive intendere: & quamvis hæc duo, vocales ſcilicet & ſigna, punctis & accentibus ſuppleri ſoleant, eis tamen acquieſcere non poſſumus, quandoquidem à poſterioris ævi hominibus, quorum authoritas apud nos nihil debet valere, inventa & inſtituta ſunt: antiqui autem ſine punctis (hoc eſt ſine vocalibus & accentibus) ſcripſerunt (ut ex multis teſtimoniis conſtat) Poſteri vero, prout iis Biblia interpretari viſum eſt, hæc duo addiderunt, quare accentus & puncta, quæ jam habemus, meræ hodiernorum interpretationes ſunt, nec plus fidei neque authoritatis merentur, quam reliquæ authorum explicationes. Qui autem hoc ignorant, neſciunt quâ ratione author qui Epiſtolam ad Hebræos ſcripſit excuſandus ſit, quod Cap. 11. verſ. 21. interpretatus eſt textum Geneſeos Cap. 47. verſ. 31. longè aliter, quam in punctato Hebræo textu habetur, quaſi Apoſtolus ſenſum Scripturæ à Punctiſtis diſcere debuerit. Mihi ſane punctiſtæ potius culpandi videntur, quod ut unuſquiſque videat, & ſimul quod hæc diſcrepantia à ſolo vocalium defectu orta eſt, utramque interpretationem hic ponam. Punctiſtæ, ſuis punctis ſcilicet, interpretati ſunt, *& incurvavit ſe Iſraël ſupra*, vel (mutando ע Hgain in א Aleph, in literam ſcilicet ejuſdem organi) *verſus caput lecti:* Author autem Epiſtolæ *& incurvavit ſe Iſraël ſupra caput bacilli*, legendo nimirum מטה *mate*, loco quod alii מטה *mita*, quæ differentia à ſolis vocalibus oritur. Iam quandoquidem in illa narratione de ſola ſenectute Jacobi, non autem, ut in ſequenti Capite, de ipſius morbo agitur, magis vero ſimile videtur, mentem hiſtorici fuiſſe, quod Jacobus ſupra caput bacilli (quo nimirum ſenes provectiſſimæ ætatis ad ſe ſuſtinendum indigent) non autem lecti, ſe incurvaverit, præcipue cum hoc modo non neceſſe ſit, ullam literarum ſubalternationem ſupponere. Atque hoc exemplo non tantum volui locum iſtum Epiſtolæ ad Hebræos cum textu Geneſeos reconciliare, ſed præcipue oſtendere, quam parum fidei hodiernis punctis & accentibus ſit habendum: atque adeo qui Scripturam ſine ullo præjudicio interpretari vult, de hiſce dubitare tenetur & de integro examinare.

Et hac igitur (ut ad noſtrum propoſitum revertamur) linguæ Hebrææ

Digitized by Google

bræx conſtitutione & natura facile unusquiſque conjicere poteſt,tot debere oriri ambiguitates, ut nulla poſſit dari methodus, qua eæ omnes determinari queant. Nam nihil eſt,quod ſperamus,ex mutua orationum collatione(quam unicam eſſe viam oſtendimus ad verum ſenſum ex multis, quos unaquæque oratio ex uſu linguæ admittere poteſt, eruendum) hoc poſſe abſolute fieri; cum quia hæc orationum collatio, non niſi caſu, orationem aliquam illuſtrare poteſt, quandoquidem nullus Propheta eo fine ſcripſit. ut verba alterius aut ſua ipſa ex profeſſo explicaret; tum etiam quia mentem unius Prophetæ, Apoſtoli &c. ex mente alterius concludere non poſſumus, niſi in rebus uſum vitæ ſpectantibus, ut jam evidenter oſtendimus; at non, cum de rebus ſpeculativis loquuntur, ſive cum miracula aut hiſtorias narrant. Poſſum hoc præterea, nempe quod multæ orationes inexplicabiles in S. Scriptis occurrunt, quibuſdam exemplis oſtendere, ſed impræſentiarum iis lubentius ſuperſedeo, & ad reliqua,quæ ſuperſunt,notanda,quod ſcilicet hæc vera methodus Scripturam interpretandi plures adhuc difficultates habeat, vel quid in ipſa deſideretur, pergam.

Oritur in hac methodo alia præterea difficultas ex eo, quod ipſa hiſtoriam caſuum omnium librorum Scripturæ exigit, cujus maximam partem ignoramus; multorum enim librorum authores, vel (ſi mavis) Scriptores vel prorſus ignoramus, vel de iiſdem dubitamus, ut in ſequentibus fuſe oſtendam. Deinde neque etiam ſcimus, qua occaſione, neque quo tempore hi libri, quorum Scriptores ignoramus, ſcripti fuerunt. Neſcimus præterea, in quorum manus libri omnes inciderint, neque in quorum exemplaribus tot variæ lectiones repertæ ſint, nec denique an non plures aliæ fuerint apud alios lectiones. Quid autem hæc omnia ſcire referat, ſuo in loco breviter indicavi, quædam tamen ibi conſultò omiſi, quæ jam hic veniunt conſideranda. Si quem librum res incredibiles aut imperceptibiles continentem, vel terminis admodum obſcuris ſcriptum, legimus, neque ejus authorem novimus,neque etiam quo tempore & qua occaſione ſcripſerit, fruſtra de ejus vero ſenſu, certiores fieri conabimur. His enim omnibus ignoratis, minime ſcire poſſumus, quid author intenderit, aut intendere potuerit: cum contra

tra his probè cognitis noſtras cogitationes ita determinamus, ut nullo præjudicio præoccupemur, ne ſcilicet authori, vel ei, in cujus gratiam author ſcripſit, plus minuſve juſtò tribuamus, & ne de ullis aliis rebus cogitemus, quam de iis, quas author in mente habere potuerit, vel quas tempus & occaſio exegerit. Quod quidem omnibus conſtare exiſtimo. Sæpiſſime enim contingit, ut conſimiles hiſtorias in diverſis libris legamus, de quibus longe diverſum judicium facimus, pro diverſitate ſcilicet opinionum, quas de ſcriptoribus habemus. Scio, me olim in libro quodam legiſſe, virum, cui nomen erat Orlandus furioſus, monſtrum quoddam alatum in aëre agitare ſolere, & quaſcunque volebat regiones ſupervolare, ingentem numerum hominum, & gigantum ſolum trucidare, & alia hujuſmodi phantaſmata, quæ ratione intellectus plane imperceptibilia ſunt. Huic autem conſimilem hiſtoriam in Ovidio de Perſeo legeram, & aliam denique in libris Judicum, & Regum de Samſone (qui ſolus & inermis millia hominum trucidavit) & de Elia, qui per aëra volitabat, & tandem igneis equis & curru cœlum petiit. Hæ, inquam, conſimiles plane hiſtoriæ ſunt, attamen longe diſſimile judicium de unaquaque facimus: nempe primum non niſi nugas ſcribere voluiſſe: ſecundum autem res politicas: tertium denique ſacras: hocque nulla alia de cauſa nobis perſuademus, quam propter opiniones, quas de earum ſcriptoribus habemus. Conſtat itaque, notitiam authorum, qui res obſcuras aut intellectu imperceptibiles ſcripſerunt, apprimè neceſſariam eſſe, ſi eorum ſcripta interpretari volumus; iiſdem etiam de cauſis, ut ex variis obſcurarum hiſtoriarum lectionibus veras eligere poſſemus, neceſſe eſt ſcire, in quorum exemplari variæ hæ lectiones repertæ ſint, & an non plures aliæ apud alios majoris authoritatis viros unquam fuerint inventæ.

Alia denique difficultas quoſdam libros Scripturæ ex hac methodo interpretandi in eo eſt, quod eos eadem lingua, qua primum ſcripti fuerunt, non habeamus. Evangelium enim ſecundum Matthæum, & ſine dubio etiam Epiſtola ad Hebræos Hebraicè ex communi opinione ſcripta ſunt, quæ tamen non extant. De libro autem Jobi dubitatur, qua lingua ſcriptus fuerit. Aben Hezra in ſuis commen-

commentariis affirmat, eum ex alia lingua in Hebræam tranſlatum fuiſſe, & hanc eſſe ejus obſcuritatis cauſam. De libris apocryphis nihil dico, quandoquidem longe diſſimilis ſunt authoritatis. Atque hæ omnes hujus methodi interpretandi Scripturam ex ipſius, quam habere poſſumus, hiſtoria difficultates ſunt, quas enarrare ſuſceperam, quaſque ego adeo magnas exiſtimo, ut affirmare non dubitem, nos verum Scripturæ ſenſum plurimis in locis vel ignorare, vel ſine certitudine hariolari. Verum enimvero hoc iterum contra notandum venit, has omnes difficultates impedire tantum poſſe, quominus mentem Prophetarum aſſequamur circa res imperceptibiles, & quas tantum imaginari, at non circa res quas & intellectu aſſequi, & quarum clarum poſſumus facile formare conceptum: res enim quæ ſua natura facile percipiuntur, nunquam tam obſcure dici poſſunt, quin facile intelligantur, juxta illud proverbium, intelligenti dictum ſat eſt. Euclides, qui non niſi res admodum ſimplices & maxime intelligibiles ſcripſit, facile ab unoquoque in quavis lingua explicatur, non enim ut ejus mentem aſſequamur, & de vero ejus ſenſu certi ſimus, opus eſt integram linguæ, qua ſcripſit, cognitionem habere, ſed tantum admodum communem & fere puerilem, non vitam, ſtudia, & mores authoris ſcire, neque qua lingua, cui, neque quando ſcripſerit, non libri fortunam neque varias ejus lectiones, nec quomodo, nec denique quorum concilio acceptus fuerit. Et quod hic de Euclide, id de omnibus, qui de rebus ſua natura perceptibilibus ſcripſerunt, dicendum; adeoque concludimus, nos mentem Scripturæ circa documenta moralia ex ipſius, quam habere poſſumus, hiſtoria facile poſſe aſſequi, & de vero ejus ſenſu eſſe certos. Veræ enim pietatis documenta verbis uſitatiſſimis exprimuntur, quandoquidem admodum communia, nec minus ſimplicia, & intellectu facilia ſunt; & quia vera ſalus & beatitudo in vera animi acquieſcentia conſiſtit, & nos in iis tantum vere acquieſcimus, quæ clariſſime intelligimus, hinc evidentiſſime ſequitur, nos mentem Scripturæ circa res ſalutares, & ad beatitudinem neceſſarias certò poſſe aſſequi; quare non eſt, cur de reliquis ſimus adeo ſolliciti: reliqua enim, quandoquidem ea ut plurimum ratione & intellectu complecti non poſſumus, plus curioſitatis quam utili-

Digitized by Google

utilitatis habent. His exiſtimo, me veram methodum Scripturam interpretandi oſtendiſſe, meamque de eadem ſententiam ſatis explicaſſe. Præterea non dubito, quin unuſquiſque jam videat, hanc methodum nullum lumen præter ipſum naturale exigere. Hujus enim luminis natura & virtus in hoc potiſſimum conſiſtit, quod res ſcilicet obſcuras ex notis, aut tanquam notis datis, legitimis conſequentiis deducat atque concludat, nec aliud eſt quod hæc noſtra methodus exigit: & quamvis concedamus, eandem non ſufficere ad omnia, quæ in Bibliis occurrunt, certò inveſtigandum, id tamen non ex ipſius defectu oritur, ſed ex eo, quod via, quam veram & rectam eſſe docet, nunquam fuerit culta, nec ab hominibus trita, adeoque ſucceſſu temporis admodum ardua & ferè invia facta ſit; ut ex ipſis difficultatibus, quas retuli, clariſſime conſtare puto. Supereſt jam diſcrepantium à nobis ſententias examinare. Quæ hîc primum examinanda venit, eorum eſt ſententia, qui ſtatuunt lumen naturale non habere vim ad Scripturam interpretandum, ſed ad hoc maxime requiri lumen ſupernaturale; quid autem hoc lumen præter naturale ſit, ipſis explicandum relinquo. Ego ſaltem nihil aliud poſſum conjicere, quam quod ipſi obſcurioribus terminis etiam voluerunt fateri, ſe de vero Scripturæ ſenſu ut plurimum dubitare: ſi enim ad eorum explicationes attendimus, eas nihil ſupranaturale continere, imò nihil niſi meras conjecturas eſſe reperiemus. Conferantur, ſi placet, cum explicationibus eorum, qui ingenuè fatentur, ſe nullum lumen præter naturale habere, & planè conſimiles reperientur, humanæ ſcilicet, diu cogitatæ, & cum labore inventæ: quod autem ajunt lumen naturale ad hoc non ſufficere, falſum eſſe conſtat, tum ex eo, quod jam demonſtravimus, quod difficultas interpretandi Scripturam nulla orta eſt defectu virium luminis naturalis, ſed tantum ex hominum ſocordia (ne dicam malitia) qui hiſtoriam Scripturæ, dum eam concinnare poterant, neglexerunt: tum etiam ex hoc, quod (ut omnes, nî fallor, fatentur) hoc lumen ſupranaturale donum ſit divinum fidelibus tantum conceſſum. At Prophetæ & Apoſtoli non fidelibus tantum, ſed maxime infidelibus & impiis prædicare ſolebant, quique adeo apti erant ad mentem Prophetarum & Apoſtolorum intelligendam. Alias viſi eſſent

Pro-

Digitized by Google

Prophetæ & Apoſtoli puerulis & infantibus prædicare, non viris ratione præditis: & fruſtra Moſes leges præſcripſiſſet, ſi ipſæ non niſi à fidelibus, qui nulla indigent lege, intelligi poterant. Quare qui lumen ſupranaturale quærunt ad mentem Prophetarum & Apoſtolorum intelligendam, ii ſane lumine naturali indigere videntur; longe igitur abeſt, ut tales donum divinum ſupranaturale habere exiſtimem. Maimonidæ alia planè fuit ſententia: ſenſit enim unumquemque Scripturæ locum varios, imo contrarios ſenſus admittere, nec nos de vero ullius eſſe certos, niſi ſciamus locum illum, prout illum interpretamur, nihil continere, quod cum ratione non conveniat, aut quod ei repugnet; ſi enim rationi ex ipſius literali ſenſu reperiatur repugnare, quantumvis ipſe clarus videatur, locum tamen aliter interpretandum cenſet, atque hoc cap. 25. part. 2. libr. More Nebuchim quam clariſſime indicat, ait enim,

דע כי אין בריחתנו מן המאמר בקדמות העולם מפני הכתובים אשר
באו בתורה בהיות העולם מחודש כי אין הכתובים המורים על חדוש
העולם. יותר מן הכתובים המורים על היות השם גשם ולא שערי
הפירוש סתומים בפנינו ולא נמנעים לנו בענין חדוש העולם אבל
היה אפשר לנו לפרשם כמו שעשינו בהרחקת הגשמות ואולי היה
זה יותר קל הרבה והיינו יכולים יותר לפרש הפסוקים ההם ולהעמיד
קדמות העולם כמו שפרשנו הפסוקים והרחקנו היותו יתברך גשם וגו׳

Scito quod non fugimus dicere mundum fuiſſe ab æterno propter textus, qui in Scriptura occurrunt de creatione mundi. Nam textus, qui docent mundum eſſe creatum, non plures ſunt iis qui docent Deum eſſe corporeum; nec aditus ad eos explicandum, qui in hac materia de mundi creatione reperiuntur, nobis intercluſi ſunt, nec etiam impediti, ſed ipſos explicare potuiſſemus, ſicut fecimus cum corporeitatem à Deo removimus; & fortè hoc multò facilius factu eſſet, & magis commodè potuiſſemus eos explicare & mundi æternitatem ſtatuminare, quam cum explicuimus Scripturas, ut removeremus Deum benedictum eſſe corporeum: at ut hoc non faterem & ne hoc credam (mundum ſcilicet eſſe æternum) *duæ cauſæ me movent.* I. *quia clara demonſtratione conſtat Deum non eſſe corporeum, & neceſſe eſt, omnia illa loca explicare, quorum literalis ſenſus demonſtrationi repugnat, nam certum eſt ea neceſſario tum explicationem* (aliam præter literalem) *habere. At mun-*

Digitized by Google

di æternitas nulla demonſtratione oſtenditur; adeoque non eſt neceſſe Scripturis vim facere eaſque explicare propter apparentem opinionem, ad cujus contrariam inclinare, aliqua ſuadente ratione, poſſemus. Secunda cauſa, quia credere Deum eſſe incorporeum fundamentalibus Legis non repugnat &c. Sed mundi æternitatem credere, cô modô quô Ariſtoteli viſum fuit, legem à ſuo fundamento deſtruit &c. Hæc ſunt verba Maimonidæ, ex quibus evidenter ſequitur id, quod modo diximus; ſi enim ipſi conſtaret ex ratione mundum eſſe æternum, non dubitaret Scripturam torquere & explicare, ut tandem hoc idem ipſum docere videretur. Imo ſtatim certus eſſet Scripturam, quamquam ubique aperte reclamantem, hanc tamen mundi æternitatem docere voluiſſe; adeoque de vero ſenſu Scripturæ quantumvis claro, non poterit eſſe certus, quamdiu de rei veritate dubitare poterit, aut quamdiu de eadem ipſi non conſtet. Nam quamdiu de rei veritate non conſtat, tamdiu neſcimus, an res cum ratione conveniat, an vero eidem repugnet; & conſequenter etiam tamdiu neſcimus, an literalis ſenſus verus ſit an falſus. Quæ quidem ſententia ſi vera eſſet, abſolute concederem nos alio præter lumen naturale indigere ad Scripturam interpretandam. Nam fere omnia, quæ in Scriptis reperiuntur, deduci nequeunt ex principiis lumine naturali notis (ut jam oſtendimus) adeoque de eorum veritate ex vi luminis naturalis nihil nobis conſtare poteſt, & conſequenter neque etiam de vero ſenſu & mente Scripturæ, ſed ad hoc alio neceſſariò lumine indigeremus. Deinde ſi hæc ſententia vera eſſet, ſequeretur quod vulgus, qui ut plurimum demonſtrationes ignorat, vel iis vacare nequit, de Scriptura nihil niſi ex ſola authoritate & teſtimoniis philoſophantum admittere poterit, & conſequenter ſupponere debebit, philoſophos circa Scripturæ interpretationem errare non poſſe, quæ ſanè nova eſſet Eccleſiæ authoritas, novumque ſacerdotum vel Pontificum genus, quod vulgus magis irrideret, quam veneraretur; & quamvis noſtra methodus linguæ Hebrææ cognitionem exigat, cujus etiam ſtudio vulgus vacare non poteſt, nihil tamen ſimile nobis objici poteſt; nam vulgus Judæorum & gentilium, quibus olim Prophetæ & Apoſtoli prædicaverunt & ſcripſerunt linguam Prophetarum & Apoſtolo-

rum

rum intelligebant, ex qua etiam mentem Prophetarum percipiebant, at non rationes rerum quas prædicabant, quas ex ſententia Maimonidæ etiam ſcire deberent, ut mentem Prophetarum capere poſſent. Ex ratione igitur noſtræ methodi non ſequitur neceſſario vulgus teſtimonio interpretum acquieſcere; oſtendo enim vulgus, quod linguam Prophetarum & Apoſtolorum callebat; at Maimonides nullum oſtendet vulgus quod rerum cauſas intelligat, ex quibus eorum mentem percipiat. Et quod ad hodiernum vulgus attinet, jam oſtendimus omnia ad ſalutem neceſſaria, quamvis eorum rationes ignorentur, facile tamen in quavis lingua poſſe percipi, propterea quod adeo communia & uſitata ſunt, & in hac perceptione, non quidem in teſtimonio interpretum, vulgus acquieſcit; & quod ad reliqua attinet, eandem in his cum doctis ſequitur fortunam; ſed ad Maimonidæ ſententiam revertamur, atque ipſam accuratius examinemus. Primò ſupponit Prophetas in omnibus inter ſe conveniſſe, ſummoſque fuiſſe Philoſophos & Theologos, ex rei enim veritate eos concluſiſſe vult: atqui hoc falſum eſſe in cap. II. oſtendimus. Deinde ſupponit ſenſum Scripturæ ex ipſa Scriptura conſtare non poſſe, rerum enim veritas ex ipſa Scriptura non conſtat (utpote quæ nihil demonſtrat, nec res de quibus loquitur per definitiones & primas ſuas cauſas docet) quare ex ſententia Maimonidæ neque ejus verus ſenſus ex ipſa conſtare poteſt, adeoque neque ab ipſa erit petendus. Atqui hoc etiam falſum eſſe ex hoc capite conſtat: oſtendimus enim & ratione & exemplis ſenſum Scripturæ ex ipſa ſola Scriptura conſtare, & ab ipſa ſola, etiam cum de rebus loquitur lumine naturali notis, petendum. Supponit denique nobis licere ſecundum noſtras præconceptas opiniones Scripturæ verba explicare, torquere, & literalem ſenſum, quamquam perſpectiſſimum ſive expreſſiſſimum negare, & in alium quemvis mutare. Quam quidem licentiam, præterquam quòd ipſa ex diametro iis, quæ in hoc capite & aliis demonſtravimus, repugnat, nemo non videt nimiam & temerariam eſſe: Sed magnam hanc libertatem ipſi concedamus, quid tandem promovet? Nihil ſanè, quæ enim indemonſtrabilia ſunt, & quæ maximam Scripturæ partem componunt, hac ratione inveſtigare non

Digitized by Google

poterimus; neque ex hac norma explicare, neque interpretari: cum contra noſtram methodum inſequendo, plurima hujus generis explicare & de iis ſecure diſſerere poſſumus. Ut jam & ratione, & ipſo facto oſtendimus: quæ autem ſua natura perceptibilia ſunt, eorum ſenſus facile, ut jam etiam oſtendimus, ex ſolo orationum contextu elicitur. Quare hæc methodus plane inutilis eſt. Adde quod omnem certitudinem, quam vulgus ex ſincera lectione, & quam omnes aliam methodum inſequendo, de ſenſu Scripturæ habere poſſunt, plane iis adimit. Quapropter hanc Maimonidæ ſententiam ut noxiam, inutilem, & abſurdam explodimus. Quod porro Phariſæorum traditionem attinet, jam ſupra diximus, eam ſibi non conſtare; Pontificum autem Romanorum authoritatem luculentiori teſtimonio indigere; & nulla alia de cauſa hanc reprobo. Nam ſi ipſa Scriptura eam nobis æquè certò oſtendere, ac Judæorum Pontifices olim poterant, nihil me moveret, quod inter Romanos Pontiſices reperti fuerint hæretici & impii; cum olim inter Hebræorum Pontifices etiam reperti fuerint hæretici & impii, qui ſiniſtris mediis Pontiſicatum adepti ſunt, penes quos tamen ex Scripturæ mandato ſumma erat poteſtas legem interpretandi. Vide Exod. cap. 17. verſ. 11, 12. & cap. 33. verſ. 10. & Malach. cap. 2. verſ. 8. At quoniam nullum tale teſtimonium nobis oſtendunt, eorum authoritas admodum ſuſpecta manet; & ne quis exemplo Pontificis Hebræorum deceptus putet religionem Catholicam etiam indigere Pontifice, venit notandum, quod leges Moſis, quia publica jura Patriæ erant, indigebant neceſſario, ut conſervarentur, authoritate quadam publica; ſi enim unusquiſque libertatem haberet jura publica ex ſuo arbitrio interpretandi, nulla reſpublica ſubſiſtere poſſet, ſed hoc ipſo ſtatim diſſolveretur, & jus publicum jus eſſet privatum. At Religionis longe alia eſt ratio. Nam quandoquidem ipſa non tam in actionibus externis, quam in animi ſimplicitate & veracitate conſiſtit, nullius juris neque authoritatis publicæ eſt. Animi enim ſimplicitas & veracitas non imperio legum, neque authoritate publica hominibus infunditur, & abſolute nemo vi aut legibus poteſt cogi ut fiat beatus, ſed ad hoc requiritur pia & fraterna monitio, bona educatio & ſupra omnia proprium & libe-

rum

Digitized by Google

rum judicium. Cum igitur ſummum jus liberè ſentiendi, etiam de Religione, penes unumquemque ſit, nec poſſit concipi aliquem hoc jure decedere poſſe, erit ergo etiam penes unumquemque ſummum jus ſummaque authoritas de Religione liberè judicandi, & conſequenter eandem ſibi explicandi & interpretandi, nam nulla alia de cauſa ſumma authoritas leges interpretandi, & ſummum de rebus publicis judicium penes magiſtratum eſt, quam quia publici juris ſunt: adeoque eadem de cauſa ſumma authoritas religionem explicandi, & de eadem judicandi penes unumquemque erit, ſcilicet quia uniuſcujuſque juris eſt. Longè igitur abeſt, ut ex authoritate Pontificis Hebræorum ad leges Patriæ interpretandum poſſet concludi Romani Pontificis authoritas ad interpretandam religionem; cum contrà hanc unumquemque maximè habere facilius ex illa concludatur: atque etiam hinc oſtendere poſſumus noſtram methodum Scripturam interpretandi optimam eſſe. Nam cum maxima authoritas Scripturam interpretandi apud unumquemque ſit, interpretandi ergo norma nihil debet eſſe præter lumen naturale omnibus commune, non ullum ſupra naturam lumen, neque ulla externa authoritas; non etiam debet eſſe adeo difficilis, ut non niſi ab acutiſſimis Philoſophis dirigi poſſit, ſed naturali & communi hominum ingenio & capacitati accommodata, ut noſtram eſſe oſtendimus. Vidimus enim eas, quas jam habet difficultates, ortas fuiſſe ab hominum ſocordia, non autem ex natura methodi.

CAPUT VIII.

In quo oſtenditur Pentateuchon & libros Ioſuæ, Iudicum, Rut, Samuëlis & Regum non eſſe autographa. Deinde inquiritur an eorum omnium Scriptores plures fuerint, an unus tantum, & quinam.

IN præcedenti Capite de fundamentis & principiis cognitionis Scripturarum egimus, eaque nulla alia eſſe oſtendimus, quam harum ſinceram hiſtoriam. Hanc autem, quanquam apprime neceſſariam, Veteres tamen neglexiſſe, vel, ſi quam ſcripſerint aut tradiderint, temporum injuria periiſſe, & conſequenter magnam partem fundamentorum & principiorum hujus cognitionis

tionis intercidiſſe. Quod adhuc tolerandum eſſet, ſi poſteri intra veros limites ſe continuiſſent, & pauca, quæ acceperant aut invenerant, bona cum fide ſucceſſoribus ſuis tradidiſſent, nec nova ex proprio cerebro excuſſiſſent: quo factum eſt ut Scripturæ hiſtoria, non tantum imperfecta, ſed etiam mendoſior manſerit, hoc eſt, ut iis integra ſuperſtrui poſſit, ſed etiam vitioſa ſint. Hæc emendare fundamenta cognitionis Scripturarum, non tantum pauciora, ut & communia Theologiæ præjudicia tollere ad meum inſtitutum ſpectat. At vereor ne nimis ſero hoc tentare aggrediar, res enim eò jam ferme pervenit, ut homines circa hoc non patiantur corrigi, ſed id quod ſub ſpecie religionis amplexi ſunt, pertinaciter defendant; nec ullus locus rationi, niſi apud pauciſſimos (ſi cum reliquis comparentur) relictus videtur, adeo late hæc præjudicia hominum mentes occupaverunt. Enitar tamen, remque experiri non deſinam, quandoquidem nihil eſt, cur de hac re prorſus ſit deſperandum. Ut ea autem ordine oſtendam, à præjudiciis circa veros Scriptores Sacrorum Librorum incipiam, & primò de ſcriptore Pentateuchi: quem fere omnes Moſen eſſe crediderunt, imo adeò pertinaciter defenderunt Phariſæi, ut eum hæreticum habuerint, qui aliud viſus eſt ſentire, & hac de cauſa Aben Hezra, liberioris ingenii Vir, & non mediocris eruditionis, & qui primus omnium, quos legi, hoc præjudicium animadverit, non auſus eſt mentem ſuam apertè explicare, ſed rem obſcurioribus verbis tantum indicare, quæ ego hìc clariora reddere non verebor, remque ipſam evidenter oſtendère; Verba itaque Aben Hezræ, quæ habentur in ſuis commentariis ſupra Deuteronomum hæc ſunt.

בעבר הירדן וגו' ואם תבין סור השנים עשר גם ויכתוב משה והכנעני
אז בארץ בהר יהוה יראה גם הנה ערשו ערש ברזל תכיר האמת

Ultra Iordanem &c. modò intelligas myſterium duodecim, etiam & ſcripſit Moſes legem & Kenahanita tunc erat in terra, in Dei monte revelabitur, tum etiam ecce lectum ſuum lectum ferreum; tum cognoſces veritatem. His autem paucis indicat ſimulque oſtendit non fuiſſe Moſen, qui Pentateuchon ſcripſit, ſed alium quempiam, qui longe poſt vixit, & denique quem Moſes ſcripſit librum, alium fuiſſe. Ad hæc, inquam, oſtendendum: notat I. ipſam Deuteronomii præfationem, quæ

quæ à Moſe, qui Jordanem non tranſivit, ſcribi non potuit. Notat II. quod totus liber Moſis deſcriptus fuerit admodum diſerte in ſolo ambitu unius aræ (vide Deuter. Cap. 27. & Joſuæ Cap. 8. verſ. 37. &c.) quæ ex Rabbinorum relatione duodecim tantum lapidibus conſtabat; ex quo ſequitur, librum Moſis longè minoris fuiſſe molis, quam Pentateuchon: Hoc, inquam, puto authorem hunc ſignificare voluiſſe per *myſterium duodecim*; niſi forte intellexit duodecim illas maledictiones, quæ in prædicto Cap. Deut. habentur, quas fortaſſe credidit non fuiſſe in libro legis deſcriptas, idque propterea, quod Moſes præter deſcriptionem legis Levitas inſuper recitare illas maledictiones jubet, ut populum jurejurando ad leges deſcriptas obſervandum adſtringerent. Vel forte ultimum caput Deuteronomii de morte Moſis ſignificare voluit, quod caput duodecim verſibus conſtat. Sed hæc & quæ præterea alii hariolantur, non eſt opus curioſius hic examinare. Notat deinde III. dici in Deuter. Cap. 31. verſ. 6. ויכתוב משה את התורה *& ſcripſit Moſes legem*; quæ quidem verba non poſſunt eſſe Moſis, ſed alterius Scriptoris Moſis facta & ſcripta narrantis. Notat IV. locum Geneſ. Cap. 12. verſ. 6. ubi narrando, quod Abrahamus terram Kanahanitarum luſtrabat, addit Hiſtoricus, quod *Kanahanita tum temporis erat in illa terra*: quibus tempus, quo hæc ſcripſit, clare ſecludit. Adeoque poſt mortem Moſis, & cum Kanahanitæ jam erant expulſi, illaſque regiones non amplius poſſidebant, hæc debuerunt ſcribi; quod idem Aben Hezra ſuper hunc locum commentando etiam his ſignificat. והכנעני אז בארץ יתכן שארץ כנען תפשה מיד אחר ואם איננו כן ישלו סוד והמשכיל ידום. *& Kanahanita tum erat in illa terra: videtur quod Kanahan* (nepos Noæ) *terram Kanahanitæ ab alio poſſeſſam cepit, quod ſi non verum eſt, ineſt huic rei myſterium, & qui id intelligit, taceat.* Hoc eſt, ſi Kanahan regiones illas invaſit, tum ſenſus erit, *Kanahanitam jam tum fuiſſe in illa terra*, excludendo ſcilicet tempus præteritum, quo ab alia natione inhabitabatur. At ſi Kanahan regiones illas primus coluit (ut ex Cap. 10. Geneſ. ſequitur) tum Textus tempus præſens, Scriptoris ſcilicet ſecludit; adeoque non Moſis, cujus nimirum tempore etiamdum illas regiones poſſidebant; & hoc eſt myſterium, quod tacendum commendat.

Digitized by Google

V. Notat quod Geneſ. cap. 22. verſ. 14. vocetur mons Morya mons Dei, quod quidem nomen non habuit, niſi poſtquam ædificationi templi dicatus fuit; at hæc montis electio nondum erat tempore Moſis facta, Moſes enim nullum locum à Deo electum indicat, ſed contra prædicit, Deum locum aliquem olim electurum, cui nomen Dei imponetur. VI. Denique notat, quod Cap. 3. Deuter. narrationi Og Regis Baſan hæc interponantur. *Solus Og Rex Baſan manſit ex reliquis * gigantibus, ecce quod lectus ejus erat lectus ferreus, is certe* (lectus) *qui eſt in Rabat filiorum Hamon novem cubitos longus &c.* Quæ parentheſis clariſſime indicat horum librorum Scriptorem longe vixiſſe poſt Moſen, hic enim modus loquendi ejus tantum eſt, qui res antiquiſſimas narrat, quique rerum reliquias ad fidem faciendam indicat; & ſine dubio hic lectus tempore primum Davidis, qui hanc urbem ſubegit, ut in libro 2 Samuel. cap. 12. verſ. 30. narratur, inventus eſt. At non hîc tantum, ſed paulo etiam infra idem hic Hiſtoricus verbis Moſis inſerit *Iair filius Manaſſis cepit totam juriſdictionem Argobi uſque ad terminum Geſuritæ, & Mahachatitæ, vocavitque illa loca ſuo nomine cum Baſſan pagos Iairi uſque in hunc diem.* Hæc, inquam, addit Hiſtoricus ad explicanda verba Moſis quæ modo retulerat, nempe *& reliquum Gilliad & totum Baſſan regnum Og, dedi dimidiæ tribui Manaſſis, tota juriſdictio Argobi ſub toto Baſſan, quæ vocatur terra Gigantum.* Noverant proculdubio Hebræi tempore hujus Scriptoris, quinam eſſent pagi Iairi tribulis Iehudæ, at non nomini juriſdictionis Argobi, nec terræ Gigantum, ideoque coactus eſt explicare, quænam eſſent hæc loca, quæ antiquitus ſic vocabantur, & ſimul rationem dare, cur ſuo tempore nomine Iairi, qui tribulis Iudæ, non vero Manaſſis erat (vid. Paralip. cap. 2. verſ. 21. & 22.) inſignirentur. His Aben Hezræ ſententiam explicuimus, ut & loca Pentateuchi, quæ ad eandem confirmandam adfert. Verum enimvero nec omnia, nec præcipua notavit, plura enim in hiſce libris & majoris momenti notanda ſuperſunt. Nempe I. quod horum librorum Scriptor de Moſe

* NB. *Hebr.* רפאים *rephaim ſignificare damnatos, &. videtur etiam eſſe nomen proprium ex Paralip. cap. 20. Et ideo puto hic familiam aliquam ſignificare.*

Digitized by Google

Moſe non tantum in tertia perſona loquatur, ſed quod inſuper de eo multa teſtetur: Videlicet *Deus cum Moſe locutus eſt. Deus loquebatur cum Moſe de facie ad ad faciem. Moſes omnium hominum erat humillimus.* (Num. cap. 12. ℣. 3.) *Moſes irâ captus eſt in duces exercitus* (Num. cap. 31. ℣. 14.) *Moſes vir divinus* (Deut. cap. 33. verſ. 1.) *Moſes ſervus Dei mortuus eſt. Nunquam extitit Propheta in Iſraël ſicut Moſes &c.* At contra in Deuteronomio, ubi lex, quam Moſes populo explicuerat, quamque ſcripſerat, deſcribitur, loquitur, ſuaque facta narrat Moſes in prima perſona; nempe *Deus mihi locutus eſt* (Deuter. cap. 2. verſ. 1. 17. &c.) *Deum precatus ſum &c.* Niſi quod poſtea hiſtoricus in fine libri, poſtquam verba Moſis retulit, iterum in tertia perſona loquendo narrare pergit, quomodo Moſes hanc legem (quam ſcilicet explicuerat) populo ſcripto tradidit, eumque noviſſime monuit & quomodo tandem vitam finierit. Quæ omnia, nempe modus loquendi, teſtimonia, & ipſe totius hiſtoriæ contextus plane ſuadent, hos libros ab alio, non ab ipſo Moſe fuiſſe conſcriptos. II. Venit etiam notandum, quod in hac hiſtoria non tantum narratur, quomodo Moſes obierit, ſepultus fuerit, & Hebræos triginta dies in luctum conjecerit, ſed quod inſuper facta comparatione ejus cum omnibus Prophetis, qui poſtea vixerunt, dicitur ipſum omnes excelluiſſe, *Non extitit unquam*, inquit, *Propheta in Iſraël, ſicut Moſes, quem Deus noverit de facie ad faciem.* Quod ſane teſtimonium non Moſes ipſe de ſe, nec alius, qui eum immediate ſecutus eſt, ſed aliquis, qui multis poſt ſæculis vixit, dare potuit, præſertim quia hiſtoricus de præterito tempore loquitur, nempe *nunquam extitit Propheta &c.* Et de ſepultura, quod *nemo illam novit in hunc uſque Diem.* III. Notandum, quod quædam loca non iis indicentur nominibus, quæ vivente Moſe obtinebant, ſed aliis, quibus dudum poſtea inſignita ſunt. Ut quod Abrahamus *perſecutus eſt* hoſtes *uſque ad Dan.* (Vid. Gen. 14. verſ. 14.) Quod nomen hæc urbs non obtinuit; niſi longe poſt mortem Joſuæ (Vid. Judic. cap. 18. verſ. 29.) IV. Quod Hiſtoriæ aliquando etiam ultra tempus vitæ Moſis producantur. Nam Exod. cap. 16. verſ. 34. narratur, quod filii Iſraëlis comederunt Man quadraginta annos, donec venerunt ad terram habitatam, donec venerunt ad finem terræ

Digitized by Google

Kanahan; nempe uſque in tempus, de quo in libro Joſuæ cap. 5. verſ.12. In libro etiam Geneſ.cap.36.verſ.31.dicitur, *Hi ſunt reges, qui regnaverunt in Edom, antequam regnavit rex in filiis Iſraëlis:* Narrat ſine dubio ibi hiſtoricus, quos reges Idumæi habuerint, antequam David eos ſubegit & præſides in ipſa Idumæa conſtituit (vid. Samuël.2.cap.8.verſ.14.) Ex his itaque omnibus luce meridiana clarius apparet, Pentateuchon non à Moſe, ſed ab alio & qui à Moſe multis poſt ſæculis vixit, ſcriptum fuiſſe: ſed ſi placet, attendamus inſuper ad libros, quos ipſe Moſes ſcripſit, & qui in Pentateucho citantur, ex iis ipſis enim conſtabit, eos alios, quam Pentateuchon fuiſſe. Primò itaque conſtat ex Exod. cap. 17. ℣.14. Moſen ex Dei mandato bellum contra Hamalek ſcripſiſſe; in quo autem libro, non conſtat ex illo ipſo capite: at Numer. cap. 21. verſ. 12. citatur quidam liber, qui *bellorum Dei* vocabatur, & in hoc ſine dubio bellum hoc contra Hamalek, & præterea etiam caſtrametationes omnes (quas etiam author Pentateuchi Numer.cap.33. verſ.2.teſtatur à Moſe deſcriptas fuiſſe) narrabantur. Conſtat præterea de alio in Exod. cap.24. verſ.4.7. qui vocabatur ספר הברית * *liber pacti*, quem coram Iſraëlitis legit, quando primum cum Deo pactum inıverant: At hic liber ſive hæc epiſtola pauca admodum continebat; videlicet leges ſive Dei juſſa, quæ narrantur ex verſ.22. cap. 20. Exod. uſque ad cap 24. ejuſdem libri, quod nemo inficias ibit, qui ſano aliquo judicio, & ſine partium ſtudio prædictum caput legerit. Narratur enim ibi, quod, ſimul ac Moſes ſententiam populi intellexit de ineundo cum Deo pacto, ſtatim Dei eloquia & jura ſcripſit, & matutina luce, quibuſdam cæremoniis peractis, univerſæ concioni pacti ineundi conditiones prælegit, quibus prælectis & ſine dubio ab univerſa plebe perceptis, populus ſe pleno conſenſu adſtrinxit. Quare tam ex temporis brevitate, quo deſcriptus fuit, quam ex ratione pacti ineundi ſequitur, hunc librum nihil præter pauca ea, quæ modo dixi, continuiſſe. Conſtat denique, anno quadrageſimo ab exitu Ægypti Moſen leges omnes, quas tulerat, explicuiſſe (vid. Deuter. cap. 1. verſ. 5.) populumque de novo iiſdem obligaviſſe (vide Deuter. cap. 29. verſ. 14.) & tandem librum

* NB. ספר *ſepher Hebraice ſignificare ſæpius epiſtolam, ſive chartam.*

Digitized by Google

librum, qui has leges explicatas, novumque hoc pactum continebat, ſcripſiſſe (vide Deuter. cap. 31. verſ. 9.) & hic vocatus eſt *liber legis Dei*, quem Joſua poſtea auxit, narratione ſcilicet pacti, quo ſuo tempore populus ſe de integro obligavit, quodque cum Deo tertiò inivit (vide Joſuæ cap. 24. verſ. 25, 26.) At quoniam nullum habemus librum, qui hoc pactum Moſis, ſimul & pactum Joſuæ contineat, neceſſariò concedendum, hunc librum periiſſe, vel cum Paraphraſte Chaldæo Jonatane inſaniendum, & verba Scripturæ ad libitum torquenda: Hic enim hac difficultate motus maluit Scripturam corrumpere, quam ignorantiam ſuam fateri. Nempe hîc libri Joſuæ verba (vide cap. 24. verſ. 26.) ויכתב יהושע את הדברים האלה בספר תורת האלהים *ſcripſitque Ioſua hæc verba in libro Legis Dei*, Chaldaice ſic tranſtulit וכתב יהושע ית פתגמיא האילן ואצנעינון בספר אוריתא דיהוה *& ſcripſit Ioſua hæc verba & cuſtodivit ea cum libro Legis Dei.* Quid cum illis agas, qui nihil vident, niſi quod lubet? quid, inquam, hoc aliud eſt, quam ipſam Scripturam negare, & novam ex proprio cerebro cudere? Nos igitur concludimus, hunc librum legis Dei, quem Moſes ſcripſit, non fuiſſe Pentateuchon, ſed prorſus alium, quem autor Pentateuchi ſuo operi ordine inſeruit, quod cum ex modò dictis, tum ex jam dicendis evidentiſſime ſequitur. Nempe cum in Deuteronomii loco jam citato narratur, quod Moſes legis librum ſcripſit, addit hiſtoricus, quod Moſes eum ſacerdotibus tradidit, & quod præterea eos juſſerit, ut ipſum certo tempore omni populo prælegerent: quod oſtendit, hunc librum longe minoris molis fuiſſe, quam Pentateuchon; quandoquidem in una concione ita perlegi poterat, ut ab omnibus intelligeretur: nec hîc prætereundum, quod ex omnibus libris, quos Moſes ſcripſit, hunc unum ſecundi pacti & Canticum (quod poſtea etiam ſcripſit, ut id univerſus populus ediſceret) religiosè ſervare & cuſtodire juſſerit. Nam quia primo pacto non niſi præſentes, qui aderant, obligaverat, at ſecundo omnes etiam eorum poſteros (vide Deut. cap. 29. verſ. 14, 15.) ideo hujus ſecundi pacti librum futuris ſæculis religioſe ſervandum juſſit, & præterea etiam, ut diximus Canticum, quod futura ſæcula potiſſimum reſpicit: cum itaque non conſtet, Moſen alios, præter hos

libros ſcripſiſſe, & ipſe nullum alium, præter Libellum legis cum Cantico poſteritati religioſe ſervandum mandaverit, & denique plura in Pentateucho occurant, quæ à Moſe ſcribi non potuerunt, ſequitur, neminem cum fundamento, ſed omnino contra rationem affirmare, Moſen autorem eſſe Pentateuchi. At hîc aliquis forſan rogabit, num Moſes præter hæc non etiam ſcripſerit leges cum ipſi primum revelarentur? hoc eſt, an ſpatio quadraginta annorum nullas legum, quas tulerat, ſcripſerit, præter paucas illas, quas in primi pacti libro contentas fuiſſe dixi? ſed ad hæc reſpondeo, qnamvis concederem, rationi conſentaneum videri, quod Moſes eo ipſo tempore & loco, quo leges communicare contigit, eo etiam eaſdem ſcripſerit, nego tamen, nobis hac de cauſa licere hoc affirmare; ſupra enim oſtendimus, nobis de ſimilibus nihil eſſe ſtatuendum, niſi id quod ex ipſa Scriptura conſtat, aut quod ex ſolis ipſius fundamentis legitima conſequentia elicitur, at non ex eo, quod rationi conſentaneum videtur. Adde, quod nec ipſa ratio nos cogat hoc ſtatuere. Nam forſan ſenatus Moſis edicta populo ſcripto communicabat, quæ poſtea hiſtoricus collegit, & hiſtoriæ vitæ Moſis ordine inſeruit. Atque hæc de quinque libris Moſis: nunc tempus eſt, ut reliquos etiam examinêmus. Joſuæ librum ſimilibus etiam rationibus oſtenditur non eſſe autographon: alius enim eſt, qui de Joſua teſtatur, quod ejus fama fuerit per totam tellurem (vide cap. 7. verſ. 1.) quod nihil eorum omiſerit, quæ Moſes præceperat (vide verſ. ult. cap. 8. & cap. 11. verſ. 15.) quod ſenuerit, omneſque in concionem vocaverit, & quod tandem animam egerit. Deinde etiam quædam narrantur, quæ poſt ipſius mortem contigerunt. Videlicet quod poſt ejus mortem Iſraëlitæ Deum coluerunt, quamdiu ſenes, qui ipſum noverant, vixerunt. Et cap. 16. verſ. 10. quod (Ephraim & Manaſſe) *non expulerunt Kanahanitam habitantem in Gazer, ſed* (addit) *quod Kanahanita inter Ephraim habitavit uſque in hunc diem, & fuit tributarius*. Quod idem ipſum eſt, quod libro Judicum cap. 1. narratur, & modus etiam loquendi *in hunc uſque diem* oſtendit, Scriptorem rem antiquam narrare. Huic etiam conſimilis eſt Textus cap. 15. verſ. ult. de filiis Jehudæ, & hiſtoria Kalebi, ex verſ. 14. ejuſd. cap. Et caſus ille etiam, qui cap. 22. ex verſ. 10. &c. narratur de

de duabus tribubus & dimidia, quæ aram ultra Jordanem ædificaverunt, poſt mortem Joſuæ contigiſſe videtur: quandoquidem in tota illa hiſtoria nulla Joſuæ fit mentio, ſed ſolus populus bellum gerere deliberat, legatos mittit, eorumque reſponſum expectat & tandem approbat. Denique ex cap. 10. verſ. 14. evidenter ſequitur, hunc librum multis poſt Joſuam ſæculis ſcriptum fuiſſe: Sic enim teſtatur, *nullus alius, ſicuti ille dies, fuit nec antea neque poſtea, quo Deus* (ita) *obediret cuiquam &c.* Si quem igitur librum Joſua unquam ſcripſit, fuit ſane ille, qui cap. 10. verſ. 13. in hac eadem ſcilicet hiſtoria citatur. Librum autem Judicum neminem ſanæ mentis ſibi perſuadere credo, ab ipſis Iudicibus eſſe ſcriptum: epilogus enim totius hiſtoriæ qui habetur cap. 2. clare oſtendit, eum totum ab uno ſolo Hiſtorico ſcriptum fuiſſe. Deinde quia ejus Scriptor ſæpe monet, quod illis temporibus nullus erat Rex in Iſraël, non dubium eſt, quin ſcriptus fuerit, poſtquam imperium reges obtinuerant. Circa Samuëlis libros non etiam eſt, cur diu moremur, quandoquidem hiſtoria longe poſt ejus vitam producitur. Hoc tamen tantum notari velim, hunc librum etiam multis poſt Samuelem ſæculis ſcriptum fuiſſe. Nam libr. 1. cap. 9. verſ. 6. Hiſtoricus per Parentheſin monet, *antiquitus in Iſraël ſic dicebat quiſque quando ibat ad conſulendum Deum, age eamus ad videntem, nam qui hodie propheta, antiquitus videns vocabatur.* Libri denique Regum, ut ex iiſdem conſtat, decerpti ſunt ex libris rerum Salomonis (vide Reg. 1. cap. 11. verſ. 5.) Chronicorum Regum Iehudæ (vide cap. 14. verſ. 19. 29. ejuſdem) & Chronicorum Regum Iſraëlis. Concludimus itaque, omnes hos libros, quos huc uſque recenſuimus, eſſe apographa, reſque in iis contentas ut antiquas enarrari. Si jam ad connexionem & argumentum horum omnium librorum attendamus, facile colligemus, eos omnes ab uno eodemque Hiſtorico ſcriptos fuiſſe, qui Judæorum antiquitates ab eorum prima origine uſque ad primam Urbis vaſtationem ſcribere voluit. Hi enim libri ita invicem connectuntur, ut ex hoc ſolo dignoſcere poſſimus, eos nonniſi unam unius Hiſtorici narrationem continere. Nam ſimul ac Moſis vitam narrare deſinit, ad hiſtoriam Ioſuæ ſic tranſit, *& contigit poſtquam mortuus eſt Moſes ſervus Dei, ut Deus diceret Ioſua &c.* Et hac morte Ioſuæ

finitia,

Digitized by Google

finita, eadem tranſitione & conjuctione hiſtoriam Judicum incipit, nempe, *Et contigit, poſtquam mortuus eſt Joſua, ut filii Iſraëlis à Deo quærerent &c.* Et huic libro, tanquam appendicem, librum Rut ſic annectit. *Et contigit iis diebus, quibus Judices judicabant, ut fames eſſet in illa terra.* Cui etiam eodem modo librum primum Samuëlis annectit, quo finito ſolita ſua tranſitione ad ſecundum pergit; & huic, hiſtoria Davidis nondum finita, librum primum Regum jungit, & hiſtoriam Davidis narrare pergens, tandem huic eadem conjunctione librum ſecundum annectit. Contextus deinde & ordo hiſtoriarum etiam indicat, unum tantum fuiſſe Hiſtoricum, qui certum ſibi ſcopum præfixit: incipit enim primam nationis Hebrææ originem narrare, deinde ordine dicere, qua occaſione & quibus temporibus Moſes leges tulerit, ipſiſque multa prædixerit: Deinde quomodo ſecundum Moſis prædictiones terram promiſſam (vide cap. 7. Deuter.) invaſerint, eâ vero poſſeſſâ legibus valedixerant (Deuter. cap. 31. verſ. 16.) indeque ipſos multa mala conſequuta ſunt (ejuſd. verſ. 17.) Quomodo deinde Reges eligere voluerunt (Deut. cap. 17. verſ. 14.) qui etiam prout leges curaverant, ita res ipſis proſpere vel infeliciter ceſſerant (Deut. cap. 28. verſ. 36. & verſ. ult.) donec tandem imperii ruinam, ſicuti ipſam Moſes prædixerat, narrat. Reliqua autem, quæ ad confirmandam legem nihil faciunt, vel prorſus ſilentio mandavit, vel lectorem ad alios hiſtoricos ablegat. Omnes igitur hi libri in unum conſpirant, nempe dicta & edicta Moſis docere, eaque per rerum eventus demonſtrare. Ex his igitur tribus ſimul conſideratis, nempe ſimplicitate argumenti horum omnium librorum, connexione, & quod ſint apographa multis poſt ſæculis à rebus geſtis ſcripta, concludimus, ut modo diximus, eos omnes ab uno ſolo Hiſtorico ſcriptos fuiſſe; quisnam autem is fuerit, non ita evidenter oſtendere poſſum, ſuſpicor tamen ipſum Heſdram fuiſſe, & quædam non levia concurrunt ex quibus conjecturam facio. Nam cum Hiſtoricus (quem jam ſcimus unum tantum fuiſſe) hiſtoriam producat uſque ad Jojachini libertatem, & inſuper addat, ipſum Regis menſæ accubuiſſe tota ejus vita (hoc eſt vel Jojachini vel filii Nebucadneſoris, nam ſenſus eſt planè ambiguus) hinc ſequitur eum nullum ante Heſdram fuiſſe.

At

Digitized by Google

At Scriptura de nullo, qui tum floruit, niſi de ſolo Heſdra teſtatur (vide Heſdræ Cap. 7. verſ. 10.) quod ipſe ſuum ſtudium applicuerit ad quærendam legem Dei, & adornandam, & quod erat Scriptor (ejuſdem Cap. verſ. 6.) promptus in Lege Moſis. Quare nullum præter Heſdram ſuſpicari poſſum fuiſſe, qui hos libros ſcripſerit. Deinde in hoc de Heſdra teſtimonio videmus, quod ipſe non tantum ſtudium adhibuerit ad quærendam legem Dei, ſed etiam ad eandem adornandam, & in Nehemiæ Cap. 8. verſ. 9. etiam dicitur, *quod legerunt librum legis Dei explicatum, & adhibuerunt intellectum & intellexerunt Scripturam.* Cum autem in Deuteronomii libro, non tantum liber legis Moſis, vel maxima ejus pars contineatur, ſed inſuper multa ad pleniorem explicationem inſerta reperiantur, hinc conjicio librum Deuteronomii illum eſſe librum legis Dei ab Heſdra ſcriptum, adnornatum & explicatum, quem tum legerunt. Quod autem in hoc libro Deuteronomii multa per parentheſim ad pleniorem explicationem inſerantur, duo de hac re exempla oſtendimus, cum ſententiam Aben Hezræ explicaremus, cujus notæ plura alia reperiuntur, ut Ex. Gr. in Cap. 2. verſ. 12. *& in Sehir habitaverunt Horitæ antea, filii autem Heſau eos expulerunt & à ſuo conſpectu deleverunt, & loco eorum habitaverunt, ſicuti Iſraël fecit in terra ſuæ hæreditatis, quam Deus ipſi dedit.* Explicat ſcilicet verſ. 3 & 4. ejuſdem Cap. nempe quod montem Sehir, qui filiis Heſau hæreditate venerat, ipſi eum non inhabitatum occupaverunt, ſed quod ipſum invaſerunt, & Horitas, qui ipſum prius inhabitabant: inde, ſicuti Iſraëlitæ poſt mortem Moſis Kenahanitas, deturbaverunt & deleverunt. Per parentheſim etiam inſeruntur verbis Moſis verſ. 6, 7, 8 & 9. Cap. 10. nemo enim non videt quod verſ. 8. qui incipit *in illo tempore ſeparavit Deus tribum Levi*, neceſſario debeat referri ad verſ. 5. non autem ad mortem Aharonis, quam nulla alia de cauſa Hezras hîc inſeruiſſe videtur, quam quia Moſes in hac narratione vituli, quem populus adoraverat, dixerat (vide Cap. 9. verſ. 20) ſe Deum pro Aharone oraviſſe. Explicat deinde quod Deus eo tempore, de quo Moſes hic loquitur tribum Levi ſibi elegit, ut cauſam electionis & cur Levitæ in partem hæreditatis non fuerint vocati, oſtenderet, & hoc facto pergit verbis Moſis filum hiſtoriæ perſequi. His adde libri

Digitized by Google

præfationem & omnia loca quæ de Moſe in tertia perſona loquuntur: & præter hæc alia multa, quæ jam à nobis dignoſci nequeunt, ſine dubio, ut facilius ab hominibus ſui ævi perciperentur, addidit, vel aliis verbis expreſſit: Si, inquam ipſum Moſis librum legis haberemus, non dubito, quin tam in verbis, quam in ordine, & rationibus præceptorum magnam diſcrepantiam reperiremus. Dum enim ſolum Decalogum hujus libri cum Decalogo Exodi (ubi ejus hiſtoria ex profeſſo narratur) confero, eum ab hoc in his omnibus diſcrepare video: quartum enim præceptum non tantum alio modo imperatur, ſed inſuper multo prolixius extenditur: ejus autem ratio ab ea, quæ in Decalogo Exodi adfertur, toto cœlo diſcrepat. Denique ordo, quo hic decimum præceptum explicatur, etiam alius eſt, quam in Exodo. Hæc igitur cum hîc, tum in aliis locis, ut jam dixi ab Hezra facta exiſtimo, quia is legem Dei hominibus ſui temporis explicuit, atque proinde hunc eſſe Librum Legis Dei ab ipſo ornatæ & explicatæ: & hunc librum omnium, quos ipſum ſcripſiſſe dixi, primum fuiſſe puto; quod hinc conjicio, quia Leges Patriæ continet, quibus populus maxime indiget: & etiam quia hic liber antecedenti nulla conjuctione, ut reliqui omnes, annectitur, ſed ſoluta oratione incipit, *Hæc ſunt verba Moſis*, &c. At poſtquam hunc abſolvit & populum leges edocuit, tum ſtudium adhibuiſſe credo ad integram hiſtoriam Hebrææ nationis deſcribendam, à mundo ſcilicet condito uſque ad ſummam Urbis vaſtationem, cui hunc Librum Deuteronomii. ſuo loco inſeruit; & forte ejus primos quinque libros nomine Moſis vocavit, quia in iis præcipue ejus vita continetur & nomen à potiore ſumpſit: Et hac etiam de cauſa ſextum nomine Joſuæ; ſeptimum Judicum; octavum Ruth; nonum & forte etiam decimum Samuëlis; & denique undecimum & duodecimum Regum appellavit. An vero Hezras huic operi ultimam manum impoſuerit, idque, ut deſiderabat, perfecerit, de eo vide ſequens Caput.

CA-

Digitized by Google

CAPUT IX.

e iiſdem Libris alia inquiruntur, nempe an Hezras iis ultimam manum impoſuerit: & deinde utrum notæ marginales, quæ in Hebræis codicibus reperiuntur, variæ fuerint lectiones.

QUantum ſuperior diſquiſitio de vero horum librorum Scriptore juvet ad eorumdem perfectam intelligentiam facile colligitur ex ſolis ipſis locis, quæ ad noſtram de hac re ſen-:ntiam confirmandam attulimus, quæque abſque ea unicuique ebèrent obſcuriſſima videri. Verum præter Scriptorem alia animdvertenda in ipſis libris ſuperſunt, quæ communis ſuperſtitio vulus deprehendere non ſinit. Horum præcipuum eſt, quod Hezras eum pro Scriptore prædictorum librorum habebo, donec aliquis lium certiorem oſtendat) narrationibus in hiſce libris contentis ıltimam manum non impoſuit, nec aliud fecit, quam hiſtorias ex liverſis ſcriptoribus colligere, & quandoque non niſi ſimpliciter leſcribere, atque eas nondum examinatas neque ordinatas poſteris eliquit. Quæ autem cauſæ impediverint (niſi fortè intempeſtiva nors) quo minus hoc opus omnibus ſuis numeris adimpleret, neıueo conjicere. At reipſa quamvis antiquis Hebræorum hiſtoricis leſtituti ſimus, ex pauciſſimis tamen eorum fragmentis, quæ haɔemus, euidentiſſime conſtat. Nam hiſtoria Hiskiæ ex verſ. 17. Cap. 18. lib. 2. Regum, ex relatione Eſaiæ prout ipſa reperta eſt ſcripta in Chronicis Regum Judæ deſcripta eſt: hanc namque toam in libro Eſaiæ, qui in Chronicis Regum Judæ continebatur (vide libr. 2. Paralip. cap. 32. verſ. penult.) iiſdem, quibus hic, verbis narratam legimus, exceptis tantum pauciſſimis; ex quibus tamen nihil aliud concludi poteſt, quam quod hujus Eſaiæ narrationis variæ lectiones repertæ fuerint, niſi quis mallet in his etiam myſteria ſomniare, Deinde etiam caput ultimum hujus libri in Ieremiæ cap. ultimo. 39 & 40 continetur. Præterea cap. 7. Samuël. 2. in libr. 1. Paralip. cap. 17. diſcriptum reperimus: at verba variis in locis adeo mirifice mutata deprehenduntur, ut facillimè dignoſcatur, hæc duo capita ex duobus diverſis exemplari-

 bus

Digitized by Google

bus hiſtoriæ Natanis deſumpta eſſe. Denique Genealogia Regum Idumeæ, quæ habetur Geneſ. cap. 36. ex ℣ſ. 30. iiſdem etiam verbis in libr. 1. Paralip. cap. 1. deducitur, cum tamen hujus libri authorem ea, quæ narrat, ex aliis hiſtoricis ſumſiſſe conſtat, non vero ex his duodecim libris, quos Hezræ tribuimus. Quare non dubium eſt, quin ſi ipſos haberemus hiſtoricos, res ipſa directè conſtaret: ſed quia iiſdem, ut dixi, diſtituti ſumus, id nobis tantum reſtat, ut ipſas hiſtorias examinemus; nempe earum ordinem & connexionem, variam repetitionem, & denique in annorum computatione diſcrepantiam, ut de reliquis judicare poſſimus. Eas itaque vel ſaltem præcipuas perpendamus; & primò illam Judæ & Tamar, quam cap. 38. Geneſ. hiſtoricus ſic narrare incipit. *Contigit autem in illo tempore, ut Judas à ſuis fratribus diſcederet.* Quod tempus neceſſario referendum eſt ad aliud de quo immediate loquutus eſt: at ad id, de quo in Gen. immediate agitur, minime referri poteſt. Ab eo enim, nempe à quo Joſephus in Ægyptum ductus fuit, uſque quo Jacobus Patriarcha cum tota familia eò etiam profectus eſt, non plus, quam viginti duos annos numerare poſſumus; nam Joſephus cum à fratribus venderetur, ſeptendecim annos natus erat, & cum à Pharaone è carceribus vocari juberetur, triginta: quibus ſi addantur ſeptem anni fertilitatis & duo famis, conficient ſimul viginti duos annos. Atqui hoc temporis intervallo nemo concipere poterit tot res contingere potuiſſe. Nempe quod Juda tres liberos ex unica uxore, quam tum duxit, unum poſt alium procreaverit, quorum major natu, ubi per ætatem licuit, Tamar in uxorem duxit, eô vero mortuô ſecundus eam in matrimonium recepit, qui etiam obiit, & quod dudum poſtquam hæc acta ſunt, ipſe Judas cum ipſa nuru Tamar ignarus rem habuerit, ex qua iterum duos, uno tamen partu, liberos acceperit, quorum etiam unus intra prædictum tempus factus eſt parens. Cum igitur hæc omnia non poſſunt referri ad illud tempus de quo in Geneſi, referendum neceſſario eſt ad aliud de quo immediate in alio libro agebatur; ac proinde Hezras hanc etiam hiſtoriam ſimpliciter deſcripſit, eamque nondum examinatam reliquis inſeruit. At non tantum hoc caput, ſed totam Ioſephi & Iacobi hiſtoriam ex diverſis hiſtoricis decerptam

cerptam & deſcriptam eſſe neceſſario fatendum eſt, adeo parum ſibi conſtare videmus. Cap. enim 47. Geneſ. narrat quod Jahacob cum primum Pharahonem ducente Joſepho ſalutavit, annos 130. natus erat, à quibus ſi auferantur viginti duo, quos propter Joſephi abſentiam in mœrore tranſegit & præterea ſeptemdecim ætatis Ioſephi cum venderetur, & denique ſeptem, quos propter Rachelem ſervivit, reperietur ipſum provectiſſimæ ætatis fuiſſe, octoginta ſcilicet & quatuor annorum cum Leam in uxorem duceret, & contra Dinam vix ſeptem fuiſſe annorum, cum à Sechemo vim paſſa eſt, Simeon autem & Levi vix duodecim & undecim, cum totam illam civitatem deprædati ſunt, ejuſque omnes cives gladio confecerunt. Nec hic opus habeo omnia Pentateuchi recenſere, ſi quis modo ad hoc attenderit, quod in hiſce quinque libris omnia præcepta ſcilicet & hiſtoriæ promiſcue ſine ordine narrentur, neque ratio temporum habeatur, & quod una eademque hiſtoria ſæpe, & aliquando diverſimode repetatur, facile dignoſcet hæc omnia promiſcue collecta, & coacervata fuiſſe, ut poſtea facilius examinarentur, & in ordinem redigerentur. At non tantum hæc quæ in quinque libris, ſed etiam reliquæ hiſtoriæ uſque ad vaſtationem urbis, quæ in reliquis ſeptem libris continentur, eodem modo collectæ ſunt. Quis enim non videt in cap. 2. Judicum ex verſ. 6. novum hiſtoricum adferri (qui res à Joſua geſtas etiam ſcripſerat) ejuſque verba ſimpliciter deſcribi. Nam poſtquam hiſtoricus noſter in ult. Cap. Joſuæ narravit, quod ipſe mortem obierit, quodque ſepultus fuerit & in primo hujus libri narrare ea promiſerit quæ poſt ejuſdem mortem contigerunt, qua ratione, ſi filum ſuæ hiſtoriæ ſequi volebat, potuiſſet ſuperioribus annectere, quæ hìc de ipſo Joſua narrare incipit. Sic etiam capita 17. 18. &c. Samuëlis 1. ex alio hiſtorico deſumta ſunt, qui aliam cauſam ſentiebat fuiſſe, cur David aulam Saulis frequentare inceperit, longe diverſam ab illa, quæ in cap. 16. libri ejuſdem narratur: non enim ſenſit quod David ex conſilio ſervorum à Saulo vocatus ipſum adiit (ut in cap. 16. narratur) ſed quod caſu à patre ad fratres in caſtra miſſus Saulo ex occaſione victoriæ, quam contra Philiſtæum Goliat habuit, tum demum innotuit, & in aula detentus fuit. Idem de cap. 26. ejuſdem libri

Digitized by Google

ſuſpicor, quod nimirum hiſtoricus eandem ibi hiſtoriam, quæ Cap. 24. habetur, ſecundumopinionem alterius narrare videatur. Sed hoc miſſum facio, & ad annorum computationem examinandam pergo. Cap.6.libri 1. Regum dicitur, quod Salomon templum ædificavit anno 480 ab Ægypti exitu, at ex hiſtoriis ipſis longe majorem numerum concludimus. Nam

	Annos
Moſes populum in deſertis gubernavit — —	40
Joſuæ qui centum & decem annos vixit non plus tribuuntur ex Joſephi & aliorum ſententia quam — —	26
Kuſan Rishgataim populum in ditione tenuit —	8
Hotniel filius Kenaz judicavit — — —	40
Heglon Rex Moabi imperium in populum tenuit —	18
Eud & Sangar eundem judicaverunt — —	80
Jachin Rex Kanahani populum iterum in ditione tenuit —	20
Quievit poſtea populus — — —	40
Fuit deinde in ditione Mediani — — —	7
Tempore Gidehonis tranſegit in libertate — —	40
Sub imperio autem Abimelechi — —	3
Tola filivs Puæ judicavit — — —	23
Jair autem — — — — —	22
Populus iterum in ditione Philiſtæorum & Hamonitarum fuit	18
Iephta judicavit — — — —	6
Abſan Betlehemita — — —	7
Elon Sebulonita — — —	10
Habdan Pirhatonita — — —	8
Populus fuit iterum in ditione Philiſtęorum —	40
Samſon judicavit — — —	20
Heli autem — — — —	40
Fuit iterum populus in ditione Philiſtæorum antequam à Samuële liberaretur — — —	20
David regnavit — — —	40
Salomon antequam templum ædificavit —	4
Atque hi omnes additi numerum conficiunt annorum —	580.

Quibus

Quibus deinde addendi ſunt anni illius ſæculi quo poſt mortem Joſuæ Reſpublica Hebræorum floruit, donec à Kuſan Rishgataim ſubacta fuit, quorum numerum magnum fuiſſe credo, non enim mihi perſuadere poſſum, quod ſtatim poſt mortem Joſuæ omnes, qui ejus portenta viderant, uno momento perierunt, nec quod eorum ſucceſſores uno actu & ictu legibus valedixerunt, & ex ſumma virtute in ſummam nequitiam & ſocordiam lapſi ſunt, nec denique quod Kuſan Rishgataim eos dictum factum ſubegit. Sed cum horum ſingula ætatem fere requirant, non dubium eſt quin Scriptura cap. 2. verſ. 7. 9. 10. libri Judicum hiſtorias multorum annorum comprehenderit, quas ſilentio tranſmiſit. Sunt præterea addendi anni quibus Samuël fuit Judex, quorum etiam numerus in Scriptura non habetur. Sunt deinde addendi anni Regni Saulis, quos in ſuperiore computatione omiſi, quia ex ejus hiſtoria non ſatis conſtat, quot annos regnaverit; dicitur quidem Cap. 13. vſ. 1. libr. 1. Samuëlis, eundem duos annos regnaviſſe, ſed & ille textus truncatus eſt, & ex ipſa hiſtoria majorem numerum colligimus. Quod textus truncatus ſit, nemo qui Hebræam linguam vel à primo limine ſalutavit, dubitare poteſt. Sic enim incipit בן שנה שאול במלכו ושתי שנים מלך על ישראל *annum natus erat Saul cum regnaret & duos annos regnavit ſupra Iſraëlem.* Quis inquam, non videt numerum annorum ætatis Saulis cum regnum adeptus eſſet, omiſſum eſſe? At quod ex ipſa hiſtoria major numerus concluditur, credo neminem etiam dubitare. Nam cap. 27. verſ. 7. ejuſdem libri habetur, quod David apud Philiſtæos, ad quos propter Saulum confugit, moratus fuit unum annum & quatuor menſes: quare ex hac computatione reliqua ſpatio octo menſium contingere debuerunt, quod neminem credere exiſtimo. Joſephus ſaltem in fine libri ſexti antiquitatum textum ſic correxit. *Regnavit itaque Saul Samuële vivente annos decem & octo, moriente autem alios duos.* Quin tota hæc hiſtoria cap. 13. nullo modo cum antecedentibus convenit. In fine cap. 7. narratur quod Philiſtæi ab Hebræis ita debellati fuerunt, ut non fuerint auſi vivente Samuële terminos Iſraëlis ingredi; at hic, quod Hebræi (vivente Samuële) à Philiſtæis invaduntur, à quibus ad tantam miſeriam & paupertatem redacti fuerant,

ut

ut armis, quibus ſe defendere poſſent, deſtituerentur, & inſuper mediis cadem conficiendi. Sudarem ſane ſatis, ſi omnes has hiſtorias, quæ in hoc primo libro Samuëlis habentur, ita conarer conciliare, ut omnes ab uno hiſtorico deſcriptæ & ordinatæ viderentur. Sed ad meum propoſitum revertor. Anni itaque regni Saulis ſuperiori computationi ſunt addendi. Denique annos Anarchiæ Hebræorum etiam non numeravi, quia non conſtant ex ipſa Scriptura. Non, inquam, mihi conſtat tempus, quo illa contigerint, quæ ex cap. 17. uſque ad finem libri Judicum narrantur. Ex his itaque clariſſime ſequitur, veram annorum computationem neque ex ipſis hiſtoriis conſtare, neque ipſas hiſtorias in una eademque convenire, ſed valde diverſas ſupponere. Ac proinde fatendum has hiſtorias ex diverſis ſcriptoribus collectas eſſe, nec adhuc ordinatas neque examinatas fuiſſe. Nec minor videtur fuiſſe circa annorum computationem diſcrepantia in libris Chronicorum Regum Judæ & libris Chronicorum Regum Iſraëlis. In Chronicis enim Regum Iſraëlis habebatur, quod Jehoram filius Aghabi regnare incepit anno ſecundo regni Jehorami filii Jehoſaphat (vide Regum libr. 2. cap. 1. verſ. 17) At in Chronicis Regum Judæ, quod Jehoram filius Iehoſaphat regnare incepit anno quinto regni Iehorami filii Aghabi (vide cap. 8. verſ. 16. ejuſd. libri) Et ſi quis præterea hiſtorias libri Paralip. conferre velit cum hiſtoriis librorum Regum, plures ſimiles diſcrepantias inveniet, quas hic non opus habeo recenſere, & multo minus authorum commenta, quibus has hiſtorias conciliare conantur. Rabini namque planè delirant. Commentatores autem, quos legi, ſomniant, fingunt & linguam denique ipſam planè corrumpunt. E. G. cum in libr. 2. Paralip. dicitur annos quadraginta duos natus erat Aghazia cum regnaret: fingunt quidam hos annos initium capere à regno Homri, non autem à nativitate Aghaziæ: quod ſi poſſent oſtendere intentum authoris librorum Paralip. hoc fuiſſe, non dubitaverim affirmare, eundem loqui neſciviſſe. Et ad hunc modum plura alia fingunt, quæ ſi vera eſſent, abſolute dicerem antiquos Hebræos & linguam ſuam, & narrandi ordinem plane ignoraviſſe, nec ullam rationem neque normam Scripturas interpretandi agnoſcerem, ſed ad libitum omnia

fingere

Digitized by Google

fingere liceret. Si quis tamen putat, me hîc nimis generaliter nec ſatis cum fundamento loqui, ipſum rogo, ut hoc agat, & nobis oſtendat certum aliquem ordinem in hiſce hiſtoriis, quem hiſtorici in Chronologicis ſine peccato imitari poſſent, & dum hiſtorias interpretatur & conciliare conatur, phraſes & modos loquendi, & orationes diſponendi, & contexendi adeo ſtrictè obſervet, atque ita explicet, ut eos ſecundum ſuam explicationem in ſcribendo imitari etiam poſſimus: quod ſi præſtiterit, manus ipſi ſtatim dabo & erit mihi magnus Apollo; nam fateor, quamvis diu quæſiverim, me nihil tamen unquam ſimile invenire potuiſſe: Quin addo me nihil hîc ſcribere, quod dudum & diu meditatum non habuerim, & quanquam à pueritia opinionibus de Scriptura communibus imbutus fuerim, non tamen potui tandem hæc non admittere. Sed non eſt cur circa hæc lectorem diu detineam & ad rem deſperatam provocem, opus tamen fuit rem ipſam proponere, ut meam mentem clarius explicarem: ad reliqua igitur, quæ circa fortunam horum librorum notanda ſuſcepi, pergo. Nam venit præter ea, quæ modo oſtendimus, notandum, quod hi libri ea diligentia à Poſteris ſervati non fuerint, ut nullæ mendæ irrepſerint; plures enim dubias lectiones animadverterunt antiquiores Scribæ, & præterea aliquot loca truncata, non tamen omnia; an autem mendæ talis notæ ſint, ut lectori magnam moram injiciant, de eo jam non diſputo; credo tamen eas levioris eſſe momenti, iis ſaltem qui Scripturas liberiore judicio legunt, & hoc certò affirmare poſſum, me nullam animadvertiſſe mendam, nec lectionum varietatem circa moralia documenta, quæ ipſa obſcura aut dubia reddere poſſent. At plerique nec in reliquis aliquod vitium incidiſſe concedunt; ſed ſtatuunt Deum ſingulari quadam providentia omnia Biblia incorrupta ſervaſſe: varias autem lectiones ſigna profundiſſimorum myſteriorum eſſe dicunt; idem de aſteriſmis qui in medio paragrapho 28 habentur, contendunt, imo in ipſis apicibus literarum magna arcana contineri. Quod ſane an ex ſtultitia & anili devotione, an autem ex arrogantia & malitia, ut Dei arcana ſoli habere crederentur, hæc dixerint, neſcio, hoc ſaltem ſcio, me nihil quod arcanum redoleat, ſed tantum pueriles cogitationes apud iſtos legiſſe. Legi etiam & inſuper novi nu-

Digitized by Google

gatores aliquos Kabbaliſtas, quorum inſaniam nunquam mirari ſatis potui. Quod autem mendæ, uti diximus irrepſerint, neminem ſani judicii dubitare credo, qui textum illum Sauli (quem jam ex Libr. 1. Samuel. Cap. 13. verſ. 1. allegavimus) legit & etiam verſ. 2. Cap. 6. Samuel. 2. nempe *& ſurrexit & ivit David & omnis populus, qui ipſi aderat, ex Juda, ut inde auferrent arcam Dei.* Nemo hîc etiam non videre poteſt locum, quo iverant, nempe Kirjat Jeharim, unde arcam auferrent, eſſe omiſſum: nec etiam negare poſſumus, quod ℣ſ. 37. Cap. 13. Sam. 2. perturbatus & truncatus ſit, ſcilicet. *Et Abſalom fugit ivitque ad Ptolomæum filium Hamihud Regem Geſur, & luxit filium ſuum omnibus diebus, & Abſalom fugit ivitque Geſur manſitque ibi tres annos* Et ad hunc modum ſcio me antehac alia notaviſſe, quæ impræſentiarum non occurrunt. Quod autem notæ marginales, quæ in Hebræis Codicibus paſſim inveniuntur, dubiæ fuerint lectiones, nemo etiam dubitare poteſt, qui attendit, quod plereque ex magna literarum Hebraicarum ſimilitudine inter ſe ortæ ſint. Nempe ex ſimilitudine quā habet כ Kaf cum ב Bet י Jod cum ו Vau. ד Dalet cum ר Res &c. E. G. ubi lib. 2. Sam. cap. 5. ℣. penult. ſcribitur *& in eo* (tempore) *quo audies* habetur in margine בשמעך *cum audies* & cap. 21. Jud ℣. 22. והיה כי יבואו אבותם או אחיהם לרוב *& quando earum patres vel fratres in multitudine* (h. e. ſæpe) *ad nos venerint* &c. habetur in margine לריב *ad litigandum.* Et ad hunc modum permultæ deinde etiam ortæ ſunt ex uſu literarum, quas Quieſcentes vocant, quarū nimirum pronunciatio ſępiſſime nulla ſentitur, & promiſcue una pro alia ſumitur. Ex. Gr. Levit. Cap. 25. ℣. 27. ſcribitur וקם הבית אשר בעיר אשר לא חומה *& confirmabitur domus quæ eſt in civitate cui non eſt murus*, in margine autem habetur אשר לו חומה *cui eſt murus* &c. At quamvis hæc per ſe ſatis clara ſint, libet rationibus quorundam Phariſæorum reſpondere, quibus perſuadere conantur notas marginales ad aliquod myſterium ſignificandum ab ipſis librorum ſacrorum Scriptoribus appoſitas vel indicatas fuiſſe. Harum primam, quæ quidem me parum tangit, ſumunt ex uſu legendi Scripturas: ſi inquiunt hæ notæ appoſitæ ſunt propter lectionum varietatem, quas poſteri decidere non potuerunt, cur ergo uſus invaluit, ut ſenſus marginalis ubique retineatur? cur, inquiunt, ſenſum, quem retinere volebant,

Digitized by Google

bant, in margine notaverunt? debuerant contra ipſa volumina ſcribere, prout legi volebant, non autem ſenſum & lectionem, quam maxime probabant, in margine notare. Secunda vero ratio & quæ aliquam ſpeciem præ ſe ferre videtur, ex ipſa rei natura ſumitur: Nempe quod mendæ non data opera; ſed caſu in Codices irrepſerunt, & quod ita fit, varie contingit. At in quinque libris ſemper nomen נערה *puella*, uno tantum excepto loco, defectivum contra regulam Grammatices ſine litera ה He ſcribitur, in margine vero rectè ſecundum regulam Grammatices univerſalem. An hoc etiam ex eo, quod manus in deſcribendo erravit, contigerit? quo fato id fieri potuit, ut calamus ſemper, quotieſcunque hoc nomen occurrerit, feſtinaret? deinde hunc defectum facile & ſine ſcrupulo ex regulis Grammatices ſupplere & emendare potuiſſent. Igitur cum hæ lectiones caſu non contigerint, nec tam clara vitia correxerint, hinc concludunt, hæc certo conſilio à primis Scriptoribus facta fuiſſe, ut iis aliquid ſignificarent. Verum his facile reſpondere poſſumus, nam quod ex uſu, qui apud eos invaluit, argumentantur, nihil moror, neſcio quid ſuperſtitio ſuadere potuit, & forte inde factum eſt, quia utramque lectionem, æque bonam ſeu tolerabilem æſtimabant, ideoque, ne earum aliqua negligeretur, unam ſcribendam & aliam legendam voluerunt. Timebant ſcilicet in re tanta judicium determinare, ne incerti falſam pro vera eligerent, ideoque neutrum alterutri præponere voluerunt, quod abſolutè feciſſent, ſi unam ſolam ſcribere & legere juſſiſſent. Præſertim cum in ſacris voluminibus notæ marginales non ſcribantur: vel forte inde factum eſt, quia quædam, quamvis recte deſcripta, aliter tamen legi, prout ſcilicet in margine notaverant, volebant. Ideoque univerſaliter inſtituerunt, ut Biblia ſecundum notas marginales legerentur. Quæ cauſa autem Scribas moverit, quædam expreſſe legenda in margine notare, jam dicam, nam non omnes marginales notæ dubiæ ſunt lectiones, ſed etiam quæ ab uſu remota erant notaverunt. Nempe verba obſoleta, & quæ probati illius temporis mores non ſinebant in publica concione legi. Nam antiqui Scriptores malitia privati nullis aulicis ambagibus, ſed res propriis ſuis nominibus indicabant. At poſtquam malitia & luxus regnavit,

illa quæ ſine obſcænitate ab antiquis dicta ſunt, in obſcænis haberi inceperunt. Hac autem de cauſa Scripturam ipſam mutare non erat opus, attamen ut plebis imbecillitati ſubvenirent, introduxerunt, ut nomina coitus & excrementorum honeſtius in publico legerentur, videlicet ſicuti ipſa in margine notaverunt. Denique quicquid fuerit, cur uſu factum fuerit, ut Scripturas ſecundum marginales lectiones legant, & interpretentur, id ſaltem non fuit, quod vera interpretatio ſecundum ipſas debet fieri. Nam præterquam quod ipſi Rabbini in Talmud ſæpe à Maſoretis recedunt, & alias habebant lectiones, quas probabant, ut mox oſtendam, quædam inſuper in margine reperiuntur, quæ minus ſecundum uſum linguæ probata videntur. Ex. Gr. in Libr. 2 Samuel. Cap. 4. verſ. 23. ſcribitur אשר עשה המלך את דבר עבדו *quia Rex effecit ſecundum ſententiam ſui ſervi*, quæ conſtructio planè regularis eſt & convenit cum illa ỷ. 16. ejuſdem Cap. at quæ in margine habetur (עבדך *ſervi tui*) non convenit cum perſona verbi. Sic etiam ỷ. ult. Cap. 16. ejuſdem Libri ſcribitur כאשר ישאל בדבר האלהים *ut cum conſultat* (id eſt conſultatur) *verbum Dei*. Ubi in margine additur איש *quis* pro verbi nominativo, Quod non ſatis accurate factum videtur, nam communis hujus linguæ uſus eſt, verba imperſonalia in tertia perſona ſingularis uſurpare, ut Grammaticis notiſſimum. Et ad hunc modum plures inveniuntur notæ, quæ nullo modo ſcriptæ lectioni præponi poſſunt. Quod autem ad ſecundam rationem Phariſæorum attinet, ei etiam ex modò dictis facile reſpondetur. Nempe quod Scribæ præter dubias lectiones verba etiam obſoleta notaverunt: Nam non dubium eſt, quin in lingua Hebræa, ſicuti in reliquis, multa obſoleta & antiquata poſterior uſus fecerit, & reperta fuerint ab ultimis Scribis in Bibliis, quæ uti diximus, omnia notaverunt, ut coram populo ſecundum tum receptum uſum legerentur. Hac igitur de cauſa nomen נער *nahgar* ubique notatum reperitur, quia antiquitus communis erat generis, & idem ſignificabat, quod apud Latinos Juvenis. Sic etiam Hebræorum metropolis vocari apud antiquos ſolebat ירושלם *Ieruſalem*, non autem ירושלים *Ieruſalem*: de pronomine הוא *ipſe*, & *ipſa* idem ſentio, quod ſcilicet recentiores ו *vau* in י *jod* mutaverunt, (quæ mutatio in Hebræa lingua frequens eſt) cum genus fœmi-

fœmininum ſignificare volebant, at quod antiqui non, niſi vocalibus hujus pronominis fœmininum à maſculino ſolebant diſtinguere. Sic præterea quorundam verborum anomalia alia apud priores alia apud poſteros fuit, & denique antiqui literis paragogicis האמנתיו ſingulari ſui temporis elegantia utebantur. Quæ omnia hîc multis exemplis illuſtrare poſſem, ſed nolo trædioſa lectione lectorem detinere. At ſi quis roget, unde hæc noverim? Reſpondeo, quia ipſa apud antiquiſſimos Scriptores, nempe in Bibliis ſæpe reperi, nec tamen eos poſteri imitari voluerunt, quæ unica eſt cauſa, unde in reliquis linguis, quamvis jam etiam mortuis, tamen verba obſoleta noſcuntur. Sed forte adhuc aliquis inſtabit, cum ego maximam harum notarum partem dubias eſſe lectiones ſtatuerim, cur nunquam unius loci plures, quam duæ lectiones repertæ ſint? cur aliquando non tres vel plures? Deinde quod quædam in Scriptis adeo manifeſtè Grammaticæ repugnant, quæ in margine rectè notantur, ut minime credendum ſit ſcribas hærere potuiſſe & utra eſſet vera dubitare. Sed ad hæc etiam facile reſpondetur, & quidem ad primum dico, plures fuiſſe lectiones, quam quas in noſtris codicibus notatas reperimus. In Talmude enim plures notantur, quæ à Maſoretis neglectæ ſunt, & tam apertè multis in locis ab iiſdem recedunt, ut ſuperſtitioſus ille corrector Bibliorum Bombergianorum tandem coactus fuerit fateri, in ſua præfatione, ſe eos reconciliare neſcire ולא ידענא לתרוצי אלא כדחר יענא לעיל דארחיה דגמרא לפלוגי על המסורת &, inquit, *hic, neſcimus reſpondere, niſi quod ſupra reſpondimus*, nempe, *quod uſus Talmudis eſt Maſoretis contradicere*. Quare non ſatis cum fundamento ſtatuere poſſumus, unius loci non plures quam duas lectiones unquam fuiſſe. Attamen facile concedo, imò credo unius loci nunquam plures, quam duas lectiones repertas fuiſſe, idque ob duas rationes; nempe I. quia cauſa, unde harum lectionum varietatem ortam eſſe oſtendimus, non plures quam duas concedere poteſt: oſtendimus enim eas potiſſimum ex ſimilitudine quarundam literarum ortas fuiſſe. Quare dubium ferè ſemper huc tandem redibat, videlicet utra ex duabus literis eſſet ſcribenda ב Bet an כ Kaf, י Jod an ו Vau, ד Dalet an ר Res &c. quarum uſus frequentiſſimus eſt; & ideo ſæpe

pe contingere poterat, ut utraque ſenſum tolerabilem pareret. Deinde utrum ſyllaba longa aut brevis eſſet, quarum quantitas iis literis, quas Quieſcentes vocavimus, determinatur. His adde quod non omnes notæ dubiæ ſunt lectiones, multas enim appoſitas eſſe diximus honeſtatis cauſa, & etiam ut verba obſoleta & antiquata explicarent. II. Ratio, cur mihi perſuadeo, unius loci non plures, quam duas lectiones reperiri, eſt, quia credo Scribas pauca admodum exemplaria reperiſſe, fortè non plura, quam duo vel tria. In tractatu Scribarum סופרים Cap. 6. non niſi de tribus fit mentio, quæ fingunt tempore Hezræ inventa fuiſſe, quia venditant has notas ab ipſo Hezra appoſitas fuiſſe. Quicquid ſit, ſi tria habuerunt facilè concipere poſſumus, duo ſemper in eodem loco conveniſſe, quin imo unuſquiſq; mirari ſane potuiſſet, ſi in tribus tantum exemplaribus tres diverſæ unius ejuſdemque loci lectiones reperirentur. Quo autem fato factum eſt, ut poſt Hezram tanta exemplarium penuria fuerit, is mirari deſinet, qui vel ſolum Cap. 1. Libr. 1. Machabæorum legerit, vel Cap. 7. libr. 12. Antiquit. Joſephi. Imo prodigio ſimile videtur, quod poſt tantam tamque diuturnam perſecutionem pauca illa retinere potuerint; de quo neminem dubitare opinor, qui illam hiſtoriam mediocri cum attentione legerit. Cauſas itaque videmus, cur nullibi plures quam duæ dubiæ lectiones occurrunt. Quapropter longe abeſt, ut ex eo, quod non plures duabus ubique dentur, concludi poſſit, Biblia in locis notatis data opera perperam ſcripta fuiſſe ad ſignificanda myſteria. Quod autem ad ſecundam attinet, quod quædam reperiantur adeo perperam ſcripta, ut nullo modo dubitare potuerint, quin omnium temporum ſcribendi uſui repugnarent, quæque adeo abſolutè corrigere, non autem in margine notare debuerant, me parum tangit, neque enim ſcire teneor, quæ religio ipſos moverit, ut id non facerent. Et forte id ex animi ſinceritate fecerunt, quod poſteris Biblia, ut ut ab ipſis in paucis originalibus inventa fuerint, tradere voluerunt, atque originalium diſcrepantias notare, non quidem ut dubias, ſed ut varias lectiones; nec ego eaſdem dubias vocavi, niſi quia revera fere omnes tales reperio, ut minimè ſciam, quænam præ alia ſit probanda. Denique præter dubias has lectiones notaverunt inſuper Scribæ (vacuum

cuum

Digitized by Google

cuum ſpatium in mediis paragraphis interponendo) plura loca truncata, quorum numerum Maſoretæ tradunt; numerant ſcilicet viginti octo loca, ubi in medio paragrapho ſpatium vacuum interponitur, neſcio an etiam in numero aliquod myſterium latere credunt. Spatii autem certam quanitatem religioſe obſervant Phariſæi. Horum exemplum (ut unum adferam) habetur in Geneſ. Cap. 4. ℣ſ. 8. qui ſic ſcribitur: *Et dixit Kain Habeli fratri ſuo . . . . & contigit, dum erant in campo, ut Kain &c.* ubi ſpatium relinquitur vacuum, ubi ſcire expectabamus, quid id fuerit, quod Kain fratri dixerat. Et ad hunc modum (præter illa quæ jam notavimus) à Scribis relicta vigintiocto reperiuntur. Quorum tamen multa non apparerent truncata, niſi ſpatium interjectum eſſet. Sed de his ſatis.

CAPUT X.

Reliqui Veteris Teſtamenti Libri eodem modo quo ſuperiores examinantur.

TRanſeo ad reliquos Veteris Teſtamenti libros. At de duobus Paralipomenon nihil certi & quod operæ pretium ſit notandum habeo, niſi quod dudum poſt Hezram, & forte poſtquam Judas Machabæus templum reſtauravit, ſcripti fuerunt. Nam cap. 9. libri 1. narrat Hiſtoricus, *quænam familiæ primum* (tempore ſcilicet Hezræ) *Hieroſolimæ habitaverint*. & deinde verſ. 17. *Ianitores*, quorum duo etiam in Nehem. cap. 11. verſ. 19. narrantur, indicat. Quod oſtendit hos libros dudum poſt urbis reædificationem ſcriptos fuiſſe. Cæterum de vero eorundem Scriptore, deque eorum authoritate, utilitate & doctrina nihil mihi conſtat. Imo non ſatis mirari poſſum, cur inter ſacros recepti fuerunt ab iis, qui librum ſapientiæ, Tobiæ & reliquos, qui apocryphi dicuntur, ex canone ſacrorum deleverunt: intentum tamen non eſt eorum authoritatem elevare, ſed quandoquidem ab omnibus ſunt recepti, eos etiam ut ut ſunt relinquo. Pſalmi collecti etiam fuerunt & in quinque libros diſpartiti in ſecundo templo; nam Pſ. 88 ex Philonis Judæi teſtimonio editus fuit; dum Rex Jehojachin Babiloniæ in carcere detentus adhuc erat, &

Pſ. 89.

Digitized by Google

Pſ.89. cum idem Rex libertatem adeptus eſt; nec credo quod Philo hoc unquam dixiſſet, niſi vel ſui temporis recepta opinio fuiſſet, vel ab aliis fide dignis accepiſſet. Proverbia Salomonis eodem etiam tempore collecta fuiſſe credo, vel ad minimum tempore Joſiæ Regis, idque quia Cap. 24. verſ. ult. dicitur. *Hæc etiam ſunt Salomonis Proverbia, quæ tranſtulerunt viri Hiskiæ Regis Iudæ.* At hîc tacere nequeo Rabinorum audaciam, qui hunc librum cum Eccleſiaſte ex canone Sacrorum excluſos volebant, & cum reliquis quos jam deſideramus, cuſtodire. Quod abſolute feciſſent niſi quædam reperiſſent loca, ubi lex Moſis commendatur. Dolendum ſane quod res ſacræ & optimæ ab horum electione dependerint. Ipſis tamen gratulor, quod hos etiam nobis communicare voluerunt, verum non poſſum non dubitare, num eos bona cum fide tradiderint, quod hîc ad ſeverum examen revocare nolo. Pergo igitur ad libros Prophetarum. Cum ad hos attendo, video Prophetias quæ in iis continentur, ex aliis libris collectas fuiſſe, neque in hiſce eodem ordine ſemper deſcribi, quo ab ipſis Prophetis dictæ vel ſcriptæ fuerunt, neque etiam omnes contineri, ſed eas tantum, quas hinc illinc invenire potuerunt: quare hi libri non niſi fragmenta Prophetarum ſunt. Nam Eſaias regnante Huzia prophetare incepit, ut deſcriptor ipſe primo verſu teſtatur. At non tantum tum temporis prophetavit, ſed inſuper omnes res ab hoc Rege geſtas deſcripſit (vide Paral. lib. 2. cap. 26. verſ. 22.) quem librum jam deſideramus. Quæ autem habemus ex Chronicis Regum Judæ, & Iſraëlis deſcripta eſſe oſtendimus. His adde quod Rabini ſtatuunt hunc Prophetam etiam regnante Manaſſe, à quo tandem peremtus eſt, prophetaviſſe, & quamvis fabulam narrare videantur, videntur tamen crediſſe omnes ejus Prophetias non extare. Jeremiæ deinde Prophetiæ, quæ hiſtorice narrantur, ex variis Chronologis decerptæ & collectæ ſunt. Nam præterquam quod perturbate accumulentur nulla temporum ratione habita, eadem inſuper hiſtoria diverſis modis repetitur. Nam Cap. 21. cauſam apprehenſionis Jeremiæ exponit, quod ſcilicet urbis vaſtationem Zedechiæ ipſum conſulenti prædixerit, & hac hiſtoria interrupta tranſit Cap. 22. ad ejus in Jehojachimum, qui ante Zedechiam regnavit, declamationem narran-

Digitized by Google

narrandum, & quod Regis captivitatem prædixerit, & deinde Cap.25. ea deſcribit, quæ ante hæc anno ſcilicet quarto Jehojakimi Prophetæ revelata ſunt. Deinde quæ anno primo hujus Regis, & ſic porro, nullo temporum ordine ſervato, prophetias accumulare pergit, donec tandem Cap.38. (quaſi hæc 15 Capita per parentheſin dicta eſſent) ad id quod Cap. 21. narrare incepit, revertitur. Nam conjunctio, qua illud caput incipit ad ỳ. 8, 9, & 10. hujus refertur; atque tum longe aliter ultimam Jeremiæ apprehenſionem deſcribit, & cauſam diuturnæ ejus detentionis in atrio cuſtodiæ longe aliam tradit, quam quæ in Cap.37. narratur: Ut clarè videas hæc omnia ex diverſis hiſtoricis eſſe collecta, nec ulla alia ratione excuſari poſſe. At reliquæ Prophetiæ, quæ in reliquis capitibus continentur; ubi Jeremias in prima perſona loquitur, ex volumine, quod Baruch, ipſo Jeremia dictante, ſcripſit, deſcriptæ videntur: Id enim (ut ex Cap. 36. ỳ. 2. conſtat) ea tantum continebat, quæ huic Prophetæ revelata fuerant à tempore Joſiæ uſque ad annum quartum Jehojakimi; à quo etiam tempore hic liber incipit. Deinde ex eodem volumine etiam deſcripta videntur, quæ habentur ex Cap. 45. verſ. 2. uſque ad Cap. 51. verſ: 59. Quod autem Ezechielis liber fragmentum etiam tantum ſit, id primi ejus verſus clariſſime indicant; quis enim non videt conjunctionem, qua liber incipit, ad alia jam dicta referri, & cum iis dicenda connectere? at non tantum conjunctio, ſed totus etiam orationis contextus alia ſcripta ſupponit: annus enim trigeſimus, à quo hic liber incipit, oſtendit Prophetam in narrando pergere; non autem incipere, quod etiam Scriptor ipſe per Parentheſin verſ. 3. ſic notat; *fuerat ſæpe verbum Dei Ezechieli filio Buzi ſacerdoti in terra Chaldæorum* &c. quaſi diceret, verba Ezechielis, quæ huc uſque deſcripſerat, ad alia referri, quæ ipſi ante hunc annum trigeſimum revelata erant. Deinde Joſephus lib. 10. Antiq. Cap.9. narrat Ezechielem prædixiſſe, quod Tſedechias Babiloniam non videret, quod in noſtro quem ejus habemus libro, non legitur, ſed contra Cap. ſcilicet 17. quod Babiloniam captus duceretur. De Hoſea non certo dicere poſſumus, quod plura ſcripſerit, quam quæ in libro, qui ejus dicitur, continentur. Attamen miror nos ejus plura non habere, qui ex teſtimonio Scriptoris plusquam

Digitized by Google

octoginta quatuor annos prophetavit. Hoc ſaltem in genere ſcimus, horum librorum Scriptores neque omnium Prophetarum, neque horum, quos habemus, omnes prophetias collegiſſe: Nam eorum Prophetarum qui regnante Manaſſe prophetaverunt, & de quibus in Lib. 2. Paral. Cap. 33. verſ. 10, 18, 19. in genere fit mentio, nullas plane prophetias habemus; nec etiam omnes horum duodecim Prophetarum. Nam Jonæ non niſi Prophetiæ de Ninivitis deſcribuntur, cum tamen etiam Iſraëlitis prophetaverit, qua de re vide Lib. 2. Reg. Cap. 14. verſ. 25.

De Libro Jobi, & de ipſo Jobo multa inter Scriptores fuit controverſia. Quidam putant Moſen eundem ſcripſiſſe, & totam hiſtoriam non niſi parabolam eſſe; quod quidam Rabinorum in Talmude tradunt, quibus Maimonides etiam favet in ſuo libro More Nebuchim. Alii hiſtoriam veram eſſe crediderunt, quorum quidam ſunt, qui putaverunt hunc Jobum tempore Jacobi vixiſſe, ejuſque filiam Dinam in uxorem duxiſſe. At Aben Hezra, ut jam ſupra dixi, in ſuis commentariis ſupra hunc librum affirmat eum ex alia lingua in Hebræam fuiſſe tranſlatum; quod quidem vellem ut nobis evidentius oſtendiſſet, nam inde poſſemus concludere gentiles etiam libros ſacros habuiſſe. Rem itaque in dubio relinquo, hoc tamen conjicio, Jobum gentilem aliquem fuiſſe virum, & animi conſtantiſſimi, cui primo res proſperæ, deinde adverſiſſimæ, & tandem feliciſſimæ fuerunt. Nam Ezechiel Cap. 14. verſ. 12. eum inter alios nominat: atque hanc Jobi variam fortunam, & animi conſtantiam multis occaſionem dediſſe credo de Dei providentia diſputandi, vel ſaltem authori hujus libri Dialogum componendi: nam quæ in eo continentur, ut etiam ſtylus, non viri inter cineres miſerè ægrotantis, ſed otioſe in muſæo meditantis videntur: Et hîc cum Aben Hezra crederem hunc librum ex alia lingua tranſlatum fuiſſe, quia Gentilium poëſin affectare videtur; Deorum namque Pater bis concilium convocat, & Momus, qui hîc Satan vocatur, Dei dicta ſumma cum libertate carpit &c. ſed hæc meræ conjecturæ ſunt, nec ſatis firmæ. Tranſeo ad Danielis librum; hic ſine dubio ex Cap. 8. ipſius Danielis ſcripta continet. Undenam autem priora ſeptem capita deſcripta fuerint, neſcio. Poſſumus ſuſpicari, quandoquidẽ præter

Digitized by Google

ter primum Chaldaicè ſcripta ſunt, ex Chaldæorum Chronologiis. Quod ſi clarè conſtaret, luculentiſſimum eſſet teſtimonium, unde evinceretur, Scripturam eatenus tantum eſſe ſacram, quatenus per ipſam intelligimus res in eadem ſignificatas, at non quatenus verba ſive linguam & orationes, quibus res ſignificantur, intelligimus: & præterea libros, qui res optimas docent & narrant, quacunque demum lingua, & à quacunque natione ſcripti fuerint æquè ſacros eſſe. Hoc tamen notare ſaltem poſſumus, hæc capita Chaldaicè ſcripta eſſe, & nihilominus æquè ſacra eſſe, ac reliqua Bibliorum. Huic autem Danielis libro primus Hezræ ita annectitur, ut facile dignoſcatur eundem Scriptorem eſſe, qui res Judæorum à prima captivitate ſucceſſive narrare pergit; atque huic non dubito annecti Librum Eſter; Nam conjunctio, qua is liber incipit, ad nullum alium referri poteſt: nec credendum eſt, eum eundem eſſe, quem Mardochæus ſcripſit. Nam Cap. 9. verſ. 20, 21, 22. narrat alter de ipſo Mardochæo, quod Epiſtolas ſcripſerit, & quid illæ continuerint: deinde verſ. 31. ejuſdem Cap. quod regina Eſter edicto firmaverit res ad feſtum Sortium (Purim) pertinentes, & quod ſcriptum fuerit in libro, hoc eſt (ut Hebraice ſonat) in libro omnibus tum temporis (quo hæc ſcilicet ſcripta ſunt) noto: atque hunc fatetur Aben Hezra, & omnes fateri tenentur, cum aliis periiſſe. Denique reliqua Mardochæi refert Hiſtoricus ad Chronica Regum Perſarum. Quare non dubitandum eſt, quin hic liber ab eodem Hiſtorico, qui res Danieles & Hezræ narravit, etiam ſcriptus fuerit; & inſuper etiam liber Nehemiæ, quia Hezræ ſecundus dicitur. Quatuor igitur hos libros, nempe Danielis, Hezræ, Eſteris & Nehemiæ ab uno eodemque Hiſtorico ſcriptos eſſe affirmamus: quiſnam autem is fuerit, nec ſuſpicari quidem poſſum. Ut autem ſciamus undenam ipſe, quiſquis tandem fuerit, notitiam harum hiſtoriarum acceperit, & forte etiam maximam earum partem deſcripſerit, notandum quod præfecti, ſive principes Judæorum in ſecundo templo, ut eorum Reges in primo, ſcribas ſive hiſtoriographos habuerunt, qui annales ſive eorum Chronologiam ſucceſſivè ſcribebant: Chronologiæ enim Regum ſive annales in libris Regum paſſim citantur: at Principum & ſacerdotum ſecundi templi citantur primò in lib. Nehemiæ

Digitized by Google

Cap.12.verſ.23. deinde in Mach. lib.1.Cap.16.verſ.24. Et ſine dubio hic ille eſt liber (vide Eſt. Cap.9. verſ.31.) de quo modò locuti ſumus, ubi edictum Eſteris, & illa Mardochæi ſcripta erant, quemque cum Aben Hezra periiſſe diximus. Ex hoc igitur libro omnia, quæ in hiſce continentur, deſumta vel deſcripta videntur, nullus enim alius ab eorum Scriptore citatur, neque ullum alium publicæ authoritatis novimus. Quod autem hi libri nec ab Hezra, nec à Nehemia ſcripti fuerint, patet ex eo, quod Nehem. Cap. 12. vſ. 9, 10. producitur genealogia ſummi pontificis Jeſuhgæ uſque ad Jaduah, ſextum ſcilicet pontificem, & qui Alexandro Magno, jam fere Perſarum imperio ſubacto, obviam ivit (vide Joſephi Antiq. lib. 11. Cap.8.) vel ut Philo Judæus in libro temporum ait, ſextum & ultimum ſub Perſis pontificem. Imo in eodem hoc Nehemiæ Cap. verſ. *temporis Eljaſibi, Iojadæ, Ionatanis & Iaduhæ * ſupra regnum Darii Perſæ ſcripti ſunt*, nempe in Chronologiis: atque neminem exiſtimare credo, quod Hezras aut Nehemias adeo longævi fuerint, ut quatuordecim Reges Perſarum ſupervixerint; Nam Cyrus omnium primus Judæis veniam largitus eſt templum reædificandi, & ab eo tempore uſque ad Darium decimumquartum, & ultimum Perſarum Regem ultra 230 anni numerantur. Quare non dubito, quin hi libri, dudum poſtquam Judas Machabæus templi cultum reſtauravit, ſcripti fuerint, idque quia tum temporis falſi Danielis, Hezræ & Eſteris libri edebantur à malevolis quibuſdam, qui ſine dubio Sectæ Zaducæorum erant; nam Pharizæi nunquam illos libros, quod ſciam, receperunt. Et quamvis in libro, qui Hezræ quartus dicitur, fabulæ quædam reperiantur, quas etiam in Talmude legimus, non tamen ideo Phariſæis ſunt tribuendi, nam, ſi ſtupidiſſimos demas, nullus eorum eſt, qui non credat, illas fabulas ab aliquo nugatore adjectas fuiſſe; quod etiam credo aliquos feciſſe, ut eorum traditiones omnibus ridendas præberent. Vel fortè ea de cauſa tum temporis deſcripti atque editi ſunt, ut populo oſtenderent, Danielis Prophetias adimpletas eſſe, atque eum hac ratione in religione confirmarent,

NB. * *Niſi ſignificat* ultra *error deſcribentis fuit, qui* על ſupra *pro* עד uſque *ſcripſit.*

rent, ne de melioribus & futura ſalute in tantis calamitatibus deſperaret. Verumenimvero quamvis hi libri adeo recentes & novi ſint, multæ tamen mendæ ex feſtinatione, ni fallor, deſcribentium in eoſdem irrepſerunt. In hiſce enim ut in reliquis, notæ marginales, de quibus in præcedenti Cap. egimus, plures etiam reperiuntur, & præterea etiam loca quædam, quæ nulla alia ratione excuſari poſſunt, ut jam oſtendam: ſed prius circa horum marginales lectiones notari volo, quod ſi Phariſæis concedendum, eas æque antiquas eſſe, ac ipſos horum librorum Scriptores, tum neceſſario dicendum erit Scriptores ipſos, ſi fortè plures fuerunt, eas ea de cauſa notaviſſe, quia ipſas Chronologias, unde eas deſcripſerunt, non ſatis accurate ſcriptas invenerunt; & quamvis quædam mendæ claræ eſſent, non tamen auſos fuiſſe antiquorum & majorum ſcripta emendare. Nec opus jam habeo, ut de his prolixius hîc iterum agam. Tranſeo igitur ad eas indicandum quæ in margine non notantur. Atque I. neſcio quot dicam irrepſiſſe in Cap. 2. Hezræ: nam ỳ. 64. traditur ſumma totalis eorum omnium, qui diſtributive in toto capite numerantur, atque iidem dicuntur ſimul fuiſſe 42360: & tamen ſi ſummas partiales addas, non plures invenies, quam 29818. Error igitur hîc eſt vel in totali, vel in partialibus ſummis. At totalis credenda videtur rectè tradi, quia ſine dubio eam unuſquiſque memoriter retinuit, ut rem memorabilem: Partiales autem non item. Adeoque ſi error in totalem ſummam laberetur, ſtatim unicuique pateret, & facile corrigeretur. Atque hoc ex eo planè confirmatur, quod in Nehem. Cap. 7. ubi hoc caput Hezræ (quod Epiſtola genealogiæ vocatur) deſcribitur, ſicuti expreſſe verſ. 5. ejuſdem Cap. Nehemiæ dicitur, ſumma totalis cum hac libri Hezræ planè convenit, partiales autem valde diſcrepant: quaſdam enim majores, quaſdam porro minores, quam in Hezra reperies, eaſque omnes ſimul conficere 31089. quare non dubium eſt, quin in ſolas ſummas partiales tam libri Hezræ quam Nehemiæ plures mendæ irrepſerint. Commentatorum autem, qui has evidentes contradictiones reconciliare conantur, unuſquiſque pro viribus ſui ingenii, quicquid poteſt, fingit & interea, dum ſcilicet literas & verba Scripturæ adorant nihil aliud faciunt, ut jam ſupra monuimus, quam

Digitized by Google

Bibliorum Scriptores contemtui exponere, adeo ut viderentur neſciviſſe loqui, neque res dicendas ordinare: Imo nihil aliud faciunt, quam Scripturæ perſpicuitatem planè obſcurare: nam ſi ubique liceret Scripturas ad eorum modum interpretari, nulla eſſet ſane oratio, de cujus vero ſenſu non poſſemus dubitare. Sed non eſt cur circa hæc diu detinear: mihi enim perſuadeo, quod ſi aliquis hiſtoricus ea omnia imitari vellet, quæ ipſi Scriptoribus Bibliorum devotè concedunt, eum ipſi multis modis irriderent. Et ſi putant eum blaſphemum eſſe, qui Scripturam alicubi mendoſam eſſe dicit, quæſo quo nomine tum ipſos appellabo, qui Scripturis quicquid lubet, affingunt? qui Sacros Hiſtoricos ita proſtituunt, ut balbutire, & omnia confundere credantur? qui denique ſenſus Scripturæ perſpicuos & evidentiſſimos negant? quid enim in Scriptura clarius, quam quod Hezras cum ſociis in Epiſtola Genealogiæ, in cap. 2. libri qui ejus dicitur, deſcripta, numerum eorum omnium, qui Hieroſolymam profecti ſunt, per partes comprehenderit, quandoquidem in iis, non tantum eorum numerus traditur, qui ſuam Genealogiam, ſed etiam eorum, qui eam non potuerunt indicare. Quid inquam clarius, ex verſ. 5. cap. 7. Nehemiæ, quam quod ipſe hanc eandem Epiſtolam ſimpliciter deſcripſerit? Ii igitur, qui hæc aliter explicant, nihil aliud faciunt, quam verum Scripturæ ſenſum & conſequenter Scripturam ipſam negare, quod autem putant pium eſſe, una loca Scripturæ aliis accommodare, ridicula ſane pietas, quod loca clara obſcuris, & recta mendoſis accommodent, & ſana putridis corrumpant. Abſit tamen ut eos blaſphemos appellem, qui nullum animum maledicendi habent; nam errare humanum quidem eſt. Sed ad propoſitum revertor. Præter mendas quæ in ſummis Epiſtolæ Genealogiæ tam Hezræ quam Nehemiæ ſunt concedendæ, plures etiam notantur in ipſis nominibus familiarum, plures inſuper in ipſis Genealogiis, in hiſtoriis, & vereor ne etiam in ipſis prophetiis. Nam ſane Prophetia Jeremiæ cap. 22. de Jechonia nullo modo cum ejus hiſtoria (vide finem libri 2. Regum, & Jerem. & libr. 1. Paral. cap. 3. verſ. 17, 18, 19.) convenire videtur, & præcipue verba verſus ultimi illius capitis, nec etiam video qua ratione de Tſidechia, cujus oculi, ſimul ac filios necare vidit, effoſſi

ſunt,

Digitized by Google

ſunt, dicere potuit *pacifice morieris &c.* (vide Jerem. cap. 34. ℣. 5.) Si ex eventu Prophetiæ interpretandæ ſunt hæc nomina mutanda eſſent, & pro Tſidehia Jechonias, & contra pro hoc ille ſumendus videretur: Sed hoc minus paradoxum, adeoque rem ut imperceptibilem relinquere malo, præcipue quia ſi hîc aliquis eſt error, is Hiſtorico, non vitio exemplarium tribuendus eſt. Quod ad reliquos attinet, quos dixi, eos hîc notare non puto, quandoquidem id non ſine magno lectoris tædio efficere poſſim; præſertim quia ab aliis jam animadverſa ſunt. Nam R. Selomo ob manifeſtiſſimas contradictiones, quas in relatis genealogiis obſervavit, coactus eſt in hæc verba erumpere, nempe (vide ejus commentaria in lib. 1. cap. 8. Paralip.) *quod Hezras* (quem libros Paral. ſcripſiſſe putat) *filios Benjaminis aliis nominibus appellat, ejuſque genealogiam aliter, quam eam habemus in libr. Geneſeos, diducit, & quod denique maximam partem civitatum Levitarum aliter, quam Ioſua, indicat, inde evenit, quod diſcrepantia originalia invenit;* & paulo infra *quod Genealogia Gibeonis & aliorum bis & varie deſcribitur, quia Hezras plures & varias uniuſcujuſque Genealogiæ Epiſtolas invenit, & in his deſcribendis maximum numerum exemplarium ſecutus eſt, at quando numerus diſcrepantium Genealogorum æqualis erat, tum utrorumque exemplaria deſcripſit*, atque hoc modo abſolute concedit hos libros ex originalibus non ſatis correctis nec ſatis certis deſcriptos fuiſſe; Imo commentatores ipſi ſæpiſſime, dum loca conciliare ſtudent, nihil plus agunt quam errorum cauſas indicare; denique neminem ſani judicii credere exiſtimo, quod Sacri Hiſtorici conſultò ita ſcribere voluerint, ut ſibi paſſim contradicere viderentur. At forte aliquis dicet, me hac ratione Scripturam plane evertere, nam hac ratione eam ubique mendoſam eſſe ſuſpicari omnes poſſunt: Sed ego contra oſtendi, me hac ratione Scripturæ conſulere ne ejus loca clara, & pura mendoſis accommodentur, & corrumpantur: nec quia quædam loca corrupta ſunt, idem de omnibus ſuſpicari licet: nullus enim liber unquam ſine mendis repertus eſt, an quæſo ea de cauſa ubique mendoſos aliquis unquam ſuſpicatus eſt? nemo ſane; præſertim quando oratio eſt perſpicua, & mens authoris clare percipitur. His ea quæ circa hiſtoriam Librorum Veteris Teſtamenti notare volueram abſolvi.

Digitized by Google

abſolvi. Ex quibus facile colligimus ante tempus Machabæorum nullum canonem Sacrorum Librorum fuiſſe, ſed hos quos jam habemus à Phariſæis ſecundi templi, qui etiam formulas precandi inſtituerunt, præ multis aliis ſelectos eſſe, & ex ſolo eorum decreto receptos. Qui itaque authoritatem Sacræ Scripturæ demonſtrare volunt, ii authoritatem uniuſcujuſque libri oſtendere tenentur, nec ſufficit divinitatem unius probare ad eandem de omnibus concludendam: alias ſtatuendum concilium Phariſæorum in hac lectione librorum errare non potuiſſe, quod nemo unquam demonſtrabit. Ratio autem quæ me cogit ſtatuere, ſolos Phariſæos libros Veteris Teſtamenti elegiſſe, & in canonem Sacrorum poſuiſſe, eſt, quia in libro Danielis Cap. ult. verſ. 2. reſurrectio mortuorum prædicitur, quam Tſaducæi negabant: deinde quia ipſi Phariſæi in Talmude hoc clarè indicant. Nempe Tractatus Sabbathi Cap. 2. fol. 30. pag. 2. dicitur אמר רבי יהודה משמיה דרב בקשו חכמים לגנוז ספר קהלה מפני שד בריו סותרין דברי תורה ומפני מה לא גנזוהו מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורת *dixit R. Iehuda nomine Rabi quæſiverunt periti abſcondere librum Eccleſiaſtis, quia ejus verba verbis legis* (NB.) libro legis Moſis) *repugnant. Cur autem ipſum non abſconderunt? quia ſecundum legem incipit & ſecundum legem deſinit.* Et Paulo infra ואף ספר משלי בקשו לגנוז *& etiam librum Proverbiorum quæſiverunt abſcondere &c.* & denique ejuſdem Tractatus Cap. 1. fol. 13. pag. 2. ברם זכור אותו האיש לטוב נחניה בן חזקיה שאו שאלמלא הוא זגנז ספר יחנקאל שהיו דבריו סותרין דברי תורה *profecto illum virum benignitatis cauſa nomina, cui nomen Neghunja filius Hiskiæ; nam ni ipſe fuiſſet, abſconditus fuiſſet liber Ezechielis, quia ejus verba verbis legis repugnabant &c.* Ex quibus clariſſime ſequitur, legis peritos concilium adhibuiſſe, quales libri ut ſacri eſſent recipiendi, & quales excludendi. Qui igitur de omnium authoritate certus eſſe vult, conſilium de integro ineat, & rationem cujuſque exigat. Jam autem tempus eſſet libros etiam Novi Teſtamenti eodem modo examinare. Sed quia id à Viris cum ſcientiarum, tum maxime linguarum peritiſſimis factum eſſe audio & etiam quia tam exactam linguę græcæ cognitionem non habeo, ut hanc provinciam ſuſcipere audeam, & denique quia librorum, qui Hebræa lingua ſcripti fuerunt,

exem-

Digitized by Google

exemplaribus diſtituimur, ideo huic negotio ſuperſedere malo. Attamen ea notare puto, quæ ad meum inſtitutum maxime faciunt, de quibus in ſequentibus.

CAPUT XI.

Inquiritur an Apoſtoli Epiſtolas ſuas tanquam Apoſtoli & Prophetæ; an vero tanquam Doctores ſcripſerint. Deinde Apoſtolorum officium oſtenditur.

NEmo qui novum Teſtamentum legit, dubitare poteſt Apoſtolos Prophetas fuiſſe. Verum quia Prophetæ non ſemper ex revelatione loquebantur, ſed contra admodum raro, ut in fine Cap. 1. oſtendimus, dubitare poſſumus num Apoſtoli tanquam Prophetæ ex revelatione & expreſſo mandato, ut Moſes, Jeremias & alii, an vero tanquam privati, vel doctores Epiſtolas ſcripſerint; præſertim quia in Epiſt. ad Corinth. I. Cap. 14. verſ. 6. Paulus duo prædicandi genera indicat, ex revelatione unum, ex cognitione alterum, atque ideo inquam dubitandum, an in Epiſtolis prophetent, an vero doceant. Verum ſi ad earum ſtylum attendere volumus, eum à ſtylo prophetiæ alieniſſimum inveniemus. Nam Prophetis uſitatiſſimum erat, ubique teſtari, ſe ex Dei edicto loqui; nempe *ſic dicit Deus, ait Deus exercituum, edictum Dei &c.* atque hoc non tantum videtur locum habuiſſe in publicis Prophetarum concionibus, ſed etiam in Epiſtolis, quæ revelationes continebant, ut ex illa Eliæ Jehoramo ſcripta patet (vide libr. 2. Paral. Cap. 21. verſ. 12.) quæ etiam incipit כה אמר יהוה *ſic dicit Deus.* At in Epiſtolis Apoſtolorum nihil ſimile legimus, ſed contra in I. ad Corinth. Cap. 7. verſ. 40. Paulus ſecundum ſuam ſententiam loquitur. Imo perplurimis in locis animi ambigui & perplexi modi loquendi occurrunt, ut (Epiſt. ad Rom. Cap. 3. ỷ. 28.) *arbitramur igitur*, & (Cap. 8. ỷſ. 18) *arbitror enim ego*, & ad hunc modum plura. Præter hæc alii inveniuntur modi loquendi, ab authoritate prophetica plane remoti. Nempe, *hoc autem dico ego, tanquam infirmus, non autem ex mandato* (vide Epiſtol. ad Corinth. I. Cap. 7. verſ. 6.) *conſilium do tanquam vir, quia Dei gratia fidelis eſt.*

(vide ejuſdem cap. 7. verſ. 25.) & ſic alia multa; & notandum quod cum in prædicto Cap. ait, ſe præceptum Dei vel mandatum habere vel non habere, non intelligit præceptum vel mandatum ſibi à Deo revelatum, ſed tantum Chriſti documenta, quæ diſcipulos in monte docuit. Præterea ſi ad modum etiam attendamus, quo in his Epiſtolis Apoſtoli doctrinam Euangelicam tradunt, eum etiam à modo Prophetarum valde diſcedere videbimus. Apoſtoli namque ubique ratiocinantur, ita ut non prophetare, ſed diſputare videantur. Prophetiæ verò contra mera tantum dogmata & decreta continent, quia in iis Deus quaſi loquens introducitur, qui non ratiocinatur, ſed ex abſoluto ſuæ naturæ imperio decernit. Et etiam quia Prophetæ authoritas ratiocinari non patitur; quiſquis enim vult ſua dogmata ratione confirmare, eò ipſo ea arbitrali uniuſcujuſque judicio ſubmittit. Quod etiam Paulus, quia ratiocinatur, feciſſe videtur, qui in Epiſt. ad Corinth. 1. Cap. 10. verſ. 15. ait, *Tanquam ſapientibus loquor, judicate vos id quod dico.* Et denique quia Prophetæ res revelatas non ex virtute luminis naturalis, hoc eſt, non ratiocinando percipiebant, ut in Cap. 1. oſtendimus. Et quamvis in quinque libris etiam quædam per illationem concludi videantur, ſi quis tamen ad ea attenderit, eadem nullo modo tanquam peremtoria argumenta ſumi poſſe videbit. Ex. Gr. cum Moſes Deuter. cap. 31. verſ. 27. Iſraëlitis dixit, *ſi dum ego vobiſcum vixi, rebelles fuiſtis contra Deum, multo magis poſtquam mortuus ero.* Nullo modo intelligendum eſt, quod Moſes ratione convincere vult Iſraëlitas poſt ejus mortem à vero Dei cultu neceſſario deflexuros, argumentum enim falſum eſſet, quod etiam ex ipſa Scriptura oſtendi poſſet: nam Iſraëlitæ conſtanter perſeverarunt vivente Joſua, & Senibus, & poſtea etiam vivente Samuele, Davide, Salomone &c. Quare verba illa Moſis moralis locutio tantum ſunt, qua rethorice & prout futuram populi defectionem vividius imaginari potuerat, prædicit: Ratio autem cur non dico Moſen ex ſe ipſo, ut populo ſuam prædictionem veriſimilem faceret, & non tanquam Prophetam ex revelatione hæc dixiſſe, eſt, quia verſ. 21. ejuſdem Cap. narratur Deum hoc ipſum Moſi aliis verbis revelaviſſe, quem ſane non opus erat, veriſimilibus rationibus certiorem de hac Dei prædictione &

decreto

Digitized by Google

decreto reddere, at neceſſe erat, ipſam in ipſius imaginatione vivide repræſentari, ut in Cap. 1. oſtendimus, quod nullo meliori modo fieri poterat, quam præſentem populi contumaciam, quam ſæpe expertus fuerat, tanquam futuram imaginando. Et ad hunc modum omnia argumenta Moſis, quæ in quinque libris reperiuntur, intelligenda ſunt; quod ſcilicet non ſunt ex ſcriniis rationis deſumpta, ſed tantum dicendi modi, quibus Dei decreta efficacius exprimebat, & vividè imaginabatur. Nolo tamen abſolute negare Prophetas ex revelatione argumentari potuiſſe, ſed hoc tantum affirmo, quo Prophetæ magis legitime argumentantur, eò eorum cognitio, quam rei revelatæ habent, ad naturalem magis accedit, atque ex hoc maxime dignoſci Prophetas cognitionem ſupra naturalem habere, quod ſcilicet pura dogmata, ſive decreta, ſive ſententias loquantur; & ideo ſummum Prophetam Moſen nullum legitimum argumentum feciſſe; & contra longas Pauli deductiones & argumentationes, quales in Epiſtol. ad Romanos reperiuntur, nullo modo ex revelatione ſupernaturali ſcriptas fuiſſe concedo. Itaque tam modi loquendi, quam diſſerendi Apoſtolorum in Epiſtolis clariſſime indicant eaſdem non ex revelatione, & divino mandato, ſed tantum ex ipſorum naturali judicio ſcriptas fuiſſe, & nihil continere præter fraternas monitiones mixtas urbanitate (à qua ſanè prophetica authoritas planè abhorret) qualis eſt illa Pauli excuſatio in Epiſt. ad Rom. Cap. 15. verſ. 15. *Paulo audacius ſcripſi vobis fratres.* Poſſumus præterea hoc ipſum ex eo concludere, quod nullibi legimus, quod Apoſtoli juſſi ſint ſcribere, ſed tantum prædicare quocunque irent, & dicta ſignis confirmare. Nam eorum præſentia, & ſigna abſolute requirebantur ad gentes ad religionem convertendas, eaſque in eadem confirmandas, ut ipſe Paulus in Epiſt. ad Rom. Cap. 1. verſ. 11. expreſſe indicat, *quia valde*, inquit, *deſidero ut videam vos, ut impertiar vobis donum Spiritus ut confirmemini.* At hîc objici poſſet quod eodem modo poſſemus concludere Apoſtolos nec etiam tanquam Prophetas prædicaviſſe: nam cum huc aut illuc prædicatum ibant, id non ex expreſſo mandato ſicuti olim Prophetæ, faciebant. Legimus in Veteri Teſtamento quod Jonas Niniven prædicatum ivit, ac ſimul quod eò expreſſe miſſus eſt, &

Digitized by Google

quod ei revelatum fuerit id, quod ibi prædicare debebat. Sic etiam de Moſe prolixe narratur, quod in Ægyptum tanquam Dei legatus profectus eſt, & ſimul quid populo Iſraëlitico & Regi Pharahoni dicere, & quęnam ſigna ad fidem faciendam coram ipſis facere tenebatur. Eſaias, Ieremias, Ezechiel expreſſe jubentur Iſraëlitis prædicare. Et denique nihil Prophetæ prædicaverunt, quod Scriptura non teſtetur eos id à Deo accepiſſe. At de Apoſtolis nihil ſimile, cum huc, aut illuc ibant prædicatum in novo Teſtamento, niſi admodum rarò legimus. Sed contra quædam reperiemus quæ expreſſe indicant, Apoſtolos ex proprio conſilio loca ad prædicandum elegiſſe: ut contentio illa ad diſſidium uſque, Pauli & Barnabæ, de qua vide Act. Cap. 15. verſ. 17, 18. &c. Et quod ſæpe etiam fruſtra aliquo ire tentaverint, ut idem Paulus in Epiſt. ad Rom. Cap. 1. verſ. 13. teſtatur nempe *his temporibus multis volui venire ad vos & prohibitus ſum.* & Cap. 15. verſ. 22. *propter hoc impeditus ſum temporibus multis, quominus venirem ad vos.* Et Cap. denique ult. Epiſt. ad Corinth. 1. verſ. 12. *De Apollo autem fratre meo multum petii ab eo, ut proficiſceretur ad vos cum fratribus, & omnino nulla erat ei voluntas, ut veniret ad vos: cum autem ei erit opportunitas &c.* Quare tam ex his modis loquendi, & contentione Apoſtolorum, quam ex eo quod nec, cum ad prædicandum aliquo irent, teſtetur Scriptura, ſicut de antiquis Prophetis, quod ex Dei mandato iverant, concludere debueram, Apoſtolos tanquam Doctores, & non tanquam Prophetas etiam prædicaviſſe. Verum hanc quæſtionem facile ſolvemus, modo attendamus ad differentiam vocationis Apoſtolorum & Prophetarum Veteris Teſtamenti. Nam hi non vocati ſunt ut omnibus nationibus prædicarent & prophetarent, ſed quibuſdam tantum peculiaribus, & propterea expreſſum & ſingulare mandatum ad unamquamque requirebant. At Apoſtoli vocati ſunt, ut omnibus abſolute prædicarent, omneſque ad religionem converterent. Quocunque igitur ibant Chriſti mandatum exequebantur, nec ipſis opus erat, ut antequam irent, res prædicandæ iiſdem revelarentur; diſcipulis ſcilicet Chriſti, quibus ipſe dixerat, *quum autem tradiderint vos ne ſitis ſolliciti quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora, quid loquemini &c.* (vide Matth. Cap. 10.

ỳ. 19.

Digitized by Google

verſ. 19, 20.) Concludimus itaque Apoſtolos ea tantum ex ſingulari revelatione habuiſſe, quæ viva voce prædicaverunt, & ſimul ſignis confirmaverunt (vide quæ in initio 2. Cap. oſtendimus) quæ autem ſimpliciter nullis adhibitis, tanquam teſtibus, ſignis, ſcripto vel viva voce docuerunt, ea ex cognitione (naturali ſcilicet) locuti ſunt, vel ſcripſerunt, qua de re vide Epiſt. ad Corinth. 1. Cap. 14. verſ. 6. nec hîc nobis moram injicit, quod omnes Epiſtolæ exordiantur ab Apoſtolatus approbatione, nam Apoſtolis, ut mox oſtendam, non tantum virtus ad Prophetandum, ſed etiam authoritas ad docendum conceſſa eſt. Et hac ratione concedimus eos tanquam Apoſtolos ſuas Epiſtolas ſcripſiſſe, & hac de cauſa exordium à ſui Apoſtolatus approbatione unumquemque ſumſiſſe: vel forte, ut animum lectoris facilius ſibi conciliarent, & ad attentionem excitarent, voluerunt ante omnia teſtari, ſe illos eſſe, qui omnibus fidelibus ex ſuis prædicationibus innotuerant, & qui tum claris teſtimoniis oſtenderant, ſe veram docere religionem & ſalutis viam. Nam quæcunque ego in hiſce Epiſtolis dici video de Apoſtolorum vocatione, & Spiritu Sancto & divino quem habebant, ad eorum quas habuerant, prædicationes referri video, iis tantum locis exceptis, in quibus Spiritus Dei, & Spiritus Sanctus pro mente ſana, beata & Deo dicata &c. (De quibus in primo Cap. diximus) ſumitur. Ex. Gr. in Epiſt. ad Corinth. 1. Cap. 7. verſ. 40. ait Paulus, *beata autem eſt ſi ita maneat ſecundum ſententiam meam, puto autem etiam ego, quod Spiritus Dei ſit in me.* Ubi per *Spiritum Dei* ipſam ſuam mentem intelligit, ut ipſe orationis contextus indicat: hoc enim vult; viduam, quæ ſecundo non vult nubere marito, beatam judico ſecundum meam ſententiam, qui cælebs vivere decrevi, & me beatum puto. Et ad hunc modum alia reperiuntur, quæ hîc adferre ſupervacaneum judico. Cum itaque ſtatuendum ſit Epiſtolas Apoſtolorum à ſolo lumine naturali dictatas fuiſſe, videndum jam eſt, quomodo Apoſtoli ex ſola naturali cognitione, res, quæ ſub eandem non cadunt, docere poterant. Verum ſi ad illa, quæ circa Scripturæ interpretationem Cap. VII. hujus Tractatus diximus, attendamus, nulla hîc nobis erit difficultas. Nam quamvis ea, quæ in Bibliis continentur, ut plurimum noſtrum

Digitized by Google

captum ſuperent, poſſumus tamen ſecure de iiſdem diſſerere, modo nulla alia principia admittamus, quam ea, quæ ex ipſa Scriptura petuntur; atque hoc eodem etiam modo Apoſtoli ex rebus, quas viderant, quaſque audiverant & quas denique ex revelatione habuerant, multa concludere, & elicere, eaque homines ſi libitum iis eſſet, docere poterant. Deinde quamvis religio, prout ab Apoſtolis prædicabatur, nempe ſimplicem Chriſti hiſtoriam narrando, ſub rationem non cadat, ejus tamen ſummam, quæ potiſſimum documentis moralibus conſtat, ut tota Chriſti doctrina, poteſt unuſquiſque lumine naturali facile aſſequi. Denique Apoſtoli non indigebant lumine ſupernaturali ad religionem, quam antea ſignis confirmaverant, communi hominum captui ita accommodandam, ut facile ab unoquoque ex animo acciperetur; neque etiam eodem indigebant ad homines de eadem monendos; atque hic finis Epiſtolarum eſt, homines ſcilicet eâ viâ docere & monere, quam unuſquiſque Apoſtolorum optimam judicavit ad eoſdem in religione confirmandos: & hîc notandum id, quod paulo ante diximus, nempe, quod Apoſtoli non tantum virtutem acceperant ad hiſtoriam Chriſti tanquam Prophetæ prædicandam, eandem ſcilicet ſignis confirmando, ſed præterea etiam authoritatem docendi & monendi ea via, quam unuſquiſque optimam eſſe judicaret; quod utrumque donum Paulus in Epiſt. ad Timoth. 2. Cap 1. verſ. 11. clarè his indicat *in quo ego conſtitutus ſum præco & Apoſtolus & doctor gentium.* Et in I. ad eund. Cap, 2. verſ. 7. *cujus conſtitutus ſum ego præco & Apoſtolus (veritatem dico per Chriſtum, non mentior) doctor gentium cum fide* N B. *ac veritate.* His, inquam, clare utramque approbationem nempe apoſtolatûs & doctoratûs indicat; at authoritatem monendi quemcunque & quandocunque voluerit in Epiſt. ad Philem. verſ. 8 his ſignificat *quamvis multam in Chriſto libertatem habeam præcipiendi tibi, quod conveniet, tamen &c.* Ubi notandum, quod ſi ea, quæ Philemoni præcipere oportebat, Paulus ut Propheta à Deo acceperat, & tanquam Propheta præcipere debebat, tum profecto ipſi non licuiſſet Dei præceptum in preces mutare. Quare neceſſario intelligendum eum loqui de libertate monendi, quæ ipſi tanquam doctori, & non tanquam Prophetæ erat. Attamen nondum ſatis

Digitized by Google

ſatis clare ſequitur Apoſtolos viam docendi, quam unuſquiſque meliorem judicaſſet, eligere potuiſſe, ſed tantum eos ex officio Apoſtolatus non ſolum Prophetas, ſed etiam Doctores fuiſſe, niſi rationem in auxilium vocare velimus, quæ plane docet eum, qui authoritatem docendi habet, habere etiam authoritatem eligendi, quam velit viam. Sed ſatius erit rem omnem ex ſola Scriptura demonſtrare: Ex ipſa enim clarè conſtat, unumquemque Apoſtolorum ſingularem viam elegiſſe; nempe ex his verbis Pauli Epiſt. ad Rom. Cap. 15. verſ. 20. *Sollicite curans ut prædicarem non ubi invocatum erat nomen Chriſti, ne ædificarem ſupra alienum fundamentum.* Sane ſi omnes eandem docendi viam habebant & omnes ſupra idem fundamentum Chriſtianam religionem ædificaverant, nulla ratione Paulus alterius Apoſtoli fundamenta aliena vocare poterat, utpote quæ & ipſius eadem erant: Sed quandoquidem ipſa aliena vocat neceſſario concludendum, unumquemque religionem diverſo fundamento ſuperædificaſſe, & Apoſtolis in ſuo doctoratu idem contigiſſe quod reliquis doctoribus, qui ſingularem docendi methodum habent, ut ſemper magis eos docere cupiant, qui plane rudes ſunt, & linguas vel ſcientias, etiam mathematicas, de quarum veritate nemo dubitat, ex nullo alio diſcere inceperunt. Deinde ſi ipſas Epiſtolas aliqua cum attentione percurramus, videbimus Apoſtolos in ipſa religione quidem convenire, in fundamentis autem admodum diſcrepare. Nam Paulus ut homines in religione confirmaret, & iis oſtenderet ſalutem à ſola Dei gratia pendere, docuit neminem ex operibus ſed ſola fide gloriari poſſe, neminemque ex operibus juſtificari (vide Epiſt. ad Rom. Cap. 3. verſ. 27, 28.) & porro totam illam doctrinam de prædeſtinatione. Jacobus autem contra in ſua Epiſtola hominem ex operibus juſtificari & non ex fide tantum (vide ejus Epiſt. Cap. 2. verſ. 24.) & totam doctrinam religionis, miſſis omnibus illis Pauli diſputationibus, paucis admodum comprehendit. Denique non dubium eſt, quin ex hoc, quod ſcilicet Apoſtoli diverſis fundamentis religionem ſuperædificaverint, ortæ ſint multæ contentiones & ſchiſmata, quibus Eccleſia jam inde ab Apoſtolorum temporibus indeſinenter vexata fuit, & profecto in æternum vexabitur, donec tandem aliquando

Digitized by Google

religio à ſpeculationibus philoſophicis ſeparetur & ad pauciſſima & ſimpliciſſima dogmata, quæ Chriſtus ſuos docuit, redigatur: quod Apoſtolis impoſſibile fuit, quia Euangelium ignotum erat hominibus, adeoque ejus ne doctrinæ novitas eorum aures multum læderet; eam, quoad fieri poterat, hominum ſui temporis ingenio accommodaverunt, (vide Epiſt. ad Cor. 1. Cap. 9. ℣. 19, 20. &c.) & fundamentis tum temporis maxime notis, & acceptis ſuperſtruxerunt: & ideo nemo Apoſtolorum magis philoſophatus eſt, quam Paulus, qui ad gentibus prædicandum vocatus fuit. Reliqui autem qui Judæis prædicaverunt, philoſophiæ ſcilicet contemtoribus, eorum etiam ingenio ſeſe accommodaverunt (de hoc vide Epiſt. ad Galat. Cap. 2. verſ. 11. &c.) & religionem nudam à ſpeculationibus philoſophicis docuerunt. Jam autem felix profecto noſtra eſſet ætas, ſi ipſam etiam ab omni ſuperſtitione liberam videremus.

CAPUT XII.

De vero Legis divinæ ſyngrapho, & qua ratione Scriptura Sacra vocatur, & qua ratione Verbum Dei, & denique oſtenditur ipſam, quatenus Verbum Dei continet, incorruptam ad nos perveniſſe.

QUi Biblia, ut ut ſunt, tanquam Epiſtolam Dei, è cælo hominibus miſſam conſiderant, clamabunt ſine dubio me peccatum in Spiritum Sanctum commiſiſſe, qui ſcilicet Dei verbum mendoſum, truncatum, adulteratum & ſibi non conſtans ſtatuerim, noſque ejus non niſi fragmenta habere, & denique ſyngraphum pacti Dei, quod cum Judæis pepigit periiſſe. Verum non dubito, ſi rem ipſam perpendere velint, quin ſtatim clamare deſinent: Nam tam ipſa ratio, quam Prophetarum & Apoſtolorum ſententiæ apertè clamant Dei æternum verbum & pactum, veramque religionem hominum cordibus, hoc eſt, humanæ menti divinitus inſcriptam eſſe, eamque verum eſſe Dei ſyngraphum, quod ipſe ſuo ſigillo, nempe ſui idea, tanquam imagine ſuæ divinitatis conſignavit. Primis Judæis Religio tan-

tanquam lex ſcripto tradita eſt, nimirum quia tum temporis veluti infantes habebantur. Verum impoſterum Moſes (Deuter. Cap. 30. verſ. 6.) & Jeremias (Cap. 31. verſ. 33.) tempus futurum ipſis prædicant, quo Deus ſuam legem eorum cordibus inſcribet. Adeoque ſolis Judæis, & præcipue Zaducæis competebat olim pro lege in tabulis ſcripta pugnare, at iis minime, qui ipſam mentibus inſcriptam habent: qui igitur ad hæc attendere velit, nihil in ſupradictis reperiet, quod Dei verbo ſive veræ Religioni, & fidei repugnet, vel quod eam infirmare poſſit, ſed contra nos eandem confirmare; ut etiam circa finem Cap. 10. oſtendimus; & nî hoc eſſet, plane de his tacere decreviſſem, imo libenter conceſſiſſem ad effugiendas omnes difficultates, in Scripturis profundiſſima latere myſteria: ſed quia inde intolerabilis orta eſt ſuperſtitio, & alia pernicioſiſſima incommoda, de quibus in præfatione Cap. 7. locutus ſum, his minime ſuperſedendum eſſe duxi; præſertim quia religio nullis ſuperſtitioſis ornamentis indiget, ſed contra de ipſius ſplendore adimitur, quando ſimilibus figmentis adornatur. At dicent, quamvis lex divina cordibus inſcripta ſit, Scripturam nihilominus Dei eſſe verbum, adeoque non magis de Scriptura, quam de Dei Verbo dicere licet, eandem truncatam, & depravatam eſſe: Verum ego contra vereor, ne nimis ſtudeant eſſe ſancti & Religionem in ſuperſtitionem convertant, imo ne ſimulacra & imagines, hoc eſt chartam & atramentum pro Dei Verbo adorare incipiant. Hoc ſcio, me nihil indignum Scriptura aut Dei verbo dixiſſe, qui nihil ſtatuerim, quod non evidentiſſimis rationibus verum eſſe demonſtraverim; & hac de cauſa etiam certo affirmare poſſim, me nihil dixiſſe, quod impium ſit, vel quod impietatem redoleat. Fateor profanos quoſdam homines, quibus religio onus eſt, ex his licentiam peccandi ſumere poſſe, & ſine ulla ratione, ſed tantum ut voluptati concedant, hinc concludere Scripturam ubique eſſe mendoſam & falſificatam, & conſequenter nullius etiam authoritatis. Verum ſimilibus ſubvenire impoſſibile eſt ſecundum illud tritum, quod nihil adeo recte dici poteſt, quin male interpretando poſſit depravari. Qui voluptatibus indulgere volunt, facile cauſam quamcumque invenire poſſunt, nec olim ii, qui ipſa originalia, arcam fœderis, imo ipſos Prophetas &

Digitized by Google

Apoſtolos habebant, meliores fuerunt, nec magis obtemperantes; ſed omnes tam Judæi, quam Gentiles iidem ſemper fuerunt, & in omni ævo virtus admodum rara fuit. Attamen ut omnem amoveam ſcrupulum, oſtendendum hîc eſt qua ratione Scriptura, & quæcunque res muta ſacra & divina dici debeat: deinde quid ſit revera verbum Dei & quod id non contineatur in certo numero librorum: & denique Scripturam quatenus ea docet quæ ad obedientiam & ſalutem neceſſaria ſunt, non potuiſſe corrumpi. Nam ex his facile unuſquiſque judicare poterit, nos nihil contra Dei verbum dixiſſe, nec ullum locum impietati dediſſe.

Id ſacrum & divinum vocatur, quod pietati & religioni exercendæ deſtinatum eſt, & tamdiu tantum ſacrum erit, quamdiu homines eo religioſe utuntur: quod ſi pii eſſe deſinant, & id etiam ſimul ſacrum eſſe deſinet: at ſi idem ad res impias patrandas dedicent, tum id ipſum quod antea ſacrum erat immundum & profanum reddetur. Ex. Gr. locus quidam à Jacobo Patriarcha vocatus fuit בית אל *domus Dei*, quia ibi Deum ei revelatum coluit: ſed à Prophetis ille ipſe locus vocatus fuit בית און *domus iniquitatis* (vide Hamos Cap. 5. v. 5. & Hoſeæ Cap. 10. v. 5.) quia Iſraëlitæ ex inſtituto Jarobohami ibi idolis ſacrificare ſolebant. Aliud exemplum quod rem clariſſime indicat. Verba ex ſolo uſu certam habent ſignificationem, & ſi ſecundum hunc eorum uſum ita diſponantur, ut homines eadem legentes ad devotionem moveant, tum illa verba ſacra erunt, & etiam liber tali verborum diſpoſitione ſcriptus. Sed ſi poſtea uſus ita pereat, ut verba nullam habeant ſignificationem, vel quod liber prorſus negligatur, ſive ex malitia, ſive quia eodem non indigent, tum & verba, & liber nullius uſus, neque ſanctitatis erunt: denique ſi eadem verba aliter diſponantur, vel quod uſus prævaluerit ad eadem in contrariam ſignificationem ſumenda, tum & verba & liber, qui antea ſacri, impuri & profani erunt. Ex quo ſequitur nihil extra mentem abſolute, ſed tantum reſpective ad ipſam, ſacrum aut profanum aut impurum eſſe. Quod etiam ex multis Scripturæ locis evidentiſſime conſtat. Jeremias (ut unum aut alterum adferam) Cap. 7. ℣. 4. ait Judæos ſui temporis falſo vocaviſſe templum Salomonis, templum Dei: nam, ut ipſe in eodem

Capite

Capite pergit, Dei nomen illi templo tantum ineſſe potuerat, quamdiu ab hominibus, qui ipſum colunt, & juſtitiam defendunt, frequentatur; quod ſi ab homicidis, furibus, idololatris, aliiſque nefariis hominibus frequentetur; tum foveam potius eſſe transgreſſorum. Quid de arca fœderis factum ſit nihil Scriptura narrat, quod ſæpe miratus ſum: hoc tamen certum eſt, eandem periiſſe, vel cum templo combuſtam fuiſſe, etſi nihil magis ſacrum, nec majoris reverentiæ apud Hebræos fuit. Hac itaque ratione Scriptura etiam tamdiu ſacra eſt, & ejus orationes divinæ, quamdiu homines ad devotionem erga Deum movet: ſed ſi ab iiſdem prorſus negligatur, ut olim à Judæis, nihil eſt præter chartam, & atramentum, & ab iiſdem abſolute profanatur, & corruptioni obnoxia relinquitur, ideoque ſi tum corrumpitur, aut perit, falſo tum dicitur verbum Dei corrumpi, aut perire: ſicuti etiam tempore Jeremiæ falſo diceretur templum, quod tum temporis templum Dei eſſet, flammis periiſſe. Quod ipſe Jeremias etiam de ipſa lege ait: Sic namque impios ſui temporis increpat איכה תאמרו חכמים אנחנו ותורת יהוה אתנו חלא לשקר עשה עט שקר סופרים *quia ratione dicitis periti ſumus: & lex Dei nobiſcum eſt. Cer. fruſtra adornata fuit; calamus ſcribarum fruſtra* (factus eſt,) hoc eſt, falſo dicitis vos, etſi Scriptura penes vos eſt, legem Dei habere poſtquam ipſam irritam feciſtis. Sic etiam cum Moſes primas tabulas fregit, ille minime verbum Dei præ ira è manibus ejecit, atque fregit (nam quis hoc de Moſe, & verbo Dei ſuſpicari poſſet) ſed tantum lapides, qui quamvis antea ſacri eſſent, quia iis inſcriptum erat fœdus, ſub quo Judæi Deo obedire ſe obligaverant, tamen quia poſtea vitulum adorando pactum illud irritum fecerant, nullius prorſus tum erant ſanctitatis, & eadem etiam de cauſa ſecundæ cum arca perire potuerunt. Non itaque mirum ſi jam etiam prima originalia Moſis non extent, neque quod ea, quæ in ſuperioribus diximus libris, quos habemus, contigerint, quando verum originale fœderis divini, & omnium ſanctiſſimum totaliter perire potuerit. Deſinant ergo nos impietatis accuſare, qui nihil contra verbum Dei locuti ſumus, nec idem contaminavimus, ſed iram, ſi quam juſtam habere poſſint, in antiquos vertant, quorum malitia Dei arcam, templum, legem & omnia

Digitized by Google

ſacra profanavit, & corruptioni ſubjecit. Deinde ſi ſecundum illud Apoſtoli in 2. Epiſt. ad Corinth. cap. 3. verſ. 3. Dei Epiſtolam in ſe habent non atramento, ſed Dei Spiritu, neque in tabulis lapideis, ſed in tabulis carneis cordus ſcriptam, deſinant literam adorare & de eadem adeo eſſe ſolliciti. His puto me ſatis explicuiſſe, qua ratione Scriptura Sacra & divina habenda ſit. Videndum jam eſt, quid proprie intelligendum ſit per דבר יהוה *debar Iehova* (verbum Dei) דבר *dabar* quidem ſignificat *verbum, orationem, edictum & rem.* Quibus autem de cauſis res aliqua Hebraice dicitur Dei eſſe, & ad Deum refertur in Cap. 1. oſtendimus, atque ex iis facile intelligitur, quid Scriptura ſignificare velit per verbum Dei, orationem, edictum & rem. Omnia itaque hîc repetere non eſt opus, nec etiam quæ in Cap. 6. de miraculis tertio loco oſtendimns. Sufficit rem tantum indicare, ut quæ de his hîc dicere volumus, melius intelligantur. Nempe, quod verbum Dei, quando de ſubjecto aliquo prædicatur, quod non ſit ipſe Deus, proprie ſignificat legem illam Divinam, de qua in 4. Cap. egimus: hoc eſt, religionem toti humano generi univerſalem, ſive catholicam qua de re vide Eſaiæ Cap. 1. verſ. 10. &c. ubi verum vivendi modum docet, qui ſcilicet non in cæremoniis, ſed in charitate, & vero animo conſiſtit, eumque legem, & verbum Dei promiſcue vocat. Sumitur deinde metaphorice pro ipſo naturæ ordine, & fato (quia revera ab æterno divinæ naturæ decreto pendet & ſequitur) & præcipue pro eo, quod hujus ordinis Prophetæ præviderant, idque quia ipſi res futuras per cauſas naturales non percipiebant, ſed tanquam Dei placita vel decreta. Deinde etiam ſumitur pro omni cujuſcunque Prophetæ edicto, quatenus id ſingulari ſua virtute, vel dono prophetico, & non ex communi naturali lumine perceperat, idque potiſſimum quia revera Deum tanquam legiſlatorem percipere ſolebant Prophetæ, ut Cap. 4. oſtendimus. Tribus itaque his de cauſis Scriptura verbum Dei appellatur: nempe quia veram docet religionem, cujus Deus æternus eſt author: deinde quia prædictiones rerum futurarum, tanquam Dei decreta narrat; & denique quia ii, qui revera fuerunt ejus authores, ut plurimum non ex communi naturali lumine, ſed quodam ſibi peculiari docuerunt,

runt,

Digitized by Google

runt, & Deum eadem loquentem introduxerunt. Et quamvis præter hæc plura in Scriptura contineantur; quæ merè hiſtorica ſunt, & ex lumine naturali percepta, nomen tamen à potiore ſumitur. Atque hinc facile percipimus, qua ratione Deus author Bibliorum ſit intelligendus, nempe propter veram religionem, quæ in iis docetur: at non quod voluerit certum numerum librorum hominibus communicare. Deinde hinc etiam ſcire poſſumus, cur Biblia in libros Veteris & Novi Teſtamenti dividantur: videlicet quia ante adventum Chriſti Prophetæ religionem prædicare ſolebant, tanquam legem Patriæ, & ex vi pacti tempore Moſis initi: poſt adventum autem Chriſti eandem tanquam legem Catholicam, & ex ſola vi paſſionis Chriſti omnibus prædicaverunt Apoſtoli; at non quod doctrina diverſi ſint, nec quod tanquam ſyngrapha fœderis ſcripti fuerint, nec denique quod religio catholica, quæ maxime naturalis eſt, nova eſſet, niſi reſpectu hominum, qui eam non noverant; *in mundo erat*, ait Johannes Euangeliſta Cap. 1. verſ. 10. *& mundus non novit eum.* Quuamvis itaque pauciores libros, Veteris, quam Novi Teſtamenti haberemus, non tamen Dei verbo (per quod proprie ut jam diximus, vera religio intelligitur) deſtitueremur, ſicuti non putamus nos eodem jam deſtitutos eſſe, etſi multis aliis præſtantiſſimus ſcriptis caremus, ut libro Legis, qui tanquam fœderis ſyngraphum religioſe in templo cuſtodiebatur, & præterea libris Bellorum, Chronologiarum, & aliis plurimis, ex quibus hi, quos Veteris Teſtamenti habemus, decerpti & collecti ſunt: atque hoc multis prætérea rationibus confirmatur. Nempe I. quia libri utriuſque Teſtamenti non fuerunt expreſſo mandato uno eodemque tempore omnibus ſæculis ſcripti, ſed caſu quibuſdam hominibus, idque prout tempus & eorum ſingularis conſtitutio exigebat, ut apertè indicant Prophetarum vocationes, (qui ut impios ſui temporis monerent, vocati ſunt) & etiam Apoſtolorum Epiſtolæ. II quia aliud eſt Scripturam & mentem Prophetarum, aliud autem mentem Dei, hoc eſt, ipſam rei veritatem intelligere, ut ex eo, quod in Cap. 2. de Prophetis oſtendimus, ſequitur. Quod etiam in Hiſtoriis & miraculis locum habere oſtendimus Cap. 6. Atqui hoc de locis, in quibus de vera religione & vera virtute agitur, minimè dici

Digitized by Google

poteſt. III. quia Libri Veteris Teſtamenti ex multis electi fuerunt, & à concilio tandem Phariſæorum collecti & probati, ut in Cap. 10. oſtendimus. Libri autem novi Teſtamenti decretis etiam Conciliorum quorundam in Canonem aſſumti ſunt, quorum etiam decretis plures alii, qui ſacri à multis habebantur, ut ſpurii rejecti ſunt, at horum Conciliorum (tam Phariſæorum quam Chriſtianorũ) membra non conſtabant ex Prophetis, ſed tantum ex Doctoribus & peritis; & tamen fatendum neceſſario eſt, eos in hac electione verbum Dei pro norma habuiſſe: adeoque antequam omnes libros probaverant, debuerunt neceſſario notitiam Verbi Dei habere. IV. quia Apoſtoli non tanquam Prophetæ, ſed (ut in præcedente Capite diximus) tanquam Doctores ſcripſerunt, & viam ad docendum elegerunt, quam faciliorem judicaverunt fore diſcipulis, quos tum docere volebant: ex quo ſequitur in iis (ut etiam in fine prædicti Capitis concluſimus) multa contineri, quibus jam ratione religionis carere poſſumus. V. denique quia quatuor habentur in Novo Teſtamento Evangeliſtæ, & quis credet, quod Deus quater Hiſtoriam Chriſti narrare voluerit, & ſcripto hominibus communicare? & quamvis quædam in uno contineantur, quæ in alio non habentur, & quod unus ad alium intelligendum ſæpe juvat, inde tamen non concludendum eſt, omnia, quæ in hiſce quatuor narrantur, cognitu neceſſaria fuiſſe, & Deum eos elegiſſe ad ſcribendum, ut Chriſti hiſtoria melius intelligeretur; nam unuſquiſque ſuum Evangelium diverſo loco prædicavit, & unuſquiſque id, quod prædicaverat, ſcripſit, idque ſimpliciter, ut hiſtoriam Chriſti dilucide narraret, & non ad reliquos explicandum. Si jam ex eorum mutua collatione facilius & melius quandoque intelliguntur, id caſu contingit & paucis tantum in locis, quæ quamvis ignorarentur, hiſtoria tamen æque perſpicua eſſet, & homines non minus beati. His oſtendimus Scripturam ratione religionis tantum, ſive ratione legis divinæ univerſalis, propriè vocari verbum Dei: Supereſt jam oſtendere eandem, quatenus propriè ſic vocatur, non eſſe mendoſam depravatam neque truncatam. Atqui id hìc mendoſum depravatum atque truncatum voco, quod adeo perperam ſcriptum & conſtructum eſt, ut ſenſus orationis ex uſu linguæ inveſtigari, vel ex ſola Scriptura depromi

mi

Digitized by Google

mi nequeat: nam affirmare nolo, quod Scriptura quatenus legem Divinam continet, ſemper eoſdem apices, eaſdem literas, & denique eadem verba ſervavit (hoc enim Maſoretis & qui literam ſuperſtitioſe adorant, demonſtrandum relinquo) ſed tantum quod ſenſus, ratione cujus tantum oratio aliqua divina vocari poteſt, incorruptus ad nos pervenit, tametſi verbo quibus primo ſignificatus fuit, ſæpius mutata fuiſſe ſupponantur. Nam hoc ut diximus, nihil Scripturæ divinitati detrahit; nam Scriptura æque divina eſſet, & ſi aliis verbis aut alia lingua ſcripta fuiſſet. Quod itaque legem divinam hac ratione incorruptam accepimus nemo dubitare poteſt. Nam ex ipſa Scriptura abſque ulla difficultate, & ambiguitate percipimus ejus ſummam eſſe, Deum ſupra omnia amare, & proximum tanquam ſe ipſum: atqui hoc adulterium eſſe non poteſt, nec à feſtinante & errante calamo ſcriptum; nam ſi Scriptura unquam aliud docuit, neceſſario etiam reliqua omnia docere aliter debuit, quandoquidem hoc totius religionis fundamentum eſt, quo ſublato tota fabrica uno lapſu ruit. Adeoque talis Scriptura illa eadem non eſſet, de qua hîc loquimur, ſed alius prorſus liber. Manet igitur inconcuſſum Scripturam hoc ſemper docuiſſe, & conſequenter hîc nullum errorem, qui ſenſum corrumpere poſſit, incidiſſe, qui ſtatim ab unoquoque non animadverteretur, nec aliquem hoc depravare potuiſſe, cujus malitia non illico pateret. Cum itaque hoc fundamentum ſtatuendum ſit incorruptum, idem neceſſario fatendum eſt de reliquis, quæ ex eo abſque ulla controverſia ſequuntur, & quæ etiam fundamentalia ſunt: ut, quod Deus exiſtit, quod omnibus provideat, quod ſit omnipotens & quod piis ex ipſius decreto bene ſit, improbis vero malè, & quod noſtra ſalus à ſola ejus gratia pendeat. Hæc enim omnia Scriptura perſpicue ubique docet, & ſemper docere debuit, alias reliqua omniá vana eſſent, & ſine fundamento: nec minus incorrupta ſtatuenda reliqua moralia, quandoquidem ab hoc univerſali fundamento evidentiſſime ſequuntur. Videlicet juſtitiam defendere, inopi auxilio eſſe, neminem occidere, nihil alterius concupiſcere &c. Horum inquam nihil nec hominum malitia depravare, nec vetuſtas delere potuit. Quicquid enim ex his deletum eſſet, id ſtatim iterum horum univerſale fundamen-

damen-

damentum dictaviſſet, & præcipue documentum charitatis, quæ ubique in utroque Teſtamento ſummè commendatur. Adde quod quamvis nullum facinus execrandum excogitari poſſit, quod non ſit ab aliquo commiſſum, tamen nemo eſt, qui ad facinora ſua excuſanda leges delere tentet, aut aliquid quod impium ſit tanquam documentum æternum & ſalutare introducere: ita enim hominum naturam conſtitutam videmus, ut unuſquiſque (ſive Rex ſive ſubditus ſit) ſi quid turpe commiſit, factum ſuum talibus circumſtantiis adornare ſtudeat, ut nihil contra juſtum & decorum commiſiſſe credatur. Concludimus itaque abſolutè totam legem divinam univerſalem, quam Scriptura docet, incorruptam ad noſtras manus perveniſſe. At præter hæc alia adhuc ſunt, de quibus non poſſumus dubitare, quin bona fide nobis ſint tradita. Nempe ſummæ Hiſtoriarum Scripturæ, quia notiſſimæ omnibus fuerunt. Vulgus Judæorum ſolebat olim nationis antiquitates Pſalmis cantare. Summa etiam rerum à Chriſto geſtarum & ejus paſſio ſtatim per totum Romanum Imperium vulgata fuit. Quare minime credendum eſt, niſi maxima hominum pars in eo conveniret, quod incredibile eſt, id, quod harum hiſtoriarum præcipuum eſt, poſteros aliter tradidiſſe, quam à primis acceperant. Quicquid igitur adulteratum eſt, aut mendoſum, id tantum in reliquis contingere potuit: Videlicet in una aut altera hiſtoriæ aut Prophetiæ circumſtantia; ut populus ad devotionem magis commoveretur; vel in uno aut altero miraculo; ut philoſophos torquerent; vel denique in rebus ſpeculativis, poſtquam à ſchiſmaticis in religionem introduci inceperunt; ut ſic unuſquiſque ſua figmenta authoritate divinà abutendo ſtatuminaret. Sed ad ſalutem parum refert, ſive talia depravata ſint, ſive minus: quod in ſequenti Cap. ex profeſſo oſtendam, etſi ex jam dictis & præcipue ex Cap. 2. jam conſtare puto.

Digitized by Google

CAPUT XIII.

Oſtenditur Scripturam non niſi ſimpliciſſima docere, nec aliud præter obedientiam intendere; nec de divina Naturâ aliud docere, quam quod homines certa vivendi ratione imitari poſſunt.

IN Cap. II. hujus tractatus oſtendimus, Prophetas ſingularem tantum potentiam imaginandi, ſed non intellligendi habuiſſe, Deumque nulla philoſophiæ arcana, ſed res ſimpliciſſimas tantum iiſdem revelaviſſe, ſeſeque eorum præconceptis opinionibus accommodaviſſe. Oſtendimus deinde in Cap. V. Scripturam res eo modo tradere, & docere, quo facillime ab unoquoque percipi poſſunt; quæ ſcilicet non ex axiomatis, & definitionibus res deducit, & concatenat, ſed tantum ſimpliciter dicit, & ad fidem faciendam, ſolâ experientiâ, miraculis ſcilicet, & hiſtoriis dicta confirmat, quæque etiam tali ſtylo, & phraſibus narrantur, quibus maxime plebis animus commoveri poteſt: qua de re vide Cap. VI. circa ea, quæ loco III. demonſtrantur. Oſtendimus deniq; in Cap. VII. difficultatem intelligendi Scripturam in ſola lingua, & non in ſublimitate argumenti ſitam eſse. His accedit, quod Prophetæ non peritis, ſed omnibus abſolute Judæis prædicaverunt, Apoſtoli autem doctrinam Euangelicam in Eccleſiis, ubi communis omnium erat conventus, docere ſolebant: ex quibus omnibus ſequitur, Scripturæ doctrinam non ſublimes ſpeculationes, neque res philoſophicas continere, ſed res tantum ſimpliciſſimas, quæ vel à quovis tardiſſimo poſſunt percipi; Non ſatis itaque mirari poſſum eorum, de quibus ſupra locutus ſum, ingenia, qui ſcilicet tam profunda in Scriptura vident myſteria, ut nullâ humana lingua poſſint explicari; & qui deinde in religionem tot res philoſophicæ ſpeculationis introduxerunt, ut Eccleſia, Accademia, & Religio ſcientia, vel potius altercatio videatur. Verum quid miror, ſi homines, qui lumen ſupra naturale habere jactant, philoſophis, qui nihil præter naturale habent, nolint cognitione cedere. Id ſane mirarer, ſi quid novi, quod ſolius eſſet ſpeculationis docerent, & quod olim apud Gentiles

Digitized by Google

les Philoſophos non fuerit tritiſſimum, (quos tamen cæcutiiſſe ajunt) nam ſi inquiras quænam myſteria in Scriptura latere vident, nihil profecto reperies, præter Ariſtotelis, aut Platonis, aut alterius ſimilis commenta, quæ ſæpe facilius poſſit quivis Idiota ſomniare, quam literatiſſimus ex Scriptura inveſtigare. Etenim abſolute ſtatuere nolumus ad doctrinam Scripturæ nihil pertinere, quod ſolius ſit ſpeculationis; nam in ſuperiori Cap. quædam hujus generis attulimus, tanquam Scripturæ fundamentalia; ſed hoc tantum volo, talia admodum pauca, atque admodum ſimplicia eſſe. Quænam autem ea ſint, & qua ratione determinentur, hic oſtendere conſtitui; quod nobis jam facile erit, poſtquam novimus, Scripturæ intentum non fuiſſe ſcientias docere; hinc enim facile judicare poſſumus, nihil præter obedientiam eandem ab hominibus exigere, ſolamque contumaciam, non autem ignorantiam damnare. Deinde quia obedientia erga Deum in ſolo amore proximi conſiſtit, (nam qui proximum diligit, eo ſcilicet fine ut Deo obſequatur, is, ut Paulus ait in Epiſtola ad Rom. cap. 13. ỷ. 8. Legem implevit) hinc ſequitur, in Scriptura nullam aliam ſcientiam commendari, quam quæ omnibus hominibus neceſſaria eſt, ut Deo ſecundum hoc præſcriptum obedire poſſint, & quâ ignoratâ, homines neceſſario debent eſſe contumaces, vel ſaltem ſine diſciplinâ obedientiæ; reliquas autem ſpeculationes, quæ huc directe non tendunt, ſive eæ circa Dei, ſive circa rerum naturalium cognitionem verſentur, Scripturam non tangere, atque adeo à Religione revelata ſeparandas. At & ſi hæc unuſquiſque, uti diximus, jam facile videre poteſt, tamen, quia hinc totius Religionis deciſio pendet, rem totam accuratius oſtendere, & clarius explicare volo: Ad quod requiritur, ut ante omnia oſtendamus, intellectualem, ſive accuratam Dei cognitionem, non eſſe donum omnibus fidelibus commune ſicuti obedientiam. Deinde cognitionem illam, quam Deus per Prophetas ab omnibus univerſaliter petiit, & unuſquiſque ſcire tenetur, nullam eſſe, præter cognitionem Divinæ ejus Juſtitiæ, & Charitatis, quæ ambo ex ipſa Scriptura facile demonſtrantur. Nam I. evidentiſſime ſequitur ex Exodi cap. 6. ỷ. 2. ubi Deus Moſi, ad ſingularem gratiam, ipſi largitam, indicandum, ait וארא אל אברהם אל יצחק ואל

ואל יעקב באל שדי ושמי יהוה לא נודעתי להם & *revelatus ſum Abrahamo, Iſaaco, & Jacobo Deo Sadai, ſed nomine meo Iehova non ſum cognitus ipſis*: ubi ad meliorem explicationem notandum El Sadai ſignificare Hæbraice Deum, qui ſufficit, quia unicuique, quod ei ſufficit, dat; & quamvis ſæpe Sadai abſolute pro Deo ſumatur, non dubitandum tamen eſt, quin ubique nomen *El* Deus ſubintelligendum ſit. Deinde notandum in Scriptura nullum nomen præter Jehova reperiri, quod Dei abſolutam eſſentiam, ſine relatione, ad res creatas indicet. Atque ideo Hæbræi hoc ſolum nomen Dei eſſe proprium contendunt, reliqua autem appellativa eſſe; & revera reliqua Dei nomina, ſive ea ſubſtantiva ſint, ſive adjectiva, attributa ſunt, quæ Deo competunt, quatenus cum relatione ad res creatas conſideratur, vel per ipſas manifeſtatur. Ut אל *El*, vel cum litera ה *He* paragogica אלה *Eloha*, quod nihil aliud ſignificat, quam potentem, ut notum; nec Deo competit, niſi per excellentiam, ſicuti cum Paulum Apoſtolum appellamus, alias virtutes ejus potentiæ explicantur, ut El (potens) magnus, tremendus, juſtus, miſericors, &c. vel ad omnes comprehendendas ſimul hoc nomen in plurali numero uſurpatur, & ſignificatione ſingulari, quod in Scriptura frequentiſſimum. Iam quandoquidem Deus Moſi dicit, ſe nomine Iehova non fuiſſe patribus cognitum, ſequitur, eos nullum Dei attributum noviſſe, quod ejus abſolutam eſſentiam explicat, ſed tantum ejus effecta, & promiſſa, hoc eſt, ejus potentiam quatenus per res viſibiles manifeſtatur. Atqui hoc Deus Moſi non dicit, ad eoſdem infidelitatis accuſandum, ſed contra ad eorum credulitatem, & fidem extollendam, qua quamvis non æque ſingularem Dei cognitionem ac Moſes habuerint, Dei tamen promiſſa fixa rataque crediderunt, non ut Moſes, qui quamvis ſublimiores de Deo cogitationes habuerit, de divinis tamen promiſſis dubitavit, Deoque objecit, quod, loco promiſſæ ſalutis, Iudæorum res in pejus mutaverit. Cum itaque Patres Dei ſingulare nomen ignoraverint, hocque Deus Moſi dicat factum, ad eorum animi ſimplicitatem & fidem laudandam, ſimulque ad commemorandam ſingularem gratiam Moſi conceſſam, hinc evidentiſſime ſequitur, id quod primo loco ſtatuimus, homines ex mandato non teneri Dei

Digitized by Google

attributa cognoſcere, ſed hoc peculiare eſſe donum quibuſdam tantum fidelibus conceſſum; nec opere prætium eſt hoc pluribus Scripturæ teſtimoniis oſtendere; quis enim non videt divinam cognitionem non fuiſſe omnibus fidelibus æqualem? & neminem poſſe ex mandato ſapientem eſſe, non magis, quam vivere, & eſſe? Viri, mulieres, pueri, & omnes ex mandato obtemperare quidem æque poſſunt, non autem ſapere. Quod ſi quis dicat, non eſſe quidem opus Dei attributa intelligere, at omnino ſimpliciter, abſque demonſtratione credere; is ſane nugabitur: Nam res inviſibiles, & quæ ſolius mentis ſunt objecta, nullis aliis oculis videri poſſunt, quam per demonſtrationes, qui itaque eas non habent, nihil harum rerum plane vident;atque adeo quicquid de ſimilibus auditum referunt, non magis eorum mentem tangit, ſive indicat, quam verba Pſitttaci, vel automati, quæ ſine mente, & ſenſu loquuntur. Verum antequam ulterius pergam, rationem dicere teneor, cur in Geneſi ſæpe dicitur, quod Patriarchæ nomine Jehova prædicaverint, quod plane jam dictis repugnare videtur. Sed ſi ad illa, quæ cap. 8. oſtendimus, attendamus, facile hæc conciliare poterimus;in prædicto enim cap. oſtendimus ſcriptorem Pentateuchi res, & loca non iiſdem præciſe nominibus indicare, quæ eodem tempore, de quo loquitur, obtinebant, ſed iis, quibus tempore ſcriptoris melius innotuerant. Deus igitur in Geneſi Patriarchis prædicatus nomine Jehova indicatur, non quia Patribus hoc nomine innotuerat, ſed quia hoc nomen apud Judæos ſummæ erat reverentiæ: hoc, inquam, neceſſario dicendum, quandoquidem in hoc noſtro textu Exodi expreſſe dicitur, Deum hoc nomine non fuiſſe cognitum Patriarchis, & etiam quod Exodi cap. 3. 13. Moſes Dei nomen ſcire cupit: quod ſi antea notum fuiſſet, fuiſſet ſaltem & ipſi etiam notum. Concludendum igitur, ut volebamus; nempe fideles Patriarchas hoc Dei nomen ignoraviſſe, Deique cognitionem donum Dei,non autem mandatum eſſe. Tempus igitur eſt, ut ad ſecundum tranſeamus, nempe, ad oſtendendum Deum nullam aliam ſui cognitionem ab hominibus per Prophetas petere, quam cognitionem divinæ ſuæ Juſtitiæ, & Charitatis, hoc eſt talia Dei attributa,quæ homines certa vivendi ratione imitari poſſunt: quod

quidem

quidem Jeremias expreſſiſſimis verbis docet. Nam Cap. 22. ẏ. 15, 16. de Rege Joſia loquens hæc ait אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה כארץ אז טוב לו דן דין עני ואביון אז טוב לו הלא היא הדעת אותי נאם יהוה וגו *Pater tuus quidem comedit, & bibit, & fecit judicium, & juſtitiam, tum ei bene* (fuit) *judicavit jus pauperis, & indigentis, tum ipſi bene* (fuit) *nam* (NB.) *hoc eſt me cognoſcere, dixit Iehova:* nec minus clara ſunt, quæ habentur Cap. 9. ẏ. 24. nempe אך בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי כי אני יהוה עשה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם יהוה *ſed in hoc tantum glorietur unuſquiſque, me intelligere, & cognoſcere, quod ego Iehova facio charitatem, judicium, & juſtitiam in terra, nam his delector ait Iehova.* Colligitur hoc etiam præterea ex Exodi Cap. 34. ẏ. 6, 7. ubi Deus Moſi cupienti ipſum videre, & noſcere, nulla alia attributa revelat, quam quæ divinam Juſtitiam & Charitatem explicant. Denique illud Johannis, de quo etiam in ſequentibus, apprime hic notandum venit, qui ſcilicet, quia nemo Deum vidit, Deum per ſolam charitatem explicat, concluditque eum reverâ Deum habere, & noſcere, qui charitatem habet. Videmus itaque Jeremiam, Moſen, Johannem Dei cognitionem, quam unuſquiſque ſcire tenetur, paucis comprehendere, eamque in hoc ſolo, ut volebamus, ponere, quod ſcilicet, Deus ſit ſumme juſtus, & ſumme miſericors, ſive unicum veræ vitæ exemplar. His accedit, quod Scriptura nullam Dei Definitionem expreſſe tradit, nec alia Dei attributa amplectenda præter modo dicta præſcribat, nec ex profeſſo, ut hæc, commendet: ex quibus omnibus concludimus, intellectualem Dei cognitionem, quæ ejus naturam, prout in ſe eſt, conſiderat, & quam naturam homines certa vivendi ratione imitari non poſſunt, neque tanquam exemplum ſumere, ad veram vivendi rationem inſtituendam, ad fidem, & religionem revelatam nullo modo pertinere, & conſequenter homines circa hanc ſine ſcelere toto cœlo errare poſſe. Minime itaque mirum, quod Deus ſeſe imaginationibus, & præconceptis Prophetarum opinionibus accommodaverit, quodque fideles diverſas de Deo foverint ſententias, ut in cap. II. multis exemplis oſtendimus. Deinde minime etiam mirum, quod ſacra volumina ubique adeo improprie de Deo loquantur, eique manus, pedes, oculos,

Digitized by Google

los, aures, mentem, & motum localem tribuant, & præterea etiam animi commotiones, ut quod ſit Zelotypus, miſericors &c. & quod denique ipſum depingant tanquam Judicem, & in cœlis, tanquam in ſolio regio ſedentem, & Chriſtum ad ipſius dextram. Loquuntur nimirum ſecundum captum vulgi, quem Scriptura non doctum, ſed obedientem reddere ſtudet. Communes tamen Theologi quicquid horum lumine naturali videre potuerunt cum divina natura non convenire, methaphorico interpretandum, & quicquid eorum captum effugit, ſecundum literam accipiendum contenderunt. Sed, ſi omnia, quæ in Scriptura hujus generis reperiuntur, eſſent neceſſario metaphorice interpretanda, & intelligenda, tum Scriptura non plebi & rudi vulgo, ſed peritiſſimis tantum, & maxime Philoſophis ſcripta eſſet. Quinimo, ſi impium eſſet pie, & ſimplicitate animi hæc, quæ modo retulimus, de Deo credere; profecto maxime cavere debuiſſent Prophetæ, ſaltem propter vulgi imbecillitatem, à ſimilibus phraſibus, & contra Dei attributa, prout unuſquiſque eadem amplecti tenetur, ante omnia ex profeſſo, & clare docere, quod nullibi factum eſt: adeoque minime credendum opiniones abſolute conſideratas, abſque reſpectu ad opera, aliquid pietatis, aut impietatis habere, ſed ea tantum de cauſa hominem aliquid pie, aut impie credere dicendum, quatenus ex ſuis opinionibus ad obedientiam movetur, vel ex iiſdem licentiam ad peccandum, aut rebellandum ſumit, ita ut ſiquis vera credendo fiat contumax, is revera impiam; & ſi contra falſa credendo obediens, piam habet fidem; veram enim Dei cognitionem, non mandatum, ſed donum divinum eſſe oſtendimus, Deumque nullam aliam ab hominibus petiiſſe, quam cognitionem divinæ ſuæ Juſtitiæ, & Charitatis, quæ cognitio, non ad ſcientias, ſed tantum ad obedientiam neceſſaria eſt.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XIV.

Quid ſit fides, quinam fideles, fidei fundamenta determinantur, & ipſa à Philoſophia tandem ſeparatur.

AD veram fidei cognitionem apprime neceſſarium eſſe, ſcire, quod Scriptura accommodata ſit non tantum captui Prophetarum, ſed etiam varii, & inconſtantis Judæorum vulgi nemo, qui vel leviter attendit, ignorare poteſt; qui enim omnia, quæ in Scriptura habentur promiſcue amplectitur, tanquam univerſalem, & abſolutam de Deo doctrinam, nec accurate cognovit, quidnam captui vulgi accommodatum ſit, non poterit vulgi opiniones cum divina doctrina non confundere, & hominum commenta & placita,pro divinis documentis non venditare,Scripturæque authoritate non abuti.Quis inquam non videt, hanc maximam eſſe cauſam, cur ſectarii tot, tamque contrarias opiniones, tanquam fidei documenta doceant, multiſque Scripturæ exemplis confirment, unde apud Belgas dudum in uſum Proverbii abierit, **geen ketter ſonder letter.** Libri namque ſacri non ab uno ſolo, nec unius ætatis vulgo ſcripti fuerunt, ſed à plurimis, diverſi ingenii, diverſique ævi viris, quorum, ſi omnium tempus computare velimus, fere bis mille annorum, & forte multo longius invenietur. Sectarios tamen iſtos nolumus ea de cauſa impietatis accuſare, quod ſcilicet verba Scripturæ ſuis opinionibus accommodant; ſicuti enim olim ipſa captui vulgi accommodata fuit, ſic etiam unicuique eandem ſuis opinionibus accommodare licet, ſi videt, ſe eâ ratione Deo, in iis, quæ juſtitiam, & charitatem ſpectant, pleniore animi conſenſu obedire poſſe; ſed ideo eoſdem accuſamus quod hanc eandem libertatem reliquis nolunt concedere, ſed omnes, qui cum iiſdem non ſentiunt, quanquam honeſtiſſimi, & veræ virtuti obtemperantes ſint, tanquam Dei hoſtes tamen perſequuntur, & contra eos, qui iis aſſentantur, quamvis impotentiſſimi animi ſint, tamen tanquam Dei electos diligunt, quo nihil profecto ſceleſtius, & reipublicæ magis pernicioſum excogitari poteſt. Ut igitur conſtet, quouſque, ratione fidei, uniuſ-

cujuſque

Digitized by Google

cujuſque libertas ſentiendi, quæ vult, ſe extendit, & quoſnam quamvis diverſa ſentientes, tanquam fidels tamen aſpicere tenemur, fides, ejuſque fundamentalia determinanda ſunt; quod quidem in hoc capite facere conſtitui, ſimulque fidem à philoſophia ſeparare, quod totius operis præcipuum intentum fuit. Ut hæc igitur ordine oſtendam, ſummum totius Scripturæ intentum repetamus, id enim nobis veram normam fidei determinandæ indicabit. Diximus in ſuperiori capite, intentum Scripturæ eſſe tantum obedientiam docere. Quod quidem nemo inficias ire poteſt. Quis enim non videt, utrumque teſtamentum nihil eſſe præter obedientiæ diſciplinam? nec aliud utrumque intendere quam quod homines ex vero animo obtemperent? Nam, ut jam omittam, quæ in ſuperiori capite oſtendi, Moſes non ſtuduit Iſraëlitas ratione convincere, ſed pacto, juramentis, & beneficiis obligare, deinde populo legibus obtemperare ſub pœna interminatus eſt, & præmiis, eundem ad id hortatur; quæ omnia media non ad ſcientias, ſed ad ſolam obedientiam ſunt. Euangelica autem doctrina nihil præter ſimplicem fidem continet; nempe Deo credere, eumque revereri, ſive, quod idem eſt, Deo obedire. Non opus igitur habeo, ad rem manifeſtiſſimam demonſtrandam, textus Scripturæ, qui obedientiam commendant, & quorum per plures in utroque teſtamento reperiuntur, coacervare. Deinde quidnam unuſquiſque exequi debeat, ut Deo obſequatur, ipſa etiam Scriptura plurimis in locis quam clariſſime docet, nempe totam legem in hoc ſolo conſiſtere in amore ſcilicet erga proximum, quare nemo etiam negare poteſt, quod is, qui ex Dei mandato proximum tanquam ſe ipſum diligit, revera eſt obediens, & ſecundum legem beatus, & qui contra odio habet, vel negligit, rebellis eſt, & contumax. Denique apud omnes in confeſſo eſt, Scripturam non ſolis peritis, ſed omnibus cujuſcumque ætatis, & generis hominibus ſcriptam, & vulgatam fuiſſe: atque ex his ſolis evidentiſſime ſequitur, nos ex Scripturæ juſſu, nihil aliud teneri credere, quam id, quod ad hoc mandatum exequendum abſolute neceſſarium ſit. Quare hoc ipſum mandatum unica eſt totius fidei catholicæ norma, & per id ſolum omnia fidei dogmata, quæ ſcilicet unuſquiſque amplecti tenetur,

Digitized by Google

netur, determinanda ſunt. Quod cum manifeſtiſſimum ſit, & quod ex hoc ſolo fundamento, vel ſola ratione omnia legitime poſſunt deduci, judicet unuſquiſque, quî fieri potuit, ut tot diſſenſiones in Eccleſia ortæ ſint? & an aliæ potuerint eſſe cauſæ, quam quæ in initio Cap. VII. dictæ ſunt? Eæ itaque ipſæ me cogunt hic oſtendere modum, & rationem determinandi ex hoc invento fundamento fidei dogmata; nam ni hoc fecero, remque certis regulis determinavero, merito credar me huc uſque parum promoviſſe, quandoquidem unuſquiſque quicquid velit ſub hoc etiam prætextu, quod ſcilicet medium neceſſarium ſit ad obedientiam, introducere poterit; præſertim quando de divinis attributis fuerit quæſtio. Ut itaque rem totam ordine oſtendam, à fidei definitione incipiam, quæ ex hoc dato fundamento ſic definiri debet. Nempe quod nihil aliud ſit, quam de Deo talia ſentire, quibus ignoratis tollitur erga Deum obedientia, & hâc obedientiâ poſita, neceſſario ponuntur. Quæ definitio adeo clara eſt, & adeo manifeſte ex modo demonſtratis ſequitur, ut nullâ explicatione indigeat. Quæ autem ex eadem ſequuntur paucis jam oſtendam; Videlicet I. fidem non per ſe, ſed tantum ratione obedientiæ ſalutiferam eſſe, vel, ut ait Jacob. cap. 2. ỳſ. 17. fidem per ſe abſque operibus mortuam eſſe; qua de re vide totum hujus Apoſtoli prædictum Caput. II. ſequitur, quod is, qui verè eſt obediens, neceſſario veram & ſalutiferam habet fidem; Obedientiâ enim poſitâ, & fidem neceſſario poni diximus, quod etiam idem Apoſtolus cap. 2. ỳſ. 18. expreſse ait, nempe his, *oſtende mihi fidem tuam, abſque operibus, & ego oſtendam tibi ex operibus meis fidem meam.* Et Johannes in Epiſt. I. cap. 4. verſ. 7, 8. *quiſquis diligit* (ſcilicet proximum) *ex Deo natus eſt, & novit Deum, qui non diligit, non novit Deum; nam Deus eſt Charitas.* Ex quibus iterum ſequitur, nos neminem judicare poſſe fidelem, aut infidelem eſſe, niſi ex operibus: Nempe, ſi opera bona ſunt, quamvis dogmatibus ab aliis fidelibus diſſentiat, fidelis tamen eſt, & contra ſi mala ſunt, quamvis verbis conveniat, infidelis tamen eſt. Obedientia enim poſitâ fides neceſſario ponitur, & fides abſque operibus mortua eſt. Quod etiam idem Johannes verſ. 13. ejuſdem cap. expreſſe docet. *Per hoc*, inquit, *cognoſcimus, quod in eo manemus, & ipſe manet in nobis, quod de Spiritu*

Digitized by Google

ſuo dedit nobis, nempe Charitatem. Dixerat enim antea, Deum eſſe Charitatem, unde (ex ſuis ſcilicet tum receptis principiis) concludit, eum revera Spiritum Dei habere, qui Charitatem habet Imo, quia nemo Deum vidit, inde concludit, neminem Deum ſentire, vel animadvertere, niſi ex ſola Charitate erga proximum, atque adeo neminem etiam aliud Dei attributum noſcere poſſe, præter hanc Charitatem, quatenus de eadem participamus. Quæ quidem rationes ſinon peremtoriæ ſunt, ſatis tamen clare Johannis mentem explicant, ſed longe clarius, quæ habentur cap. 2. verſ. 3,4. ejuſdem Epiſt. ubi expreſſiſſimis verbis id, quod hic volumus, docet. *Et per hoc*, inquit, *ſcimus*, *quod ipſum novimus*, *ſi præcepta ipſius obſervamus. Qui dicit*, *novi eum*, *& præcepta ejus non obſervat*, *mendax eſt*, *& in eo non eſt veritas.* Atque ex his iterum ſequitur, eos revera Antichriſtos eſſe, qui viros honeſtos, & qui Juſtitiam amant, perſequuntur, propterea quod ab ipſis diſſentiunt, & cum ipſis eadem fidei dogmata non defendunt: Qui enim Juſtitiam & Charitatem amant, eos per hoc ſolum fideles eſſe ſcimus; & qui fideles perſequitur Antichriſtus eſt. Sequitur denique fidem non tam requirere vera, quam pia dogmata, hoc eſt, talia, quæ animum ad obedientiam movent: Tametſi inter ea plurima ſint, quæ nec umbram veritatis habent, dummodo tamen is, qui eadem amplectitur, eadem falſa eſſe ignoret, alias rebellis neceſſario eſſet; quomodo enim fieri poſſet, ut aliquis, qui Juſtitiam amare, & Deo obſequi ſtudet, tanquam divinum adoret, quod à divina natura alienum ſcit eſſe : at animi ſimplicitate errare poſſunt homines, & Scriptura non ignorantiam, ſed ſolam contumaciam, ut jam oſtendimus, damnat; imo ex ſola fidei definitione hoc neceſſario ſequitur, cujus omnes partes ex univerſali jam oſtenſo fundamento, & unico totius Scripturæ intento, niſi noſtra placita admiſcere lubet, peti debent; atqui hæc non expreſſe exigit vera, ſed talia dogmata, quæ ad obedientiam neceſſaria ſunt, quæ ſcilicet animum in amore erga proximum confirment, cujus tantum ratione unuſquiſque in Deo (ut cum Iohanne loquar) & Deus in unoquoque eſt. Cum itaque uniuſcujuſque fides ratione obedientiæ, vel contumaciæ tantum, & non ratione veritatis, aut falſitatis pia, vel impia ſit habenda, & nemo dubitet, commune ho-

minum

Digitized by Google

minum ingenium varium admodum eſſe, nec omnes in omnibus æque acquieſcere, ſed opiniones diverſo modo homines regere, quippe quæ hunc ad devotionem, eæ ipſæ alterum ad riſum, & contemtum movent, hinc ſequitur, ad fidem catholicam, ſive univerſalem nulla dogmata pertinere, de quibus inter honeſtos poteſt dari controverſia: Quæ enim ejus naturæ ſunt, reſpectu unius pia, & reſpectu alterius impia eſſe poſſunt; quandoquidem ex ſolis operibus ſunt judicanda. Ad fidem ergo catholicam ea ſolummodo dogmata pertinent, quæ erga Deum obedientia abſolute ponit, & quibus ignoratis, obedientia eſt abſolute impoſſibilis; de reliquis autem, prout unuſquiſque, quia ſe ipſum melius novit, ſibi, ad ſe in amore Juſtitiæ confirmandum, melius eſſe viderit, ſentire debet. Et hac ratione, puto, nullum locum controverſiis in Eccleſia relinqui: Nec jam verebor fidei univerſalis dogmata, ſive univerſæ Scripturæ intenti fundamentalia enumerare, quæ (ut ex iis quæ in his duobus capitibus oſtendimus evidentiſſime ſequitur) omnia huc tendere debent, nempe, dari ens ſupremum quod Juſtitiam & Charitatem amat, cuique omnes, ut ſalvi ſint, obedire tenentur, eumque cultu Juſtitiæ, & Charitate erga proximum adorare, atq; hinc facile omnia determinantur, quæque adeo nulla, præter hæc, ſunt. Videlicet, I. Deum, hoc eſt ens ſupremum, ſumme juſtum, & miſericordem, ſive veræ vitæ exemplar exiſtere; qui enim neſcit, vel non credit, ipſum exiſtere, ei obedire nequit, neque eum Judicem noſcere. II. eum eſſe unicum: Hoc enim etiam ad ſupremam devotionem, admirationem, & amorem erga Deum abſolute requiri nemo dubitare poteſt. Devotio namque, admiratio, & amor, ex ſola excellentia unius ſupra reliquos oriuntur. III. eum ubique eſſe præſentem, vel omnia ipſi patere: Si res ipſum latere crederentur, vel ipſum omnia videre ignoraretur, de æquitate ejus Juſtitiæ, quâ omnia dirigit, dubitaretur, vel ipſa ignoraretur. IV. ipſum in omnia ſupremum habere jus, & dominium, nec aliquid jure coactum, ſed ex abſoluto beneplacito, & ſingulari gratiâ facere: Omnes enim ipſi abſolute obedire tenentur, ipſe autem nemini. V. Cultum Dei, ejuſque obedientiam in ſola Iuſtitia, & Charitate, ſive amore erga proximum conſiſtere. VI. Omnes, qui hac vivendi ratione Deo obediunt, ſal-

Digitized by Google

vos tantum eſſe, reliquos autem, qui ſub imperio voluptatum vivunt, perditos: Si homines hoc firmiter non crederent, nihil cauſæ eſſet cur Deo potius, quam voluptatibus obtemperare mallent. VII. Denique Deum pœnitentibus peccata condonare: Nullus enim eſt, qui non peccet, ſi igitur hoc non ſtatueretur, omnes de ſua ſalute deſperarent, nec ulla eſſet ratio, cur Deum miſericordem crederent; qui autem hoc firmiter credit, videlicet Deum ex miſericordia, & gratia qua omnia dirigit, hominum peccata condonare, & hac de cauſa in Dei amore magis incenditur, is revera Chriſtum ſecundum Spiritum novit, & Chriſtus in eo eſt. Atque hæc omnia, nemo ignorare poteſt apprime cognitu neceſſaria eſſe, ut homines, nullo excepto, ex præſcripto Legis ſupra explicato, Deo obedire poſſint, nam horum aliquo ſublato, tollitur etiam obedientia. Cæterum quid Deus, ſive illud veræ vitæ exemplar ſit: an ſcilicet ſit ignis, ſpiritus, lux, cogitatio &c. id nihil ad fidem, ut nec etiam qua ratione ſit veræ vitæ exemplar, an ſcilicet propterea, quod animum juſtum, & miſericordem habet, vel quia res omnes per ipſum ſunt, & agunt, & conſequenter nos etiam per ipſum intelligimus, & per ipſum id, quod verum æquum, & bonum eſt videmus? perinde eſt, quicquid de his unuſquiſque ſtatuerit. Deinde nihil etiam ad fidem, ſi quis credat, quod Deus ſecundum eſſentiam, vel ſecundum potentiam ubique ſit, quod res dirigit ex libertate, vel neceſſitate naturæ; quod leges tanquam princeps præſcribat, vel tanquam æternas veritates docent; quod homo ex arbitrii libertate, vel ex neceſſitate divini decreti Deo obediat, quodque denique præmium bonorum, & pœna malorum naturalis vel ſupranaturalis ſit: Hæc, & ſimilia, inquam, nihil refert, in reſpectu fidei, qua ratione unuſquiſque intelligat; dummodo nihil eum in finem concludat, ut majorem licentiam ad peccandum ſumat, vel ut minus fiat Deo obtemperans; quinimo unuſquiſque, ut jam ſupra diximus, hæc fidei dogmata, ad ſuum captum accommodare tenetur, eaque ſibi eo modo interpretari, quo ſibi videtur eadem facilius, ſine ulla hæſitatione, ſed integro animi conſenſu amplecti poſſe, ut conſequenter Deo pleno animi conſenſu obediat: Nam, ut jam etiam monuimus, ſicuti olim fides ſecundum captum, & opiniones Prophetarum, &

vulgi

Digitized by Google

vulgi illius temporis revelata, ſcriptaque fuit, ſic etiam jam unuſquiſque tenetur eandem ſuis opinionibus accommodare, ut ſic ipſam, abſque ulla mentis repugnantia, ſineque ulla hæſitatione amplectatur; oſtendimus enim, fidem non tam veritatem, quam pietatem exigere, & non niſi ratione obedientiæ piam, & ſalutiferam eſſe; & conſequenter neminem niſi ratione obedientiæ fidelem eſſe. Quare non ille, qui optimas oſtendit rationes, optimam neceſſario oſtendit fidem, ſed ille, qui optima oſtendit opera Juſtitiæ, & Charitatis. Quæ Doctrina, quam ſalutaris, quamque neceſſaria ſit in republica, ut homines pacificè, & concorditer vivant, quotque, inquam, quantaſque perturbationum, & ſcelerum cauſas præſcindat, omnibus judicandum relinquo. Atque hic antequam ulterius pergam notandum venit, nos, ex modo oſtenſis, facile reſpondere poſſe ad objectiones, quas Cap. I. movimus, quando de Deo cum Iſraëlitis ex Monte Sinai loquente verba fecimus: Nam quamvis vox illa, quam Iſraëlitæ audiverunt, illis hominibus nullam philoſophicam, ſeu mathematicam certitudinem de Dei exiſtentia dare potuerat, ſufficiebat tamen ad eoſdem in admirationem Dei, prout ipſum antea noverant, rapiendos, & ad obedientiam inſtigandos: qui finis illius ſpectaculi fuit. Nam Deus non volebat Iſraëlitas ſuæ eſſentiæ abſoluta attributa docere, (nulla enim tum temporis revelavit) ſed eorum animum contumacem frangere, & ad obedientiam trahere; ideoque non rationibus, ſed tubarum ſtrepitu, tonitru, & fulminibus eoſdem adorſus eſt. (Vide Exodi cap. 20. verſ. 20.

Supereſt jam, ut tandem oſtendam, inter fidem, ſive Theologiam, & Philoſophiam nullum eſſe commercium, nullamve affinitatem, quod jam nemo poteſt ignorare, qui harum duarum facultatum, & ſcopum, & fundamentum novit, quæ ſane toto cœlo diſcrepant: Philoſophiæ enim ſcopus nihil eſt, præter veritatem: Fidei autem, ut abunde oſtendimus, nihil præter obedientiam, & pietatem. Deinde philoſophiæ fundamenta notiones communes ſunt, & ipſa ex ſola natura peti debet. Fidei autem: hiſtoriæ, & lingua; & ex ſola Scriptura, & revelatione petenda, ut in VII. cap. oſtendimus. Fides igitur ſummam unicuique libertatem ad philoſophandum

Digitized by Google

dum concedit, ut quicquid velit, de rebus quibuſcumque ſine ſcelere ſentire poſſit, & eos tantum, tanquam hæreticos, & ſciſmaticos damnat, qui opiniones docent, ad contumaciam, odia, contentiones, & iram ſuadendum: & eos contra fideles tantum habet, qui Juſtitiam & Charitatem, pro viribus ſuæ rationis, & facultatibus, ſuadent. Denique, quoniam hæc, quæ hic oſtendimus, præcipua ſunt, quæ in hoc tractatu intendo, volo, antequam ulterius pergam, lectorem enixiſſime rogare, ut hæc duo capita attentius legere, & iterum, atque iterum perpendere dignetur; & ſibi perſuaſum habeat, nos non eo ſcripſiſſe animo, ut nova introduceremus, ſed ut depravata corrigeremus, quæ tandem aliquando correcta videre ſperamus.

CAPUT XV.

Nec Theologiam Rationi, nec Rationem Theologiæ ancillari; oſtenditur & ratio, qua nobis S. Scripturæ authoritatem perſuademus.

QUi Philoſophiam à Theologia ſeparare neſciunt, diſputant, num Scriptura rationi, an contra ratio Scripturæ debeat ancillari; hoc eſt, an ſenſus Scripturæ rationi, an vero ratio Scripturæ accommodari debeat: atque hoc à ſcepticis, qui rationis certitudinem negant, illud autem à Dogmaticis defenditur. Sed tam hos quam illos toto cœlo errare ex jam dictis conſtat. Nam utram ſequamur ſententiam, vel rationem vel Scripturam corrumpere neceſſe eſt. Oſtendimus enim Scripturam non res philoſophicas, ſed ſolam pietatem docere, & omnia, quæ in eadem continentur, ad captum & præconceptas opiniones vulgi fuiſſe accommodata. Qui igitur ipſam ad Philoſophiam accommodare vult, is ſanè Prophetis multa, quæ ne per ſomnium cogitarunt, affinget, & perperam eorum mentem interpretabitur. Qui autem contra rationem & Philoſophiam Theologiæ ancillam facit, is antiqui vulgi præjudicia tanquam res divinas tenetur admittere, & iiſdem mentem occupare & obcæcare; adeoque uterque, hic ſcilicet ſine ratione, ille vero cum ratione inſaniet. Primus, qui inter Phariſæos apertè ſtatuit Scripturam

Digitized by Google

ram rationi eſſe accommodandam, fuit Maimonides (cujus quidem ſententiam Cap. VII. recenſuimus, multiſque argumentis refutavimus) & quamvis hic author magnæ inter eos fuerit authoritatis, eorum tamen maxima pars hac in re ab eo recedit, & pedibus it in ſententiam cujuſdam R. Jehudæ Alpakhar, qui errorem Maimonidis vitare cupiens in alterum ei contrarium incidit. Statuit ſcilicet * rationem Scripturæ ancillari debere, eique prorſus ſubmitti; nec aliquid in Scriptura propterea metaphorice explicandum ſenſit, quod literalis ſenſus rationi, ſed tantum, quia ipſi Scripturæ, hoc eſt, claris ejus dogmatibus repugnat; atque hinc hanc univerſalem regulam format; videlicet, quicquid Scriptura dogmaticè docet & expreſſis verbis affirmat, id ex ſola ejus authoritate, tanquam verum abſolute admittendum; nec ullum aliud dogma in Bibliis reperietur, quod ei directe repugnet, ſed tantum per conſequentiam, quia ſcilicet modi loquendi Scripturæ ſæpe videntur ſupponere aliquid contrarium ei, quod expreſſe docuit: & propterea tantum, eadem loca metaphoricè explicanda. Ex. Gr. Scriptura clare docet, Deum eſſe unicum (vide Deut. Cap. 6. verſ. 4.) nec ullibi alius locus reperitur directè affirmans, dari plures Deos: at quidem plura ubi Deus de ſe, & Prophetæ de Deo in plurali numero loquuntur, qui modus tantum loquendi ſupponit, non autem ipſius orationis intentum indicat, plures eſſe Deos, & ideo ipſa omnia metaphoricè explicanda, ſcilicet non quia rationi repugnat, plures dari; ſed quia ipſa Scriptura directè affirmat, unicum eſſe Deum. Sic etiam quia Scriptura Deut. Cap. 4. verſ. 15. directè (ut putat) affirmat, Deum eſſe incorporeum; ideo, ex ſola ſcilicet hujus loci & non rationis authoritate, tenemur credere Deum non habere corpus, & conſequenter ex ſola Scripturæ authoritate omnia loca metaphoricè explicare tenemur, quæ Deo manus, pedes &c. tribuunt, quorumque ſolus modus loquendi videtur Deum corporeum ſupponere. Hæc eſt hujus authoris ſententia, quem quatenus Scripturas per Scripturas explicare vult, laudo: at miror quod vir ratione præditus ipſam deſtruere ſtudeat. Verum

* N B *Memini me hæc olim legiſſe in Epiſtola contra Maimonidem, quæ inter Epiſtolas, quæ Maimonidis dicuntur, habetur.*

quidem

quidem eſt Scripturam per Scripturam explicandam eſſe, quamdiu de ſolo orationum ſenſu, & mente Prophetarum laboramus, ſed poſtquam verum ſenſum eruimus, neceſſariò judicio & ratione utendum, ut ipſi aſſenſum præbeamus. Quod ſi ratio, quamvis reclamet Scripturæ, tamen plane ſubmittenda eſt, quæſo an id cum, vel ſine ratione, ut cæci facere debemus? Si hoc, ſtulte ſane & ſine judicio agimus; ſi illud? ex ſolo igitur rationis imperio Scripturam amplectimur, quam igitur, ſi eidem repugnaret, non amplecteremur. Et quæſo quis mente aliquid amplecti poteſt reclamante ratione? quid enim aliud eſt mente aliquid negare, quam quod ratio reclamat? & profectò non ſatis mirari poſſum, quod rationem, donum maximum, & lucem divinam mortuis literis, & quæ humana malitia depravari potuerunt, ſubmittere velint, & quod nullum exiſtimetur ſcelus, contra mentem, verum Dei verbi ſyngraphum, indignè loqui, eamque corruptam cæcam & perditam ſtatuere; at maximum habeatur ſcelus, talia de litera & verbi Dei idolo cogitare. Pium eſſe putant, rationi & proprio judicio nihil fidere, at impium de fide eorum dubitare, qui nobis Libros Sacros tradiderunt, quod quidem mera ſtultitia eſt, non pietas. Sed quæſo quid eos ſollicitat? quid timent? an Religio & fides defendi non poſſunt, niſi homines data opera omnia ignorent & rationi prorſus valedicant? profecto, ſi hoc credunt, Scripturæ magis timent, quam fidunt. Sed longè abſit quod Religio & pietas rationem, aut quod ratio Religionem ſibi ancillari velit, & quod utraque ſuum regnum ſummâ cum concordia obtinere nequeat; qua de re ſtatim, nam hîc ante omnia iſtius Rabini Regulam examinare libet. Is, uti diximus, vult nos id omne, quod Scriptura affirmat aut negat, tanquam verum amplecti, vel tanquam falſum rejicere teneri: deinde Scripturam nunquam aliquid expreſſis verbis affirmare vel negare, contrarium ei quod in alio loco affirmavit vel negavit. Quæ duo quam temere dicta ſint, nemo ignorare poteſt. Nam ut jam omittam quod non animadverterit, Scripturam diverſis libris conſtare, diverſis temporibus, diverſis hominibus, & denique à diverſis authoribus ſcriptam eſſe, tum hoc alterum, quod hæc ex propria authoritate; & ratione & Scriptura nihil tale dicentibus, ſtatuat.

Digitized by Google

ſtatuat; debuiſſet enim oſtendere omnia loca, quæ non niſi per conſequentiam aliis repugnant, poſſe ex natura linguæ, & ratione loci commodè metaphorice explicari: Deinde Scripturam ad noſtras manus incorruptam veniſſe. Sed rem ordine examinemus, & quidem circa primum rogo, quid ſi ratio reclamet, an nihilominus tenemur id, quod Scriptura affirmat vel negat, tanquam verum amplecti, vel tanquam falſum rejicere? at fortè addet, nihil in Scriptura reperiri, quod rationi repugnet. Verum ego inſto, ipſam expreſſè affirmare & docere, Deum eſſe zelotypum (nempe in ipſo decalogo & Exod. 4. verſ. 14. & Deut. 4. verſ. 24. & pluribus aliis locis) atqui hoc rationi repugnat, Ergo nihilominus tanquam verum ponendum. Imo ſi quædam in Scriptura reperiantur, quæ ſupponant Deum non eſſe zelotypum, ea neceſſario metaphorice eſſent explicanda, ut nihil tale ſupponere videantur. Sic etiam Scriptura expreſſe dicit, Deum in montem Sinai deſcendiſſe (vide Exod. Cap. 19. verſ. 20. &c.) ipſique alios motus locales tribuit, nec ullibi docet expreſſe, Deum non moveri, adeoque hoc etiam omnibus tanquam verum admittendum, & quod Salomon dicit, Deum nullo loco comprehendi (vide 1 Reg. Cap. 8. verſ. 27.) quandoquiden non expreſſe ſtatuit, ſed tantum inde ſequitur, Deum non moveri, id neceſſario ita explicandum, ne videatur Deo motum localem detrahere. Sic etiam cœli pro Dei habitaculo, & ſolio ſumendi eſſent, quia Scriptura id expreſſe affirmat. Et ad hunc modum plurima ſecundum opiniones Prophetarum & vulgi dicta, & quæ ſola ratio & Philoſophia, non autem Scriptura, docet falſa eſſe, quæ tamen omnia ex opinione iſtius authoris, quia nulla in his rationi conſultatio eſt, tanquam vera eſſent ſupponenda. Deinde falſò affirmat, unum locum alteri per conſequentiam tantum repugnare, non autem directè. Nam Moſes directè affirmat, *Deum eſſe ignem* (vide Deut. 4. verſ. 24.) & directè negat, Deum ullam habere ſimilitudinem cum rebus viſibilibus (vide Deut. 4. verſ. 12.) &, ſi regerat, hoc non directè, ſed tantum per conſequentiam negare Deum eſſe ignem. adeoque illi accommodandum, ne id negare videatur; age concedamus, Deum eſſe ignem, vel potius, ne cum ipſo inſaniamus, hæc miſſa faciamus & aliud exemplum in me-

Digitized by Google

dium proferamus. Nempe Samuel directè negat, Deum ſententiæ pœnitere (vide 1 Samuel. Cap. 15. verſ. 29.) & Jeremias contra affirmat, Deum pœnitere boni & mali quod decreverat (vide Jerem. Cap. 18. verſ. 8, 10.) quid? an ne hæc quidem ſibi invicem directe opponuntur? quem igitur ex iſtis duobus metaphoricè explicare vult? Utraque ſententia univerſalis eſt & utrique contraria, quod una directe affirmat, id altera directe negat. Adeoque ipſe ex ipſius regula, hoc ipſum tanquam verum amplecti & ſimul tanquam falſum rejicere tenetur. Deinde quid refert, quod locus aliquis non directe, ſed tantum per conſequentiam alteri repugnet, ſi conſequentia clara ſit, & loci circumſtantia, & natura metaphoricas explicationes non patiantur, quorum plurima in Bibliis reperiuntur, de quibus vide Cap. Secundum (ubi oſtendimus Prophetas diverſas, & contrarias habuiſſe opiniones) & præcipuè omnes illlas contradictiones, quas in Hiſtoriis eſſe oſtendimus (nempe Capitibus IX. & X.) nec opus habeo hîc omnia recenſere, nam dicta ſufficiunt ad abſurda, quæ ex hac ſententia & regula ſequuntur, ejuſque falſitatem & authoris præcipitantiam oſtendendum. Quare tam hanc, quam illam Maimonidis ſententiam explodimus & pro inconcuſſo ſtatuimus, quod nec Theologia rationi, nec ratio Theologiæ ancillari teneatur, ſed unaquæque ſuum regnum obtineat. Nempe, uti diximus, ratio regnum veritatis & ſapientiæ; Theologia autem pietatis, & obedientiæ: nam rationis potentia, ut jam oſtendimus, non eo uſque ſe extendit, ut determinare poſſit, quod homines ſola obedientia abſque rerum intelligentia poſſint eſſe beati: Theologia vero nihil præter hoc dictat, nihilque præter obedientiam imperat, & contra rationem nihil vult, neque poteſt: Fidei enim dogmata (ut in præcedente capite oſtendimus) eatenus tantum determinat, quatenus obedientiæ ſufficit, quomodo autem præciſe ratione veritatis intelligenda ſint, rationi determinandum relinquit, quæ revera mentis lux eſt, ſine qua nihil videt præter inſomnia, & figmenta. Atque hîc per Theologiam præciſe intelligo revelationem, quatenus indicat ſcopum, quem diximus Scripturam intendere (nempe rationem & modum obediendi, ſive veræ pietatis & fidei dogmata) hoc eſt id quod propriè vocatur

Dei

Digitized by Google

Dei verbum, quod in certo numero librorum non conſiſtit (qua de re vide Cap. XII.) Theologiam enim ſic acceptam ſi ejus præcepta ſive documenta vitæ ſpectes, cum ratione convenire, & ſi ejus intentum & finem, nulla in re eidem repugnare comperies, & propterea omnibus univerſalis eſt. Quod ad totam Scripturam in genere attinet, jam etiam Cap. VII. oſtendimus, ejus ſenſum ex ſola ejus hiſtoria, & non ex univerſali hiſtoria Naturæ, quæ ſolius Philoſophiæ fundamentum eſt, determinandum eſſe; nec nobis moram injicere debet, ſi poſtquam ejus verum ſenſum ſic inveſtigavimus, ipſam hic illic rationi repugnare comperiamus. Nam quicquid hujus generis in Bibliis reperitur, vel quod homines ſalva charitate ignorare poſſunt, id certò ſcimus Theologiam ſive verbum Dei non tangere, & conſequenter unumquemque de iis quicquid velit, ſentire poſſe abſque ſcelere. Abſolute igitur concludimus, quod nec Scriptura rationi, nec ratio Scripturæ accommodanda ſit. Verum enim vero quandoquidem Theologiæ fundamentum, quod ſcilicet homines vel ſola obedientia ſalvantur, ratione non poſſumus demonſtrare, verum ſit, an falſum, poteſt ergo nobis etiam objici, cur igitur id credimus? ſi ſine ratione, tanquam cæci, id ipſum amplectimur, ergo nos etiam ſtultè & ſine judicio agimus. Quod ſi contra ſtatuere velimus, hoc fundamentum ratione demonſtrari poſſe, erit ergo Theologia Philoſophiæ pars, nec ab eadem eſſet ſeparanda. Sed ad hæc reſpondeo me abſolutè ſtatuere hoc Theologiæ fundamentale dogma non poſſe lumine naturali inveſtigari, vel ſaltem neminem fuiſſe, qui ipſum demonſtraverit, & ideo revelationem maxime neceſſariam fuiſſe: at nihilominus nos judicio uti poſſe, ut id jam revelatum morali ſaltem certitudine amplectamur: Dico morali certitudine, nam non eſt quod ſpectemus, nos de eo certiores eſſe poſſe, quam ipſos Prophetas, quibus primo revelatum fuit, & quorum tamen certitudo non niſi moralis fuit, ut jam oſtendimus Cap. II. hujus Tractatus. Ii igitur tota errant via, qui Scripturæ authoritatem mathematicis demonſtrationibus oſtendere conantur. Nam Bibliorum authoritas ab authoritate Prophetarum dependet, adeoque ipſa nullis fortioribus argumentis demonſtrari poteſt, quam iis quibus Prophetæ

Digitized by Google

olim ſuam populo perſuadere ſolebant; imo nullo alio fundamento noſtra de eadem certitudo fundari poteſt, quam eo quo Prophetæ ſuam certitudinem & authoritatem fundabant. Nam totam Prophetarum certitudinem his tribus conſiſtere oſtendimus. Nempe I. diſtincta & vivida imaginatione. II. Signo. III. deniq; & præcipuo, animo ad æquum & bonum inclinato; nec ullis aliis rationibus fundabantur, adeoque neque etiam populo, cui olim viva voce, nec nobis, quibus ſcripto loquuntur, ullis aliis rationibus ſuam authoritatem demonſtrare poterunt. At primum, quod ſcilicet res vividè imaginabantur, Prophetis tantum conſtare poterat, quare tota noſtra de revelatione certitudo in reliquis duobus tantum, nempe Signo, & Doctrina fundari poteſt & debet. Quod quidem Moſes etiam expreſſe docet. Nam Deuter. Cap. 28. jubet populum obedire Prophetæ, qui nomine Dei verum ſignum dedit, ſed ſi falſo aliquid, etſi nomine Dei, prædixerit, mortis tamen eundem damnare, ut & etiam eum, qui populum à vera religione ſeducere voluerit, tametſi ſuam authoritatem ſignis & portentis confirmaverit: qua de re vide Deut. Cap. 13. unde ſequitur verum Prophetam à falſo dignoſci ex doctrina & miraculo ſimul, talem enim Moſes verum eſſe declarat, eique abſque ullo fraudis timore credere jubet: atque eos falſos eſſe ait & reos mortis, qui falſo, etſi nomine Dei, aliquid prædixerint, vel qui falſos Deos, etſi vera miracula feciſſent, docuerunt. Quare nos etiam hac tantum de cauſa Scripturæ, hoc eſt ipſis Prophetis credere tenemur, nimirum propter doctrinam ſignis confirmatam. Nam quoniam videmus Prophetas Charitatem & Juſtitiam ſupra omnia commendare, & nihil aliud intendere, hinc concludimus, eos non dolo malo, ſed ex vero animo docuiſſe, homines obedientia & fide beatos fieri, & quia hoc inſuper ſignis confirmaverunt, hinc nobis perſuademus, eos non temerè id dixiſſe, neque deliraviſſe, dum prophetabant; in quo etiam magis confirmamur, dum attendimus quod nihil morale docuerunt, quod cum ratione planiſſime non conveniat, nam non temere eſt, qnod verbum Dei in Prophetis cum ipſo verbo Dei in nobis loquente omnino conveniat. Atque hæc, inquam, nos æque certi ex Bibliis, ac olim Judæi ex viva voce Prophetarum hæc eadem

Digitized by Google

dem concludebant. Nam ſupra in fine Cap. XII. oſtendimus Scripturam ratione doctrinæ & præcipuarum hiſtoriarum incorruptam ad noſtras manus perveniſſe. Quare hoc totius Theologiæ & Scripturæ fundamentum, quamvis mathematica demonſtratione oſtendi nequeat, ſano tamen judicio amplectimur. Nam inſcitia quidem eſt id, quod tot Prophetarum teſtimoniis confirmatum eſt, & ex quo magnum ſolamen iis, qui ratione non ita pollent, oritur, & Reipublicæ non mediocris utilitas ſequitur, & quod abſolutè ſine periculo aut damno credere poſſumus, nolle tamen amplecti, idque ea ſola de cauſa, quia mathematicè demonſtrari nequit: quaſi vero ad vitam ſapienter inſtituendam, nihil tanquam verum admittamus, quod ulla dubitandi ratione in dubium revocari queat, aut quod pleræque noſtræ actiones non admodum incertæ ſint, & aleâ plenæ. Equidem fateor, qui putant Philoſophiam & Theologiam ſibi invicem contradicere, & propterea alterutram è ſuo regno deturbandam exiſtimant, & huic aut illi valedicendum, eos non abſque ratione ſtudere Theologiæ firma fundamenta jacere, eamque mathematicè demonſtrare conari; quis enim niſi deſperatus & inſanus rationi temerè valedicere vellet, vel artes & ſcientias contemnere, & rationis certitudinem negare? at interim eos abſolutè excuſare non poſſumus, quandoquidem rationem in auxilium vocare volunt ad eandem repellendam, & certa ratione eandem incertam reddere conantur. Imo dum ſtudent mathematicis demonſtrationibus Theologiæ veritatem & authoritatem oſtendere, & rationi & lumini naturali authoritatem adimere, nihil aliud faciunt quam ipſam Theologiam ſub rationis imperium trahere, & planè videntur ſupponere, Theologiæ authoritatem nullum habere ſplendorem, niſi lumine naturali rationis illuſtretur. Et, ſi contra jactant ſe interno Spiritus Sancti teſtimonio omnino acquieſcere, & nulla alia de cauſa rationem in auxilium vocare, quam propter infideles, ad eoſdem ſcilicet convincendos, nil tamen fidei eorum dictis habendum, nam jam facile oſtendere poſſumus, eos vel ex affectibus, vel vana gloria id dicere. Ex præcedente enim capite evidentiſſimè ſequitur, Spiritum Sanctum non niſi de bonis operibus teſtimonium dare; quæ etiam Paulus ideo in Epiſt. ad Galat.

Digitized by Google

Cap. 5. verſ. 22. fructus Spiritus Sancti vocat, & ipſe revera nihil aliud eſt, præter animi acquieſcentiam, quæ ex bonis actionibus in mente oritur. De veritate autem & certitudine rerum, quæ ſolius ſunt ſpeculationis, nullus Spiritus teſtimonium dat, præter rationem, quæ ſola, ut jam oſtendimus, veritatis regnum ſibi vindicavit. Si quem ergo præter hunc Spiritum contendunt habere, qui ipſos de veritate certos reddit, id falſò jactant, & non niſi ex affectuum præjudicio loquuntur, vel præ magno timore, ne à Philoſophis vincantur & publicè riſui exponantur, ad ſacra confugiunt; ſed fruſtra, nam quam aram ſibi parare poteſt, qui rationis majeſtatem lædit? verum eos miſſos facio, quandoquidem me meæ cauſæ ſatisfeciſſe puto, quod oſtenderim, qua ratione Philoſophia à Theologia ſeparanda ſit, & in quo utraque potiſſimum conſiſtat, & quod neutra neutri ancilletur, ſed quod unaquęque ſuum regnum ſine ulla alterius repugnantia obtineat, & quod denique, ubi data fuit occaſio, etiam oſtenderim abſurda, incommoda & damna, quæ ſecuta ſunt ex eo, quod homines has duas facultates miris modis inter ſe confuderint, nec accurate inter ipſas diſtinguere, unamque ab alia ſeparare ſciverint. Jam antequam ad alia pergam, hic expreſſe monerę volo, (tametſi jam dictum ſit,) circa utilitatem, & neceſſitatem ſacræ ſcripturæ, ſive revelationis, quod ipſam per magnam ſtatuo. Nam, quandoquidem non poſſumus lumine naturali percipere, quod ſimplex obedientia via ad ſalutem ſit, ſed ſola revelatio doceat, id ex ſingulari Dei gratia, quam ratione aſſequi non poſſumus, fieri, hinc ſequitur Scripturam magnum admodum ſolamen mortalibus attuliſſe. Quippe omnes abſolute obedire poſſunt, & non niſi pauciſſimi ſunt, ſi cum toto humano genere comparentur, qui virtutis habitum ex ſolo rationis ductu acquirunt, adeoque, niſi hoc Scripturæ teſtimonium haberemus, de omnium fere ſalute dubitaremus.

Digitized by Google

CAPUT XVI.

De Reipublica Fundamentis; de jure uniuſcujuſque naturali & civili; deque Summarum Poteſtatum Iure.

HUc uſque Philoſophiam à Theologia ſeparare curavimus & libertatem philoſophandi oſtendere, quam hæc unicuique concedit. Quare tempus eſt ut inquiramus quo uſque hæc libertas ſentiendi, & quæ unuſquiſque ſentit, dicendi in optima Republica ſe extendat. Hoc ut ordine examinemus, de fundamentis Reipublicæ diſſerendum, & prius de jure naturali uniuſcujuſque, ad Rempublicam & Religionem nondum attendentes.

Per jus & inſtitutum naturæ nihil aliud intelligo, quam regulas naturæ uniuſcujuſque individui ſecundum quas unumquodque naturaliter determinatum concipimus ad certo modo exiſtendum & operandum. Ex. Gr. Piſces à natura determinati ſunt ad natandum, magni ad minores comedendum, adeoque piſces ſummo naturali jure aquâ potiuntur, & magni minores comedunt. Nam certum eſt naturam abſolute conſideratam jus ſummum habere ad omnia, quæ poteſt, hoc eſt, jus naturæ eo uſque ſe extendere, quo uſque ejus potentia ſe extendit; naturæ enim potentia ipſa Dei potentia eſt, qui ſummum jus ad omnia habet: ſed quia univerſalis potentia totius naturæ, nihil eſt præter potentiam omnium individuorum ſimul, hinc ſequitur unumquodque individuum jus ſummum habere ad omnia, quæ poteſt, ſive, jus uniuſcujuſque eo uſque ſe extendere, quo uſque ejus determinata potentia ſe extendit: Et quia lex ſumma naturæ eſt, ut unaquæque res in ſuo ſtatu, quantum in ſe eſt, conetur perſeverare, idque nulla alterius ſed tantum ſui habita ratione, hinc ſequitur unumquodque individuum jus ſummum ad hoc habere, hoc eſt, (uti dixi) ad exiſtendum & operandum prout naturaliter determinatum eſt. Nec hîc ullam agnoſcimus differentiam inter homines & reliqua naturæ individua, neque inter homines ratione præditos & inter alios, qui veram rationem ignorant, neque inter fatuos, delirantes, & ſanos. Quicquid enim unaquæque

quæque res ex legibus ſuæ naturæ agit, id ſummo jure agit, nimirum quia agit, prout ex natura determinata eſt, nec aliud poteſt. Quare inter homines, quamdiu ſub imperio ſolius naturæ vivere conſiderantur, tam ille qui rationem nondum novit, vel qui virtutis habitum nondum habet, ex ſolis legibus appetitus ſummo jure vivit, quam ille qui ex legibus rationis vitam ſuam dirigit: Hoc eſt ſicuti ſapiens jus ſummum habet ad omnia, quæ ratio dictat, ſive ex legibus rationis vivendi; ſic etiam ignarus, & animi impotens ſummum jus habet, ad omnia, quæ appetitus ſuadet, ſive ex legibus appetitus vivendi. Atque hoc idem eſt, quod Paulus docet, qui ante legem, hoc eſt, quamdiu homines ex naturæ imperio vivere conſiderantur, nullum peccatum agnoſcit.

Jus itaque naturale uniuſcujuſque hominis non ſana ratione, ſed cupiditate & potentia determinatur. Non enim omnes naturaliter determinati ſunt ad operandum ſecundum regulas & leges rationis; ſed contra, omnes ignari omnium rerum naſcuntur, & antequam veram vivendi rationem noſcere poſſunt & virtutis habitum acquirere, magna ætatis pars, etſi bene educati fuerint, tranſit, & nihilominus interim vivere tenentur, ſeque, quantum in ſe eſt; conſervare, nempe ex ſolo appetitus impulſu: quandoquidem natura iis nihil aliud dedit & actualem potentiam ex ſana ratione vivendi denegavit, & propterea non magis ex legibus ſanæ mentis vivere tenentur, quam felis ex legibus naturæ leoninæ. Quicquid itaque unuſquiſque, qui ſub ſolo naturæ imperio conſideratur, ſibi utile vel ductu ſanæ rationis, vel ex affectuum impetu judicat, id ſummo naturæ jure appetere, & quacunque ratione, ſive vi, ſive dolo, ſive precibus, ſive quocunque demum modo facilius poterit, ipſi capere licet, & conſequenter pro hoſte habere eum, qui impedire vult quominus animum expleat ſuum.

Ex quibus ſequitur Jus & Inſtitutum naturæ, ſub quo omnes naſcuntur, & maxima ex parte vivunt, nihil niſi quod nemo cupit, & quod nemo poteſt, prohibere; non contentiones, non odia, non iram, non dolos, nec abſolute aliquid quod appetitus ſuadet averſari: nec mirum, nam natura non legibus humanæ rationis, qnæ non niſi hominum verum utile, & conſervationem intendunt, intercluditur,

tur, ſed infinitis aliis, quæ totius naturæ, cujus homo particula eſt, æternum ordinem reſpiciunt: Ex cujus ſola neceſſitate omnia individua certo modo determinantur ad exiſtendum & operandum. Quicquid ergo nobis in natura ridiculum, abſurdum, aut malum videtur, id inde venit, quod res tantum ex parte novimus, totiuſque naturæ ordinem & cohærentiam maxina ex parte ignoramus, & quod omnia ex uſu noſtræ rationis dirigi volumus, cum tamen id, quod ratio malum eſſe dictat, non malum ſit reſpectu ordinis & legum univerſæ naturæ; ſed tantum ſolius noſtræ naturæ legum reſpectu.

Verum enim vero quanto ſit hominibus utilius ſecundum leges, & certa noſtræ rationis dictamina vivere, quæ uti diximus, non niſi verum hominum utile intendunt, nemo poteſt dubitare. Præterea nullus eſt qui non cupiat ſecure extra metum, quoad fieri poteſt, vivere; quod tamen minime poteſt contingere, quamdiu unicuique ad lubitum omnia facere licet, nec plus juris rationi, quam odio & iræ conceditur; nam nullus eſt qui inter inimicitias, odia iram & dolos non anxie vivat, quæque adeo quantum in ſe eſt non conetur vitare. Quod ſi etiam conſideremus homines abſque mutuo auxilio miſerrime, & abſque rationis cultu neceſſario vivere, ut in Cap. V. oſtendimus, clariſſime videbimus homines ad ſecure, & optime vivendum neceſſario in unum conſpirare debuiſſe, ac proinde effeciſſe, ut jus quod unuſquiſque ex natura ad omnia habebat, collective haberent, neque amplius ex vi & appetitu uniuſcujuſque, ſed ex omnium ſimul potentia, & voluntate determinaretur. Quod tamen fruſtra tentaſſent, ſi, niſi quod appetitus ſuadet, ſequi vellent (ex legibus enim appetitus unuſquiſque diverſe trahitur) adeoque firmiſſime ſtatuere, & paciſci debuerunt ex ſolo rationis dictamine (cui nemo aperte repugnare audet, ne mente carere videatur) omnia dirigere, & appetitum quatenus in damnum alterius aliquid ſuadet, frænare, neminique facere, quod ſibi fieri non vult, juſque denique alterius tanquam ſuum defendere. Qua autem ratione pactum hoc iniri debeat ut ratum fixumque ſit; hic jam videndum. Nam lex humanæ naturæ univerſalis eſt, ut nemo aliquid, quod bonum eſſe judicat, negligat, niſi ſpe majo-

Digitized by Google

ris boni, vel ex metu majoris damni; nec aliquod malum perferat niſi ad majus evitandum, vel ſpe majoris boni: Hoc eſt, unuſquiſque de duobus bonis quod ipſe majus eſſe judicat; & de duobus malis, quod minus ſibi videtur, eliget. Dico expreſſe quod ſibi eligenti majus aut minus videtur, non quod res neceſſario ita ſe habebat, ut ipſe judicat. Atque hæc lex adeo *firmiter* naturæ humanæ inſcripta eſt, ut inter æternas veritates ſit ponenda, quas nemo ignorare poteſt. At ex ea neceſſario ſequitur neminem abſque dolo promiſſurum, ſe jure, quod in omnia habet, ceſſurum, & abſolute neminem promiſſis ſtaturum, niſi ex metu majoris mali vel ſpe majoris boni. Quod ut melius intelligatur, ponatur Latronem me cogere ut ei promittam me mea bona, ubi velit, ipſi daturum. Jam quandoquidem, ut jam oſtendi, meum jus naturale ſola mea potentia determinatur, certum eſt quod ſi poſſum dolo me ab hoc Latrone liberare, ipſi quicquid velit promittendo, mihi id naturæ jure facere licere, dolo ſcilicet quicquid velit paciſci. Vel ponatur, me abſque fraude alicui promiſiſſe me ſpatio viginti dierum non guſtaturum cibum neque ullum alimentum, & poſtea vidiſſe me ſtultè pomiſiſſe, nec ſine damno maximo promiſſo ſtare poſſe, quandoquidem ex jure naturali de duobus malis minus eligere teneor, poſſum ergo ſummo jure fidem talis pacti rumpere, & dictum indictum ut ſit facere. Atque hoc inquam jure naturali licere, ſive vera & certa ratione videam, ſive ex opinione videre videar me male promiſiſſe: ſive enim id vere, ſive falſo videam, maximum timebo malum, quodque adeo ex naturæ inſtituto omni modo vitare conabor. Ex quibus concludimus pactum nullam vim habere poſſe, niſi ratione utilitatis, qua ſublata pactum ſimul tollitur, & irritum manet. Ac propterea ſtulte alterius fidem in æternum ſibi aliquem expoſtulare, ſi ſimul non conatur efficere, ut ex ruptione pacti ineundi plus damni quam utilitatis ruptorem ſequatur: quod quidem in Republica inſtituenda maxime locum habere debet. At ſi omnes homines facile ſolo ductu rationis duci poſſent, ſummamque Reipublicæ utilitatem & neceſſitatem noſcere, nullus eſſet, qui dolos prorſus non deteſtaretur; ſed omnes ſumma cum fide ex cupiditate ſummi hujus boni, nempe Reipublicæ conſervandæ, pactis omnino ſtarent, & fidem ſummum Reipublicæ præſidium, ſupra omnia ſervarent;

Digitized by Google

varent; ſed longe abeſt ut omnes ex ſolo ductu rationis facile ſemper duci poſſint: nam unuſquiſque à ſua voluptate trahitur, & avaritia, gloria, invidia, ira &c. ſæpiſſime mens ita occupatur, ut nullus locus rationi relinquatur: quapropter quamvis homines certis ſignis ſimplicis animi promittant, & paciſcantur ſe fidem ſervaturos, nemo tamen niſi promiſſo aliud accedat, de fide alterius poteſt eſſe certus: quandoquidem unuſquiſque naturæ jure, dolo agere poteſt, nec pactis ſtare tenetur; niſi ſpe majoris boni vel metu majoris mali. Verum quia jam oſtendimus jus naturale ſola potentia uniuſcujuſque determinari, ſequitur quod quantum unuſquiſque potentiæ, quam habet, in alterum vel vi, vel ſponte transfert, tantum etiam de ſuo jure alteri neceſſario cedere, & illum ſummum jus in omnes habere, qui ſummam habet poteſtatem, qua omnes vi cogere, & metu ſummi ſupplicii, quod omnes univerſaliter timent, retinere poteſt: quod quidem jus tamdiu tantum retinebit, quamdiu hanc potentiam quicquid velit exequendi, conſervabit; aliàs precariò imperabit, & nemo fortior, niſi velit, ei obtemperare tenebitur.

Hac itaque ratione ſine ulla naturalis juris repugnantia, ſocietas formari poteſt, pactumque omne ſumma cum fide ſemper ſervari; ſi nimirum unuſquiſque omnem, quam habet, potentiam in ſocietatem transferat, quæ adeo ſummum naturæ jus in omnia, hoc eſt, ſummum imperium ſola retinebit, cui unuſquiſque vel ex libero animo, vel metu ſummi ſupplicii parere tenebitur. Talis vero ſocietatis jus Democratia vocatur, quæ proinde definitur cœtus univerſus hominum qui collegialiter ſummum jus ad omnia, quæ poteſt, habet. Ex quo ſequitur ſummam poteſtatem nulla lege teneri, ſed omnes ad omnia ei parere debere: hoc enim tacitè vel expreſſe paciſci debuerunt omnes, cum omnem ſuam potentiam ſe defendendi, hoc eſt, omne ſuum jus in eam tranſtulerunt. Quippe ſi aliquid ſibi ſervatum volebant, debuerant ſimul ſibi cavere, quo id tuto defendere poſſent; cum autem id non fecerint, nec abſque imperii diviſione, & conſequenter deſtructione facere potuerint, eo ipſo ſe arbitrio ſummæ poteſtatis abſolute ſubmiſerunt: quod cum abſolute fecerint idque (ut jam oſtendimus) & neceſſitate cogente,

Digitized by Google

& ipſa ratione ſuadente, hinc ſequitur quod, niſi hoſtes imperii eſſe velimus, & contra rationem, imperium ſummis viribus defendere ſuadentem, agere, omnia abſolute ſummæ poteſtatis mandata exequi tenemus, tametſi abſurdiſſima imperet; talia enim ratio exequi etiam jubet, ut de duobus malis minus eligamus. Adde quod hoc periculum, ſe ſcilicet alterius imperio & arbitrio abſolute ſubmittendi, facile unuſquiſque adire poterat; nam, ut oſtendimus, ſummis poteſtatibus hoc jus, quicquid velint imperandi, tamdiu tantum competit, quamdiu revera ſummam habent poteſtatem: quod ſi eandem amiſerint, ſimul etiam jus omnia imperandi amittunt, & in eum vel eos cadit, qui ipſum acquiſiverunt, & retinere poſſunt. Quapropter raro admodum contingere poteſt, ut ſummæ poteſtates abſurdiſſima imperent, ipſis enim maxime incumbit, ut ſibi proſpiciant, & imperium retineant, communi bono conſulere, & omnia ex rationis dictamine dirigere: violenta enim imperia, ut ait Seneca, nemo continuit diu. Quibus accedit, quod in Democratico imperio minus timenda ſunt abſurda. Nam fere impoſſibile eſt ut major unius cœtus pars, ſi magnus eſt, in uno abſurdo conveniat: deinde propter ejus fundamentum & finem, qui, ut etiam oſtendimus, nullus alius eſt quam abſurda appetitus vitare, & homines ſub rationis limites, quoad ejus fieri poteſt, continere, ut concorditer & pacifice vivant; quod fundamentum ſi tollatur, facile tota fabrica ruet. His ergo providere ſummæ tantum poteſtati incumbit, ſubditis autem, uti diximus, ejus mandata exequi, nec aliud jus agnoſcere, quam quod ſumma poteſtas jus eſſe declarat. At forſan aliquis putabit, nos hac ratione ſubditos ſervos facere, quia putant ſervum eſſe eum, qui ex mandato agit, & liberum qui animo ſuo morem gerit, quod quidem non abſolute verum eſt; nam revera is qui à ſua voluptate ita trahitur, & nihil quod ſibi utile eſt, videre neque agere poteſt, maxime ſervus eſt, & ſolus ille liber qui integro animo ex ſolo ductu rationis vivit. Actio autem ex mandato, hoc eſt, obedientia libertatem quidem aliquo modo tollit, at non illico ſervum facit, ſed actionis ratio. Si finis actionis non eſt ipſius agentis, ſed imperantis utilitas, tum agens ſervus eſt, & ſibi inutilis; at in Republica & imperio, ubi ſalus totius populi, non imperantis,

Digitized by Google

rantis, ſumma lex eſt, qui in omnibus ſummæ poteſtati obtemperat, non ſibi inutilis ſervus, ſed ſubditus dicendus; & ideo illa Reſpublica maxime libera eſt, cujus leges ſana ratione fundatæ ſunt, ibi enim unuſquiſque, ubi velit, liber eſſe poteſt, hoc eſt, integro animo ex ductu rationis vivere. Sic etiam liberi, tametſi omnibus parentum mandatis obedire tenentur, non tamen ſervi ſunt; nam parentum mandata liberorum utilitatem maxime ſpectant. Magnam ergo differentiam inter ſervum, filium, & ſubditum agnoſcimus, qui propterea ſic definiuntur, nempe, ſervus eſt, qui mandatis domini, quæ utilitatem imperantis tantùm ſpectant, obtemperare tenetur: Filius autem qui id quod ſibi utile eſt ex mandato parentis agit; ſubditus denique qui id quod communi & conſequenter quoque ſibi utile eſt, ex mandato ſummæ poteſtatis agit. Atque his imperii Democratici fundamenta ſatis clare oſtendiſſe puto; de quo præ omnibus agere malui, quia maxime naturale videbatur, & maxime ad libertatem, quam natura unicuique concedit, accedere. Nam in eo nemo jus ſuum naturale ita in alterum transfert, ut nulla ſibi impoſterum conſultatio ſit, ſed in majorem totius Societatis partem, cujus ille unam facit. Atque hac ratione omnes manent, ut antea in ſtatu naturali, æquales. Deinde de hoc ſolo imperio ex profeſſo agere volui, quia ad meum intentum maxime facit, qui de utilitate libertatis in Republica agere conſtitueram. Reliquarum ergo poteſtatum fundamentis ſuperſedeo, nec nobis, ut earum jus noſcamus, ſcire jam opus eſt, unde ortum habuerint, & ſæpe habeant, id enim ex modo oſtenſis ſatis ſuperque conſtat. Nam quiſquis ſummam habet poteſtatem, ſive unus ſit, ſive pauci, ſive denique omnes, certum eſt ei ſummum jus quicquid velit imperandi, competere: & præterea quiſquis poteſtatem ſe defendendi ſive ſponte, ſive vi coactus in alium tranſtulit, eum ſuo jure naturali plane ceſſiſſe & conſequenter eidem ad omnia abſolute parere decreviſſe, quod omnino præſtare tenetur, quamdiu Rex, ſive Nobiles, ſive Populus ſummam quam acceperunt, poteſtatem, quæ juris transferendi fundamentum fuit, conſervant, nec his plura addere opus eſt.

Imperii fundamentis & jure oſtenſis, facile erit determinare,

 quid

quid jus civile privatum, quid injuria, quid juſtitia, & injuſtitia in ſtatu civili ſit: deinde quis confœderatus, quis hoſtis & quid denique crimen læſæ majeſtatis ſit. Per jus enim civile privatum nihil aliud intelligere poſſumus, quam uniuſcujuſque libertatem ad ſeſe in ſuo ſtatu conſervandum, quæ edictis ſummæ poteſtatis determinatur, ſolaque ejuſdem authoritate defenditur. Nam poſtquam unuſquiſque jus ſuum ex proprio beneplacito vivendi, quo ſola ſua poteſtate determinabatur, hoc eſt, ſuam libertatem & potentiam ſe defendendi in alium tranſtulit, ex ſola illius ratione jam vivere tenetur, & ſolo ejuſdem præſidio ſe defendere. Injuria eſt, cum civis vel ſubditus ab alio aliquod damnum contra jus civile, ſive edictum ſummæ poteſtatis pati cogitur: Injuria enim non niſi in ſtatu civili poteſt concipi: ſed neque à ſummis poteſtatibus, quibus jure omnia licent, ulla fieri poteſt ſubditis; ergo in privatis tantum, qui jure tenentur invicem non lædere, locum habere poteſt. Juſtitia eſt animi conſtantia tribuendi unicuique quod ei ex jure civili competit: Injuſtitia autem eſt ſpecie juris alicui detrahere, quod ei ex vera legum interpretatione competit: vocantur etiam æquitas & iniquitas, quia qui conſtituti ſunt ad lites dirimendas nullum reſpectum perſonarum, ſed omnes æquales habere tenentur, & jus uniuſcujuſque æque defendere; non diviti invidere, neque pauperem contemnere. Confœderati ſunt homines duarum civitatum, qui ne belli diſcrimine in periculum veniant, vel ob aliam quamcumque utilitatem inter ſe contrahunt invicem non lædere, ſed contra neceſſitate cogente opitulari, idque unoquoque ſuum imperium retinente. Hic contractus tamdiu erit validus, quamdiu ejus fundamentum nempe ratio periculi, ſive utilitatis in medio erit: quippe nemo contrahit, nec pactis ſtare tenetur, niſi ſpe alicujus boni, vel ſollicitudine alicujus mali: quod fundamentum ſi tollatur pactum ex ſeſe tollitur; quod etiam experientia ſatis ſuperque docet. Nam quamvis diverſa imperia inter ſe contrahant invicem non lædere, conantur tamen, quantum poſſunt, impedire quo minus alterutrum potentius evadat, nec fidem dictis habent niſi utriuſque ad contrahendum finem & utilitatem ſatis perſpectam habuerint, alias dolum timent, nec injuria; quis enim dictis &

pro-

promiſſis ejus qui ſummam poteſtatem,& jus retinet ad quidlibet faciendum, & cui ſui imperii ſalus & utilitas ſumma lex debet eſſe, acquieſcet,niſi ſtultus,qui ſummarum poteſtatum jus ignorat:& ſi præterea ad pietatem, & religionem attendamus,videbimus inſuper neminem,qui imperium tenet,abſque ſcelere promiſſis ſtare poſſe cum damno ſui imperii;quicquid enim promiſit quod in damnum ſui imperii cadere videt, id præſtare non poteſt; niſi fidem ſubditis datam ſolvendo,qua tamen maxime tenetur,& quam etiam ſervare,ſanctiſſime promittere ſolent. Porro hoſtis eſt quicumque extra civitatem ita vivit,ut neque ut confœderatus, neque ut ſubditus imperiũ civitatis agnoſcit: hoſtem enim imperii non odium, ſed jus facit, & jus civitatis in eum, qui ejus imperium nullo contrahendi genere agnoſcit,idem eſt ac in eum qui damnum intulit: quippe quacunque ratione poterit,eundem vel ad deditionem, vel ad confœderationem jure poteſt cogere. Denique crimen læſæ majeſtatis in ſubditis ſive civibus tantum, qui pacto tacito vel expreſſo omne ſuum jus in civitatem transtulerunt, locum habet, atque is ſubditus tale crimen commiſiſſe dicitur, qui jus ſummæ poteſtatis aliqua ratione arripere, ſeu in alium transferre conatus eſt.Dico conatus eſt,nam ſi non eſſent condemnandi niſi poſt factum commiſſum, ſero plerumque poſt jus acceptum, aut tranſlatum in alium id conaretur civitas. Dico deinde abſolute qui aliqua ratione jus ſummæ poteſtatis arripere conatur, nullam ſcilicet agnoſcendo differentiam, ſive inde damnum ſive incrementum totius Reipublicæ quam clariſſime ſequeretur. Quacunque enim ratione id conatus eſt,majeſtatem læſit, & jure damnatur, quod quidem in bello omnes fatentur jure optimo fieri; nempe ſi quis ſtationem ſuam non ſervat, ſed inſcio imperatore hoſtem adit, quamvis bono conſilio, ſed ſuo,rem aggreſſus fuerit, hoſtemque expugnaverit; capitis tamen jure damnatur, quia juramentum juſque imperatoris violavit. At quod omnes abſolute cives hoc jure ſemper teneantur, non æquè clarè omnes vident, ratio tamen eadem prorſus eſt. Nam quandoquidem Reſpublica ſolo ſummæ poteſtatis conſilio debet conſervari, & dirigi, hocque jus ei ſoli competere abſolute pacti ſunt, ſi quis ergo ſolo ſuo arbitrio, & inſcio ſupremo conſilio negotium aliquod publicum aggreſſus eſt

exequi,

Digitized by Google

exequi, quamvis inde incrementum civitatis, uti diximus, certo ſequeretur, jus tamen ſummæ poteſtatis violavit, & majeſtatem læſit, atque jure merito damnatur,

Supereſt jam, ut omnem ſcrupulum amoveamus, reſpondere an id, quod ſupra affirmavimus, quod ſcilicet unuſquiſque, qui rationis uſum non habet, in ſtatu naturali ex legibus appetitus ſummo jure naturæ vivit, non aperte juri divino revelato repugnet? nam cum omnes abſolute (ſive rationis uſum habeant ſive minus) æque tenerentur ex mandato divino proximum tanquam ſe ipſum amare, non ergo ſine injuria alteri damnum inferre poſſumus & ſolis legibus appetitus vivere. Verum huic objectioni, ſi tantum ad ſtatum naturalem attendimus, facile reſpondere poſſumus; nam is & natura & tempore prior eſt religione. Nemo enim ex natura ſcit, ſe ulla erga Deum teneri obedientia, imo nec ulla ratione hoc aſſequi, ſed tantum ex revelatione ſignis confirmata unuſquiſque id habere poteſt. Quare ante revelationem nemo jure divino, quod non poteſt non ignorare, tenetur. Et ideo ſtatus naturalis cum ſtatu religionis minime confundendus, ſed abſque religione & lege, & conſequenter abſque peccato & injuria concipiendus, ut jam fecimus, & Pauli authoritate confirmavimus. Nec tantum ratione ignorantiæ ſtatum naturalem ante jus divinum revelatum, & abſque eodem concipimus, ſed etiam ratione libertatis, qua omnes naſcuntur. Si enim homines ex natura jure divino tenerentur, vel ſi jus divinum ex natura jus eſſet, ſuperfluum erat ut Deus cum hominibus contractum iniret, & pacto & juramento eoſdem obligaret. Quare abſolute concedendum jus divinum ab eo tempore incepiſſe, à quo homines expreſſo pacto Deo promiſerunt in omnibus obedire, quo ſua libertate naturali quaſi ceſſerunt, jusque ſuum in Deum transtulerunt, ſicuti in ſtatu civili fieri diximus. Sed de his in ſequentibus prolixius agam. Verum inſtari adhuc poteſt, quod ſummæ poteſtates æque ac ſubditi hoc jure divino tenentur, quas tamen diximus jus naturale retinere, & iis omnia jure licere. Quare ad hanc integram amovendam difficultatem quæ non tam ex ratione ſtatus, quam juris naturalis oritur, dico quod unuſquiſque in ſtatu naturali eadem ratione tenetur jure revelato, ac tenetur ex dictamine ſanæ rationis vivere;

Digitized by Google

vere; nempe quia ipſi utilius eſt & ad ſalutem neceſſarium; quod ſi nollet, cum ſuo periculo licet. Atque adeo ex ſolo proprio, non autem ex alterius decreto vivere, neque aliquem mortalem judicem, nec jure religionis vindicem agnoſcere tenetur. Atque hoc jus ſummam poteſtatem retinuiſſe affirmo, quæ quidem homines conſulere poteſt, at neminem judicem agnoſcere tenetur, nec ullum mortalem præter ſe alicujus juris vindicem, niſi Prophetam, qui expreſſe à Deo miſſus fuerit, quique id indubitatis ſignis oſtenderit. At nec tunc quidem hominem, ſed Deum ipſum judicem agnoſcere cogitur. Quod ſi ſumma poteſtas nollet Deo in jure ſuo revelato obedire, id ipſi cum ſuo periculo, & damno licet, nullo ſcilicet jure civili vel naturali repugnante: Jus enim civile ab ejus decreto tantum pendet: Jus autem naturale pendet à legibus naturæ, quæ non Religioni, humanum tantum utile intendenti, ſed ordini univerſæ naturæ, hoc eſt, æterno Dei decreto nobis incognito accommodatæ ſunt. Quod quidem Alii obſcurius concepiſſe videntur, qui ſcilicet ſtatuunt, hominem contra voluntatem Dei revelatam quidem, ſed non contra ejus æternum decretum, quo omnia prædeterminavit, poſſe peccare. Si quis autem jam roget, quid ſi ſumma poteſtas aliquid contra religionem, & obedientiam, quam Deo expreſſo pacto promiſimus, imperet? divino an humano imperio obtemperandum? Sed quia de his in ſequentibus prolixius agam, hîc breviter tantum dico, Deo ſupra omnia obediendum, quando certam, & indubitatam habemus revelationem: Sed quia circa religionem maxime errare ſolent homines, & pro ingeniorum diverſitate multa magno certamine fingere, ut experientia plus quam ſatis teſtatur, certum eſt, quod ſi nemo ſummæ poteſtati jure teneretur obtemperare in iis quæ ipſe ad religionem pertinere putat, tum jus civitatis à diverſo uniuſcujuſque judicio & affectu penderet. Nam nemo eodem teneretur, qui id contra ſuam fidem, & ſuperſtitionem ſtatutum judicaret, atque adeo unuſquiſque ſub hoc prætextu licentiam ad omnia ſumere poſſet: & quandoquidem hac ratione jus civitatis prorſus violatur, hinc ſequitur ſummæ poteſtati, cui ſoli jura imperii conſervare, & tutari tam jure divino, quam naturali incumbit, jus ſummum competere de religione ſtatuendi, quicquid judicat, & omnes

Digitized by Google

ad ejuſdem de eadem decreta & mandata, ex fide ipſi data, quam Deus omnino ſeruari jubet, obtemperare teneri. Quod ſi ii, qui ſummum tenent imperium, ſint Ethnici, vel cum iis nihil contrahendum, ſed potius quam jus ſuum in eos transferant, extrema pati deliberandum, vel ſi contraxerint, juſque ſuum in eos tranſtulerint, quandoquidem eo ipſo ſe, religionemque defendendi privaverunt, iis obtemperare tenentur, fidemque ſervare, vel ad id cogi, excepto eo cui Deus certa revelatione ſingulare contra Tyrannum promiſerit auxilium, vel nominatim exceptum voluit. Sic videmus ex tot Judæis, qui in Babylone erant, tres tantum juvenes, qui de Dei auxilio non dubitabant, Nabucadonozori obtemperare noluiſſe: reliqui autem ſine dubio, excepto etiam Daniele, quem Rex ipſe adoraverat, jure coacti obtemperaverunt, animo fortè reputantes ſe ex Dei decreto Regi deditos, Regemque ſummum obtinere imperium & divina directione conſervare. Contra Eleazarus, ſtante adhuc utcunque Patria, exemplum conſtantiæ ſuis dare voluit, ut eum ſecuti omnia potius tolerarent, quam paterentur jus ſuum & poteſtatem in Græcos transferri, & omnia experirentur, ne in Ethnicorum fidem jurare cogerentur; quod etiam quotidiana experientia confirmatur. Qui enim Chriſtianum imperium obtinent ad majorem ejus ſecuritatem non dubitant fœdus cum Turcis & Ethnicis pangere, ſubditoſque ſuos, qui eò habitatum eunt, jubere ne majorem libertatem ad aliquid humanum aut divinum exercendum ſumant, quam expreſſe contraxerunt, vel illud imperium concedit. Ut patet ex contractu Belgarum cum Japonenſibus, de quo ſupra diximus.

Digitized by Google

CAPUT XVII.

Oſtenditur neminem omnia in Summam Poteſtatem transferre poſſe, nec eſſe neceſſe: De Republica Hebræorum, qualis fuerit vivente Moſe, qualis poſt ejus mortem antequam Reges elegerint, deque ejus præſtantia: & denique de cauſis cur Reſpublica divina interire, & vix abſque ſeditionibus ſubſiſtere potuerit.

Contemplatio præcedentis Capitis de jure ſummarum poteſtatum in omnia, deque jure naturali uniuſcujuſque in eandem tranſlato, quamvis cum praxi non parum conveniat, & praxis ita inſtitui poſſit, ut ad eandem magis ac magis accedat, nunquam tamen fiet, quin in multis merè theoretica maneat. Nam nemo unquam ſuam potentiam & conſequenter neque ſuum jus ita in alium transferre poterit, ut homo eſſe deſinat; nec talis ulla ſumma poteſtas unquam dabitur quæ omnia ita ut vult, exequi poſſit: Fruſtra enim ſubdito imperaret, ut illum odio habeat qui eum ſibi beneficio junxit, ut amet qui ei damnum intulit, ut contumeliis non offendatur, ut à metu liberari non cupiat, & alia perplurima hujuſmodi quæ ex legibus humanæ naturæ neceſſario ſequuntur, atque hoc ipſam etiam experientiam clariſſime docere exiſtimo, nam nunquam homines ſuo jure ita ceſſerunt, ſuamque potentiam in alium ita tranſtulerunt, ut ab iis ipſis, qui eorum jus & potentiam acceperunt, non timerentur, & imperium, non magis propter cives, quanquam ſuo jure privatos, quàm propter hoſtes periclitaretur; & ſane ſi homines jure ſuo naturali ita privari poſſent, ut nihil in poſterum poſſent, niſi volentibus iis, qui ſupremum Jus retinuerunt, tum profectò impune violentiſſime in ſubditos regnare liceret: quod nemini in mentem venire poſſe credo. Quare concedendum unumquemque multa ſibi ſui juris reſervare, quæ propterea à nullius decreto ſed à ſuo ſolo pendent. Attamen ut rectè intelligatur quouſque imperii jus & poteſtas ſe extendat, notandum imperii poteſtatem non in eo præciſe contineri, quod

Digitized by Google

homines metu cogere poteſt, ſed abſolute in omnibus quibus efficere poteſt, ut homines ejus mandatis obſequantur: non enim ratio obtemperandi, ſed obtemperantia ſubditum facit. Nam quacunque ratione homo deliberet ſummæ poteſtatis mandata exequi, ſive ideo ſit quod pœnam timet, ſive quod aliquid inde ſperat, ſive quod Patriam amat, ſive alio quocunque affectu impulſus, tamen ex proprio ſuo conſilio deliberat, & nihilominus ex ſummæ poteſtatis imperio agit. Non igitur ex eo quod homo proprio conſilio aliquid facit, illico concludendum eum id ex ſuo, & non imperii jure agere; nam quandoquidem tam cum ex amore obligatus, quam cum metu coactus ad malum evitandum, ſemper ex proprio conſilio, & decreto agit, vel imperium nullum eſſet, nec ullum jus in ſubditos, vel id neceſſario ad omnia ſe extendit, quibus effici poteſt, ut homines ipſi cedere deliberent, & conſequenter quicquid ſubditus facit, quod mandatis ſummæ poteſtatis reſpondet, ſive id amore obligatus, ſive metu coercitus, ſive (quod quidem magis frequens) ex ſpe & metu ſimul, ſive ex reverentia, quæ paſſio eſt ex metu & admiratione compoſita, ſive quacunque ratione ductus, ex jure imperii, non autem ſuo agit. Quod etiam hinc quam clariſſime conſtat, quod obedientia non tam externam, quam animi internam actionem reſpiciat; adeoque ille maxime ſub alterius imperio eſt, qui alteri integro animo ad omnia ejus mandata obtemperare deliberat, & conſequenter eum maximum tenere imperium, qui in ſubditorum animos regnat; quod ſi qui maxime timentur, maximum tenerent imperium, tum profecto id Tyrannorum ſubditi tenerent, qui à ſuis Tyrannis maxime timentur. Deinde quamvis non perinde animis, ac linguis imperari poſſit, ſunt tamen animi aliqua ratione ſub imperio ſummæ poteſtatis, quæ multis modis efficere poteſt, ut permagna hominum pars, quicquid vult, credat, amat, odio habeat &c. Adeoque etſi hæc non directo mandato ſummæ poteſtatis fiant, fiunt tamen ſæpe, ut experientia abunde teſtatur, ex authoritate ipſius potentiæ, & ipſius directione, id eſt, ex ipſius jure: quare ſine ulla intellectus repugnantia concipere poſſumus homines, qui ex ſolo imperii jure credunt, amant, odio habent, contemnunt & abſolute nullo non affectu corripiuntur.

At

Digitized by Google

At quanquam hac ratione jus & poteſtatem imperii ſatis amplam concipimus, nunquam tamen fiet, ut ullum adeo magnum detur, ut ii, qui id tenent, potentiam abſolute ad omnia, quæ velint, habeant, quod, me jam ſatis clare oſtendiſſe, puto. Quâ autem ratione imperium formari poſſet, ut nihilominus ſecure ſemper conſervetur, jam dixi meum intentum non eſſe, id oſtendere, attamen ut ad id, quod volo perveniam, ea notabo, quæ in hunc finem divina revelatio Moſen olim docuit, & deinde Hebræorum hiſtorias, & ſucceſſus perpendemus, ex quibus tandem videbimus, quænam præcipuè ſubditis, ad majorem imperii ſecuritatem, & incrementum concedenda ſunt à ſummis poteſtatibus.

Quod imperii conſervatio præcipue pendeat à ſubditorum fide, eorumque virtute & animi conſtantia in exequendis mandatis, ratio, & experientia quam clariſſime docent: qua autem ratione iidem duci debeant, ut fidem & virtutem conſtanter ſervent, non æque facile eſt videre. Omnes namque tam qui regunt, quam qui reguntur homines ſunt ex labore ſcilicet proclives ad libidinem. Imo qui tantum varium multitudinis ingenium experti ſunt, de eo fere deſperant: quia non ratione, ſed ſolis affectibus gubernatur, præceps ad omnia, & facillime vel avaritia vel luxu corrumpitur: Unuſquiſque ſolus omnia ſe ſcire putat, & omnia ex ſuo ingenio moderari vult, & eatenus aliquid æquum vel iniquum, faſque nefaſque exiſtimat, quatenus in ſuum lucrum vel damum cadere judicat, præ gloria æquales contemnit, nec ab iis dirigi patitur, præ invidia melioris laudis, vel fortunæ, quæ nunquam æqualis eſt, malum alterius cupit, eoque delectatur: nec opus eſt omnia recenſere, norunt quippe omnes quid ſceleris faſtidium præſentium & rerum novandarum cupiditas, quid præceps ira, quid contemta paupertas frequenter ſuadeant hominibus, quantumque eorum animos occupent agitentque. His ergo omnibus prævenire & imperium ita conſtituere, ut nullus locus fraudi relinquatur, imo omnia ita inſtituere, ut omnes cujuſcunque ingenii ſint, jus publicum privatis commodis præferant, hoc opus hic labor eſt. Rei quidem neceſſitas multa excogitare coëgit, attamen nunquam eo perventum eſt, ut imperium non magis propter cives, quam hoſtes periclitaretur,

Digitized by Google

& qui id tenent,non magis illos,quam hos timerent. Teſtis invictiſſima ab hoſtibus Romanornm Reſpublica, toties à ſuis civibus victa & miſerrime opreſſa, ac præcipue in bello civili Veſpaſiani contra Vitellium:Qua de re vide Tacitum in initio libr. IV. Hiſtor. ubi miſerrimam urbis faciem depingit. Alexander ſimplicius (ut ait Curtius in fine libr. VIII.) famam in hoſte quam in cive æſtimabat, quippe à ſuis credebat magnitudinem ſuam poſſe deſtrui &c. Et fatum ſuum timens amicos hæc præcatur: *Vos modo me ab inteſtina fraude & domeſticorum inſidiis præſtate ſecurum, belli martiſque diſcrimen impavidus ſubibo. Philippus in acie tutior quam in theatro fuit, hoſtium manum ſæpe vitavit, ſuorum effugere non valuit. Aliorum quoque Regum exitus ſi reputaveritis, plures à ſuis quam ab hoſte interemptos numerabitis* (vide Q. Curtii lib. 9. §. 6.) Hac igitur de cauſa Reges, qui olim imperium uſurpaverant, ad ſe ſcilicet ſecuros præſtandos, perſuadere conati ſunt, ſe genus ſuum à Diis immortalibus ducere. Nimirum quia putabant, ſi modo ſubditi & omnes eoſdem non ut æquales aſpicerent, ſed Deos eſſe crederent, libenter ſe ab iiſdem regi paterentur, ſeſeque facile ipſis dederent. Sic Auguſtus Romanis perſuaſit ſe ab Ænea, qui Veneris filius & inter Deos credebatur, originem ſuam ducere: Se templis, & effigie numinum, per flamines, & ſacerdotes coli voluit (Tac. Annal. lib. 1.) Alexander ut Jovis filius ſalutari voluit; quod quidem conſilio non autem ex ſuperbia feciſſe videtur, ut ejus reſponſio ad Hermolai invectivam indicat. *Illud* inquit *pæne riſu dignum fuit, quod Hermolaus poſtulabat me, ut averſarer Jovem, cujus oraculo cognoſcor, An etiam quid Dii reſpondeant in mea poteſtate eſt? obtulit nomen filii mihi, recipere* (B N.) *ipſis rebus quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum eſſe me credant. Fama enim bella conſtant, & ſæpe quod falſo creditum eſt veri vicem obtinuit.* (Curtii lib. 8. §. 8.) Quibus paucis acute rem ſimulatam ignaris perſuadere pergit, & ſimul cauſam ſimulationis innuit. Quod etiam Cleo in ſua oratione, qua Macedonibus conabatur perſuadere ut Regi aſſentarentur, fecit; poſtquam enim laudes Alexandri cum admiratione narrando, ejuſdemque merita recenſendo, ſimulationi ſpeciem veri dedit, ad rei utilitatem ſic tranſit: *Perſas quidem, non pie ſolum, ſed etiam prudenter Reges ſuos inter Deos colere: Majeſtatis enim ſalutis*

Digitized by Google

lutis eſſe tutelam; & tandem concludit, *ſemetipſum, cum Rex juſſet convivium, proſtraturum humi corpus. Debere idem facere cæteros & imprimis ſapientia præditos.* (vide ejuſd. lib. 8. §. 5.) Sed prudentiores erant Macedones, nec homines niſi prorſus barbari ſint, tam aperte falli & ex ſubditis inutiles ſibi ſervi fieri patiuntur. Alii autem facilius perſuadere potuerunt Majeſtatem ſacram eſſe & vicem Dei in terra gerere, & à Deo, non autem ab hominum ſuffragio & conſenſu conſtitui, ſingularique providentia & auxilio divino conſervari, atque defendi. Et ad hunc modum Monarchæ ad ſui imperii ſecuritatem alia excogitaverunt, quæ omnia miſſa facio, & ut ad ea, quæ volo, perveniam, ea tantum uti dixi notabo & perpendam, quæ in hunc finem olim divina revelatio Moſen docuit.

Diximus jam ſupra Cap. V. quod, poſtquam Hebræi Ægypto exiverunt nullo alterius nationis jure amplius tenebantur, ſed iis ad lubitum nova jura inſtituere, & quas volebant, terras occupare licebat. Nam poſtquam ab intoleranda Ægyptiorum oppreſſione liberati, & nulli mortalium ullo pacto addicti erant, jus ſuum naturale ad omnia quæ poſſent, iterum adepti ſunt, & unuſquiſque de integro deliberare poterat, num id retinere, an vero eodem cedere, idque in alium transferre volebat. Igitur in hoc ſtatu naturali conſtituti, ex conſilio Moſis, cui omnes maximam fidem habebant, ſuum jus in neminem mortalium, ſed tantum in Deum transferre deliberaverunt, nec diu cunctati omnes æque uno clamore promiſerunt, Deo ad omnia ejus mandata abſolute obtemperare, nec aliud jus agnoſcere, niſi quod ipſe revelatione prophetica ut jus ſtatueret. Atque hæc promiſſio, ſive juris in Deum tranſlatio eodem modo facta eſt, ac in communi ſocietate ſupra concepimus fieri, quando, homines jure ſuo naturali cedere deliberant. Expreſſe enim pacto (vide Exod. Cap. 24. verſ. 7.) & juramento jure ſuo naturali libere non autem vi coacti, neque minis territi ceſſerunt, & in Deum tranſtulerunt. Deinde ut pactum ratum fixumque eſſet, & abſque fraudis ſuſpicione, nihil Deus cum ipſis pepigit, niſi poſtquam experti ſunt ejus admirandam potentiam, qua ſola ſervati fuerant, & qua ſola in poſterum ſervari poterant (vide Exod. cap. 19. verſ. 4. 5.)

Nam

Nam hoc ipſo quod ſe ſola Dei potentia ſervari poſſe crediderunt, omnem ſuam naturalem potentiam ſe conſervandi, quam ex ſe habere antea forte putaverant, in Deum transtulerunt, & conſequenter omne ſuum jus. Imperium ergo Hebræorum Deus ſolus tenuit, quodque adeo ſolum ex vi pacti Regnum Dei jure vocabatur, & Deus jure etiam Rex Hebræorum: & conſequenter hujus imperii hoſtes, hoſtes Dei, & cives, qui id uſurpare vellent, rei læſæ divinæ Majeſtatis, & jura denique imperii, jura & mandata Dei. Quare in hoc imperio jus civile & Religio quæ, ut oſtendimus, in ſola obedientia erga Deum conſiſtit, unum & idem erant. Videlicet Religionis dogmata non documenta, ſed jura & mandata erant, pietas juſtitia, impietas crimen & injuſtitia æſtimabatur: Qui à Religione deficiebat, civis eſſe deſinebat, & eo ſolo hoſtis habebatur, & qui pro Religione moriebatur, pro Patria mori reputabatur, & abſolute jus civile & Religio nullo prorſus diſcrimine habebantur. Et hac de cauſa hoc imperium Theocratia vocari potuit; quandoquidem ejus cives nullo jure niſi à Deo revelato tenebantur. Verumenimvero hæc omnia opinione magis, quam re conſtabant; Nam Hebræi revera jus imperii abſolute retinuerunt, ut ex jam dicendis conſtabit; nempe ex modo, & ratione quâ hoc imperium adminiſtrabatur, & quam hic explicare conſtitui.

Quandoquidem Hebræi ſuum jus in nullum alium transtulerunt, ſed omnes æque ut in Democratia ſuo jure ceſſerunt, unoque ore clamaverunt, quicquid Deus loquetur (nullo expreſſo mediatore) faciemus, hinc ſequitur omnes ab hoc pacto æquales prorſus manſiſſe, juſque Deum conſulendi, legeſque accipiendi, & interpretandi omnibus æquale fuiſſe, & abſolute omnem imperii adminiſtrationem omnes æque tenuiſſe. Hac ergo de cauſa omnes æque prima vice Deum adiverunt, ut quæ imperare vellet, audirent; ſed in hac prima ſalutatione adeo perterriti fuerunt, & Deum loquentem adeo attoniti audiverunt, ut ſupremum ſibi tempus adeſſe putaverint: Pleni igitur metu Moſen de novo ſic adeunt, *ecce Deum in igne loquentem audivimus, nec cauſa eſt cur mori velimus, hic certe ingens ignis nos vorabit, ſi iterum nobis vox Dei audienda eſt, certe moriemur. Tu igitur adi, & audi omnia Dei noſtri dicta, & tu* (non

Deus

Deus) *nobis loqueris : Ad omne, Deus tibi loquetur, obediemus idque exequemur.* His clare primum pactum aboleverunt, ſuumque jus Deum conſulendi ejuſque edicta interpretandi in Moſen abſolute tranſtulerunt: Non enim hìc, ut antea, ad omnia quæ Deus ipſis, ſed quæ Deus Moſi loqueretur, obedire promiſerunt. (vide Deut. cap. 5. poſt decalog. & Cap. 18. verſ. 15, 16.) Moſes ergo ſolus legum divinarum lator, & interpres manſit, & conſequenter etiam ſupremus Judex, quem nemo judicare poterat, & qui ſolus apud Hebræos vicem Dei, hoc eſt, ſupremam majeſtatem habuit: quandoquidem ſolus jus habebat Deum conſulendi, & populo divina reſponſa dandi, ipſumque ad ea exequenda cogendi. Solus inquam, nam ſi quis, vivente Moſe nomine Dei prædicare aliquid volebat, quamvis verus Propheta eſſet, reus tamen erat, & ſupremi juris uſurpator (vide Numer. Cap. 11. verſ. 28.) & hìc notandum, quod, etſi Moſen populus elegerit, ſucceſſorem tamen loco Moſis eligere jure non potuit: Nam ſimul ac jus ſuum Deum conſulendi in Moſen tranſtulerunt, & abſolute promiſerunt ipſum loco divini oraculi habere, omne jus plane amiſerunt, quem Moſes ſucceſſorem eligeret, tanquam à Deo electum admittere debebant. Quod ſi talem elegiſſet, qui ut ipſe totam imperii adminiſtrationem haberet, nempe jus Deum in ſuo tentorio ſolus conſulendi, & conſequenter authoritatem leges inſtituendi & abrogandi, de bello & pace decernendi, legatos mittendi, judices conſtituendi, ſucceſſorem eligendi, & abſolutæ ſummæ poteſtatis omnia officia adminiſtrandi, imperium merè monarchicum fuiſſet, nec ulla alia eſſet differentia, niſi quod communiter monarchicum imperium ex Dei decreto, ipſi etiam Monarchiæ occulto; Hebræorum autem à Dei decreto Monarchæ tantum revelato certa ratione regatur, vel regi debuerit. Quæ quidem differentia Monarchæ dominium, & jns in omnes non minuit. ſed contra auget. Cæterum quod ad populum utriuſque imperii, æque uterque ſubjectus eſt, & ignarus divini decreti: Nam uterque ab ore Monarchæ pendet, & quid fas nefaſque ſit ab eo ſolo intelligit, nec propterea quod populus credit, Monarcham nihil, niſi ex Dei decreto ipſi revelato, imperare, eidem minus, ſed contra magis reverà ſubjectus eſt. At Moſes nullum talem ſucceſſorem

Digitized by Google

elegit, ſed imperium ita adminiſtrandum ſucceſſoribus reliquit, ut nec populare, nec ariſtocraticum, nec monarchicum, ſed Theocraticum vocari potuerit. Nam jus leges interpretandi, & Dei reſponſa communicandi penes unum, & jus & poteſtas imperium adminiſtrandi ſecundum leges jam explicatas, & jam communicata reſponſa, penes alium erat. Qua de re vide Num. Cap.27. verſ.21. Et ut hæc melius intelligantur, adminiſtrationem totius imperii ordine exponam. Primo juſſus eſt populus domum ædificare, quæ quaſi Dei, hoc eſt ſupremæ illius imperii Majeſtatis aula eſſet. Atque hæc non ſumtibus unius ſed totius populi ædificanda fuit, ut domus, ubi Deus conſulendus erat, communis eſſet juris. Regiæ hujus divinæ aulici, & adminiſtratores Levitæ electi ſunt: horum autem ſupremus, & quaſi à Rege Deo ſecundus electus eſt Aharon frater Moſis, in cujus locum ejus filii legitime ſuccedebant. Hic ergo, ut Deo proximus, ſummus legum divinarum interpres erat, & qui populo divini oraculi reſponſa dabat, & qui denique pro populo Deo ſupplicabat. Quod ſi cum his jus eadem imperandi haberet, nihil reſtabat, ut abſolutus eſſet monarcha, ſed eo privatus erat, & abſolute tota tribus Levi communi imperio ita deſtituta fuit, ut ne quidem partem cum reliquis tribubus habuerit, quam jure poſſideret, unde ſaltem vivere poſſet; ſed ut à reliquo populo aleretur, inſtituit, at ita, ut ſemper maximo honore à communi plebe haberetur, utpote ſola Deo dicata. Deinde, militia ex reliquis duodecim tribubus formata, juſſi ſunt Canahitarum imperium invadere, idque in duodecim partes dividere, & tribubus per ſortes deſtribuere. Ad hoc miniſterium electi ſunt duodecim principes, ex unaquaque tribu unus, quibus ſimul cum Joſua, & ſummo pontifice Eleazaro, jus datum eſt terras in æquales duodecim partes dividere, & per ſortes diſtribuere. Militiæ autem ſummus imperator Joſua electus eſt, qui ſolus in rebus novis jus habebat Deum conſulendi, at non ut Moſes ſolus in ſuo tentorio, vel in tabernaculo, ſed per ſummum Pontificem, cui ſoli reſponſa Dei dabantur: deinde Dei mandata per pontificem communicata ſtatuendi, & populum ad ea cogendi, media ad eadem exequenda excogitandi & adhibendi, ex militia quot velit, & quos velit eligendi, legatos

ſuo

ſuo nomine mittendi, & abſolute omne jus belli à ſolo ejus decreto pendebat: In ejus autem locum nemo legitime ſuccedebat, nec ab aliquo niſi à Deo immediate eligebatur, idque cogente univerſi populi neceſſitate:alias omnia belli & pacis à principibus Tribuum adminiſtrabantur, ut mox oſtendam. Denique omnes ab anno vigeſimo ætatis uſque ad ſexageſimum arma ad militandum capere juſſit, & ex ſolo populo exercitus formare, qui non in fidem imperatoris, nec ſummi pontificis, ſed Religionis ſive Dei jurabant: qui adeo exercitus, ſive ordines Dei vocabantur, & Deus contra apud Hebræos Deus exercituum, & hac de cauſa arca fœderis in magnis prœliis, à quorum diſcrimine totius populi vel victoria, vel clades pendebat, in medio exercitu ibat, ut populus Regem ſuum quaſi præſentem videns, extremis viribus pugnaret. Ex his à Moſe ſucceſſoribus mandatis facile colligimus; ipſum adminiſtratores; non autem dominatores imperii elegiſſe. Nam nemini jus dedit, Deum ſolus & ubi vellet conſulendi, & conſequenter nemini authoritatem dedit, quam ipſe habebat, leges ſtatuendi, & abrogandi, de bello & pace diſcernendi, adminiſtratores tam templi, quam civitatum eligendi; quæ omnia ſummi imperii tenentis officia ſunt: ſummus enim pontifex jus quidem habebat leges interpretandi, & reſponſa Dei dandi, at non ut Moſes, quandocunque volebat, ſed tantum ab imperatore, vel ſummo concilio vel ſimilibus rogatus: & contra ſummus exercitus imperator, & concilia, Deum quando volebant conſulere poterant, at non niſi à ſummo pontifice Dei reſponſa accipere; quare Dei dicta in ore Pontificis non decreta, ut in ore Moſis, ſed tantum reſponſa erant: à Joſua autem & conciliis accepta,tum demum vim mandati & decreti habebant. Deinde hic ſummus pontifex, qui Dei reſponſa à Deo accipiebat, militiam non habebat, nec imperium jure poſſidebat: & contra qui terras jure poſſidebant,leges ſtatuere jure non poterant. Summus deinde pontifex tam Aharon, quam filius ejus Eleazarus, uterque à Moſe quidem electus fuit, mortuo autem Moſe nemo jus eligendi pontificem habuit, ſed filius patri legitime ſuccedebat. Imperator exercitus à Moſe etiam electus fuit, & non ex jure ſummi pontificis, ſed jure Moſis ipſi dato; perſonam Imperatoris induit:

duit: & ideo mortuo Joſua pontifex neminem ejus loco elegit, nec principes de novo imperatore Deum conſuluerunt, ſed unuſquiſque in militiam ſuæ tribus, & omnes ſimul in univerſam militiam jus Joſuæ retinuerunt: & videtur non opus fuiſſe ſummo imperatore, niſi quando conjunctis viribus contra communem hoſtem pugnare debebant; quod quidem maxime locum habuit tempore Joſuæ, quo locum fixum nondum omnes habebant, & omnia communis juris erant: at poſtquam omnes tribus terras jure belli poſſeſſas, & quas adhuc poſſidere in mandatis erat, inter ſe diviſerunt, nec amplius omnia omnium erant, eo ipſo ratio communis imperatoris ceſſavit, quandoquidem tribus diverſæ non tam concives quam confœderatæ ab ea diviſione reputari debuerunt: Reſpectu Dei & religionis concives quidem æſtimari debuerunt; at reſpectu juris quod una in aliam habebat, non niſi confœderatæ: eodem fere modo, (ſi templum commune demas) ac Præpotentes Confœderati Belgarum Ordines: Nam diviſio rei communis in partes nihil aliud eſt, quam quod unuſquiſque ſuam partem ſolus jam poſſideat, & reliqui jure, quod in illam partem habebant, cedant. Hac igitur de cauſa Moſes principes tribuum elegit, ut poſt diviſum imperium unuſquiſque curam ſuæ partis haberet, nempe Deum per ſummum pontificem de rebus ſuæ tribus conſulendi, ſuæ militiæ imperandi, urbes condendi & muniendi, judices in unaquaque urbe conſtituendi, hoſtem ſui ſingularis imperii invadendi, & abſolute omnia belli & pacis adminiſtrandi. Nec alium judicem præter Deum noſcere tenebatur, vel quem Deus prophetam expreſſe miſiſſet: Alias ſi à Deo defeciſſet, reliquæ tribus ipſum non tanquam ſubditum judicare, ſed tanquam hoſtem, qui fidem contractus ſolverat, invadere debebant. Quorum exempla in Scriptura habemus. Mortuo enim Joſua filii Iſraëlis non ſummus novus imperator, Deum conſuluerunt, intellecto autem quod tribus Judæ omnium prima hoſtem ſuum invadere debebat, ipſa ſolo cum Simeone contrahit, ut junctis viribus utriuſque hoſtem invaderent, in quo contractu reliquæ tribus non fuerunt comprehenſæ (vide Judic. Cap. 1. verſ. 1, 2, 3.) ſed unaquæque ſeparatim (ut in prædicto Cap. narratur) bellum contra ſuum hoſtem gerit, & quem vult

in

in ditionem & fidem accipit, etſi in mandatis eſſet, nulli ulla pacti conditione parcere, ſed omnes exterminare: propter quod peccatum reprehenduntur quidem, à nemine autem in judicium vocantur. Nec erat quod propterea bella contra invicem movere inciperent, & rebus alterius alii ſe immiſcerent, contra Benjaminitas, qui reliquos offenderant & pacis vinculum ita ſolverant, ut nullus ex confœderatis ſecure apud ipſos hoſpitium habere poſſet, hoſtiliter invadunt, & ter prælio commiſſo tandem victores, omnes nocentes & innocentes jure belli æque trucidant, quod poſtea ſera pœnitentia lamentati ſunt.

His exemplis, quæ de jure uniuſcujuſque tribus modo diximus, plane confirmantur. At forſan aliquis rogabit, quiſnam ſucceſſorem principis cujuſque tribus eligebat? verum de hac re nihil certi ex ipſa Scriptura poſſum colligere, hoc tamen conjicio, quod quandoquidem unaquæque tribus in familias erat diviſa, quarum capita ex ſenioribus familiæ eligebantur, ex his qui ſenior erat, loco principis jure ſuccedebat: ex Senioribus enim Moſes ſeptuaginta coadjutores, qui cum ipſo ſupremum concilium formabant, elegit; qui poſt mortem Joſuæ imperii adminiſtrationem habuerunt, ſenes in Scriptura vocantur, & denique apud Hebræos nihil frequentius, quam per ſenes judices intelligere, quod omnibus notum exiſtimo; Sed ad noſtrum propoſitum parum refert hoc certo ſcire; ſufficit, quod oſtenderim, neminem poſt mortem Moſis omnia ſummi imperatoris officia habuiſſe: nam quandoquidem omnia non ab unius viri, neque unius concilii, neque populi decreto pendebant, ſed quædam ab una tribu, alia à reliquis æquali utriuſque jure adminiſtrabantur, ſequitur evidentiſſime imperium ab obitu Moſis neque monarchicum neque ariſtocraticum, neque populare manſiſſe, ſed uti diximus Theocraticum, I. quia imperii domus regia templum erat, & ſola ejus ratione, ut oſtendimus, omnes tribus concives erant. II. quia omnes cives in fidem Dei ſupremi ſui judicis jurare debebant, cui ſoli in omnibus abſolute obedire promiſerant. Et denique quia ſummus omnium imperator, quando eo opus erat, à nemine niſi à ſolo Deo eligebatur. Quod Moſes nomine Dei populo expreſſe prædicit Deuter. Cap. 19. verſ. 15. & reipſa electio Gi-

deonis, Samſonis & Samuëlis teſtatur; quare non dubitandum quin reliqui fideles duces ſimili etiam modo electi fuerint, etſi id ex eorum hiſtoria non conſtet.

His poſitis tempus eſt ut videamus quantum hæc ratio imperii conſtituendi animos moderari poterat, & tam eos qui regebant, quam qui regebantur ita continere, ut neque hi rebelles, neque illi Tyranni fierent.

Qui imperium adminiſtrant, vel qui id tenent, quicquid facinoris committunt, id ſemper ſpecie juris adumbrare, & populo id à ſe honeſte factum perſuadere ſtudent, quod facile etiam obtinent, quando tota juris interpretatio ab iis ſolis pendet. Nam non dubium eſt, quin eo ipſo maximam ad omnia quæ volunt, & eorum appetitus ſuadet, libertatem ſumant, & contra magnam iiſdem adimi, ſi jus leges interpretandi apud alium ſit, & ſimul ſi vera earundem interpretatio omnibus ita pateat, ut nemo de eadem dubitare poſſit. Ex quo manifeſtum fit, magnam Hebræorum principibus cauſam facinorum ſublatam fuiſſe, eo quod jus omne leges interpretandi Levitis datum fuerit. (vide Deuteron. Cap. 21. verſ. 5.) qui nullam imperii adminiſtrationem nec partem cum cæteris habebant, & quorum tota fortuna & honor à vera legum interpretatione pendebat. Deinde quod univerſus populus juſſus eſt ſingulis ſeptem annis certo in loco congregari, ubi à Pontifice leges edoceretur, & præterea ut unuſquiſque ſolus continuo, & ſumma cum attentione librum legis legeret, & perlegeret. (vide Deuteron. Cap. 31. verſ. 9. &c. & Cap. 6. verſ. 7.) Principes igitur maxime ſui ſaltem cauſa curare debebant, ut omina ſecundum leges præſcriptas, & omnibus ſatis perſpectas adminiſtrarent, ſi à populo maximo honore coli volebant, qui tum eos utpote Dei imperii miniſtros, & vicem Dei gerentes veneraretur; alias ſummum ſubditorum odium, quale Theologicum eſſe ſolet, fugere non poterant. Ad hæc, nempe ad effrænatam Principum libidinem coërcendam, aliud permagni momenti acceſſit, videlicet quod militia ex omnibus civibus (nullo à vigeſimo uſque ad ſexageſimum ætatis annum excepto) formabatur, & quod Principes nullum extraneum militem mercede conducere poterant. Hoc, inquam, permagni fuit mo-

momenti, nam certum eſt Principes ſola militia, cui ſtipendia ſolvunt, populum opprimere poſſe. Deinde eos nihil magis timere quam libertatem militum concivium, quorum virtute, labore, & magno ſui ſanguinis impendio imperii libertas & gloria parta eſt. Ideo Alexander, cum ſecundo contra Darium dimicandum erat, audito Parmenionis conſilio, non ipſum qui conſilium dedit, ſed Polyperconta, qui cum eodem ſtabat, increpuit. Nam ut ait Curtius lib. 4. 3. 13. Parmenionem nuper acrius quam vellet increpitum rurſus caſtigare non ſuſtinuit, nec Macedonum libertatem, quam maxime, ut jam diximus, timebat, oppremere potuit, niſi poſtquam numerum militum ex captivis longe ſupra Macedonas auxit, tum enim animo ſuo impotenti, & diu civium optimorum libertate coërcito, morem genere potuit. Si hæc itaque militum concivium libertas humani imperii principes, qui ſoli totam laudem victoriarum uſurpare ſolent, retinet, multo magis Hebræorum principes coercere debuit, quorum milites non pro Principis, ſed pro Dei gloria pugnabant, & ſolo Dei reſponſo accepto prælium committebant.

Acceſcit deinde quod omnes Hebræorum Principes ſolo religionis vinculo aſſociati erant: quāre, ſi aliquis ad eadem defeciſſet, juſque divinum uniuſcujuſque violare incepiſſet, eo hoſtis à reliquis haberi potuerat, & jure opprimi.

Acceſcit III. timor novi alicujus Prophetæ: modo enim probatæ vitæ aliquis receptis quibuſdam ſignis oſtenderet ſe Prophetam eſſe, eo ipſo jus ſummum imperandi habebat, nempe ſicuti Moſes Dei nomine ei ſoli revelati, & non tantum ut principes per pontificem conſulti; & non dubium eſt quin tales populum oppreſſum facile ad ſe trahere poterant, & levibus ſignis quicquid vellent perſuadere; cum contra ſi res recte adminiſtrabantur, princeps in tempore providere poterat, ut Propheta prius ejus judicio ſtare deberet; ut ab eo examinaretur, num probatæ vitæ eſſet, num certa & indubitata ſigna ſuæ legationibus haberet, & denique num id quod nomine Dei dicere volebat, cum recepta doctrina, & communibus legibus patriæ conveniret: quod ſi nec ſigna ſatis reſponderent, vel doctrina nova eſſet, eum jure mortis damnare

damnare poterat, alias ſola principis authoritate & teſtimonio recipibatur.

Acceſſit IV. quod Princeps reliquos nobilitate non excellebat, nec jure ſanguinis; ſed tantum ratione ætatis & virtutis adminiſtratio imperi ei competebat.

Acceſſit denique quod Principes, & univerſa militia non magis deſiderio belli quam pacis teneri poterant. Nam militia, uti diximus, ex ſolis civibus conſtabat, quare tam res belli, quam pacis ab iiſdem hominibus adminiſtrabantur. Qui igitur in caſtris miles, is in foro civis erat, & qui in caſtris dux, is in curia judex, & qui denique in caſtris imperator, princeps in civitate erat. Quare nemo bellum propter bellum, ſed propter pacem, & ad tuendam libertatem deſiderare poterat, & forte Princeps ne ſummum Pontificem adire teneretur, & coram ipſo præter dignitatem ſtare, à rebus novis quantum poterat, abſtinebat. Hæc de rationibus, quæ Principes intra ſuos limites continebant. Videndum jam qua ratione populus retinebatur: ſed hanc etiam imperii fundamenta clariſſime indicant: ſi quis enim ad ea vel leviter attendere velit, videbit ſtatim hæc amorem adeo ſingularem in civium animis parere debuiſſe, ut nihil difficilius aliquis in mentem inducere potueris, quam patriam prodere, vel ab ea deficere: ſed contra omnes ita affecti eſſe debuerint, ut extrema potius, quam alienum imperium paterentur. Nam poſtquam ſuum jus in Deum tranſtulerunt, ſuumque regnũ Dei regnum eſſe, ſeque ſolos filios Dei, reliquas autem nationes Dei hoſtes eſſe crediderunt, in quas propterea odio infenſiſſimo affecti erant (nam & hoc pium eſſe credebant, vide Pſalm. 139. verſ. 21, 22.) nihil magis abhorrere potuerunt, quam in fidem alicujus extranei jurare, eique obedientiam promittere: nec majus flagitium, nec quid magis execrandum excogitari apud ipſos poterat, quam patriam, hoc eſt, ipſum regnum Dei, quem adorabant, prodere; imo aliquo extra patriam tantum habitatum ire pro flagitio habebatur, quia Dei cultus, quo ſemper tenebantur, non niſi in patrio ſolo exerceri concedebatur; utpote quæ ſola tellus ſancta, reliqua autem immunda & profana haberetur. Ideo David, quia exulare cogebatur, ſic coram Saulo conqueritur. *Si qui te contra me inſtigant,*

gant, homines ſunt, maledicti ſunt, quia me ſecludunt, ne ſpatier in Dei hæreditate, ſed dicunt vade, & Deos alienos cole. Et hac etiam de cauſa nullus civis, quod hîc apprime notandum, exilii damnabatur: nam qui peccat ſupplicio quidem dignus eſt, non autem flagitio. Amor ergo Hebræorum erga patriam non ſimplex amor,ſed pietas erat, quæ ſimul & odium in reliquas nationes ita quotidiano cultu fovebantur, & alebantur, ut in naturam verti debuerint: quotidianus enim cultus non tantum diverſus omnino erat (quo fiebat ut omnino ſingulares, & à reliquis prorſus eſſent ſeparati) ſed etiam abſolute contrarius. Quare ex quotidiana quadam exprobratione continuum odium oriri debuit, quo nullum firmius animis hærere potuit:utpote odium ex magna devotione ſeu pietate ortum,quodque pium credebatur, quo ſane nullum majus nec pertinacius dari poteſt: nec cauſa communis deerat, qua odium ſemper magis ac magis incenditur, nempe ejus reciprocatio; nam nationes eos contrà odio infenſiſſimo habere debuerunt. Quantum autem hæc omnia, videlicet humani imperii libertas,erga patriam devotio,in omnes reliquos jus abſolutum,& odium non tantum licitum,ſed etiam pium, omnes infenſos habere, morum & rituum ſingularitas,quantum, inquam, hæc Hebræorum animos firmare valuerint ad omnia ſingulari conſtantia & virtute pro Patria tolerandum, ratio quam clariſſime docet,& ipſa experientia teſtata eſt;nunquam enim ſtante urbe,ſub alterius imperio durare potuerunt,& ideo Hieroſolymam rebellem civitatem vocitabant(vide Hezræ Cap.4.verſ.12.15.)Secundum imperiũ (quod primi vix umbra fuit,poſtquam Pontifices jus etiam principatus uſurpaverunt) difficillime à Romanis deſtrui potuit,quod ipſe Tacitus lib. 2. Hiſtor. his teſtatur. *Profligaverat bellum Judaicum Veſpaſianus, oppugnatione Hieroſolymorum reliqua, duro magis & arduo opere ob ingenium gentis & pervicaciam ſuperſtitionis, quam quod ſatis virium obſeſſis ad tolerandas neceſſitates tupereſſet.* Verum præter hæc, quorum æſtimatio à ſola opinione pendet, aliud in hoc imperio, quod ſolidiſſimum eſt, ſingulare fuit, quo cives maxime retineri debuerunt, ne de defectione cogitarent, & ne unquam deſiderio tenerentur deſerendæ patriæ, nimirum ratio utilitatis quæ omnium humanarum actionum robur, & vita

Digitized by Google

eſt, atque hæc inquam in hoc imperio ſingularis erat: Nam cives nullibi majore jure bona ſua poſſidebant, quam hujus imperii ſubditi, qui cum principe æqualem partem terrarum, & agrorum habebant, & unuſquiſque ſuæ partis æternus dominus erat, nam ſi quis paupertate coactus fundum ſuum, vel agrum vendiderat, adventante jubilæo ei de integro reſtitui debebat, & ad hunc modum alia inſtituta erant, ut nemo à fixis ſuis bonis alienari poſſet. Deinde paupertas nullibi tolerabilior eſſe poterat, quam ubi charitas erga proximum, hoc eſt, erga concivem ſumma pietate coli debebat, ut Deum ſuum Regem propitium haberent. Civibus igitur Hebræis non niſi in ſua patria bene eſſe poterat, extra eandem autem damnum maximum & dedecus. Deinde ad eoſdem non tantum in patrio ſolo retinendum, ſed ad bella etiam civilia vitandum, & cauſas contentionum tollendum hæc apprime conducebant; nempe quod nemo ſuo æquali, ſed ſoli Deo ſerviebat, & quod charitas & amor erga concivem ſumma æſtimabatur pietas, qui non parum fovebatur communi odio, quo reliquas nationes, & hæ eos contra, habebant. Præterea apprime conducebat ſumma obedientiæ diſciplina, qua educabantur, quod ſcilicet omnia ex determinato legis præſcripto facere debebant: non enim ad libitum arare licebat, ſed certis temporibus & annis, & non niſi uno beſtiarum genere ſimul: ſic etiam non niſi certa ratione certoque tempore ſeminare, & metere licebat, & abſolute eorum vita continuus obedientiæ cultus erat (qua de re vide Cap. V. circa uſum Cæremoniarum) quare eidem omnino aſſuefactis ipſa non amplius ſervitus ſed libertas videri debuit: unde ſequi etiam debuit, ut nemo negata, ſed mandata cuperet; ad quod etiam non parum conduxiſſe videtur, quod certis anni temporibus otio & lætitiæ ſe dare tenebantur, non ut animo, ſed ut Deo ex animo obtemperarent. Ter in anno Dei convivæ erant (vide Deut. Cap. 16.) ſeptimo ſeptimanæ die ab omni opere ceſſare, ſeſeque otio dare debebant & præter hæc alia tempora ſignata erant, quibus lætitiæ actus honeſti, & convivia non quidem concedebantur ſed mandabantur; nec puto quod aliquid hoc efficacius ad hominum animos flectendos excogitari poteſt; nam nulla re magis capiuntur animi, quam lætitia, quæ ex devotione, hoc eſt, ex amore & admiratio-

ne

Digitized by Google

ne ſimul oritur. Nec facile faſtidio rerum uſitatarum capi poterant, nam cultus diebus feſtis deſtinatus rarus', & varius erat. His acceſſit ſumma templi reverentia, quam propter ſingularem ejus cultum, & res, quas tenebantur obſervare, antequam alicui eò ire liceret, religioſiſſime ſemper ſervaverunt, atque adeo ut hodierni adhuc non ſine magno horrore illud Manaſſæ flagitium legant, quod ſcilicet idolum in ipſo templo ponere ſuſtinuerit. Erga leges etiam quę in intimo ſacrario religioſiſſime cuſtodiebantur, non minor erat populo reverentia. Quare populi rumores & præjudicia hic minime timenda erant: Nemo enim de rebus divinis judicium ferre audet, ſed ad omnia quæ ipſis imperabantur ex authoritate divini reſponſi in templo accepti, vel legis à Deo conditæ, ſine ulla rationis conſultatione obtemperare debebant. Atque his me ſummam rationem hujus imperii, etſi breviter, ſatis tamen clare expoſuiſſe puto. Supereſt jam ut cauſas etiam inquiramus, quare factum ſit, ut Hebræi toties à lege defecerint, cur toties ſubacti fuerint, & cur tandem imperium omnino vaſtari potuerit. At forſan hîc aliquis dicet, id eveniſſe ex gentis contumacia : verum hoc puerile eſt; nam cur hæc natio reliquis contumacior fuit: an natura? hæc ſane nationes non creat, ſed individua, quæ quidem in nationes non diſtinguuntur niſi ex diverſitate linguæ, legum & morum receptorum, & ex his duobus, legibus ſcilicet & moribus, tantum oriri poteſt, quod unaquæque natio ſingulare habeat ingenium, ſingularem conditionem & denique ſingularia præjudicia. Si igitur concedendum eſſet, quod Hebræi ſupra reliquos mortales contumaces fuerint, id vitio legum vel receptorum morum imputari deberet. Et ſane hoc verum eſt, quod ſi Deus eorum imperium conſtantius voluiſſet, aliter etiam jura & leges condidiſſet, aliamque rationem id adminiſtrandi inſtituiſſet: quare quid aliud dicere poſſumus, niſi quod Deum ſuum iratum habuerint, non tantum ut Jeremias Cap. 32. verſ. 31. ait ab urbe condita, ſed jam inde à legibus conditis. Quod Ezech. 20. verſ. 25. etiam teſtatur, inquiens, *ego etiam dedi ipſis ſtatuta non bona, & jura quibus non viverent, eo quod impuravi ipſos muneribus ſuis remittendo omnem aperturam vulvæ* (id eſt primogenitum) *ut eos vaſtarem, ut ſcirent quod ego ſum Iehova.* Quæ verba, & cauſa vaſtationis

 imperii,

Digitized by Google

imperii, ut recte intelligantur, notandum, quod primum intentum fuit totum ſacrum miniſterium primogenitis tradere non Levitis (vide Numer. Cap.8. verſ. 17.) ſed poſtquam omnes præter Levitas, vitulum adoraverunt, repudiati & impurati ſunt primogeniti, & Levitæ eorum loco electi (Deuteron. Cap. 10. verſ. 8.) quæ mutatio, quo eam magis ac magis conſidero, in verba Taciti me cogit erumpere, illo tempore non fuiſſe Deo curæ ſecuritatem illorum, fuiſſe ultionem. Nec ſatis mirari poſſum tantam animo cœleſti fuiſſe iram, ut ipſas leges, quæ ſemper ſolum univerſi populi honorem, ſalutem & ſecuritatem intendunt, animo ſe vindicandi, & ad populum puniendum condiderit, ita ut leges non leges, hoc eſt, populi ſalus, ſed potius pœnæ & ſupplicia viſæ ſint. Omnia enim munera quæ Levitis & ſacerdotibus dare tenebantur, ut etiam quod primogeniti redimi debebant, & argentum pro capite Levitis dare, & denique quod Levitis ſolis ad ſacra accedere concedebatur, eos continuo ſuæ impuritatis, & repudiationis arguebant. Habebant deinde Levitæ quod iis continuo exprobrarent: Nam non dubium eſt, quin inter tot millia multi importuni Theologaſtri reperti fuerint: unde populo deſiderium facta Levitarum, qui abſque dubio homines erant, obſervandi, &, ut fit, omnes ob unius delictum accuſandi, hinc continuò rumores: Deinde faſtidium, homines otioſos & inviſos, nec ſanguine iis conjunctos alendi; præcipuè ſi annona cara erat. Quid igitur mirum, ſi in otio, quando manifeſta miracula ceſſabant, nec homines exquiſitiſſimæ authoritatis dabantur, populi animus irritatus, & avarus langueſcere inciperet, & tandem à cultu, quamvis divino, ſibi tamen ignominioſo & etiam ſuſpecto deficeret, & novum cuperet; & quod Principes, qui ſemper ut jus ſummum imperii ſoli obtineant, viam affectant, ut populum ſibi alligarent, & à Pontifice averterent, omnia ei concederent, novoſque cultus introducerent. Quod ſi ex prima intentione Reſpublica conſtituta fuiſſet, jus omnibus tribubus & honor æqualis ſemper fuiſſet, & omnia ſecuriſſime ſeſe habuiſſent: nam quis jus ſacrum ſuorum conſanguineorum violare vellet? qui aliud mallent quam ſuos conſanguineos fratres & parentes, ex pietate Religionis alere? quam iiſdem legum interpretationem edoceri? &

quam

Digitized by Google

quam denique ab iiſdem divina reſponſa expectare? Deinde hac ratione omnes tribus longe arctius invicem unitæ manſiſſent, ſi nimirum omnibus æquale jus fuiſſet ſacra adminiſtrandi: quin imo nihil timendum eſſet, ſi ipſa Levitarum electio aliam cauſam quam iram & vindictam habuiſſet. Sed ſicuti diximus Deum ſuum iratum habuerunt, qui ipſis, ut verba Ezechiëlis iterum repetam, ſuis muneribus impuravit, remittendo omnem aperturam vulvæ, ut eoſdem vaſtaret. Confirmantur hæc præterea ipſis hiſtoriis. Simul ac populus in deſertis otio abundare cæpit, multi, & non de plebe viri hanc electionem ægre ferre inceperunt, & hinc occaſionem ceperunt credendi Moſen nihil ex mandato divino, ſed ad libitum omnia inſtituere, quia ſcilicet ſuam tribum præ omnibus elegerit, & jus pontificatus in æternum ſuo fratri dederit; quapropter ipſum tumultu concitato adeunt clamantes omnes æque ſanctos eſſe, ipſumque ſupra omnes contra jus extolli. Nec eos ulla ratione ſedare potuit, ſed adhibito in ſignum fidei miraculo omnes extincti ſunt; unde nova & univerſalis populi totius ſeditio orta eſt, credentis ſcilicet eos non Deo judice, ſed arte Moſis extinctos eſſe, qui tandem poſt magnam cladem vel peſtilentiam feſſus ſedavit, aſt ita ut omnes mori mallent, quam vivere. Quare tunc temporis ſeditio magis deſierat, quam concordia cæperat. Quod ita Scriptura teſtatur Deut. Cap. 33. verſ. 21. ubi Deus Moſi, poſtquam ei prædixit populum poſt ejus mortem à divino cultu defecturum, hæc ait, *novi enim ipſius appetitum & quid hodie machinatur, dum nondum eundem duxero ad terram, quam juravi*. Et paulo poſt Moſes ipſi populo, *nam ego novi rebellionem tuam & contumaciam tuam. Si dum ego vobiſcum vixi, rebelles fuiſtis contra Deum, multo magis eritis poſt mortem meam.* Et revera ſic etiam contigit, ut notum. Unde magnæ mutationes, magnaque ad omnia licentia, luxus & ſocordia, quibus omnia in deterius ire cæperunt, donec ſæpe ſubacti jus divinum plane ruperunt, & regem mortalem voluerunt, ut imperii regia non Templum, ſed aula eſſet, & ut omnes tribus non amplius juris divini, & pontificatus, ſed Regum reſpectu concives manerent. At hinc ingens materia novis ſeditionibus; ex quibus etiam tandem imperii totius ruina ſequuta eſt; Nam quid aliud Reges minus ferre poſſunt, quam pre-

cario regnare, & imperium in imperio pati? qui primi ex privatis electi ſunt, gradu dignitatis, ad quem aſcenderant, contenti fuerunt, at poſtquam filii jure ſucceſſionis regno potiti ſunt, omnia paulatim mutare cæperunt, ut omne jus imperii ſoli tenerent, quo maxima ex parte carebant quamdiu jus legum ab iiſdem non pendebat, ſed à Pontifice qui eas in ſacrario cuſtodiebat, eaſque populo interpretabatur. Adeoque tanquam ſubditi legibus tenebantur, nec jure eas abrogare poterant, vel novas æquali authoritate condere. Deinde quia jus Levitarum Reges æque, ac ſubditos, ut profanos, ſacra adminiſtrare prohibebat; & denique quia tota ſui imperii ſecuritas à ſola voluntate unius, qui propheta videbatur, pendebat, cujus rei exempla viderant: nimirum quanta cum libertate Samuel Saulo omnia imperabat, & quam facile unam ob noxam jus regnandi in Davidem transferre potuerit: quare & imperium in imperio habebant, & precario regnabant. Ad hæc ergo ſuperanda, alia templa Diis dicare conceſſerunt, ut nulla Levitis amplius conſultatio eſſet; deinde plures, qui nomine Dei prophetarent, quæſiverunt, ut Prophetas haberent quos veris opponerent. Sed quicquid conati ſunt, numquam voti compotes eſſe potuerunt. Prophetæ enim ad omnia parati tempus opportunum expectabant, nempe imperium ſucceſſoris, quod ſemper dum memoria præcedentis viget, precarium eſt: tum facile authoritate divina aliquem Regem inſenſum, & virtute clarum inducere poterant ad jus divinum vindicandum, & imperium vel ejus partem jure poſſidendum. Verum nec Prophetæ aliquid hac ratione promovere poterant; nam etſi Tyrannum è medio tollerent, manebant tamen cauſæ: Quare nihil aliud faciebant quam novum Tyrannum multo civium ſanguine emere. Diſcordiis igitur belliſque civilibus finis nullus, cauſæ autem jus divinum violandi ſemper eædem quæ etiam non niſi ſimul cum toto imperio è medio tolli potuerunt.

His videmus quomodo Religio in Hebræorum Rempublicam introducta fuerit, & qua ratione imperium æternum eſſe potuerit, ſi juſta legiſlatoris ira in eodem perſiſtere conceſſiſſet. Sed quia id fieri non potuit tandem interire debuit. Atque hìc de ſolo primo imperio locutus ſum, nam ſecundum vix umbra fuit primi, quandoquidem

Digitized by Google

quidem jure Perſarum, quorum ſubditi erant, tenebantur, & poſtquam libertatem adepti ſunt, Pontifices jus principatus uſurpaverunt, quô imperium abſolutum obtinuerunt. Unde Sacerdotibus regnandi & pontificatum ſimul adipiſcendi ingens libido, quare de hoc ſecundo minime opus fuit plura dicere. An vero primum prout ipſum durabile concepimus, imitabile ſit, vel pium, id quoad ejus fieri poteſt imitari, id ex ſequentibus patebit. Hîc tantum coronidis loco notari velim, id quod jam ſupra innuimus nempe ex his quæ in hoc Capite oſtendimus, conſtare jus divinum ſive religionis ex pacto oriri, ſine quo nullum eſt niſi naturale, & ideo Hebræi nulla pietate erga gentes, quæ pacto non interfuerunt, ex juſſu religionis tenebantur, ſed tantum in concives.

CAPUT XVIII.

Ex Hebræorum Republica, & hiſtoriis quædam dogmata Politica concluduntur.

QUamvis Hebræorum imperium, quale ipſum in præcedenti Capite concepimus, æternum eſſe potuerit, idem tamen nemo jam imitari poteſt, nec etiam conſultum eſt. Nam ſi qui ſuum jus in Deum transferre vellent, id cum Deo, ſicuti Hebræi fecerunt, expreſſe paciſci deberent, adeoque non tantum voluntas jus transferentium, ſed etiam Dei, in quem eſſet transferendum, requireretur. At Deus contra per Apoſtolos revelavit, Dei pactum non amplius atramento, nec in tabulis lapideis, ſed Dei ſpiritu in corde ſcribi. Deinde talis imperii forma iis forſan tantum utilis eſſe poſſet, qui ſibi ſolis abque externo commercio vivere, ſeſeque intra ſuos limitis claudere, & a reliquo orbe ſegregari velint, at minime iis, quibus neceſſe eſt cum aliis commercium habere; quapropter talis imperii forma pauciſſimis tantum ex uſu eſſe poteſt. Verumenimvero, tametſi in omnibus imitabile non ſit, multa tamen habuit digniſſima, ſaltem ut notarentur, & quæ forſan imitari conſultiſſimum eſſet. Attamen, quia mea intentio, ut jam monui, non eſt, de Republica ex profeſſo agere, eorum pleraque miſſa faciam, & tantum ea, quæ ad meum

Digitized by Google

meum ſcopum faciunt, notabo. Nempe quod contra Dei Regnum non pugnet, ſummam majeſtatem eligere, quæ ſummum imperii jus habeat: Nam poſtquam Hebræi ſuum jus in Deum tranſtulerunt, jus ſummum imperandi Moſi tradiderunt, quique adeo ſolus authoritatem habuit leges Dei nomine condendi, & abrogandi, ſacrorum miniſtros eligendi, judicandi, docendi, & caſtigandi, & omnibus denique omnia abſolute imperandi. Deinde quod quamvis ſacrorum miniſtri legum interpretes fuerint, eorum tamen non erat, cives judicare, nec aliquem excommunicare; hoc enim tantum judicibus, & principibus ex populo electis competebat: (vide Joſuæ Cap. 6. verſ. 26. Judicum Cap. 21. verſ. 18. & 1. Samuëlis Cap. 14. verſ. 24.) Præter hæc, ſi etiam ad Hebræorum ſucceſſus; & hiſtorias attendere velimus, alia, digna etiam ut notentur, reperiemus. Videlicet I. quod nullæ in Religione ſectæ fuerint, niſi poſtquam Pontifices in ſecundo imperio authoritatem habuerunt decretandi, & negotia imperii tractandi, quæ authoritas ut æterna eſſet, jus ſibi principatus uſurpaverunt, & tandem Reges appellari voluerunt. Ratio in promptu eſt; in primo namque imperio nulla decretalia nomen à Pontifice habere poterant, quandoquidem nullum jus decretandi habebant, ſed tantum Dei reſponſa, à principibus, vel cunciliis rogati, dandi; ac propterea nulla tum iis libido eſſe potuit, nova decretandi, ſed tantum aſſueta, & recepta adminiſtrandi, & defendendi; Nam nulla alia ratione libertatem ſuam invitis principibus conſervare tuto poterant, niſi leges incorruptas ſervando. At poſtquam poteſtatem etiam ad imperii negotia tractandum, juſque principatus juxta pontificatum adepti ſunt, unuſquiſque tam in religione, quam in reliquis ſui nominis gloriam incepit quærere, omnia ſcilicet pontificali authoritate determinando, & quotidie nova de cæremoniis, de fide, & omnibus decretando, quæ non minus ſacra, nec minoris authoritatis eſſe voluerunt, quam leges Moſis; ex quo factum, ut religio in exitiabilem ſuperſtitionem declinaret, & legum verus ſenſus, & interpretatio corrumperetur, ad quod etiam acceſſit, quod dum pontifices viam ad principatum in initio reſtaurationis affectabant, omnia, ut plebem ad ſe traherent, aſſentabantur; plebis ſcilicet facta, etſi impia approbando, & Scripturam

ram peſſimis ejus moribus accommodando: Quod quidem Malachias de iis conceptiſſimis verbis teſtatur; is enim, poſtquam ſacerdotes ſui temporis increpuit,eos Dei nominis contemptores appellando, ſic eos caſtigare pergit. *Labia pontificis cuſtodiunt ſcientiam, & lex ex ipſius ore quæritur, quia Dei miſſarius eſt: At vos receſſiſtis à via, feciſtis, ut lex multis eſſet offendiculo: Pactum Levi corrupiſtis, ait Deus exercituum*; & ſic porro eos accuſare pergit, quod leges ad libitum interpretabantur, & nullam Dei rationem, ſed tantum perſonarum habebant. At certum eſt, Pontifices hæc nunquam tam caute facere potuiſſe, ut a prudentioribus non animadverteretur, qui proinde, creſcente audacia, contenderunt, nullas alias leges teneri debere, quam quæ ſcriptæ erant; cæterum decreta, quæ decepti Phariſæi, (qui, ut Joſephus in Antiquitatibus habet, ex communi plebe maxime conſtabant) traditiones patrum vocabant, minime cuſtodienda eſſe. Quicquid fuerit, nullo modo poſſumus dubitare, quin Pontificum adulatio, religionis, & legum corruptio,harumque incredibilis augmentatio magnam admodum, & frequentem occaſionem dederint diſputationibus, & altercationibus, quæ numquam componi potuerunt; nam ubi homines ardore ſuperſtitionis, magiſtratu alterutram partem adjuvante, litigare incipiunt, nequaquam ſedari poſſunt, ſed neceſſario in ſectas dividuntur.

II Notatu dignum eſt, quod Prophetæ, viri ſcilicet privati, libertate ſua monendi, increpandi, & exprobrandi, homines magis irritaverunt, quam correxerunt; qui tamen a Regibus moniti, vel caſtigati facile flectebantur. Imo Regibus etiam piis ſæpe intolerabiles fuerunt: propter authoritatem, quam habebant judicandi quid pie vel impie factum eſſet, & vel Reges ipſos caſtigandi, ſi quod negotium publicum, vel privatum contra eorum judicium agere ſuſtinebant: Rex Aſa, qui ex teſtimonio Scripturæ pie regnavit, prophetam Hananiam in piſtrinum dedit, (vide 2. Paralip. cap. 16.) quia ipſum libere reprehendere, & increpare ſuſtinuit, ob pactum cum Rege Armeniæ factum; & præter hoc alia reperiuntur exempla, quæ oſtendunt, religionem plus detrimenti, quam incrementi ex tali libertate accepiſſe, ut jam taceam, quod

hinc etiam, quod Prophetæ tantum ſibi jus retinuerint, magna bella civilia orta fuerint.

III. Dignum etiam ut notetur eſt, quod quamdiu populus regnum tenuit, non niſi unum bellum civile habuerit, quod tamen abſolute extinctum fuit, & victores victorum ita miſeriti ſunt, ut omnibus modis curaverint, eoſdem in antiquam ſuam dignitatem, & potentiam reſtituere. At poſtquam populus regibus minime aſſuetus imperii primam formam in monarchicam mutavit, civilibus bellis nullus fere finis fuit, & prælia adeo atrocia commiſerunt, ut omnium famam exuperaverint; in uno enim prælio (quod fidem fere ſuperat) quingenta millia Iſraëlitarum necati ſunt a Judæis; & in alio contra Iſraëlitæ Judæorum multos trucidant, (numerus in Scriptura non traditur) ipſum Regem capiunt, Hieroſolymæ murum fere demoliuntur, & ipſum Templum (ut iræ nullum modum fuiſſe noſcatur) omnino ſpoliant, & ingenti fratrum prædâ onuſti, & ſanguine ſatiati, acceptis obſidibus, & Rege in jam fere vaſtato ſuo regnô relicto, arma deponunt, non fide, ſed imbecilitate Judæorum ſecuri facti; Nam paucis poſt annis, Judæorum viribus refectis, novum prælium rurſus committunt, in quo iterum Iſraëlitæ victores evadunt, centum & viginti millia Judæorum trucidant, mulieres & liberos eorum uſque ad ducenta millia captivos ducunt, magnamque prædam iterum rapiunt; atque his, & aliis præliis, quæ in hiſtoriis obiter narrantur, conſumpti, præda tandem hoſtibus fuerunt. Deinde ſi etiam tempora reputare velimus; quibus abſoluta pace frui licuit, magnam reperiemus diſcrepantiam; ſæpe enim ante reges quadraginta, & ſemel (quod omni opinione majus) octoginta annos ſine bello externo, vel interno concorditer tranſegerunt. At poſtquam Reges imperium adepti ſunt, quia non amplius ut antea pro pace & libertate, ſed pro gloria certandum erat, omnes præter unum Salomonem (cujus virtus, ſapientia ſcilicet, melius in pace, quam in bello conſtare poterat) bella geſſiſſe legimus, acceſſit deinde exitiabilis regnandi libido, quæ pleriſque iter ad regnum admodum cruentum fecit. Denique leges durante populi regno incorruptæ manſerunt, & conſtantius obſervatæ fuerunt. Nam ante reges pauciſſimi fuerunt Prophetæ, qui populum

Digitized by Google

pulum monerent, poſt electum autem Regem, permulti ſimul fuerunt, Hobadias namque centum a cæde liberavit, eoſque abſcondidit, ne cum reliquis occiderentur; nec videmus quod populus ullis falſis Prophetis deceptus fuit, niſi poſtquam imperium regibus ceſſit, quibus plerique aſſentari ſtudent. Adde quod populus, cujus plerumque animus, pro re nata, magnus, vel humilis eſt, facile ſe in calamitatibns corrigebat, & ad Deum convertebat, legeſque reſtituebat, & hoc modo ſeſe etiam omni periculo expediebat: contra reges, quorum animi ſemper æque elati ſunt, nec flecti abſque ignominia poſſunt, pertinaciter vitiis adhæſerunt, uſque ad ſupremum urbis excidium.

Ex his clariſſime videmus. I. Quam pernicioſum & religioni, & Reipublicæ ſit, ſacrorum miniſtris jus aliquod decretandi, vel imperii negotia tractandi, concedere; & contra omnia multa conſtantius ſeſe habere, ſi hi ita contineantur, ut de nulla re, niſi rogati reſpondeant, & ut interim recepta tantum, & maxime uſitata doceant, exerceantque. II. Quam periculoſum ſit ad jus divinum referre res mere ſpeculativas, legeſque de opinionibus condere, de quibus homines diſputare ſolent, vel poſſunt; ibi enim violentiſſime regnatur, ubi opiniones, quæ uniuſcujuſque juris ſunt, quo nemo cedere poteſt, pro crimine habentur; imo plebis ira, ubi hoc fit, maxime regnare ſolet: Pilatus namque, ut Phariſæorum iræ concederet, Chriſtum, quem innocentem noverat, crucifigere juſſit. Deinde ut Phariſæi ditiores a ſuis dignitatibus deturbarent, quæſtiones de religione movere cæperunt, & Tſaducæos impietatis accuſare; & ad hoc Phariſæorum exemplum, peſſimi quique hypocritæ eâdem rabie agitati, quam zelum juris divini vocant, viros probitate inſignes, & virtute claros, & ob id plebi inviſos, ubique perſecuti ſunt; eorum ſcilicet opiniones publice deteſtando, & ſævam multidinem irâ in eoſdem incendendo. Atque hæc procax licentia, quia ſpecie religionis adumbratur, non facile coerceri poteſt, præcipue ubi ſummæ poteſtates ſectam aliquam introduxerunt, cujus ipſæ authores non ſunt. Quia tum non ut juris divini interpretes, ſed ut ſectarii habentur, hoc eſt, ut qui ſectæ doctores juris divini interpretes agnoſcunt; & ideo magiſtratum au-

Digitized by Google

thoritas circa hæc apud plebem parum valere ſolet, at plurimum doctorum authoritas, quorum interpretationibus vel reges ſubmitti debere putant. Ad hæc ergo mala vitanda nihil Reipublicæ tutius excogitari poteſt, quam pietatem, & Religionis cultum in ſolis operibus, hoc eſt, in ſolo exercitio charitatis, & juſtitiæ ponere, & de reliquis liberum unicuique judicium relinquere; ſed de his poſtea fuſius. III. Videmus quam neceſſe ſit, tam Reipublicæ, quam religioni, ſummis poteſtatibus jus, de eo, quod fas, nefaſque ſit, diſcernendi, concedere: Nam ſi hoc jus, de factis diſcernendi, ipſis divinis Prophetis concedi non potuit, niſi cum magno Reipublicæ, & Religionis damno, multo minus iis concedendum erit, qui nec futura prædicere ſciunt, nec miracula poſſunt facere. Verum de hoc in ſequenti ex profeſſo agam. IV. Denique videmus quam exitiale ſit populo, qui ſub regibus non conſuevit vivere, quique jam leges conditas habet, Monarcham eligere: Nam nec ipſe tantum imperium ſuſtinere, nec regia authoritas pati poterit leges, & jura populi ab alio minoris authoritatis inſtituta, & multo minus animum inducere ad eaſdem defendendum, præſertim quia in iis inſtituendis nulla ratio Regis, ſed tantum populi, vel concilii, qui regnum tenere putabat, haberi potuit; atque adeo Rex jura populi antiqua defendendo, ejus potius ſervus quam dominus videretur. Novus ergo Monarcha ſummo ſtudio novas leges ſtatuere conabitur, & jura imperii in ſuum uſum reformare, & populum eo redigere, ut non tam facile Regibus dignitatẽ adimere poſſit, quam dare. At hic præterire nequaquam poſſum, non minus periculoſum etiam eſſe Monarcham a medio tollere, tametſi omnibus modis conſtet eundem tyrannum eſſe: Nam populus regiæ authoritati aſſuetus, eaque ſolâ retentus, minorem contemnet, & ludibrio habebit, ac proinde, ſi unum è medio tollat, neceſſe ipſi erit, ut olim Prophetis, alium loco prioris eligere, qui non ſponte, ſed neceſſario tyrannus erit. Nam quâ ratione videre poterit civium manus cæde regiâ cruentatas, eoſque parricidio, tanquam re bene geſta, gloriari? quod non, niſi ad exemplum in ipſum ſolum ſtatuendum, commiſerunt. Sane, ſi Rex eſſe vult, nec populum Regum judicem, ſuumque dominum agnoſcere, nec præcario regnare, prioris mortem

mortem vindicare debet, & contra ſui cauſa exemplum ſtatuere, ne populus iterum tale facinus committere audeat. At mortem tyranni civium nece non facile vindicare poterit, niſi ſimul ejuſdem prioris tyranni cauſam defendat, ejuſque facta approbet, & conſequenter omnia prioris tyranni veſtigia ſequatur. Hinc igitur factum, ut populus ſæpe quidem tyrannum mutare, at nunquam tollere, nec imperium monarchicum in aliud alterius formæ mutare potuerit. Hujus rei fatale exemplum populus Anglicanus dedit, qui cauſas quæſivit, quibus ſpecie juris monarcham è medio tolleret; at, eo ſublato, nihil minus facere potuit, quam formam imperii mutare, ſed poſt multum ſanguinem effuſum huc perventum eſt, ut novus monarcha alio nomine ſalutaretur, (quaſi tota quæſtio de ſolo nomine fuiſſet) qui nulla ratione perſiſtere poterat, niſi ſtirpem regiam penitus delendo, regis amicos vel amicitiâ ſuſpectos necando, & otium pacis rumoribus aptum, bello diſturbando, ut plebs novis rebus occupata, & intenta cogitationes de cæde regia alio diverteret. Sero igitur animadvertit populus ſe pro ſalute patriæ nihil aliud feciſſe, quam jus legitimi regis violare, reſque omnes in pejorem ſtatum mutare. Ergo gradum, ubi licuit, revocare decrevit, nec quievit, donec omnia in priſtinum ſuum ſtatum reſtaurata vidit. At forſan aliquis exemplo populi Romani objiciet, populum facile poſſe tyrannum è medio tollere, ſed ego, eodem noſtram ſententiam omnino confirmari exiſtimo: Nam quamvis populus Romanus longe facilius tyrannum è medio tollere, & formam imperii mutare potuerit, propterea quod jus regem, ejuſque ſucceſſorem eligendi penes ipſum populum erat, & quod ipſe (utpote ex ſeditioſis, & flagitioſis hominibus conflatus) nondum regibus obedire conſueverat; nam ex ſex, quos antea habuerat tres interfecerat; tamen nihil aliud fecit, quam loco unius plures tyrannos eligere, qui ipſum externo, & interno bello miſere conflictum ſemper habuerunt, donec tandem imperium iterum in monarcham, mutato etiam tantum, ut in Anglia, nomine, ceſſit. Quod autem ad ordines Hollandiæ attinet, hi nunquam, quod ſcimus, Reges habuerunt, ſed comites, in quos nunquam jus imperii tranſlatum fuit: Nam, ut ipſi præpotentes ordines Hollandiæ in

Digitized by Google

inductione, tempore comitis Leyceſtriæ ab ipſis editâ, palam faciunt, ſibi authoritatem ſemper reſervaverunt, ad eoſdem comites ſui officii monendum & poteſtatem ſibi retinuerunt, ad hanc ſuam authoritatem, & civium libertatem defendendum, ſeſeque de iiſdem, ſi in tyrannos degenerarent, vindicandum, & eos ita retinendum, ut nihil, niſi concedentibus, & approbantibus ordinibus, efficere poſſent. Ex quibus ſequitur, jus ſupremæ majeſtatis ſemper penes ordines fuiſſe, quod quidem ultimus comes conatus eſt uſurpare; quare longe abeſt, quod ab eo defecerint, cum priſtinum ſuum imperium pæne jam amiſſum reſtauraverunt. His igitur exemplis id, quod diximus omnino confirmatur, quod ſcilicet uniuſcujusque imperii forma neceſſario retinenda eſt, nec abſque periculo totalis ipſius ruinæ mutari poteſt, & hæc ſunt, quæ hic operæ pretium notare duxi.

CAPUT XIX.

Oſtenditur, jus circa ſacra penes ſummas poteſtates omnino eſſe, & Religionis cultum externum Reipublicæ paci accomodari debere, ſi Recte Deo obtemperare velimus.

CUm ſupra dixi, eos, qui imperium tenent, jus ad omnia ſolos habere, & a ſolo eorum decreto jus omne pendere; non tantum civile intelligere volui, ſed etiam ſacrum; nam hujus etiam & interpretes eſſe debent, & vindices; atque hoc hic expreſſe notare volo, & de eo ex profeſſo in hoc capite agere, quia plurimi ſunt, qui pernegant, hoc jus, nempe circa ſacra ſummis poteſtatibus competere, neque eos interpretes juris divini agnoſcere volunt; unde etiam licentiam ſibi ſumunt, eaſdem accuſandi, & traducendi, imo ab Eccleſia (ut olim Ambroſius Theodoſium cæſarem) excommunicandi. Sed eos hac ratione imperium dividere, imo viam ad imperium affectare, infra in hoc ipſo capite videbimus; nam prius oſtendere volo, Religionem vim juris accipere ex ſolo eorum decreto, qui jus imperandi habent; & Deum nullum ſingulare regnum in homines habere, niſi per eos, qui imperium tenent, & præterea quod Religionis cultus, & pietatis exerci-

Digitized by Google

exercitium Reipublicæ paci, & utilitati accommodari, & conſequenter à ſolis ſummis poteſtatibus determinari debet, quæque adeo ejus etiam interpretes debent eſſe. Loquor expreſſe de pietatis exercitio, & externo Religionis cultu; non autem de ipſa pietate, & Dei interno cultu, ſive mediis, quibus mens interne diſponitur ad Deum integritate animi colendum; internus enim Dei cultus, & ipſa pietas uniuſcujuſque juris eſt (ut in fine Cap. VII. oſtendimus) quod in alium transferri non poteſt. Porro quid hic per Dei Regnum intelligam ex Cap. XIV. ſatis conſtare exiſtimo; in eo enim oſtendimus, eum legem Dei adimplere, qui juſtitiam & charitatem ex Dei mandato colit: unde ſequitur illud Regnum eſſe Dei, in quo juſtitia & charitas vim juris, & mandati habent. Atque hic nullam agnoſco differentiam, ſive Deus verum juſtitiæ & charitatis cultum lumine naturali, ſive revelatione doceat, imperetque; nihil enim refert, quomodo ille cultus revelatus ſit, modo ſummum jus obtineat, ſummaque lex hominibus ſit. Si igitur jam oſtendam juſtitiam & charitatem vim juris & mandati non poſſe accipere, niſi ex jure imperii, facile inde concludam, (quandoquidem jus imperii penes ſummas poteſtates tantum eſt) Religionem vim juris accipere ex ſolo eorum decreto, qui jus imperandi habent, & Deum nullum ſingulare regnum in homines habere, niſi per eos qui imperium tenent. At quod cultus juſtitiæ & charitatis vim juris non accipit, niſi ex jure imperii, ex antecedentibus patet; oſtendimus enim Cap. XVI. in ſtatu naturali non plus juris rationi, quam appetitui eſſe, ſed tam eos qui ſecundum leges appetitus, quam eos qui ſecundum leges rationis vivunt, jus ad omnia, quæ poſſunt, habere. Hac de cauſa in ſtatu naturali peccatum concipere non potuimus, nec Deum tanquam judicem homines propter peccata punientem, ſed omnia ſecundum leges univerſæ naturæ communes ferri, & eundem caſum (ut cum Salomone loquar) juſto, ac impio, puro, ac impuro &c. contingere, & nullum locum juſtitiæ, nec charitati eſſe. At, ut veræ rationis documenta, hoc eſt, (ut in Cap. IV. circa legem divinam oſtendimus) ipſa divina documenta vim juris abſolute haberent, neceſſe fuiſſe, ut unuſquiſque jure ſuo naturali cederet,

& omnes

Digitized by Google

& omnes idem in omnes, vel in aliquot, vel in unum transferrent, & tum demum nobis primum innotuit, quid juſtitia, quid injuſtitia, quid æquitas, quidque iniquitas eſſet. Juſtitia igitur, & abſolute omnia veræ rationis documenta, & conſequenter erga proximum charitas, à ſolo imperii jure, hoc eſt (per ea quæ in eodem Cap. oſtendimus) à ſolo eorum decreto qui jus imperandi habent, vim juris, & mandati accipiunt: & quia (ut jam oſtendi) in ſolo juſtitiæ, & charitatis, ſive veræ Religionis jure Dei regnum conſiſtit, ſequitur, ut volebamus, Deum nullum regnum in homines habere, niſi per eos, qui imperium tenent; & perinde, inquam, eſt, ſive Religionem lumine naturali, ſive prophetico revelatam concipiamus; demonſtratio enim univerſalis eſt, quandoquidem religio eadem eſt, & à Deo æque revelata, ſive hoc, ſive illo modo hominibus innotuiſſe ſupponatur; & ideo, ut etiam religio prophetice revelata vim juris apud Hebræos haberet, neceſſe fuit, ut unuſquiſque eorum jure ſuo naturali prius cederet; & omnes ex communi conſenſu ſtatuerent, iis tantum obedire, quæ ipſis à Deo prophetice revelarentur, eodem prorſus modo, ac in imperio democratico fieri oſtendimus, ubi omnes communi conſenſu deliberant, ex ſolo rationis dictamine vivere; & quamvis Hebræi ſuum jus præterea in Deum tranſtulerint, hoc magis mente, quam operâ facere potuerunt: Nam re ipſa (ut ſupra vidimus) jus imperii abſolute retinuerunt, donec ipſum in Moſen tranſtulerunt, qui etiam deinceps rex abſolute manſit, & per eum ſolum Deus Hebræos regnavit. Porro hac etiam de cauſa, (quod ſcilicet religio ex ſolo jure imperii vim juris accipit) Moſes nullo eos ſupplicio afficere potuit, qui ante pactum, & qui conſequenter ſui adhuc juris erant, Sabbatum violaverunt (vide Exodi Cap. 15. verſ. 30.) ſicuti poſt pactum (vide Num. Cap. 15. verſ. 36.) poſtquam ſcilicet unuſquiſque jure ſuo naturali ceſſit, & Sabbatum ex jure imperii, vim mandati accepit. Denique hâc etiam de cauſa deſtructo Hebræorum imperio Religio revelata vim juris habere deſiit; nequaquam enim dubitare poſſumus, quin ſimul, ac Hebræi jus ſuum in Babilonium Regem tranſtulerunt, continuo regnum Dei, juſque divinum ceſſaverit. Nam eo ipſo pactum, quo promiſerant, omnibus, quæ Deus loqueretur, obedire,

Digitized by Google

obedire, quodque Dei regni fundamentum fuerat, omnino ſublatum eſt, nec eo amplius ſtare poterant, quandoquidem ab eo tempore non amplius ſui juris (ut cum in deſertis, vel in patria eſſent) ſed Regis Babiloniæ erant, cui in omnibus (ut Cap. XVI. oſtendimus) obedire tenebantur; quod etiam Jeremias eoſdem Cap. 29; verſ. 7. expreſſe monet. *Conſulite*, inquit, *paci civitatis, ad quam vos captivos duxi: Nam ipſius incolumitate vobis erit incolumitas*. At incolumitati illius civitatis conſulere non poterant, tanquam imperii miniſtri (captivi enim erant) ſed tanquam ſervi; ſe ſcilicet, ad vitandas ſeditiones, in omnibus obedientes præſtando, imperii jura, & leges, tametſi à legibus, quibus in patria conſueverant, admodum diverſa, obſervando, &c. Ex quibus omnibus evidentiſſime ſequitur, Religionem apud Hebræos, vim juris à ſolo imperii jure accepiſſe, & eo deſtructo, non amplius tanquam juſtum ſingularis imperii, ſed catholicum rationis documentum haberi potuiſſe; rationis inquam; nam Catholica Religio nondum ex revelatione innotuerat. Abſolute igitur concludimus religionem, ſive ea lumine naturali, ſive prophetico revelata ſit, vim mandati accipere ex ſolo eorum decreto, qui jus imperandi habent, & Deum nullum ſingulare regnum in homines habere, niſi per eos, qui imperium tenent. Sequitur hoc etiam, & clarius etiam intelligitur, ex dictis in Cap. IV. ibi enim oſtendimus, Dei decreta æternam veritatem, & neceſſitatem omnia involvere, nec poſſe concipi, Deum tanquam principem vel legiſlatorem leges hominibus ferentem. Quapropter divina documenta lumine naturali, vel prophetico revelata vim mandati a Deo immediate non accipiunt, ſed neceſſario ab iis, vel mediantibus iis, qui jus imperandi, & decretandi habent; adeoque non niſi mediantibus iiſdem concipere poſſumus Deum in homines regnare, reſque humanas ſecundum juſtitiam, & æquitatem dirigere, quod ipſâ etiam experientiâ comprobatur; nam nulla divinæ juſtitiæ veſtigia reperiuntur, niſi ubi juſti regnant, alias (ut Salomonis verba iterum repetam) eundem caſum juſto, ac injuſto, puro, ac impuro contingere videmus; quod quidem plurimos, qui Deum in homines immediate regnare, & totam naturam in eorum uſum dirigere putabant, de divina providentia dubitare fecit. Cum itaque tam

Digitized by Google

experientia, quam ratione conſtet jus divinum à ſolo decreto ſummarum poteſtatum pendere, ſequitur, eaſdem etiam ejuſdem eſſe interpretes; qua autem ratione, jam videbimus; nam tempus eſt, ut oſtendamus, cultum religionis externum, & omne pietatis exercitium reipublicæ paci, & conſervationi debere accommodari, ſi recte Deo obtemperare velimus. Hoc autem demonſtrato facile intelligemus, qua ratione ſummæ poteſtates interpretes religionis, & pietatis ſint

Certum eſt, quod pietas erga patriam ſumma ſit, quam aliquis præſtare poteſt, nam, ſublato imperio, nihil boni poteſt conſiſtere, ſed omnia in diſcrimen veniunt, & ſola ira, & impietas maximo omnium metu regnat; unde ſequitur nihil proximo pium præſtari poſſe, quod non impium ſit, ſi inde damnum totius reipublicæ ſequatur, & contra nihil in eundem impium committi, quod pietati non tribuatur, ſi propter reipublicæ conſervationem fiat. Ex. Gr. pium eſt, ei, qui mecum contendit, & meam tunicam vult capere, pallium etiam dare; At ubi judicatur, hoc reipublicæ conſervationi perniciofum eſſe, pium contra eſt, eundem in judicium vocare, tametſi mortis damnandus ſit. Hâc de cauſa Manlius Torquatus celebratur, quod ſalus populi plus apud ipſum valuerit, quam erga filium pietas. Cum hoc ita ſit, ſequitur, ſalutem populi ſummam eſſe legem, cui omnes, tam humanæ, quam divinæ accommodari debent. At cum ſolius ſummæ poteſtatis officium ſit, determinare, quid ſaluti totius populi, & imperii ſecuritati neceſſe ſit, & quid neceſſe eſſe judicaverit, imperare; hinc ſequitur, ſolius etiam ſummæ poteſtatis officium eſſe, determinare, qua ratione unuſquiſque debet proximum pietate colere, hoc eſt, quâ ratione unuſquiſque Deo obedire tenetur. Ex his clare intelligimus, qua ratione ſummæ poteſtates interpretes religionis ſint; deinde quod nemo Deo recte obedire poteſt, ſi culum pietatis, qua unuſquiſque tenetur, publicæ utilitati non accommoder, & conſequenter, ſi omnibus ſummæ poteſtatis decretis non obediat. Nam quandoquidem ex Dei mandato omnes (nullo excepto) pietate colere tenemur, neminique damnum inferre, hinc ſequitur, nemini licere, opem alicui cum alterius, & multo minus cum totius reipublicæ damno ferre; adeoque

que neminem poſſe proximum pietate colere ſecundum Dei mandatum, niſi pietatem, & religionem publicæ utilitati accommodet. At nullus privatus ſcire poteſt, quid reipublicæ utile ſit, niſi ex decretis ſummarum poteſtatum, quarum tantum eſt, negotia publica tractare, ergo nemo pietatem recte colere, nec Deo obedire poteſt, niſi omnibus ſummæ poteſtatis decretis obtemperet. Atque hoc ipſa etiam praxi confirmatur. Quem enim, ſive civem, ſive extraneum, privatum, vel imperium in alios tenentem ſumma poteſtas reum mortis vel hoſtem judicavit, nemini ſubditorum eidem auxilium ferre licet. Sic etiam, quamvis Hebræis dictum fuerit, ut unuſquiſque ſocium tanquam ſe ipſum amaret (vide Levit. cap. 19. verſ, 17, 18.) tenebantur tamen eum, qui contra edicta legis aliquid commiſerat, Judici indicare (vide Levit. Cap. 5. verſ. 1. & Deut. cap. 13. verſ. 8, 9.) & eundem, ſi reus mor is judicabatur, interficere. (vide Deut. Cap. 17. verſ. 7.) Deinde ut Hebræi libertatem adeptam poſſent conſervare, & terras, quas occuparent, imperio abſoluto retinerent, neceſſe fuit, ut Cap. XVII. oſtendimus, religionem ſuo ſoli imperio accommodarent, ſeſeque à reliquis nationibus ſepararent; & ideo iis dictum fuit, dilige proximum tuum, & odio habe inimicum tuum; (vide Matth. Cap. 5. vſ. 43) poſtquam autem imperium amiſerunt, & Babiloniam captivi ducti ſunt, Jeremias eoſdem docuit, ut incolumitati (etiam) illius civitatis in quam captivi ducti erant, conſulerent, & poſtquam Chriſtus eos per totum orbem diſperſum iri vidit, docuit ut omnes abſolute pietate colerent; quæ omnia evidentiſſime oſtendunt, religionem reipublicæ utilitati accommodatam ſemper fuiſſe. Si quis autem jam quærat, quo ergo jure Chriſti diſcipuli, qui viri ſcilicet privati, religionem prædicare poterant? eoſdem id feciſſe dico jure poteſtatis quam à Chriſto acceperant, adverſus Spiritus impuros; (vide Matth. Cap. 10. verſ. 1.) Supra enim in fine Cap. 16. expreſſe monui, omnes fidem Tyranno etiam ſervare teneri, excepto eo, cui Deus certa revelatione ſingulare contra Tyrannum auxilium promiſerit; quare nemini inde exemplum ſumere licet, niſi etiam poteſtatem habeat ad facienda miracula, quod hinc etiam conſpicuum fit, quod Chriſtus diſcipulis etiam dixerit, ne metuerent eos,

Digitized by Google

qui occidunt corpora (vide Matth. Cap. 16. verſ. 28.) quod ſi hoc unicuique dictum fuiſſet, fruſtra imperium ſtatueretur, & illud Salomonis (Prov. Cap. 24. verſ. 21.) fili mi time Deum, & regem, impie dictum fuiſſet, quod longe à vero abeſt; atque adeo neceſſario fatendum authoritatem illam, quam Chriſtus diſcipulis dedit; iis tantum ſingulariter datam fuiſſe, nec inde exemplum aliis ſumi poſſe. Cæterum adverſariorum rationes, quibus jus ſacrum a jure civili ſeparare volunt, & hoc tantum penes ſummas poteſtates, illud autem penes univerſam eccleſiam eſſe contendunt, nihil moror; adeo namque frivolæ ſunt, ut nec refutari mereantur; hoc unum ſilentio præterire nequeo, quam miſere ipſi decipiantur, quod ad hanc ſeditioſam opinionem (veniam verbo duriori precor) confirmandam exemplum ſumant a ſummo Hebræorum Pontifice, penes quem olim jus ſacra adminiſtrandi fuit; quaſi Pontifices illud jus a Moſe non acceperint (qui, ut ſupra oſtendimus, ſummum ſolus imperium retinuit) ex cujus etiam decreto eodem privari poterant; ipſe enim non tantum Aharonem, ſed etiam filium ejus Eleazarum, & nepotem Pincham elegit, & authoritatem pontificatum adminiſtrandi dedit, quam poſtea Pontifices ita retinuerunt, ut nihilominus Moſis, id eſt, ſummæ poteſtatis ſubſtituti viderentur: Nam, ut jam oſtendimus, Moſes nullum imperii ſucceſſorem elegit, ſed ejus omnia officia ita diſtribuit, ut poſteri ejus vicarii viſi fuerint, qui imperium, quaſi rex abſens eſſet, non mortuus, adminiſtrabant. In ſecundo deinde imperio hoc jus abſolute tenuerunt Pontifices, poſtquam cum pontificatu jus principatus etiam adepti ſunt. Quare jus pontificatus ex edicto ſummæ poteſtatis ſemper dependit, nec Pontifices id unquam niſi cum principatu tenuerunt. Imo jus circa ſacra penes Reges abſolute fuit (ut ex mox dicendis in fine hujus capitis patebit) præter hoc unum, quod manus ſacris in templo adminiſtrandis admovere non licebat, quia omnes, qui ſuam genealogiam ex Aharone non ducebant, profani habebantur, quod ſane in Chriſtiano imperio locum nullum habet; atque ideo dubitare non poſſumus quin hodierna ſacra (quorum adminiſtratio ſingulares mores, non autem familiam requirit, unde nec ii, qui imperium tenent, tanquam profani ab eadem

Digitized by Google

dem ſecluduntur) ſolius juris ſummarum poteſtatum ſint; & nemo, niſi ex eorum authoritate, vel conceſſu jus poteſtatemque eadem adminiſtrandi, eorum miniſtros eligendi, Eccleſiæ fundamenta, ejuſque doctrinam determinandi, & ſtabiliendi, de moribus & pietatis actionibus judicandi, aliquem excommunicandi, vel in Eccleſiam recipiendi, nec denique pauperibus providendi habet. Atque hæc non tantum demonſtrantur (ut jam fecimus) vera; ſed etiam apprime neceſſaria, tam ipſi religioni, quam reipublicæ conſervationi eſſe; norunt enim omnes, quantum jus, & authoritas circa ſacra apud populum valeat; & quantum unuſquiſque ab ejus ore pendeat, qui eandem habet; ita ut affirmare liceat eum maxime in animos regnare, cui hæc authoritas competit. Si quis ergo hanc ſummis poteſtatibus adimere vult, is imperium dividere ſtudet, ex quo neceſſario, ut olim inter Hebræorum Reges, & Pontifices contentiones, & diſcordiæ oriri debebunt, quæ nunquam ſedari poſſunt: Imo qui hanc authoritatem ſummis poteſtatibus adimere ſtudet, is viam (ut jam diximus) ad imperium affectat. Nam quid ipſæ decernere poſſunt, ſi hoc iiſdem jus denegatur? nihil profecto nec de bello, nec de pace, nec de ullo quocunque negotio; ſi ſententiam alterius expectare tenentur, qui ipſas doceat, num id, quod utile judicant, pium ſit, an impium; ſed contra omnia potius ex illus decreto fient, qui jus habet judicandi, & decretandi, quid pium vel impium, fas, nefaſque ſit. Cujus rei exempla omnia viderunt ſecula, quorum unum tantum, quod inſtar omnium eſt, adferam. Quia Romano Pontifici hoc jus abſolute conceſſum fuit, tandem omnes paulatim Reges ſub poteſtate habere incepit, donec etiam ad ſummum imperii faſtigium aſcenderit; & quicquid poſtea monarchæ, & præcipue Germaniæ Cæſares conati ſunt, ejus authoritatem vel tantillum diminuere, nihil promoverunt, ſed contra eandem eo ipſo multis numeris auxerunt. Verum enim vero hoc idem, quod nullus Monarcha nec ferro, nec igne, Eccleſiaſtici ſolo tantum calamo facere potuerunt; ut vel hinc tantum ejuſdem vis, & potentia facile dignoſcatur, & præterea, quam neceſſe ſit ſummis poteſtatibus hanc ſibi authoritatem reſervare. Quod, ſi etiam ea, quæ in ſuperiore capite notavimus, conſiderare velimus,

Digitized by Google

videbimus hoc ipſum religionis & pietatis incremento non parum etiam conducere: Vidimus enim ſupra, ipſos Prophetas, quamvis divina virtute præditos, tamen quia privati viri erant, libertate ſua monendi, increpandi, & exprobandi, homines magis irritaviſſe, quam correxiſſe, qui tamen à Regibus moniti vel caſtigati facile flectebantur. Deinde ipſos reges ob hoc tantum, quod ipſis hoc jus non abſolute competebat, ſæpiſſime à religione deſciviſſe, & cum ipſis fere totum populum, quod etiam in Chriſtianis imperiis ob eandem cauſam ſæpiſſime contigiſſe conſtat. At hic forſan me aliquis rogabit, quiſnam ergo, ſi ii, qui imperium tenent impii eſſe velint; pietatem jure vindicabit? an tum etiam iidem ejus interpretes habendi ſunt? Verum ego contra ipſum rogo, quid ſi Eccleſiaſtici, (qui etiam homines ſunt & privati, quibus ſua tantum negotia curare incumbit) vel alii penes quos jus circa ſacra eſſe vult, impii eſſe velint; an tum etiam ejusdem interpreres habendi ſunt? Certum quidem eſt, quod ſi ii, qui imperium tenent, quâ juvat, ire velint, ſive jus circa ſacra habeant, ſive minus, omnia tam ſacra, quam profana in deterius ruent, & longe citius, ſi qui viri privati ſeditioſe jus divinum vindicare velint. Quapropter hoc iiſdem jus denegando nihil abſolute promovetur, ſed contra malum magis augetur, nam hoc ipſo fit, ut neceſſario (ſicuti Hebræorum Reges quibus hoc jus non abſolute conceſſum fuit (impii ſint, & conſequenter ut totius Reipublicæ damnum & malum ex incerto, & contingente, certum, & neceſſarium reddatur. Sive igitur rei veritatem, ſive imperii ſecuritatem, ſive denique pietatis incrementum ſpectemus, ſtatuere cogimur jus etiam divinum, ſive jus circa ſacra a decreto ſummarum poteſtatum abſolute pendere, eaſque ejuſdem interpretes eſſe, & vindices; ex quibus ſequitur, illos Dei verbi miniſtros eſſe, qui populum ex authoritate ſummarum poteſtatum pietatem docent, prout ipſa ex earum decreto publicæ utilitati accommodata eſt.

Supereſt jam cauſam etiam indicare, cur ſemper in Chriſtiano imperio de hoc jure diſceptatum fuit; cum tamen Hebræi nunquam, quod ſciam de eodem ambegerint. Sane monſtro ſimile videri poſſet; quod de re tam manifeſta, tamque neceſſaria quæſtio ſemper fuerit,

Digitized by Google

fuerit, & quod ſummæ poteſtates hoc jus nunquam abſque controverſia, imo nunquam niſi magno ſeditionum periculo, & religionis detrimento habuerint. Profecto, ſi hujus rei nullam certam cauſam aſſignare poſſemus, facile mihi perſuaderem, omnia, quæ in hoc capite oſtendi, non niſi theoretica eſſe, ſive ex earum ſpeculationum genere, quæ nunquam ex uſu eſſe poſſunt: Etenim ipſa primordia Chriſtianæ religionis conſideranti hujus rei cauſa ſeſe omnino manifeſtat; Chriſtianam namque religionem non reges primi docuerunt, ſed viri privati, qui, invitis iis, qui imperium tenebant, & quorum ſubditi erant, privatis Eccleſiis concionari, ſacra officia inſtituere, adminiſtrare, & ſoli omnia ordinare, & decretare, nullâ imperii ratione habita, diu conſueverunt; cum autem multis jam elapſis annis religio in imperium introduci incepit, Eccleſiaſtici eandem, ſicuti ipſam determinaverant, ipſos Imperatores docere debuerunt, ex quo facile obtinere potuerunt, ut ejus doctores, & interpretes, & præterea Eccleſiæ paſtores, & quaſi Dei vicarii agnoſcerentur, & ne poſtea Reges Chriſtiani hanc ſibi autoritatem capere poſſent, optime ſibi caverunt Eccleſiaſtici, prohibendo ſcilicet matrimonium ſupremis Eccleſiæ miniſtris, ſummoque religionis interpreti. Ad quod præterea acceſſit, quod Religionis dogmata ad tam magnum numerum auxerant, & cum Philoſophia ita confuderant ut ſummus ejus interpres ſummus Philoſophus, & Theologus eſſe, & plurimis inutilibus ſpeculationibus vacare deberet, quod tantum viris privatis, & otio abundantibus contingere poteſt. At apud Hebræos longe aliter res ſeſe habuit: Nam eorum Eccleſia ſimul cum imperio incepit, & Moſes, qui id abſolute tenebat, populum religionem docuit, ſacra miniſteria ordinavit, eorumque miniſtros elegit. Hinc igitur contra factum eſt, ut autoritas regia apud populum maxime valuerit, & ut jus circa ſacra Reges maxime tenuerint. Nam quamvis poſt mortem Moſis nemo imperium abſolute tenuerit, jus tamen decretandi tam circa ſacra, quam circa reliqua, penes principem (ut jam oſtendimus) erat; deinde, ut populus religionem, & pietatem edoceretur, non magis Pontificem, quam ſupremum Judicem adire tenebatur. (Vide Deut. cap. 17. verſ. 9, 11.) Reges denique quamvis non æquale ac Moſes jus habuerint,

Digitized by Google

buerint, omnis tamen fere ſacri miniſterii ordo, & electio ab eorum decreto pendebat: David enim fabricam templi totam concinnavit, (vide Paralip. 1. cap. 28. verſ. 11, 12, &c.) ex omnibus deinde Levitis viginti quatuor millia elegit ed pſallendum, & ſex millia, ex quibus Judices, & prætores eligerentur, quatuor deinde millia janitorum, & quatuor denique millia, qui organis canerent. (Vide ejuſdem libri cap. 23. verſ. 4, 5.) Porro eoſdem in cohortes (quarum etiam primarios elegit) diviſit, ut unaquæque ſuo tempore, ſervatis vicibus, adminiſtraret. (Vide verſ. 5. ejuſdem cap.) Sacerdotes itidem in tot cohortes diviſit; ſed ne omnia ſingulatim recenſere teneat, lectorem refero ad lib. 2. Paralip cap. 8. ubi verſ. ſcil. 13. dicitur, *cultum Dei, ſicuti eundem Moſes inſtituerat, fuiſſe ex mandato Salomonis in templo adminiſtratum*, & verſ. 14, *quod ipſe* (Salomon) *cohortes ſacerdotum in ſuis miniſteriis & Livitarum &c. conſtituerit, ſecundum juſſum viri divini Davidis.* Et verſu denique 15 teſtatur Hiſtoricus, *quod non receſſerunt à præcepto Regis impoſito ſacerdotibus, & Levitis in nulla re, neque in ærariis adminiſtrandis*, ex quibus omnibus, & aliis Regum hiſtoriis ſequitur evidentiſſime, torum religionis exercitium, ſacrumque miniſterium à ſolo Regum mandato dependiſſe. Cum autem ſupra dixi, eoſdem jus non habuiſſe, ut Moſes ſummum pontificem eligendi, Deum immediate conſulendi, & Prophetas, qui ipſis viventibus prophetarent, damnandi; nulla aliâ de cauſâ id dixi, quam quia Prophetæ ex autoritate, quam habebant, novum Regem eligere poterant, & veniam parricidio dare, at non quod Regem, ſi quid contra leges audebat, in judicium vocare liceret, & jure contra eundem agere. Quapropter ſi nulli fuiſſent Prophetæ, qui ſingulari revelatione veniam parricidio tuto poſſent concedere, jus ad omnia abſolute tam ſacra, quam civilia omnino habuiſſent; quare hodiernæ ſummæ poteſtates, quæ nec Prophetas habent, nec recipere jure tenentur, (Hebræorum enim legibus addicti non ſunt) hoc jus, tametſi cælibes non ſint, abſolute habent, & ſemper retinebunt, modo tantum Religionis dogmata in magnum numerum augeri, neque cum ſcientiis confundi ſinant.

Digitized by Google

CAPUT XX.

Oſtenditur, in Libera Republica unicuique & ſentire, quæ velit, & quæ ſentiat dicere licere.

SI æque facile eſſet animis, ac linguis imperare, tuto unuſquiſque regnaret, & nullum imperium violentum foret: Nam unuſquiſque ex imperantium ingenio viveret, & ex ſolo eorum decreto quid verum vel falſum, bonum vel malum, æquum vel iniquum eſſet, judicaret. Sed hoc, ut jam in initio Cap. XVII. notavimus, fieri nequit, ut ſcilicet animus alterius juris abſolute ſit; quippe nemo jus ſuum naturale, ſive facultatem ſuam libere ratiocinandi, & de rebus quibuſcunque judicandi, in alium transferre, neque ad id cogi poteſt. Hinc ergo fit, ut illud imperium violentum habeatur, quod in animos eſt, & ut ſumma majeſtas injuriam ſubditis facere, eorumque jus uſurpare videatur, quando unicuique præſcribere vult, quid tanquam verum amplecti, & tanquam falſum rejicere, & quibus porro opinionibus uniuſcujuſque animus erga Deum devotione moveri debeat; hæc enim uniuſcujuſque juris ſunt, quo nemo, etſi velit, cedere poteſt. Fateor, judicium multis, & pæne incredibilibus modis præoccupari poſſe, atque ita, ut, quamvis ſub alterius imperio directe non ſit, tamen ab ore alterius ita pendeat, ut merito eatenus ejus juris dici poſſit: Verum quicquid ars hac in re præſtare potuerit, nunquam tamen eo perventum eſt, ut homines unquam non experirentur, unumquemque ſuo ſenſu abundare, totque Capitum, quam palatorum eſſe diſcrimina. Moſes, qui non dolo, ſed divina virtute judicium ſui populi maxime præoccupaverat, utpote qui divinus credebatur, & divino afflatu dicere, & facere omnia, ejus tamen rumores, & ſiniſtras interpretationes fugere non potuit, & multo minus reliqui Monarchæ, & ſi hoc aliqua ratione poſſet concipi, conciperetur ſaltem in monarchico imperio, at minime in democratico, quod omnes, vel magna populi pars collegialiter tenet; cujus rei cauſam omnibus patere exiſtimo.

Digitized by Google

Quantumvis igitur ſummæ poteſtates jus ad omnia habere, & juris, & pietatis interpretes credantur, nunquam tamen facere poterunt, ne homines judicium de rebus quibuſcunque ex proprio ſuo ingenio ferant, & ne eatenus hoc, aut illo affectu afficiantur. Verum quidem eſt, eas jure poſſe omnes, qui cum iiſdem in omnibus abſolute non ſentiunt, pro hoſtibus habere, ſed nos de ipſarum jure jam non diſputamus, ſed de eo, quod utile eſt; concedo enim eaſdem jure poſſe violentiſſime regnare, & cives leviſſimis de cauſis ad necem ducere, at omnes negabunt, hæc ſalvo ſanæ rationis judicio, fieri poſſe: imo quia hæc non ſine magno totius imperii periculo facere queunt, negare etiam poſſumus eaſdem abſolutam potentiam ad hæc, & ſimilia habere, & conſequenter neque etiam abſolutum jus; jus enim ſummarum poteſtatum ab earum potentia determinari oſtendimus.

Si itaque nemo libertate ſua judicandi, & ſentiendi, quæ vult, cedere poteſt, ſed unuſquiſque maximo naturæ jure dominus ſuarum cogitationum eſt, ſequitur, in republica nunquam, niſi admodum infelici ſucceſſu tentari poſſe, ut homines, quamvis diverſa, & contraria ſentientes, nihil tamen niſi ex præſcripto ſummarum poteſtatum loquantur; nam nec peritiſſimi, ne dicam plebem, tacere ſciunt. Hoc hominum commune vitium eſt, conſilia ſua, etſi tacito opus eſt, aliis credere: illud ergo imperium violentiſſimum erit, ubi unicuique libertas dicendi, & docendi, quæ ſentit negatur, & contra id moderatum, ubi hæc eadem libertas unicuique conceditur. Verum enim vero nequaquam etiam negare poſſumus, quin majeſtas tam verbis, quam re lædi poteſt, atque adeo ſi impoſſible eſt, hanc libertatem prorſus adimere ſubditis, perniciosiſſimum contra erit, eandem omnino concedere; qua propter nobis hic inquirere incumbit, quouſque unicuique hæc libertas, ſalva reipublicæ pace, ſalvoque ſummarum poteſtatum jure, poteſt, & debet concedi, quod hic, ut in initio Cap. XVI. monui, præcipuum meum intentum fuit.

Ex fundamentis reipublicæ ſupra explicatis evidentiſſime ſequitur, finem ejus ultimum non eſſe dominari, nec homines metu retinere, & alterius juris facere, ſed contra unumquemque metu

liberare

liberare, ut ſecure, quoad ejus fieri poteſt, vivat, hoc eſt, ut jus ſuum naturale ad exiſtendum, & operandum abſque ſuo, & alterius damno optime retineat. Non, inquam, finis reipublicæ eſt homines ex rationalibus beſtias, vel automata facere, ſed contra ut eorum mens, & corpus tuto ſuis functionibus fungantur, & ipſi liberâ ratione utantur, & ne odio, ira, vel dolo certent, nec animo iniquo invicem ferantur. Finis ergo Reipublicæ revera libertas eſt. Porro ad formandam Rempublicam hoc unum neceſſe fuiſſe vidimus, nempe ut omnis decretandi poteſtas penes omnes, vel aliquot, vel penes unum eſſet. Nam quandoquidem liberum hominum judicium varium admodum eſt, & unuſquiſque ſolus omnia ſcire putat, nec fieri poteſt, ut omnes æque eadem ſentiant, & uno ore loquantur; pacifice vivere non poterant, niſi unuſquiſque jure agendi ex ſolo decreto ſuæ mentis cederet. Jure igitur agendi ex proprio decreto unuſquiſque tantum ceſſit, non autem ratiocinandi, & judicandi; adeoque ſalvo ſummarum poteſtatum jure nemo quidem contra earum decretum agere poteſt, at omnino ſentire, & judicare, & conſequenter etiam dicere, modo ſimpliciter tantum dicat vel doceat, & ſola ratione, non autem dolo, irâ, odio, nec animo aliquid in rempublicam ex authoritate ſui decreti introducendi, defendat. Ex. Gr. ſiquis legem aliquam ſanæ rationi repugnare oſtendit, & propterea eandem abrogandam eſſe cenſet, ſi ſimul ſuam ſententiam judicio ſummæ poteſtatis (cujus tantum eſt, leges condere & abrogare) ſubmittit, & nihil interim contra illius legis præſcriptum agit, bene ſane de republica meretur, ut optimus quiſque civis; ſed ſi contra id faciat ad magiſtratum iniquitatis accuſandum, & vulgo odioſum reddendum, vel ſeditioſe ſtudeat invito magiſtratu legem illam abrogare, omnino perturbator eſt, & rebellis. Videmus itaque qua ratione unuſquiſque, ſalvo jure, & authoritate ſummarum poteſtatum, hoc eſt, ſalvâ reipublicæ pace, ea, quæ ſentit dicere, & docere poteſt; nempe ſi decretum omnium rerum agendarum iiſdem relinquat, & nihil contra earum decretum agat, etiamſi ſæpe contra id, quod bonum judicat, & palam ſentit, agere debeat, quod quidem ſalva juſtitia & pietate facere poteſt; imo debet, ſi ſe juſtum, & pium præſtare vult:

Digitized by Google

vult: Nam, ut jam oſtendimus juſtitia à ſolo ſummarum poteſtatum decreto pendet, adeoque nemo, niſi qui ſecundum earum recepta decreta vivit, juſtus eſſe poteſt. Pietas autem (per ea, quæ in præcedente capite oſtendimus) ſumma eſt, quæ circa pacem, & tranquillitatem reipublicæ exercetur; atqui hæc conſervari non poteſt, ſi unicuique ex ſuæ mentis arbitrio vivendum eſſet; adeoque impium etiam eſt ex ſuo arbitrio aliquid contra decretum ſummæ poteſtatis, cujus ſubditus eſt, facere, quandoquidem, ſi hoc unicuique liceret, imperii ruina inde neceſſario ſequeretur. Quinimo nihil contra decretum, & dictamen propriæ rationis agere poteſt, quamdiu juxta decreta ſummæ poteſtatis agit, ipſa enim ratione ſuadente omnino decrevit, jus ſuum vivendi ex proprio ſuo judicio, in eandem transferre: Atqui hoc ipſa etiam praxi confirmare poſſumus; in conciliis namque tam ſummarum, quam minorum poteſtatum raro aliquid fit ex communi omnium membrorum ſuffragio, & tamen omnia ex communi omnium decreto, tam ſcilicet eorum, qui *contra*, quam qui *pro* ſuffragium tulerunt, fiunt. Sed ad meum propoſitum reverto: quia ratione unuſquiſque Judicii libertate, ſalvo ſummarum poteſtatum jure, uti poteſt, ex fundamentis reipublicæ vidimus. At ex iis non minus facile determinare poſſumus, quænam opiniones in Republica ſeditioſæ ſint; eæ nimirum, quæ ſimul ac ponuntur, pactum, quo unuſquiſque jure agendi ex proprio ſuo arbitrio ceſſit, tollitur. Ex. Gr. ſi quis ſentiat, ſummam poteſtatem ſui juris non eſſe, vel neminem promiſſis ſtare debere, vel oportere unumquemque ex ſuo arbitrio vivere & alia hujuſmodi, quæ prædicto pacto directe repugnant, is ſeditioſus eſt, non tam quidem propter judicium, & opinionem, quam propter factum, quod talia judicia involvunt, videlicet, quia eo ipſo, quod tale quid ſentit, fidem ſummæ poteſtati tacite, vel expreſſe datam ſolvit; ac proinde cæteræ opiniones, quæ actum non involvunt, nempe ruptionem pacti, vindictam, iram &c. ſeditioſæ non ſunt, niſi forte in Republica aliqua ratione corrupta, ubi ſcilicet ſuperſtitioſi, & ambitioſi, qui ingenuos ferre nequeunt, ad tantam nominis famam pervenerunt, ut apud plebem plus valeat eorum, quam ſummarum poteſtatum autho-

Digitized by Google

authoritas; nec tamen negamus, quaſdam præterea eſſe ſententias, quæ, quamvis ſimpliciter circa verum & falſum verſari videantur, iniquo tamen animo proponuntur, & divulgantur. Verum has etiam Cap. XV. jam determinavimus, at ita, ut ratio nihilominus libera manſerit. Quod ſi denique ad hoc etiam attendamus, quod fides uniuſcujuſque erga Rempublicam, ſicuti erga Deum ex ſolis operibus cognoſci poteſt, nempe ex charitate erga proximum, nequaquam dubitare poterimus, quin optima reſpublica unicuique eandem philoſophandi libertatem concedat, quam fidem unicuique concedere oſtendimus. Equidem fateor, ex tali libertate incommoda quædam aliquando oriri; verum quid unquam tam ſapienter inſtitutum fuit, ut nihil inde incommodi oriri potuerit; qui omnia legibus determinare vult, vitia irritabit potius, quam corriget. Quæ prohiberi nequeunt, neceſſario concedenda ſunt, tametſi inde ſæpe damnum ſequatur. Quot enim mala ex luxu, invidia, avaritia, ebrietate, & aliis ſimilibus oriuntur? feruntur tamen hæc, quia imperio legum prohiberi nequeunt, quamvis revera vitia ſint; quare multo magis judicii libertas concedi debet, quæ profecto virtus eſt, nec opprimi poteſt. Adde, quod nulla ex eadem incommoda oriuntur, quæ non poſſint (ut ſtatim oſtendam) authoritate magiſtratuum vitari, ut jam taceam, quod hæc libertas apprime neceſſaria eſt ad ſcientias & artes promovendum; nam hæ ab iis tantum felici cum ſucceſſu coluntur, qui judicium liberum, & minime præoccupatum habent.

At ponatur, hanc libertatem opprimi, & homines ita retineri poſſe, ut nihil mutire audeant, niſi ex præſcripto ſummarum poteſtatum; hoc profecto nunquam fiet, ut nihil etiam, niſi quid ipſæ velint, cogitent: aque adeo neceſſario ſequeretur, ut homines quotidie aliud ſentirent, aliud loquerentur, & conſequenter ut fides, in republica apprime neceſſaria, corrumperetur, & abominanda adulatio & perfidia foverentur, unde doli, & omnium bonarum artium corruptio. Verum longe abeſt, ut id fieri poſſit ut omnes ſcilicet præfinito loquantur: ſed contra quo magis libertas loquendi hominibus adimi curatur, eo contumacius contra nituntur, non quidem avari, adulatores, & reliqui impotentes ani-

Digitized by Google

mi, quorum ſumma ſalus eſt, nummos in arca contemplari, & ventres diſtentos habere, ſed ii, quos bona educatio, morum integritas, & virtus liberiores fecit. Ita homines plerumque conſtituti ſunt, ut nihil magis impatienter ferant, quam quod opiniones, quas veras eſſe credunt, pro crimine habeantur, & quod ipſis ſceleri reputetur, id, quod ipſos ad pietatem erga Deum, & homines movet, ex quo fit ut leges deteſtari, & quidvis in magiſtratum audeant; nec turpe, ſed honeſtiſſimum putent, ſeditiones hac de cauſa movere, & quodvis facinus tentare. Cum itaque humanam naturam ſic comparatam eſſe conſtet, ſequitur, leges, quæ de opinionibus conduntur, non ſceleſtos, ſed ingenuos reſpicere, nec ad malignos coercendum, ſed potius ad honeſtos irritandum condi, nec ſine magno imperii periculo defendi poſſe. Adde, quod tales leges inutiles omnino ſunt; nam qui opiniones, quæ legibus damnatæ ſunt, ſanas eſſe credent, legibus parere non poterunt, qui contra eaſdem tanquam falſas rejiciunt, leges, quibus hæ damnantur, tanquam privilegia recipiunt, & iiſdem ita triumphant, ut magiſtratus eaſdem poſtea, etſi velit, abrogare non valeat. His accedunt, quæ ſupra Cap.Cap.XVIII. ex hiſtoriis Hebræorum N°.II. deduximus: Et denique quot ſciſmata in Eccleſia ex hoc plerumque orta ſunt? quod magiſtratas doctorum controverſias legibus dirimere voluerunt; nam ni homines ſpe tenerentur leges, & magiſtratum ad ſe trahendi, & de ſuis adverſariis, communi vulgi applauſu triumphandi, & honores adipiſcendi, nunquam tam iniquo animo certarent, nec tantus furor eorum mentes agitaret. Atque hæc non tantum ratio, ſed etiam experientia quotidianis exemplis docet; nempe ſimiles leges, quibus ſcilicet imperatur, quid unicuique credendum ſit, & contra hanc aut illam opinionem aliquid dicere, vel ſcribere prohibetur, ſæpe inſtitutas fuiſſe ad largiendum, vel potius cedendum eorum ira, qui libera ingenia ferre nequeunt, & torva quadam authoritate ſeditioſæ plebis devotionem facile in rabiem mutare, & in quos volunt inſtigare poſſunt. At quando ſatius foret, vulgi iram, & furorem cohibere, quam leges inutiles ſtatuere, quæ violari non poſſunt, niſi ab iis, qui virtutes & artes amant, & rempublicam in tantam anguſtiam redigere, ut

viros

Digitized by Google

viros ingenuos ſuſtinere non poſſit? Quid enim majus reipublicæ malum excogitari poteſt, quam quod viri honeſti, quia diverſa ſentiunt, & ſimulare neſciunt, tanquam improbi in exilium mittantur? quid inquam magis pernicioſum, quam quod homines ob nullum ſcelus, neque facinus, ſed quia liberalis ingenii ſunt, pro hoſtibus habeantur, & ad necem ducantur, & quod cataſta, malorum formido, pulcherrimum fiat theatrum ad ſummum tolerantiæ, & virtutis exemplum cum inſigni majeſtatis opprobrio oſtentandum? qui enim ſe honeſtos norunt, mortem ut ſceleſti non timent, nec ſupplicium deprecantur; eorum quippe animus nulla turpis facti pœnitentia angitur, ſed contra honeſtum, non ſupplicium putant, pro bona cauſa mori, & pro libertate glorioſum; quid ergo talium nece exempli ſtatuitur, cujus cauſam inertes, & animo impotentes ignorant, ſeditioſi oderunt, & honeſti amant? nemo ſane ex eadem exemplum capere poteſt, niſi ad imitandum, vel ſaltem ad adulandum.

Ne itaque aſſentatio, ſed ut fides in pretio ſit, & ut ſummæ poteſtates imperium optime retineant, nec ſeditioſis cedere cogantur, judicii libertas neceſſario concedenda eſt, & homines ita regendi ſunt, ut quamvis diverſa, & contraria palam ſentiant, concorditer tamen vivant. Nec dubitare poſſumus, quin hæc ratio imperandi optima ſit, & minora patiatur incommoda; quandoquidem cum hominum natura maxime convenit. In imperio enim democratico (quod maxime ad ſtatum naturalem accedit) omnes paciſci oſtendimus, ex communi decreto agere, at non judicare, & ratiocinari, hoc eſt, quia omnes homines non poſſunt æque eadem ſentire, pacti ſunt, ut id vim decreti haberet, quod plurima haberet ſuffragia, retinendo interim authoritatem eadem, ubi meliora viderint, abrogandi; quo igitur hominibus libertas judicandi minus conceditur, eo à ſtatu maxime naturali magis receditur, & conſequenter violentius regnatur. Ut autem porro conſtet, ex hac libertate nulla oriri incommoda, quæ non poſſint ſola ſummæ poteſtatis authoritate vitari: & hâc ſolâ homines, etſi palam contraria ſentientes facile retineri, ne invicem lædant; exempla præſto ſunt; nec opus mihi eſt ea longe petere: urbs Amſteledamum

Digitized by Google

mum exemplo ſit, quæ tanto cum ſuo incremento, & omnium nationum admiratione hujus libertatis fructus experitur; in hac enim florentiſſima republica & urbe præſtantiſſima, omnes cujuſcunque nationis & ſectæ homines, ſumma cum concordia vivunt, & ut alicui bona ſua credant, id tantum ſcire curant, num dives an pauper ſit, & num bona fide an dolo ſolitus ſit agere: Cæterum Religio vel ſecta nihil eos movet; quia hæc coram judice ad juſtificandam vel damnandam cauſam nihil juvat; & nulla omnino tam odioſa ſecta eſt, cujus ſectarii (modo neminem lædant & ſuum unicuique tribuant honeſteque vivant) publica magiſtratuum authoritate & præſidio non protegantur: Contra cum olim Remonſtrantium & Contraremonſtrantium controverſia de religione à Politicis & Ordinibus provinciarum agitari incepit, tandem in ſchiſma abiit, & multis tum exemplis conſtitit, leges quæ de Religione conduntur, ad dirimendas ſcilicet controverſias, homines magis irritare, quam corrigere, alios deinde infinitam ex iiſdem licentiam ſumere; præterea ſchiſmata non oriri ex magno veritatis ſtudio (fonte ſcilicet comitatis & manſuetudinis) ſed ex magna libidine regnandi; ex quibus luce meridiana clarius conſtat eos potius ſchiſmaticos eſſe, qui aliorum ſcripta damnant, & vulgum petulantem in ſcriptores ſeditioſe inſtigant, quam ſcriptores ipſi, qui plerumque doctis tantum ſcribunt, & ſolam rationem in auxilium vocant; deinde eos revera perturbatores eſſe, qui in libera republica libertatem judicii, quæ non poteſt opprimi, tollere tamen volunt.

His oſtendimus I. impoſſibile eſſe libertatem hominibus dicendi ea, quæ ſentiunt, adimere II. hanc libertatem, ſalvo jure & authoritate ſummarum poteſtatum, unicuique concedi, & eandem unumquemque ſervare poſſe, ſalvo eodem jure, ſi nullam inde licentiam ſumat, ad aliquid in Rempublicam tanquam jus introducendum, vel aliquid contra receptas leges agendum. III. hanc eandem libertatem unumquemque habere poſſe, ſervatâ reipublicæ pace, & nulla ex eadem incommoda oriri, quæ facile coërceri non poſſint. IV. eandem ſalvâ etiam pietate unumquemque habere poſſe. V. leges quæ de rebus ſpeculativis conduntur inutiles

Digitized by Google

tiles omnino eſſe. VI. Denique oſtendimus, hanc libertatem non tantum ſervatâ Reipublicæ pace, pietate, & ſummarum poteſtatum jure poſſe, ſed ad hæc omnia conſervandum, etiam debere concedi; nam ubi ex adverſo eandem hominibus adimere laboratur, & diſcrepantium opiniones, non autem animi, qui ſoli peccare poſſunt, in judicium vocantur, ibi in honeſtos exempla eduntur, quæ potius martyria videntur, quæque reliquos magis irritant, & ad miſericordiam, ſi non ad vindictam plus movent, quam terrent; bonæ deinde artes, & fides corrumpuntur, adulatores, & perfidi foventur, & adverſarii triumphant, quod eorum iræ conceſſum ſit, quodque imperium tenentes ſuæ doctrinæ, cujus interpretes habentur, ſectatores fecerint, ex quo fit, ut eorum authoritatem, & jus uſurpare audeant, nec jactare erubeſcant, ſe a Deo immediate electos, & ſua decreta divina, ſummarum autem poteſtatum contrà humana eſſe, quæ propterea divinis, hoc eſt, ſuis decretis, ut cedant volunt; quæ omnia nemo ignorare poteſt reipublicæ ſaluti omnino repugnare. Quapropter hic, ut ſupra Cap. XVIII. concludimus nihil reipublicæ tutius, quam ut pietas, & Religio in ſolo Charitatis, & Æquitatis exercitio comprehendatur, & jus ſummarum poteſtatum tam circa ſacra, quam profana ad actiones tantum referatur, cæterum unicuique & ſentire quæ velit, & quæ ſentiat, dicere concedatur.

His quæ in hoc tractatu agere conſtitueram abſolvi. Supereſt tantum expreſſe monere, me nihil in eo ſcripſiſſe, quod non libentiſſime examini, & judicio ſummarum Poteſtatum Patriæ meæ ſubjiciam: Nam ſi quid horum, quæ dixi, patriis legibus repugnare, vel communi ſaluti obeſſe judicabunt, id ego indictum volo: ſcio me hominem eſſe, & errare potuiſſe; ne autem errarem ſedulo curavi, & apprime, ut quicquid ſcriberem, legibus patriæ, pietati, boniſque moribus omnino reſponderet.

FINIS.

Digitized by Google

Errata Typographica ſic corrigenda.

Pag.	Lin.	
8	5	facit l. fecit.
22	10	quod lux, l. aut quod lux.
39	32	quod clariſſime clare, l. & quod ad huc clarius oſtendit.
41	26	ut ipſos l. ne ipſos.
49	29	exiſtentiam & æternam veritatem l. ut æternam veritatem.
83	3	judicant. l. indicant.
95	16	que l. quæ.
ibidem		quod ſcilicet &c. l. quid ſcilicet hæc vera methodus Scripturam interpretandi difficultatis adhuc habeat.
121	30	Sæpe 28. Dele *Sæpe*.
124	20	perſona ſingularis. adde. *Verbi activi.*
135	4	ſed hoc minus l. nimis.
149	17	Libros Veteris l. tam Veteris.
ibid.	21	præſtantiſſimus. l. præſtantiſſimis.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

1-1-2

Digitized by Google